

**SUBOTIČKA
DANICA**

**KALENDAR
1992**

SUBOTIČKA DANICA, kalendar za 1992. godinu
GODIŠTE LXXI.

Uredio
UREDNIČKI ODBOR

Objavljuje
Institut "Ivan Antunović"
u Subotici

Glavni urednik
Stjepan Beretić
24000 Subotica, Harambašićeva 7

Odgovorni urednik
Lazar Ivan Krmpotić
21400 Bačka Palanka, Trg bratstva jedinstva 28

Lektor
Bela Gabrić

Korektor
Josip Temunović

Tisak
AGAPÉ - 21000 NOVI SAD
Cara Dušana 4

1992. god.

SUBOTIČKA DANICA

INSTITUT „IVAN ANTUNOVIĆ“
Br.: 26/97 ZP
SUBOTICA
KNJIŽNICA „IVAN KUJUNDŽIĆ“

**kalendar
za 1992. god.**

zkvvh.org.rs

O. EUZEBIJE FERMENDŽIN
franjevac
(1845.-1897.)

Martin Fermendžin je rođen 20.9.1845. u Vingi u Banatu (sada u Rumunjskoj) u obitelji bugarskih doseljenika.

Kad je stupio u Franjevački red u mađarskoj Provinciji sv. Ivana Kapistrana dobio je redovničko ime o.Euzebije.

Za vrijeme svojih studija u Beču upoznao se sa hrvatskim studentima.

Poslije završenih studija bio je u franjevačkom samostanu u Iloku učitelj mladih redovnika.

Od 1877. do 1879.god. bio je u franjevačkom samostanu u Baji učitelj klerika. U tom samostanu je 1880.god. postao gvardijan i još više se približio vjerničkom puku.

U to vrijeme je biskup Ivan Antunović pripremao svoje povjesno djelo "Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih" (Beč, 1882.).

U predgovoru svojoj knjizi I.Antunović zahvaljuje suradnicima i kaže:

"Budi svim prijateljem srdačna hvala, koji su mi u ovom po mene veoma trudnom poslu išli na ruku. Vrh svih ipak budi najtoplija učenom franjevcu, ocu Eusebiju Fermendžinu, bajskog manastira predstojniku, koji mi je blagodarno neizbrojenih podatakah na razpolaganje posudio." (6.str.)

O.Euzebije je 1881.god. po odluci rimskog redovničkog ravnatelja (general) postao generalni definator tj. glavni savjetnik Franjevačkog reda. U toj ulozi bio je poslan u vizitaciju u Bosnu, Hercegovinu, Ugarsku, Italiju, Galiciju, Dalmaciju, Palestinu, Egipat i Albaniju da posjeti franjevačke samostane ili pomogne u rješavanju raznih crkvenih problema.

O.Euzebije je bio poznat povjesničar i sakupio je mnoštvo dokumenata i napisao je povijest franjevaca u Bosni, u Hrvatskoj i Bugarskoj.

Kao znak priznanja za znanstveni rad, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu izabrala ga je za svoga člana 1897.god.

Ovaj ugledni franjevac je preminuo 25.lipnja 1897.god. u Našicama u Slavoniji.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Siječanj

- 6 (24. 12) Badnjak
- 7 (25. 12) Božić
- 8 (26. 12) Zbor Presv. Bogorodice
- 9 (27. 12) Stjepan Prvomučenic
- 14 (1. 1) Obrezanje Gospodinovo
- 19 (6. 1) Bogojavljenje

VELJAČA

februar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.			GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR		
S	1	Sever, Brigita, Miroslav	S	1	Trifun, mč.
N	2	4. U GOD. Svlječnica, Marijan	N	2	32. ND. PO DUH., Susret Gospodnji
P	3	Blaž, Vlaho, Tripun, Oskar ●	P	3	Simeon Bogoprimac; Ana, pr.
U	4	Andrija Korsini, Veronika	U	4	Izidor, č. o.
S	5	Agata, Jagoda, Dobrila, Silvan	S	5	Agata, mč.
Č	6	Pavao Miki i dr., Doroteja, Dorica	Č	6	Vukol, č. o. bk.
P	7	Rikard, Držislav	P	7	Partenije, č. o. bk.
S	8	Jeronim Emilijani, Jerko, Mladen	S	8	Teodor Tiron, velmč.; Zaharija, pr.
N	9	5. U GOD. Apolonija, Suncana	N	9	NEDJ. O CARINIKU I FARIZEJU, GL. 5
P	10	Skolastika, Hijacint, Vilim	P	10	Haralampije, mč.
U	11	Gospa Lurdska, Mirjana ☽	U	11	Blaž (Vlaho), bk. mč.
S	12	Eulalija, Zvonimir, Damjan	S	12	Meletije, nadbk.
Č	13	Katarina Ricci, Božidarka	Č	13	Martinijan, č. o.
P	14	Valentin, Zdravko	P	14	Ćiril, učitelj slavenski
S	15	Klaudije Col., Agapa, Georgija	S	15	Onesim, ap.
N	16	6. U GOD. Julijana, Onezim	N	16	NEDJ. O RASIPNOM SINU, GL. 6.
P	17	Sedam ut. Reda slugu BDM	P	17	Teodor Tiron, velmč.
U	18	Bernardica, Šimun, Gizela ☺	U	18	Lav, papa
S	19	Konrad, Ratko, Blago	S	19	Arhip, ap.
Č	20	Eleuterije, Leon, Lav, Lea	Č	20	Lav, bk. katanski
P	21	Petar Damiani, Eleonora	P	21	Timotej, č. o.
S	22	Katedra sv. Petra, Tvrtko	S	22	1. Zadušna subota
N	23	7. U GOD. Polikarp, Grozdan	N	23	NEDJELJA MESOPUSNA, GL. 7.
P	24	Montan, Goran, Modest	P	24	Ivan Krstitelj, našašće glave
U	25	Viktorin, Valpurga, Hrvoje ☿	U	25	Tarasije, nadbk.
S	26	Aleksandar, Sandra, Branimir	S	26	Porfirije, bk.
Č	27	Gabrijel od Žalosne Gospe	Č	27	Prokopije Dekapolit, č. o. prizn.
P	28	Roman, Teofil, Bogoljub	P	28	Bazilije, č. o. prizn.
S	29	Prijestupni dan	S	29	Kasijan, č. o.
SUNCE U VELJAČI			MJESEČEVE MIJENE U VELJAČI		
Dan	Izlazi	Zalazi	●	Mladak	3. u 20 h 01 m
2	7 h 18 m	17 h 02 m	☽	Prva četvrt	11. u 17 h 16 m
9	7 h 09 m	17 h 12 m	☺	Uštap (pun)	18. u 09 h 05 m
16	6 h 59 m	17 h 23 m	☿	Posljednja četvrt	25. u 08 h 57 m
23	6 h 47 m	17 h 34 m			

O. EUZEBIJE FERMENDŽIN
franjevac
(1845.-1897.)

Martin Fermendžin je rođen 20.9.1845. u Vingi u Banatu (sada u Rumunjskoj) u obitelji bugarskih doseljenika.

Kad je stupio u Franjevački red u mađarskoj Provinciji sv. Ivana Kapistrana dobio je redovničko ime o.Euzebije.

Za vrijeme svojih studija u Beču upoznao se sa hrvatskim studentima.

Poslije završenih studija bio je u franjevačkom samostanu u Iloku učitelj mladih redovnika.

Od 1877. do 1879.god. bio je u franjevačkom samostanu u Baji učitelj klerika. U tom samostanu je 1880.god. postao gvardijan i još više se približio vjerničkom puku.

U to vrijeme je biskup Ivan Antunović pripremao svoje povjesno djelo "Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih" (Beč, 1882.).

U predgovoru svojoj knjizi I.Antunović zahvaljuje suradnicima i kaže:

"Budi svim prijateljem srdačna hvala, koji su mi u ovom po mene veoma trudnom poslu išli na ruku. Vrh svih ipak budi najtoplija učenom franjevcu, otcu Eusebiju Fermendžinu, bajskog manastira predstojniku, koji mi je blagodarno neizbrojenih podatakah na raspolaganje posudio." (6.str.)

O.Euzebije je 1881.god. po odluci rimskog redovničkog ravnatelja (general) postao generalni definator tj.glavni savjetnik Franjevačkog reda. U toj ulozi bio je poslan u vizitaciju u Bosnu, Hercegovinu, Ugarsku, Italiju, Galiciju, Dalmaciju, Palestinu, Egipat i Albaniju da posjeti franjevačke samostane ili pomogne u rješavanju raznih crkvenih problema.

O.Euzebije je bio poznat povjesničar i sakupio je mnoštvo dokumenata i napisao je povijest franjevaca u Bosni, u Hrvatskoj i Bugarskoj.

Kao znak priznanja za znanstveni rad, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu izabrala ga je za svoga člana 1897.god.

Ovaj ugledni franjevac je preminuo 25.lipnja 1897.god. u Našicama u Slavoniji.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Siječanj

- 6 (24. 12) Badnjak
- 7 (25. 12) Božić
- 8 (26. 12) Zbor Presv. Bogorodice
- 9 (27. 12) Stjepan Prvomučenic
- 14 (1. 1) Obrezanje Gospodinovo
- 19 (6. 1) Bogojavljenje

VELJAČA

februar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.			GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR		
S	1	Sever, Brigita, Miroslav	S	1	Trifun, mč.
N	2	4. U GOD. Svijećnica, Marijan	N	2	32. ND. PO DUH., Susret Gospodnji
P	3	Blaž, Vlaho, Tripun, Oskar ●	P	3	Simeon Bogoprimac; Ana, pr.
U	4	Andrija Korsini, Veronika	U	4	Izidor, č. o.
S	5	Agata, Jagoda, Dobrila, Silvan	S	5	Agata, mč.
Č	6	Pavao Miki i dr., Doroteja, Dorica	Č	6	Vukol, č. o. bk.
P	7	Rikard, Držislav	P	7	Partenije, č. o. bk.
S	8	Jeronim Emilijani, Jerko, Mladen	S	8	Teodor Tiron, velmč.; Zaharija, pr.
N	9	5. U GOD. Apolonija, Suncana	N	9	NEDJ. O CARINIKU I FARIZEJU, GL. 5
P	10	Skolastika, Hijacint, Vilim	P	10	Haralampije, mč.
U	11	Gospa Lurdska, Mirjana ☽	U	11	Blaž (Vlaho), bk. mč.
S	12	Eulalija, Zvonimir, Damjan	S	12	Meletije, nadbk.
Č	13	Katarina Ricci, Božidarka	Č	13	Martinijan, č. o.
P	14	Valentin, Zdravko	P	14	Ćiril, učitelj slavenski
S	15	Klaudije Col., Agapa, Georgija	S	15	Onesim, ap.
N	16	6. U GOD. Julijana, Onezim	N	16	NEDJ. O RASIPNOM SINU, GL. 6.
P	17	Sedam ut. Reda slugu BDM	P	17	Teodor Tiron, velmč.
U	18	Bernardica, Šimun, Gizela ☺	U	18	Lav, papa
S	19	Konrad, Ratko, Blago	S	19	Arhip, ap.
Č	20	Eleuterije, Leon, Lav, Lea	Č	20	Lav, bk. katanski
P	21	Petar Damiani, Eleonora	P	21	Timotej, č. o.
S	22	Katedra sv. Petra, Tvrtko	S	22	1. Zadušna subota
N	23	7. U GOD. Polikarp, Grozdan	N	23	NEDJELJA MESOPUSNA, GL. 7.
P	24	Montan, Goran, Modest	P	24	Ivan Krstitelj, našašće glave
U	25	Viktorin, Valpurga, Hrvoje ☽	U	25	Tarasije, nadbk.
S	26	Aleksandar, Sandra, Branimir	S	26	Porfinije, bk.
Č	27	Gabrijel od Žalosne Gospe	Č	27	Prokopije Dekapolit, č. o. prizn.
P	28	Roman, Teofil, Bogoljub	P	28	Bazilije, č. o. prizn.
S	29	Prijestupni dan	S	29	Kasijan, č. o.
SUNCE U VELJAČI			MJESEČEVE MIJENE U VELJAČI		
Dan	Izlazi	Zalazi	●	Mladak	3. u 20 h 01 m
2.	7 h 18 m	17 h 02 m	☽	Prva četvrt	11. u 17 h 16 m
9.	7 h 09 m	17 h 12 m	☺	Uštap (pun)	18. u 09 h 05 m
16.	6 h 59 m	17 h 23 m	☽	Posljednja četvrt	25. u 08 h 57 m
23.	6 h 47 m	17 h 34 m			

AGO MAMUŽIĆ (1844.-1903.)

Bio je jedan povijesni period kada je familija Mamužić imala velik utjecaj u ekonomskom i političkom životu Subotice preko svojih članova, od kojih su bili najpoznatiji Ago Mamužić i Lazo Mamužić.

Ago Mamužić rodio se 28. travnja 1844.god. u bogatoj bunjevačkoj seljačkoj obitelji u Subotici.

Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u svom rodnom gradu, a pravne nauke je učio u Budimpešti. Već kao gimnazijalac stekao je širok krug prijatelja, koji su bili vezani velikim rodoljubljem. Osobito mu je bio veliki prijatelj Bozo Šarčević, poznati nacionalni i kulturni radnik u Subotici.

Kao student u Budimpešti upoznao je hrvatske i srpske studente, koji su ga još više učvrstili u njegovim sveslavenskim idejama s kojima se oduševljavao.

Advokat je postao 1872. god. Tada je izabran na 6 godina za glavnog odvjetnika grada Subotice, a 1878. je otvorio svoju advokatsku pisarnu u svojoj kući i potpuno se predao političkom i nacionalnom radu.

Poslije austro-ugarske nagodbe 1867.god. nastale su nove političke prilike zbog vrlo naglašenog mađarskog nacionalizma koji je izazivao otpor drugih naroda u državi (u Mađarskoj).

U to vrijeme biskup Ivan Antunović je razvio svoju prosvjetiteljsku i preporodnu djelatnost. Tada je 19. III. 1870. god. počeo izdavati "Bunjevačke i šokačke novine". Antunovićeve novine prigrlili su u Subotici rodoljubi Boza Šarčević, Ago Mamužić, Kalor Milodanović, Josip Manić-Jukić i dr.

Najaktivniji i duhovni vođa među njima bio je Ago Mamužić. On je s ostalim svojim prijateljima osnovao 1878.god. "Bunjevačku kasinu", ali Koloman Tisa nije dozvolio pod tim imenom, već kao "Pučka kasina", koja je postala središte nacionalnog pokreta. Na inicijativu Age Mamužića i prijatelja "Pučka kasina" je svake godine 2. veljače na Marin dan priređivala "Veliko prelo".

Jedan od najbližih Aginih suradnika bio je njegov rođak Lazo Mamužić, koji je 1881.god. izabran za narodnog poslanika, a 1884.god. je postao subotički gradonačelnik i 18 godina je bio na tom položaju.

Mnogo je učinio za kulturni i ekonomski razvitak Subotice, ali došlo je do političkog sukoba između Age i Laze Mamužića, zbog raznih političkih pitanja, na koja su različito gledali.

Rad Age Mamužića i njegovih suradnika, u prvom redu suradnja Boze Šarčevića i Mije Mandića, urednika časopisa "Neven", nisu ostali bez ploda. Tako je 1896.god. osnovano "Kolo mladeži" čiji članovi sve više stupaju na pozornicu političkog života. Ago im je bio iskren savjetodavac. Svaki dan se sastajao sa svojim prijateljima i suradnicima u "Pučkoj kasini".

Iznenada je umro 21.ožujka 1903.god. To je bila velika žalost zbog gubitka velikog i iskrenog rodoljuba.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Veljača

12 (30. 1) Tri Svetitelja

15 (2. 2) Susret Gospodnji u Hramu

ŽUJAK

mart

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.	GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR
N 1 8. U. GOD. Albin, Hadrijan P 2 Lucije, Iskra, Čedo U 3 Kunigunda, Marin, Kamilo S 4 Pepelnica (post), Kazimir ● Č 5 Euzebij, Teofil, Vedran P 6 Marcijan, Viktor, Zvezdana S 7 Perpetua i Felicita	N 1 NEDJELJA SIROPUSNA, GL. 8. P 2 Početak Velikog posta U 3 Eutropije, Kleonik, Bazilisko, mč. S 4 Gerazim, č. o. Č 5 Konon mč. P 6 Amorijski mučenici S 7 Teodorova subota
N 8 1. KOR. Ivan od Boga, Ivša P 9 Franciska Rimska, Franjka U 10 Emil, Makarije, Krunoslav S 11 Eutimije, Kandid, Firmin (Kvatre) Č 12 Teofan, Bernard, Budislav ● P 13 Rozalija, Modesta, Ratka (Kvatre) S 14 Matilda, Milijana (Kvatre)	N 8 1. NEDJELJA VELIKOG POSTA, GL. 1. P 9 Sebastijski mučenici U 10 Kodrat i drugovi, mč. S 11 Sofronije, patrijarh jeruzal. Č 12 Grgur Dvojeslov, papa P 13 Nicefor, prijenos moći S 14 2. Zadušna subota
N 15 2. KOR. Longin, Veljko P 16 Agapit, Smiljan, Hrvoje U 17 Patrik, Domagoj, Hrvatini S 18 Ćiril Jeruzalemski, Cvjetan ☺ Č 19 JOSIP, zaručnik BDM. Joško P 20 Niceta, Dionizije, Vladislav S 21 Serapion, Vesna	N 15 2. NEDJELJA VELIKOG POSTA, GL. 2. P 16 Sabin i Papije, mč. U 17 Aleksije, č. o. S 18 Ćiril, nadbk. jeruzalemski Č 19 Krizant i Darije, mč. P 20 Mč. iz laure sv. Sabe na Sinaju S 21 3. Zadušna subota
N 22 3. KOR. Oktavijan, Jaroslav P 23 Turibije, Oton, Pelagije, Dražen U 24 Latin, Simeon, Javorka S 25 Blagovijest Maja, Marijan Č 26 Montan i Maksima, Emanuel ☺ P 27 Lidija, Rupert, Lada S 28 Priska, Sonja, Nada, Polion	N 22 KRIŽUPOKLONSTVENA NED., GL. 3. P 23 Nikon i učenici, mč. U 24 Zaharija, č. o. S 25 BLAGOVIJEST Č 26 Zbor arkandela Gabrijela P 27 Matrona Solunska S 28 4. Zadušna subota
N 29 4. KOR. Jona, Bertold P 30 Kvirin, Viktor, Vlatko U 31 Benjamin, Amos, Ljubo	N 29 4. NEDJELJA VELIKOG POSTA, GL. 4. P 30 Ivan, č. o. U 31 Hipatije, bk.

SUNCE U OŽUJKU

Dan	Izlazi	Zalazi
1	6 h 36 m	17 h 41 m
8	6 h 24 m	17 h 51 m
15	6 h 10 m	18 h 01 m
22	5 h 57 m	18 h 10 m
29	6 h 44 m	19 h 20 m

MJESEČEVE MIJENE U OŽUJKU

● Mladak	4. u 14 h 23 m
☾ Prva četvrt	12. u 03 h 27 m
☽ Uštap (pun)	18. u 19 h 19 m
☽ Posljednja četvrt	26. u 03 h 31 m

NIKOLA KUJUNDŽIĆ (1861.-1906.)

Rodio se 9.veljače 1861.god. u Subotici u velikoj porodici Kujundžić. Roditelji su mu Mijo Kujundžić i Teza Vojnić-Kortmiš.

Osnovne i gimnazijske nauke završio je u svom rodnom gradu. Premda je iz škole bunjevački jezik bio isključen i premda je kroz škole vršen snažan pritisak na mladež da izgubi svoju narodnu svijest, ipak je Nikola Kujundžić od najranije mladosti rado čitao hrvatske i srpske knjige i tako se usavršavao u znanju svoga maternjeg jezika.

Stvaranjem austro-ugarske nagodbe 1867.god. nastale su velike političke promjene, jer je Ugarska (Mađarska) u okviru velike Austrije dobila svoju političku i ekonomsku samostalnost.

Zbog naglašenog mađarskog nacionalizma, javlja se otpor kod drugih naroda u okviru Mađarske kao narodni preporod.

To je doba prosvjetnog i preporodnog rada biskupa Ivana Antunovića u Kaloči. U Subotici je poznata grupa rodoljuba: Božo Šarčević, Ago Mamužić, Lazo Mamužić, Pajo Kujundžić i dr. Oni su 1878.god. osnivali Bunjevačku kasinu, ali ministar Koloman Tisa nije dozvolio to ime, pa je ustanova nazvana "Pučka kasina".

Nikola Kujundžić je 1878.god. položio veliku maturu (onda su rekli "ispit zrelosti") i kad je 2.veljače 1879.god. "Pučka kasina" pri-

redila prvo Veliko prelo, on je kao student u Budimpešti napisao poznatu pismu "Kolo igra, tamburica svira", koju je komponirao Stipan Mukić (1838.-1903.), a otviralo i otpivalo 24 tamburaša na početku te svečanosti. Od tada pa do naših dana ta pisma, kao prava bunjevačka himna, piva se na prelu i na brojnim drugim svečanostima.

(Nikola Kujundžić je napisao još pet prelijskih pisama za 1889., 1891., 1892., 1893. i 1894.godinu. Sve ih je objavila "Pučka kasina" 1893.god. prigodom 15. velikog prela u brošurici "Prelijske pisme".) Poslije prve godine filozofije u Budimpešti, Nikola Kujundžić je otišao u bogosloviju u Kaloču, gdje je 26.lipnja 1884.god. zaređen za svećenika. Prva mu je kapelanska služba bila u Dušnoku.

Te godine je nastao velik preokret u kulturnom životu Bunjevaca i Šokaca u Bačkoj. Pajo Kujundžić je pokrenuo "Bunjevačko-šokačku Danicu, ili subotički kalendar" za 1884.god. (od 1893.god. kalendar ima naslov "Subotička Danica", bunjevačko-šokački kalendar). Učitelj Mijo Mandić je u Baji 1884.god. pokrenuo časopis "Neven".

Nikola Kujundžić je bio stalni suradnik "Subotičke Danice" i "Nevena", a pisao je o mnogim temama pod pseudonimom: Mikelja, Jabuković, Tarkamen, Ranko i Mišakov. Također je poznata njegove epska pjesma (povjesnica) iz turskog vremena "Dvi mlade Algaševe".

Poslije Dušnoka bio je kapelan u Bikiću, Aljmašu, Lemešu i Subotici, a 1896.god. je izabran za župnika u Bajmoku, gdje je i umro 22.siječnja 1906.godine.

Svojim životom i radom Nikola Kujundžić se uvrstio među naše velikane, koji su zaslužni za razvitak kulturne baštine Hrvata u Bačkoj.

RAVANJ

april

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.			GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR		
S	1	Hugo, Teodora, Božica	S	1	Marija Egipćanka, č. m.
Č	2	Franjo Paulski, Dragoljub	Č	2	Tit, č. o. čudotvorac
P	3	Rikard, Cvijeta, Radojko	P	3	Nikita, č. o. priznavalac
S	4	Izidor, Žiga, Strahimir	S	4	Akatistova subota
N	5	5. KOR. Vinko Ferrerski	N	5	5. NED. VELIKOG POSTA, GL. 5.
P	6	Vilim, Celzo, Rajko	P	6	Metodije, učitelj slavenski
U	7	Ivan de la Salle, Herman	U	7	Juraj, č. o. bk.
S	8	Dionizije, Alemka	S	8	Herodije, Agab, Ruf i dr., ap.
Č	9	Marija Kleofina, Demetrije	Č	9	Eupsihije, mč.
P	10	Ezekijel, Apolonija, Sunčica	P	10	Terencije, Pompej i dr., mč.
S	11	Stanislav, Radmila	S	11	Lazarova subota
N	12	CVJETNICA. Jullje, Zenon	N	12	CVJETNA NEDJELJA
P	13	Martin papa, Ida	P	13	Veliki ponedjeljak
U	14	Tiburcije, Valerijan i Maksim	U	14	Veliki utorak
S	15	Krescencije	S	15	Velika srijeda
Č	16	Veliki četvrtak. Josip B. Labre	Č	16	Veliki četvrtak
P	17	Veliki petak (post i nemrs)	P	17	Veliki petak (strogi post)
S	18	Velika subota. Eleuterije	S	18	Velika subota
N	19	USKRS (VAZAM). Konrad	N	19	USKRS (VAZAM)
P	20	Uskrsni ponedjeljak. Marcijan	P	20	Uskrsni ponedjeljak
U	21	Anzelmo, Fortunat, Goran	U	21	Uskrsni utorak
S	22	Soter i Kajo, Teodor	S	22	Uskrsna srijeda
Č	23	Juraj, Đuro, Đurđica, Jure	Č	23	Uskrsni četvrtak; JURAJ, velmč.
P	24	Fidelis, Vjeran	P	24	Uskrsni petak
S	25	Marko evanđelist, Maroje	S	25	Uskrsna subota
N	26	2. USKRSNA (Bijela).	N	26	NEDJELJA TOMINA
P	27	Ozana Kotorska	P	27	Simeon, mč.; Ozana Kotorska, č. m.
U	28	Petar Chanel, Euzebijije i Polion	U	28	Jason i Sosipater, ap.
S	29	Katarina Sijenska, Kata	S	29	Kiziški mučenici
Č	30	Pio V., Josip Cottolengo	Č	30	Jakov, ap.
SUNCE U TRAVNJU			MJESEČEVE MIJENE U TRAVNJU		
Dan	Izlazi	Zalazi	●	Mladak	3. u 07 h 02 h
5.	6 h 30 m	19 h 29 m	☾	Prva četvrt	10. u 12 h 07 m
12.	6 h 17 m	19 h 38 m	☽	Uštap (pun)	17. u 06 h 43 m
19.	6 h 05 m	19 h 48 m	☾	Posljednja četvrt	24. u 23 h 41 m
26.	5 h 52 m	19 h 56 m			

EMERIK PAVIĆ

franjevac

(1716.-1780.)

Emerik Pavić je rođen u Budimu, gdje je i umro. Krsno mu je ime bilo Ivan. Pučko i srednjoškolsko obrazovanje stekao je u rodnom gradu. Kao mladi franjevac bio je u Budimu učenik fra Nikole Kesića. U Baču je branio teze iz filozofije. Svete redove mu je podijelio bačko-kaločki nadbiskup Gabrijel Patačić. Mladu misu je slavio 8. veljače 1739. god. u isusovačkoj crkvi u Budimu.

Nazivaju ga svojevrsnim enciklopedistom i svestrano sposobnim čovjekom, jer je bio mnogostruk po usmjerenosti i vrstama kulturnog djelovanja. Nadmašio je suvremenike sposobnostima, posebice pak u pisanju.

Službovao je u Osijeku i Baji, ali također je obavljao niz časničkih i uglednih službi u Franjevačkom redu i u svojoj redodržavi. Dvaput je bio generalni pohoditelj (generalni vizitator), obavljao je dužnost dekana visokih učilišta u Budimu.

Bibliografiju Pavićevih djela do sada su objavili Ivan Kujundžić, Ante Sekulić i Emanuel Hoško.

U stihovima na hrvatskom jeziku E. Pavić je napisao "Nadodanje glavnih događaja Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga nedavno na svitlost danomu" (Pešta, 1768.). Priredio je knjigu "Flos medicinae" (Pestini, 1768.). Napisao je niz nabožnih hrvatskih knjiga i "Molitvenu knjigu" (Budim, 1769.). Značajno je Pavićevo povijesno djelo "Ramus viridantis olivae in arcam militantis ecclesiae relatus" (Budae, 1766.) bez koje je nemoguće proučavati povijest franjevacu u Podunavlju.

O E. Paviću su pisali: V. Gortan, M. Kombol, K. Georgijević, A. Horányi, M. Urbani, G. Čevapović, J. Forgo, F. E. Hoško, A. Sekulić i niz drugih.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Travanj

- 7 (25. 3) Blagovijest
- 19 (6. 4) Cvjetna nedjelja
- 24 (11. 4) Veliki petak
- 26 (13. 4) Uskrs

VIBANJ

m a j

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.			GRKOAT. GREGOR. KALENDAR		
P 1	Josip radnik, Jeremija		P 1	Josip, zaručnik BDM; Jeremija, pr.	
S 2	Atanazije, Eugen	●	S 2	Atanazije Veliki, bk.	
N 3	3. USKRSNA. Filip i Jakov, ap.		N 3	NEDJELJA MIRONOSICA, GL. 2.	
P 4	Florijan, Cvjetko, Cvijeta, Iskra		P 4	Pelagija, mč.	
U 5	Peregrin, Maksim, Anđelko		U 5	Irena, mč.	
S 6	Dominik Savio, Dinko, Nedjeljko		S 6	Job Strpljivi	
Č 7	Dujam, Duje, Duško, Ivan, Petar		Č 7	Akacije, mč.	
P 8	Marija Posrednica, Bratoljub		P 8	Ivan Bogoslov, ap. i evand.	
S 9	Pahomije, Herma, Mirna	☾	S 9	Sveti Nikola, bk., prijenos moći	
N 10	4. USKRSNA. Gospa Trsatska		N 10	NEDJELJA O UZETOM, GL. 3.	
P 11	Mamerto, Franjo Hieronymo		P 11	ĆIRIL I METODIJE, ap. i uč. slav.	
U 12	LEOPOLD MANDIĆ , Pankracije		U 12	Leopold B. Mandić, č. o.	
S 13	Servacije, Ema, Vjerko		S 13	Glikerija, mč.	
Č 14	Matija ap., Matko, Justa		Č 14	Izidor, mč.	
P 15	Izidor, Sofija, Sonja		P 15	Pahomije Veliki, č. o.	
S 16	Ivan Nepomuk, Ubald, Nenad	☺	S 16	Teodor Posvećeni, č. o.	
N 17	5. USKRSNA. Paskal, Paško		N 17	NEDJELJA O SAMARIJANKI, GL. 4.	
P 18	Ivan I. papa, Venancije		P 18	Teodot, Petar, Dionizije i dr., mč.	
U 19	Celestin, Rajko, Ivan, Teofil		U 19	Patricije i dr., mč.	
S 20	Bernardin Sijenski, Zvezdan		S 20	Talelaj, mč.	
Č 21	Andrija Bobola, Dubravka		Č 21	Konstantin i Jelena	
P 22	Helena, Jagoda, Milan, Renata		P 22	Bazilisko, mč.	
S 23	Deziderije, Željko		S 23	Mihael, č. o. bk. prizn.	
N 24	6. USKRSNA. Marija Pomoć	☸	N 24	NED. O SLJEPORODENOM, GL. 5.	
P 25	Beda Časni, Grgur VII.		P 25	Ivan Krstitelj, našašće glave	
U 26	Filip Neri, Zdenko		U 26	Karpo, ap.	
S 27	Augustin Canterburyjski, Vojtjeh		S 27	Terapont, mč.	
Č 28	SPASOVO (UZAŠAŠĆE) , German		Č 28	UZAŠAŠĆE GOSPODNJE	
P 29	Maksim, Ervin, Većeslav		P 29	Teodozija č. m. dj. mč.	
S 30	Ivana Arška, Ferdinand, Srećko		S 30	Izakije, č. o.	
N 31	7. USKRSNA. Pohod BDM		N 31	N. SV. OTACA I NIC. SABORA, GL. 6	
SUNCE U SVIBNJU			MJESEČEVE MIJENE U SVIBNJU		
Dan	Izlazi	Zalazi	●	Mladak	2. u 19 h 45 m
3.	5 h 42 m	20 h 05 m	☾	Prva četvrt	9. u 17 h 44 m
10.	5 h 32 m	20 h 15 m	☺	Uštap (pun)	16. u 18 h 04 m
17.	5 h 23 m	20 h 22 m	☸	Posljednja četvrt	24. u 17 h 54 m
24.	5 h 16 m	20 h 30 m			
31.	5 h 10 m	20 h 37 m			

NIKOLA MILAŠIN

(1736.-1811.)

Rodio se 1.svibnja 1736.g. u malom selu, u Čavolju u Bačkoj u bunjevačkoj obitelji i na krštenju je dobio ime Bartul. Bajski franjevac o.Bonaventura je otkrio talenat malog seoskog dječaka i pobrinuo se za njegovo školovanje.

Bartul Milašin se školovao u Baji, u Kečkemetu, u Segedinu i konačno u Budimu. Stupio je u Franjevački red 1756.god. u Gospinu svetištu u Radni (danas u Rumunjskoj), tj. u najistočnijem franjevačkom samostanu nekadašnje Bosne Srebrene, kasnije franjevačke Provincije sv.Ivana Kapistrana. Dobio je redovničko ime Nikola. Bogosloviju je učio u Budimu, a za svećenika je zaređen 1760.god. još prije završetka studija. Svoju dušobrižničku službu je započeo u Budimu i okolici. Na dovršenje bogoslovnih nauka otišao je 1761.god. u Firencu.

Kad je završio studij, poslan je za profesora filozofije na franjevačkoj bogosloviji u Lodi kraj Milana u Italiji. Ti krajevi su tada bili pod vlašću Austrije i o.Nikola Milašin je 1767.god. postao vojni kapelan carskih jedinica, koje su tamo bile u službi. Sa vojnom jedinicom je premješten u Beč. Tamo ga je car Josip II. postavio za vojnog nad-dušobrižnika.

Poslije duge vojničke duhovne službe car Josip II. 19.siječnja 1790.god. imenovao je Nikolu Milašina za biskupa u Stolnom Biogradu (Szekesfehervár). Međuvremeno je car Josip II. umro i to imenovanje je ponovio novi car Leopold II. Poslije papine potvrde o.N.Milašin je posvećen za biskupa 8.rujna 1790.god. u budimskoj franjevačkoj crkvi, a 11.listopada 1790. ustoličen je u katedrali u Stolnom Biogradu. Mnogo je učinio za napredak svoje biskupije, a osobito je obraćao veliku brigu za svećenički podmladak, pa je osnovao sjemenište i bogosloviju (1802.god.). Kao franjevac po odgoju pokazivao je veliku brigu za siromahe.

Umro je 2.srpnja 1811.god. i svima je ostao u blagoj uspomeni.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Svibanj

6 (23. 4) Juraj Velikomučenik

LIPANJ juni

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.		GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR	
P 1	Justin, Juvencije, Mladen ●	P 1	Justin Filozof i dr., mč.
U 2	Marcelin i Petar, Eugen, Geno	U 2	Nicefor, prizn.
S 3	Karlo Lwanga i drugovi	S 3	Lukilijan i dr., mč.
Č 4	Kvirin Sisački, Optat, Predrag	Č 4	Mitrofan, patr. carig.; Kvirin, bk.
P 5	Bonifacije, Valerija, Darinka	P 5	Dorotej, bk. mč.; Kozma, mč.
S 6	Norbert, Neda	S 6	5. Zadušna subota
N 7	DUHOVI. Robert, Radoslav ☾	N 7	DUHOVI
P 8	Marija Majka Crkve, Medard, Vilim	P 8	PRE. ŽETA TROJICA
U 9	Efrem, Ranko	U 9	Ćiril, nadbk. aleksandrijski
S 10	Margareta, Greta, Biserka (Kvatre)	S 10	Timotej, bk. mč.
Č 11	Barnaba apostol, Borna, Fortunat	Č 11	Bartolomej i Barnaba, ap.
P 12	Ivan Fakundo, Bosiljko (Kvatre)	P 12	Onufrije i Petar, č. o.
S 13	Antun Padovanski, Antonija (Kvatre)	S 13	Akilina, mč.; Trifilije, bk.
N 14	PRESVETO TROJSTVO. Rufin ☽	N 14	NEDJELJA SVIH SVETIH
P 15	Vid, Modest i Krescencije	P 15	Amos, pr.; Jeronim Stridonski, č. o.
U 16	Franjo Regis, Guido, Borko	U 16	Tihon, čudotvorac
S 17	Adolf, Bratoljub, Laura	S 17	Manuel, Sabel i Ismael, mč.
Č 18	TIJELOVO. Marko i Marcelljan	Č 18	Leoncije, mč.
P 19	Romuald, Rajka, Bogdan	P 19	Juda Tadej, ap.
S 20	Silverije, Naum Ohridski	S 20	Metodije, bk. mč.
N 21	12. U GOD. Alojzije Gonzaga	N 21	NEDJELJA PRESVETE EUHARISTIJE
P 22	Paulin Nol., Ivan Fisher, Toma M.	P 22	Euzebije, bk. mč.
U 23	Sidonija, Sida, Zdenka, Josip C. ☽	U 23	Agripina, mč.
S 24	Rodenje Ivana Krstitelja, Krsto	S 24	ROĐENJE IVANA KRSTITELJA
Č 25	Vilim, Henrik, Adalbert	Č 25	Febronija, č. m. mč.
P 26	Srce Isusovo. Ivan i Pavao	P 26	Krist Čovjekoljubac
S 27	Srce Marijino. Ćiril Aleksandrijski	S 27	Muke Presvete Bogorodice
N 28	13. U GOD. Irenej, Mirko	N 28	3. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 2.
P 29	PETAR I PAVAO. Krešimir	P 29	PETAR I PAVAO, ap.
U 30	Rimski mučenici, Marcijal, Milijan ●	U 30	Zbor 12-orice apostola

SUNCE U LIPNJU

Dan	Izlazi	Zalazi
7.	5 h 07 m	20 h 43 m
14.	5 h 05 m	20 h 48 m
21.	5 h 05 m	20 h 50 m
28.	5 h 07 m	20 h 51 m

MJESEČEVE MIJENE U LIPNJU

●	Mladak	1. u 05 h 58 m
☾	Prva četvrt	7. u 22 h 48 m
☽	Uštap (pun)	15. u 06 h 51 m
☾	Posljednja četvrt	23. u 10 h 12 m
●	Mladak	30. u 14 h 19 m

**PAVAO MATIJA SUČIĆ
PAČIRSKI
(1767.-1834.)**

U to vrijeme u Subotici je bila samo franjevačka crkva s.Mihovila i zavjetna kapela sv.Roka u središtu grada. Fra Mihael je u franjevačku maticu krštenih upisao da je kum Jerko Vuković 11.siječnja 1767.god. donio na krštenje Pavla Matiju, sina plemenitoga Ivana Sučića Pačirskog i supruge mu Rozalije.

Mladi Pavao je niže razrede gimnazije pohađao u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár). Filozofiju je studirao u Pešti, a bogosloviju u Egeru, Pešti i Beču, gdje je pokazivao veliku marljivost.

Za svećenika je zaređen 1790.god. Prva mu je kapelanska služba bila u Krnjaji (danas Kljajicevo) u Bačkoj, a zatim slijede Monoštor, Sombor i Baja. Upravitelj župe bio je u Catalji i Karavukovu, a župnik je bio u Bukinu (danas Mladenovo) u jugozapadnoj Bačkoj. U svakoj službi i u svakom poslu Pavao Sučić je pokazivao veliku razboritost i revnost. Kad je 13.rujna 1803.god. subotički Magistrat proglasio natječaj za župnika, dobio je 10.studenog 1803.god. od nadbiskupa imena četiri kandidata. Među njima bila je kandidatura i svećenika Pavla Sučića.

On je poslao molbu iz Bukina, natječući se za subotičkog župnika i Magistrat je predložio nadbiskupu u Kaloči da P.Sučića imenuje za tu dužnost.

Za vrijeme Sučićevog predhodnika I.Lučića završena je gradnja župne crkve sv.Terezije (danas katedrala-bazilika).

Novi župni stan (danas biskupski dom) građen je od 1806. do 1809.god. za vrijeme župnika P.Sučića.

Početkom 1816.god. župnik P.Sučić se oprostio od svog rodnog grada, jer je imenovan za kanonika kaločkog Prvostolnog kaptola.

Kraljevskom odlukom i potvrdom pape Lava XII. od 29.siječnja 1828.god. postao je biskup u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár). Biskupski red primio je po rukama kaločko-bačkog nadbiskupa Petra Klobušickog 28.ožujka 1828.god.

Na tom položaju bio je samo kratko vrijeme, jer je imenovan za dakovačkog biskupa i 26.prosinca 1830.god. oprostio se od svećenika i puka u Stolnom Biogradu.

1831.god. Đakovo je dobilo gorljivog pastira, koji mu je služio sve do svoje smrti 13.travnja 1834.god.

Tako je bunjevačka grana hrvatskog naroda i Subotica u svom sinu Pavlu Sučiću poklonila Đakovu plemenitog pastira i prijatelja. Njegov grob je u kripti dakovačke katedrale.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Lipanj

- 4 (22. 5) Uzašašće Gospodnje
- 14 (1. 6) Duhovi
- 15 (2. 6) Presveto Trojstvo
- 28 (15. 6) Nedjelja Presvete Euharistije

SRPNJ

juli

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.			GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR		
S	1	Aron, Teobald, Šimun, Predrag	S	1	Kuzma i Damjan, dobrotvori
Č	2	Oton, Matinijan, Ostoja, Višnja	Č	2	Polaganje haljina Bogorodičinih
P	3	Toma ap. Tomo, Tomislav, Oliver	P	3	Hijacint, mč.
S	4	Elizabeta Portugalska, Elza, Jelica	S	4	Marta, č. m.; Andrija, nadbk. kret.
N	5	14. U GOD. Ćiril i Metod	N	5	4. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 3.
P	6	Marija Goretti, Bogomila	P	6	Sisoje Veliki, č. o.
U	7	Klaudije, Vilibald, Vilko, Goran ☾	U	7	Toma i Akacije, č. o.
S	8	Akvila i Priscila, Hadrijan, Eugen	S	8	Prokopije, velmč.
Č	9	Leticija, Nikola Pik. i drugovi	Č	9	Pankracije, mč.
P	10	Amalija, Ljubiča, Veronika, Vjerka	P	10	Antun Pečerski, č. o.
S	11	Benedikt opat, Benko, Dobroslav	S	11	Eufemija, mč.
N	12	15. U GOD. Mohor, Ivan G.	N	12	5. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 4.
P	13	Majka Božja Blstrička , Henrik ☺	P	13	Zbor arkandela Gabrielja
U	14	Kamilo de Lellis, Miroslav	U	14	Akila, ap.
S	15	Bonaventura, Dobriša	S	15	Vladimir Veliki, knez
Č	16	Gospa Karmelska, Karmela	Č	16	Atenogen i uč., mč.
P	17	Letancije, Branko, Aleksej	P	17	Marina, vel. mč.
S	18	Fridrik, Simforoza, Arnulf, Natko	S	18	Hijacint i Emilijan, mč.
N	19	16. U GOD. Makrina, Zora	N	19	6. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 5.
P	20	Ilija prorok, Iljko	P	20	ILIJA, pr.
U	21	Lovro Brindiški, Danijel, Danica	U	21	Ezekijel, pr.
S	22	Marija Magdalena, Manda ☽	S	22	Marija Magdalena, mironosica
Č	23	Brigita, Apolinar	Č	23	Trofim, Teofil i dr., mč.
P	24	Kristina, Mirjana	P	24	Kristina, velmč.; Boris i Gleb, mč.
S	25	Jakov apostol, Kristofor, Krsto	S	25	Ana, majka Bogorodice, preminuće
N	26	17. U GOD. Joakim i Ana, r. BDM	N	26	7. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 6.
P	27	Kliment Ohridski i dr., Natalija	P	27	Sveti sedmočislenci
U	28	Nazarije i Celzo, Inocent, Nevinko	U	28	Prohor, Nikanor i dr., ap.
S	29	Marta, Flora, Blaženka, Mira ☼	S	29	Kalinik, mč.
Č	30	Petar Krizolog, Rufin, Anda	Č	30	Sila, Silvan i dr., ap.
P	31	Ignacije Loyola, Vatroslav	P	31	Eudokim Pravedni
SUNCE U SRPNJU			MJESEČEVE MIJENE U SRPNJU		
Dan	Izlazi	Zalazi	☾	Prva četvrt	7. u 04 h 44 m
5.	5 h 11 m	20 h 49 m	☺	Uštap (pun)	14. u 21 h 07 m
12.	5 h 17 m	20 h 45 m	☽	Posljednja četvrt	22. u 24 h 13 m
19.	5 h 23 m	20 h 40 m	●	Mladak	29. u 21 h 36 m
26.	5 h 31 m	20 h 34 m			

ĐURO ARNOLD

(1781.-1848.)

Iako Nijemac po narodnosti, veoma je za-
dužio cijelu Crkvu u Hrvata, ali na poseban
način Hrvate u Bačkoj, Srijemu i Slavoniji.
Rođen je u Taksonju (Mađarska) u obitelji
Josipa Arnold i Katarine Bohm, 5.lipnja
1781.godine. Skolovao se u Velikom Varadinu
(danas Oradea Mare) na dvoru biskupa Ladi-
slava Kolonića. Kasnije prelazi u Kaloču, kada
je spomenuti biskup postao nadbiskup kalo-
čki, a već godinu dana kasnije dolazi u Subo-
ticu, kao devetnaestgodišnji mladić. Budući da
je radio u hrvatsko-bunjevačkoj sredini u Su-
botici, a bački Hrvati nisu imali svojih pje-
smarica, pa se Đuro Arnold dao na posao.
Izdao je u Osijeku u tiskari Martina Alojzija
Divalda, 1819.godine, pjesmaricu pod naslo-
vom: "Pismenik iliti skupljenje pisama razlicsi-
ti, za nediljne, svetcsane, i ostale dneve priko
godine podobni, za vechju slavu Boxju, i kri-
posti dushevne naroda iliricskoga ucsinjeno
po Gjuri Arnoldu." Neke od ovih tekstova
prihvatio je i fra Marijan Jajić u svojoj pje-
smarici "Vinac bogoljubnih pisamah"
1827.god. Đuro Arnold je pisao i na njema-
čkom i mađarskom jeziku. Smatra ga se ute-
meljiteljem uopće glazbenog života u novijoj
povijesti grada Subotice, što mu je bilo priz-
nato i od strane subotičkog Senata, ali i od
crkvenih poglavara. Ovom skladatelju zahval-
jujemo mnoštvo Misa, graduala, ofertorija, hi-
mana i drugih liturgijskih tekstova koje je
skladao, ne samo za orgulje nego i za orke-
star. Skladao je neke kompozicije koje je po-
svetio četvorici papa (Piu VIII., Lav XIII., Piu
VIII. i Gruguru XVI. za dane njihova ustoličenja).
Đuro Arnold je umro u 67. godini života u Subotici, 25.10.1848.godine i pokopan je u kripti
crkve sv.Terezije, danas katedrale bazilike.

JULJANSKI KALENDAR 1992.

Srpanj

- 7 (24. 6) Rođenje Ivana Krstitelja
- 12 (29. 6) Petar i Pavao

KOLOVOZ

august

S 1	Alfonz Liguori, Vjera, Nada	S 1	Makabejski mučenici
N 2	18. U GOD. Gospa od Anđela	N 2	8. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 7.
P 3	Augustin Kažotić, Lidija	P 3	Augustin Kažotić, bk. zagrebački
U 4	Ivan Vianney	U 4	Eudokija, č. m. mč.
S 5	Gospa Snježna, Nives, Snježana	S 5	Eusignije, mč.
Č 6	Preobraženje Gospodnje, Predrag	Č 6	PREOBRAŽENJE GOSPODNJE
P 7	Siksto papa, Kajetan	P 7	Pulherija; Domicije, č. o. mč.
S 8	Dominik, Dinko, Nedjeljko, Neda	S 8	Emilijan, bk. prizn.
N 9	19. U GOD. Roman, Firmin	N 9	9. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 8.
P 10	Lovro dakon, Lovorko, Zvezdan	P 10	Lovro, mč.
U 11	Klara, Jasna, Jasminka	U 11	Euplo, mč.
S 12	Anicet, Hilarije, Veseljka	S 12	Focije i Anicet, mč.
Č 13	Poncijan i Hipolit, Ivan B.	Č 13	Maksim, č. o. prizn.
P 14	Maksimilijan Kolbe, Euzebije	P 14	Mihej, pr.
S 15	VELIKA GOSPA. Marija, Veljka	S 15	UZNESENJE PRESV. BOGORODICE
N 16	20. U GOD. Stjepan kralj, Rok	N 16	10. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 1.
P 17	Hijacint, Liberat, Miron	P 17	Miron, mč.
U 18	Jelena Križarica, Jelka, Agapit	U 18	Flor i Lauro, mč.
S 19	Ivan Eudes, Ljudevit, Tekla	S 19	Andrija i dr., mč.
Č 20	Bernard, Samuel, Porfirije, Branko	Č 20	Samuel, pr.
P 21	Pio X., Hermogen, Donat	P 21	Tadej, ap.
S 22	BDM Kraljica, Regina, Vladislava	S 22	Agatonik i dr., mč.
N 23	21. U GOD. Ruža Limska	N 23	11. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 2.
P 24	Bartol apostol, Bariša	P 24	Eutih, mč.
U 25	Ljudevit kralj, Josip Kalasancijski	U 25	Tit, ap.; Bartolomej, pr. moći
S 26	Rufin, Zefirin, Jadranko	S 26	Hadrijan i Natalija, mč.
Č 27	Monika, Honorat, Časlav	Č 27	Pimen, č. o.
P 28	Augustin, Tin, Gustav	P 28	Mojsije Etiopljanin, č. o.
S 29	Glavosijek Ivana Krstitelja, Ivanka	S 29	GLAVOSIJEK IVANA KRSTITELJA
N 30	22. U GOD. Feliks i Adaukt	N 30	12. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 3.
P 31	Rajmund, Rajko, Optat, Željko	P 31	Polaganje pojasa Bogorodičinih

SUNCE U KOLOVOZU

Dan	Izlazi	Zalazi
2.	5 h 39 m	20 h 25 m
9.	5 h 47 m	20 h 15 m
16.	5 h 56 m	20 h 04 m
23.	6 h 04 m	19 h 53 m
30.	6 h 13 m	19 h 39 m

MJESEČEVE MIJENE U KOLOVOZU

☾	Prva četvrt	5. u 13 h 00 m
☽	Uštap (pun)	13. u 12 h 28 m
☾	Posljednja četvrt	21. u 12 h 02 m
●	Mladak	28. u 04 h 43 m

BLAŽ MODROŠIĆ

(1839.-1900.)

Roden je 30.siječnja 1839.god. u mjestu Lonji na Savi. Bio je svećenik, pjesnik i novinar. Kao kapelan bio je u pojedinim mjestima Pečujske biskupije. Tako je bio i u Šumbregu kraj Mohača, a od 1870.god. tamo je bio župnik.

U Kaloči je biskup Ivan Antunović na dan sv.Josipa, 19.ožujka 1870.god. počeo objavljivati tjednik "Bunjevačke i šokačke novine", koje su kasnije imale dodatak "Bunjevačka i šokačka vila".

Novine su prestale izlaziti sa 52.brojem 26.prosinca 1872.god. a "B.S.vila" je nastavila svoje druženje sa čitaocima do 5. broja 13.ožujka 1875.god.

Za sve to vrijeme Blaž Modrošić je stalno bio najvjerniji Antunovićev suradnik. Napisao je brojne religiozne i rodoljubne pjesme, a uz to je poslao mnoštvo članaka i dopisa.

Blaž Modrošić je u Temišvaru 1871.god. objavio velik molitvenik "Isusovka iliti život, muka i smrt gorka Isusa Krista, odkupitelja svieta".

Kad je biskup I.Antunović 1875.god. prestao uređivati i izdavati "Bunjevačku i šokačku vilu", tada je uredništvo i izdavanje predao Blažu Modrošiću i 6. broj tog lista objavljen je 10.studenog 1875.god. u Baji.

Međutim, novi urednik i njegov pomoćnik Stipan Grgić borili su se sa nesavladivim poteškoćama svih vrsta i sa 18. brojem 18.rujna 1876.god. "Bunjevačka i šokačka vila" zauvijek je prestala izlaziti i tako je završena jedna časna uloga Blaža Modrošića u kulturnoj povijesti bačkih Hrvata.

Umro je 20.kolovoza 1900.god. u Lipi.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Kolovoz

2 (20. 7) Ilija prorok

19. (6. 8) Preobraženje

28 (15. 8) Uznesenje Bogorodice

RUJAN

septembar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.		GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR	
U 1	Egidije, Konstancije, Branimir	U 1	Početak crkvene godine
S 2	Kalista, Maksima, Divna, Veljka	S 2	Mamant, mč.; Ivan Isposnik, č. o.
Č 3	Grgur Veliki, Grgo, Gordana ☾	Č 3	Teoktist, č. o.
P 4	Ruža Viterpska, Dunja, Ida, Marcel	P 4	Mojsije, pr.
S 5	Lovro Justinijani, Borko	S 5	Zaharija, otac Ivana K., pr.
N 6	23. U GOD. Zakarija, Boris	N 6	13. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 4.
P 7	Marko Križevčanin, Blaženko	P 7	Marko Križevčanin, mč.
U 8	MALA GOSPA, Maja	U 8	ROĐENJE PRESVETE BOGORODICE
S 9	Petar Klaver, Strahimir	S 9	Joakim i Ana, roditelji Bogorodice
Č 10	Pulherija, Nikola Toletinski	Č 10	Minodora, Mitrodora i Nimfodora, mč.
P 11	Proto i Hijacint, Cvjetko	P 11	Teodora Aleksandrijska, č. m.
S 12	Ime Marijino, Marija, Dubravko ☺	S 12	Autonom mč.
N 13	24. U GOD. Ivan Zlatousti	N 13	14. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 5.
P 14	Uzvišenje sv. Križa, Višeslav	P 14	UZVIŠENJE SVETOGA KRIŽA
U 15	Žalosna Gospa, Dolores, Tugomil	U 15	Nikita, velmč.
S 16	Kornelije i Ciprijan	S 16	Eufemija, velmč.
Č 17	Robert Belarmin, Rane sv. Franje	Č 17	Sofija, Vjera, Nada i Ljubav, mč.
P 18	Josip Kupertinski, Sonja, Irena	P 18	Eumenije, bk. čudotv.
S 19	Januarije, Suzana, Željko ☽	S 19	Trofim, Sabacije i Dorimed, mč.
N 20	25. U GOD. Kandida	N 20	15. NEDJ. PO DUHOVIMA, GL. 6.
P 21	Matej ap. i ev., Matko, Matiša	P 21	Kodrat, ap.
U 22	Mauricije, Mavro, Toma Vilanovski	U 22	Jona, pr.; Foka, mč.
S 23	Lino, Tekla, Konstancije (Kvatre)	S 23	Začeće sv. Ivana Krstitelja
Č 24	Gospa od Otkupljenja, Mercedes	Č 24	Tekla, prvomučenica
P 25	Aurelije, Zlata, Kleofa (Kvatre)	P 25	Eufrozina, č. m.
S 26	Kuzma i Damjan, Damir (Kvatre) ●	S 26	Ivan Bogoslov, ap. i ev., preminuće
N 27	26. U GOD. Vinko Paulski	N 27	16. NEDJ. PO DUHOVIMA, GL. 7.
P 28	Vjenceslav, Većeslav, Veco	P 28	Hariton, č. o. prizn.
U 29	Mihael, Gabriel i Rafael, Milan	U 29	Cirijak, č. o. pustinjak
S 30	Jeronim, Jerko	S 30	Grgur, bk. mč.

SUNCE U RUJNU

Dan	Izlazi	Zalazi
6.	6 h 22 m	19 h 27 m
13.	6 h 30 m	19 h 13 m
20.	6 h 40 m	18 h 59 m
27.	5 h 48 m	17 h 46 m

MJESEČEVE MIJENE U RUJNU

☾	Prva četvrt	3. u 24 h 40 m
☺	Uštap (pun)	12. u 04 h 18 m
☽	Posljednja četvrt	19. u 21 h 54 m
●	Mladak	26. u 12 h 41 m

STIPAN KRUNOSLAV GRGIĆ

(1836.-1914.)

Rodio se 19. srpnja 1836. god. u Vancagi kod Baje u Mađarskoj. Po zanimanju bio je zemljoradnik i u svojoj mladosti nije učio gimnaziju, ali je svojom upornošću mnogo toga nadoknadio. Mnogo je čitao i učio. Napisao je brojne članke kao suradnik Antunovićeve "Bunjevačkih i šokačkih novina", "Bunjevačke i šokačke vile", u časopisu "Neven", i kalendaru "Subotička Danica". Napisao je mnogo pjesama i članaka pod pseudonimom Krunoslav. Objavio je više knjiga i brošura, a najveće njegovo djelo je poznat molitvenik "Živa Ružica", koji je imao deset izdanja.

Dok su se mnogi učeni Bunjevci uzdržavali od rodoljubnog i prosvjetnog rada, čuvajući svoje povlašćene položaje u službi vlasti, Krunoslav je sav svoj život posvetio za prosvjetu svoga naroda na sramotu onih čija je to bila dužnost po svim ljudskim zakonima.

Umro je u kasnu jesen 1914. god. i sahranjen je u svojoj rodnoj Vancagi.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Rujan

11 (29. 8) Glavosijek Ivana Krstitelja

21 (8. 9) Rođenje Bogorodice

27 ((14. 9) Uzvišenje sv. Križa

LISTOPAD

oktobar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.		GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR	
Č 1	Terezija od Djeteta Isusa	Č 1	Zaštita Presvete Bogorodice
P 2	Andeli čuvari, Anđelko, Anđela	P 2	Ciprijan, mč.; Justina, mč.
S 3	Kandida, Maksimilijan, Gerhard	S 3	Dionizije, mč.; Terezija, č. m.
N 4	27. U GOD. Franjo Asiški	N 4	17. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 8.
P 5	Flavijan, Placid, Miodrag	P 5	Haritina, mč.
U 6	Bruno, Fides, Verica	U 6	Toma, ap.
S 7	BDM od Krunice (Ružarija)	S 7	Sergije i Bakho, mč.
Č 8	Benedikta, Pelagija, Šimun	Č 8	Pelagija, č. m.
P 9	Dionizije i dr., Ivan Leonardi	P 9	Jakov Alfejev, ap.
S 10	Franjo Borgia, Darija i dr., Danko	S 10	Eulampije i Eulampija, mč.
N 11	28. U GOD. Emilijan, Prob	N 11	18. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 1.
P 12	Serafin, Maksimilijan, Makso	P 12	Prob i Andronik, mč.; Martin, bk.
U 13	Eduard, Hugolin, Edo, Hugo	U 13	Karpo, Papila i Agatonik, mč.
S 14	Kalist papa, Divko, Krasna	S 14	Paraskeva Trnovska, č. m.
Č 15	Terezija Avilska, Rezika	Č 15	Eutimije Mlađi, č. o.; Lucijan, č. o.
P 16	Hedviga, Margareta Marija A.	P 16	Longin, satnik mč.
S 17	Ignacije Antiohijski, Vatroslav	S 17	Hošea, pr.; Andrija Kritski, č. o. mč.
N 18	29. U GOD. Luka ev., Lukša	N 18	19. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 2.
P 19	Ivan Breb. i Izak Jogues	P 19	Joel, pr.; Ivan Rilski, č. o.
U 20	Vendelin, Irena, Miroslava	U 20	Artemije, velmč.
S 21	Uršula, Zvezdan	S 21	Hilarije Veliki, č. o.
Č 22	Marija Saloma, Dražen	Č 22	Averkije, bk. čudotv.
P 23	Ivan Kapistranski, Borislav	P 23	Jakov brat Gospodnji, ap.
S 24	Antun M. Claret, Jaroslav	S 24	Areta i dr., mč.
N 25	30. U GOD. Krizant i Darija	N 25	NEDJELJA KRISTA KRALJA
P 26	Demetrije, Dmitar, Zvonko	P 26	DIMITRIJE, velmč.
U 27	Sabina, Kontardo, Gordana, Cvito	U 27	Nestor, mč.
S 28	Šimun i Juda Tadej, Siniša, Tadija	S 28	Terencije, mč.; Paraskeva iz Ikonije, mč.
Č 29	Narcis, Donat, Darko, Ida	Č 29	Anastazija, č. m. mč.
P 30	Marcel, Marojko	P 30	Zinovije i Zinovija, mč.
S 31	Alfonz Rodriguez, Wolfgang, Vuk	S 31	Stahije, Amplije i dr., ap.

SUNCE U LISTOPADU

Dan	Izlazi	Zalazi
4.	5 h 57 m	17 h 32 m
11.	6 h 07 m	17 h 19 m
18.	6 h 15 m	17 h 06 m
25.	6 h 26 m	16 h 55 m

MJESEČEVE MIJENE U LISTOPADU

☾	Prva četvrt	3. u 15 h 13 m
☽	Uštap (pun)	11. u 19 h 04 m
☾	Posljednja četvrt	19. u 05 h 13 m
●	Mladak	25. u 21 h 35 m

LAZO MAMUŽIĆ

(1847.-1916.)

Rodio se u Subotici 1.3.1847.god. u zemljoradničkoj obitelji. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u rodnom gradu. Pravne nauke sa doktoratom završio je u Budimpešti, Beču i Pragu.

Svoj veoma plodan rad počeo je kao advokat, a 1874.god. je izabran za narodnog poslanika, a od 1884. do 1902.godine bio je subotički gradonačelnik.

Lazo Mamužić je bio veoma vješt političar i vrlo mnogo je učinio za razvitak školstva, privrede i prometa u Subotici. Okupio je ekipu stručnjaka iz svih područja i nastojao je da Subotica bude moderan europski grad. U tome je uspio. Siroko područje centra dobilo je gradski izgled sa širokim popločanim ulicama, lijepih zgrada i palača, ali je veliko područje predgrađa zadržalo seosko obilježje sa prašnjim ili blatnjavim ulicama. Tada su izgrađene srednje škole u gradu i čitav niz osnovnih škola na salašima u okolini. Tada su podignute i dvije lijepe crkve sv.Jurja i sv.Roka i niz javnih i kulturnih ustanova (Gradska biblioteka, Gradska bolnica i dr.).

Tada je izgrađena željeznička pruga prema drugim gradovima (Baja, Budimpešta, Segedin, Sombor, Novi Sad). Sagrađena je tramvajaska pruga prema Paliću, Aleksandrovu i Malom Bajmoku.

Na početku svoga rada Lazo je surađivao sa svojim rođakom Agom Mamužićem, koji je također bio vrlo aktivan u kulturnom i političkom životu među Bunjevcima u Subotici. Ali, došlo je među njima do razlaza, jer se nisu slagali u rješavanju pojedinih prosvjetnih i političkih pitanja.

L.Mamužić je napisao: "A Bácskai Híradó és a bunyevac elemi tanügy" ("Bački vjesnik i bunjevačka osnovna nastava"), Subotica, 1874.god. i "Védelem" ("Moja odbrana"), Subotica, 1903.

---

zkrvh.org.rs

TUDENI

novembar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.			GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR		
N 1	31. U GOD. SVI SVETI		N 1	ZL. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 4.	
P 2	Dušni dan. Dušica, Duško	☾	P 2	Akindin, Pegazije i dr., mč.	
U 3	Martin Porres, Silvija		U 3	Josip, Aitila i Akepsima, mč.	
S 4	Karlo Boromejski, Dragutin, Drago		S 4	Joanikije Veliki, č. o.	
Č 5	Emerik, Mirko, Imbro, Zakarija		Č 5	Galaktion i Epistimija, mč.	
P 6	Leonard, Sever, Vedran		P 6	Pavao, nadbk. mč.	
S 7	Engelbert, Anđelko, Zdenka		S 7	Lazar, č. o. čudotv.	
N 8	32. U GOD. Gračja Kotorški		N 8	22. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 5. ZBOR ARKANDELA MIHAELA	
P 9	Teodor, Boško, Milostislav		P 9	Onisifor, Porfirije	
U 10	Leon Veliki, Lav, Lavoslav	☺	U 10	Erast, Olimp i dr., ap.	
S 11	Martin biskup, Davorin		S 11	Teodor Studita, č. o. prizn.	
Č 12	Jozafat, Emilijan, Milan		Č 12	Jozafat, nadbk. mč.	
P 13	Stanislav Kostka, Stanko, Didak		P 13	Ivan Zlatousti, nadbk. carigr.	
S 14	NIKOLA TAVELIĆ, Ivan T.		S 14	Filip, ap.; Nikola Tavelić, mč.	
N 15	33. U GOD. Albert Veliki		N 15	23. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 6.	
P 16	Margareta, Gertruda		P 16	Matej, ap. i evand.	
U 17	Elizabeta Ugarska, Igor	☽	U 17	Grgur, bk. čudotv.	
S 18	Posveta bazilike sv. Petra i Pavla		S 18	Platon i Roman, mč.	
Č 19	Poncijan, Krispin, Severin		Č 19	Obadija, pr.; Barlaam, mč.	
P 20	Feliks Valois, Srećko, Edmund		P 20	Grgur Dekapolita, č. o.	
S 21	Prikazanje BDM, Gospa od Zdrav.		S 21	UVOD PRESV. BOGORODICE U HRAM	
N 22	KRIST KRAJ. Cecilija, Cillika		N 22	24. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 7.	
P 23	Klement, Kolumban, Milivoj		P 23	Amfilohije i Grgur, bk.	
U 24	Krizogon, Krševan, Firmin	●	U 24	Katarina, velmč.	
S 25	Katarina Aleksandrijska, Erazmo		S 25	Klement, papa mč.	
Č 26	Konrad, Leonard, Dubravko		Č 26	Alipije, č. o.	
P 27	Maksim, Virgilije, Severin		P 27	Jakov Perzijanac, mč.	
S 28	Sosten, Jakov Markijski, Držislav		S 28	Stjepan Mlađi, č. o. mč.	
N 29	1. DOŠAŠĆA. Saturnin		N 29	25. NEDJELJA PO DUHOVIMA, GL. 8.	
P 30	Andrija apostol, Hrvoslav		P 30	Andrija Prvozvani, ap.	
SUNCE U STUDENOM			MJESEČEVE MIJENE U STUDENOM		
Dan	Izlazi	Zalazi	☾	Prva četvrt	2. u 10 h 12 m
1.	6 h 35 m	16 h 43 m	☺	Uštap (pun)	10. u 10 h 21 m
8.	6 h 45 m	16 h 34 m	☽	Posljednja četvrt	17. u 12 h 40 m
15.	6 h 55 m	16 h 26 m	●	Mladak	24. u 01 h 44 m
22.	7 h 05 m	16 h 18 m			
29.	7 h 14 m	16 h 14 m			

ILIJA KUJUNDŽIĆ

(1857.-1929.)

Bio je među najrevnijim suradnicima u kalendaru Subotička Danica i jedan od najvećih naših rodoljuba, naslovni kanonik i papinski prelat u Subotici, gdje je rođen 31.srpnja 1857.god. od oca Albe i majke Roze Jaramazović.

Osnovnu školu i gimnaziju je učio u svom rodnom gradu. Bogosloviju je završio u Kalači, gdje je zaređen za svećenika 1880.god. Kapelan je bio u Dušnoku i Lemešu (danas Svetozar Miletić kod Sombora). Od 1885.god. do 1893.god. bio je vjeroučitelj u Subotici. Župnik je postao 1893.god. u Dušnoku. Začasni kanonik kaločkog kaptola postao je 1912.god. U mirovinu je otišao 1918.god. i vratio se u Suboticu.

Napisao je mnogo poučnih, povijesnih, zabavnih i političkih članaka u kalendaru Subotička Danica i u časopisu "Neven". Bio je predsjednik Katoličkog kruga i neko vrijeme Prosvjetnog društva "Neven".

Poslije osnivanja Bačke apostolske administrature mnogo je pomagao biskupu Lajči Budanoviću u njejoj organizaciji.

Umro je 5.veljače 1929.god. Sahranjen je u subotičkom Bajskom groblju. Crkveni obred je vodio biskup Lajčo Budanović uz asistenciju brojnih svećenika, a u prisutnosti naroda koji ga je volio i poštovao.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Studenj

8 (26. 10) Dimitrije Velikomučenik

21 (8. 11) Zbor Arkandela Mihaela

ROSINAC

decembar

RIMOKATOLIČKI KALENDAR 1992.		GRKOKAT. GREGOR. KALENDAR	
U 1	Eligije, Natalija, Božena	U 1	Naum, pr.
S 2	Bibijana, Živka, Blanka	S 2	Habakuk, pr.
Č 3	Franjo Ksaverski, Klaudije	Č 3	Sefanija, pr.
P 4	Ivan Damašćanski, Barbara	P 4	Barbara, velmč.; Ivan Damašč., č. o.
S 5	Saba, Krispina, Dalmatin, Savka	S 5	Saba, iguman sinajski, č. o.
N 6	2. DOŠAŠĆA. Nikola b., Nikša	N 6	26. ND. PO DUH., GL. 1.; Nikola Čud.
P 7	Ambrozije, Dobroslav	P 7	Ambrozije
U 8	BEZGREŠNO ZAČEĆE BDM. Ljiljana	U 8	BEZGREŠNO ZAČEĆE PRESV. BOGOR.
S 9	Valerija, Zdravka, Radmila	S 9	Patapije, č. o.
Č 10	Gospa Loretska, Miltijad, Julija	Č 10	Mino, Hermogen i Eugraf, mč.
P 11	Damaz, Damir, Sabin	P 11	Danijel Stilit, č. o.
S 12	Ivana Franciska Chantal, Franjica	S 12	Spiridion, č. o.
N 13	3. DOŠAŠĆA. Lucija, Jasna	N 13	NEDJELJA SVETIH PRAOTACA, GL. 2.
P 14	Ivan od Križa, Krševan, Špiro	P 14	Tirso, Filemon i dr., mč.
U 15	Irenej, Kristina, Darija, Krucifiksa	U 15	Eleuterije, mč.
S 16	Adela, Albina, Zorka (Kvatre)	S 16	Hagaj, pr.
Č 17	Lazar, Olimpija, Florijan	Č 17	Danijel pr. i 3 mladića
P 18	Gacijan, Bosiljko, Dražen (Kvatre)	P 18	Sebastijan i dr., mč.
S 19	Urban, Tea, Vladimir (Kvatre)	S 19	Bonifacije, mč.
N 20	4. DOŠAŠĆA. Amon	N 20	NEDJELJA SVETIH OTACA, GL. 3.
P 21	Petar Kanizije, Snježan	P 21	Julijana, mč.
U 22	Honorat, Časlav, Zenon	U 22	Anastazija, velmč.
S 23	Ivan Kentijski, Viktorija, Vika	S 23	Kretski mučenici
Č 24	Badnjak. Adam i Eva	Č 24	Badnjak; Eugenija, mč.
P 25	BOŽIĆ. Anastazija, Božidar	P 25	BOŽIĆ (RODENJE ISUSOVO)
S 26	STJEPAN, Krunoslav	S 26	ZBOR PRESVETE BOGORODICE
N 27	SVETA OBITELJ. Ivan ap. i ev.	N 27	ND. PO BOŽIĆU, STJEPAN PRVOMUČ.
P 28	Nevina dječica, Mladen, Nevenka	P 28	Nikomedijski mučenici
U 29	Toma Becket, David, Davor	U 29	Nevina betlehemska dječica
S 30	Sabin, Liberije, Trpimir	S 30	Anizija, mč.; Zotik, č. o.
Č 31	Silvestar papa, Silvije, Goran	Č 31	Melanija Rimljanka, č. m.

SUNCE U PROSINCU

Dan	Izlazi	Zalazi
6.	7 h 22 m	16 h 12 m
13.	7 h 28 m	16 h 11 m
20.	7 h 33 m	16 h 14 m
27.	7 h 36 m	16 h 18 m

MJESEČEVE MIJENE U PROSINCU

☾	Prva četvrt	2. u 07 h 18 m
☽	Uštap (pun)	10. u 00 h 42 m
☾	Posljednja četvrt	16. u 20 h 14 m
●	Mladak	24. u 01 h 44 m

O. IVAN JESSE KUJUNDŽIĆ
franjevac
(1848.-1903.)

Rodio se 23. listopada 1848. god. u Subotici u velikoj porodici Kujundžić. Otac mu je Albe, a mater Roza Jaramazović. U svom rodnom gradu završio je osnovnu školu i gimnaziju pa je stupio u novicijat franjevačkog reda u Sečenju.

Poslije novicijata nastavio je bogoslovne nauke i za svećenika je zaređen 1873. godine u Temišvaru, a 8. prosinca iste godine imao je mladu misu u franjevačkoj crkvi u Subotici.

Kao redovnik vršio je razne dužnosti. Bio je profesor latinskog i grčkog jezika na franjevačkoj gimnaziji u Đendešu i Solnoku. Zatim je 12 godina bio na franjevačkoj bogosloviji profesor filozofije i teologije.

Poslije toga bio je gvardijan u nekoliko samostana pa i u Subotici.

Za vrijeme svog boravka u Subotici uključio se u krug kulturnih radnika koji su bili nosioci bunjevačkog narodnog preporoda. Suradivao je u časopisu "Neven" i u kalendaru Subotička Danica, gdje je napisao mnogo članaka pod pseudonimom Brajanović i Stari rodoljub.

Umro je 17. travnja 1903. god. u 55. godini života. Sahranjen je u subotičkom Bajskom groblju.

JULIJANSKI KALENDAR 1992.

Prosinac

- 4 (21. 11) Uvod Bogorodice u Hram
- 19 (6. 12) Nikola Čudotvorac
- 21 (8. 12) Bezgrešno začeće Bogorodice

Kakvo će biti vrijeme u 1992. godini? Godina će biti više vlažna nego suha, više topla nego hladna. Za pojedina godišnja doba »Stoljetni kalendar« predviđa:

Proljeće: vlažno i toplo, s povremenim valom hladnoće.

Ljeto: uglavnom toplo, ali ponekad i hladno.

Jesen: vlažna i hladna.

Zima: studena i mokra s dosta oborina.

VRIJEME PO MJESECIMA

Siječanj: Do 11. trajno hladno, od 12. do 18. oblačno i blago, 19. studeno, od 20. do 23. vedro i hladno, od 24. do 26. kiša, 27. pljusak, od 28. do 31. oblačno i suho.

Veljača: 1. vjetrovito, 2. i 3. kiša, 4. promjenljivo, od 5. do 10. oblačno i vjetrovito, 11. nestalno, 12. i 13. jaka bura i nevrijeme, 14. snijeg, 15. i 16. kiša s vjetrom, od 17. do 19. hladno, od 20. pa do kraja mjeseca vrijeme se proljepšava i bit će lijepo i vedro.

Ožujak: Od 1. do 5. oštro i hladno, a od 6. do 10. toplo, 11. kiša, od 14. do 16. lijepo i vedro, od 17. do 19. jutro su hladna i oštra, a dani topli, 20. i 21. nestalno, 22. nastaje zahlađenje i bit će hladno do 29. 30. promjenljivo, a 31. kiša.

Travanj: Od 1. do 9. oblačno, vjetar s kišom, od 10. do 13. kiša, od 14. do 18. veće zahlađenje, od 19. do 21. promjenljivo, 22. lijepo, što će trajati do 26., a tada se vrijeme mijenja i postaje oblačno i kišovito, a takvo će i ostati do kraja mjeseca.

Svibanj: Od 1. do 7. toplo, 8. i 9. vedro i sunčano, od 10. do 19. topli val i vrućina, od 20. do 23. zahlađenje s kišom, 24. hladno i mraz, od 25. do 27. oblačno i neugodno, 28. i 29. hladno, a 30. i 31. toplo.

Lipanj: Od 1. do 3. lijepo i toplo, 4. i 5. oblačno i maglovito, 6. nestalno, 7. kiša, od 8. do 26. toplo i suho vrijeme, od 27. do 29. kišovito, 30. veoma hladna noć, a topao dan.

Srpanj: 1. jaka magla, 2. promjenljivo, 3. i 4. vrijeme se ustaljuje i biti će lijepo do 6., kada padne kiša, od 7. do 13. vjetrovito, 14. kiša, a od tada do kraja mjeseca lijepo, toplo i sunčano vrijeme.

Kolovoz: Do 3. lijepo i toplo, od 4. do 9. nestalno, od 10. do 13. zahlađenje, noću mraz, 14. kiša, 15. i 16. lijepo i toplo. Od 17. do 19. vrijeme sve toplije, a 20. velika vrućina, od 22. do 26. promjenljivo s kišom, 27. nestalno, a od 28. do 31. lijepo i stalno vrijeme.

Rujan: Od 1. do 6. lijepo i toplo, 8. mraz, 9. oblačno i hladno, od 10. do 12. promjenljivo, od 13. do 16. lijepo, a od 17. se vrijeme pogoršava te je do kraja mjeseca promjenljivo, oblačno i kišovito.

Listopad: Sve do 14. promjenljivo, oblačno i vjetrovito vrijeme, 15. nastupa zahlađenje i do 23. neuobičajeno hladno, 24. i 25. promjenljivo, a 26. nešto kiše, 27. i 28. nestalno, a 29. i 30. hladno, 31. kiša.

Studeni: Od 1. do 9. kišovito, od 10. do 14. ugodno i lijepo vrijeme, 15. i 16. ponovno kiša, a do 22. nestalno vrijeme, 23. vedro i hladno, 24. blago, od 25. do 28. postepeno zahlađenje, 29. i 30. će se uzimiti.

Prosinac: 1. hladno, 2. i 3. tmurno i hladno, 4. snijeg, od 5. do 10. jake i obilne kiše koje stvaraju poplavu, od 11. do 14. kišovito, a od 15. do 20. promjenljivo oblačno, 21. snijeg, od 22. počinje sve veće zahlađenje, te će do kraja mjeseca i godine biti hladno.

Papa Ivan Pavao II.

Katolička Crkva u svijetu

(stanje 10. srpnja 1991.)

Središte: VATIKANSKI GRAD (RIM)

PAPA IVAN PAVAO II.

Vodi Crkvu od 16. listopada 1978.

SVETA STOLICA naziv je za vrhovnu upravu Crkve na čelu sa Sv. Ocem Papom.

OPĆI CRKVENI SABOR (KONCIL) održan je prvi put 50. godine u Jeruzalemu. Posljednji opći koncil – 22. po redu – održan je u Vatikanu od 1962. do 1965. pod papama Ivanom XXIII. i Pavlom VI. To je II. vatikanski koncil.

SINODA BISKUPA uži je sabor biskupa u koji biskupske konferencije iz svih država na svakih 25 biskupa šalju po jednog predstavnika. Prvi put se takva sinoda sastala 29. rujna 1967. Otad se ona obično održava svake treće godine. Posljednja Sinoda biskupa održana je u Rimu od 30. IX. do 28. X. 1990, a raspravljala je o »Formaciji svećenika u današnjim prilikama«.

BISKUPSKA KONFERENCIJA skup je katoličkih biskupa u pojedinoj zemlji u kojoj oni združeno vrše svoju pastirsku zadaću prema vjernicima te zemlje.

RIMSKA KURIJA

PAPA

Kardinali su najviši savjetnici Pape. Kad Papa umre, oni biraju njegova nasljednika.

Državni tajnik je najbliži Papin suradnik. Po potrebi on saziva na sastanak prefekte pojedinih kongregacija. Državni tajnik vodi središnju ustanovu Svete Stolice – Državno tajništvo, u kojem su dva odjela: I. Odio za opće poslove, II. Odio za odnose s državama.

DEVET KONGREGACIJA

1. Kongregacija za nauk vjere. U njezinu sastavu nalazi se Središnja teološka komisija, 2. Kongregacija za istočne crkve, 3. Kongregacija za službu Božju i disciplinu sakramenata, 4. Kongregacija za biskupe, 6. Kongregacija za evangelizaciju naroda (misije), 7. Kongregacija za kler, 8. Kongregacija za redovnike i svjetovne institute, 9. Kongregacija za katolički odgoj.

TRI SUDIŠTA

1. Rimski Rota, 2. Apostolska signatura, 3. Pokorničarna.

DVANAEST PAPINSKIH VIJEĆA

1. Vijeće za laike, 2. Vijeće za promicanje jedinstva kršćana, 3. Vijeće za obitelj, 4. Vijeće za pravdu i mir, 5. Vijeće »Cor unum« (za karitativnu djelatnost), 6. Vijeće za pastoral migranata i ljudi na putovanju, 7. Vijeće za pastoral osoblja u službi bolesnika, 8. Vijeće za tumačenje crkvenih zakona, 9. Vijeće za dijalog među religijama, 10. Vijeće za dijalog s onima koji ne vjeruju, 11. Vijeće za kulturu, 12. Vijeće za sredstva društvenih komunikacija.

URED I

1. Apostolska komora, 2. Uprava dobrima Apostolske Stolice, 3. Prefektura za gospodarske poslove Svete Stolice.

OSTALI ORGANI I INSTITUCIJE RIMSKE KURIJE

Prefektura papinske kuće, Služba za papina liturgijska slavlja, Tiskovni ured Svete Stolice, Središnji statistički ured Crkve, Vatikanski tajni arhiv, Vatikanska apostolska knjižnica i dr.

Katolička Crkva kod nas

U našoj zemlji Katolička Crkva organizirana je u 23 biskupije; većina je od njih međusobno tješnje povezana u tzv. *metropolije*; a sve naše biskupije zajedno su povezane u Biskupskoj konferenciji Jugoslavije.

ZAGREBAČKA METROPOLIJA obuhvaća: Zagrebačku nadbiskupiju, Đakovačku i Križevačku biskupiju. Zagrebački nadbiskup i metropolita: kardinal dr. FRANJO KUHARIĆ; pomoćni biskupi dr. ĐURO KOKŠA i mons. JURAJ JEZERINAC. Biskupi sufragani: mons. ĆIRIL KOS, biskup đakovački, s kojim je i pomoćni biskup Đakovačke biskupije dr. MARIN SRAKIĆ; mons. SLAVOMIR MIKLOVŠ, vladika križevački, s kojim je i biskup u mirovini dr. JOAKIM SEGEDI.

SPLITSKA METROPOLIJA obuhvaća: Splitsko-makarsku nadbiskupiju, Dubrovačku, Hvarsku, Kotorsku i Šibensku biskupiju. Nadbiskup i metropolita splitski: mons. ANTE JURIC, a s njime je nadbiskup u mirovini dr. FRANE FRANIĆ. Biskupi sufragani: dr. ŽELIMIR PULJIĆ, biskup dubrovački, uz njega je umirovljeni biskup dr. SEVERIN PERNEK; mons. SLOBODAN ŠTAMBUK, biskup hvarski, a uz njega je biskup u mirovini mons. CELESTIN BEZMALINOVIĆ; mons. IVO GUGIĆ, biskup kotorski; dr. SREĆKO BADURINA, biskup šibenski, s kojim je također biskup u mirovini mons. JOSIP ARNERIĆ.

RIJEČKA METROPOLIJA obuhvaća: Riječko-senjsku nadbiskupiju, Krčku i Porečko-pulsku biskupiju. Nadbiskup i metropolita riječki dr. ANTON TAMARUT, uz njega je nadbiskup u mirovini mons. JOSIP PAVLIŠIĆ. Biskupi sufragani: mons. JOSIP BOZANIĆ, biskup krčki, s njime je i biskup u mirovini dr. KARMELO ZAZINOVIĆ; mons. ANTE BOGETIĆ, biskup porečko-pulski, s njime je i biskup u mirovini dr. DRAGUTIN NEŽIĆ.

SARAJEVSKA METROPOLIJA obuhvaća: Vrhbosansku (Sarajevsku) nadbiskupiju, Banjalučku, Mostarsku i Skopsko-prizrensku biskupiju. Nadbiskup i metropolita sarajevski je mons. VINKO PULJIĆ, a s njim je nadbiskup u mirovini dr. MARKO JOZINOVIĆ. Biskupi sufragani u Vrhbosanskoj metropoliji: dr. FRANJO KOMARICA, biskup banjalučki a uz njega je i biskup u mirovini mons. ALFRED PICHLER; mons. PAVAO ŽANIĆ, biskup mostarski; dr. JOAKIM HERBUT, biskup skopsko-prizrenski; mons. NIKOLA PRELA, pomoćni biskup skopsko-prizrenski.

BEOGRADSKA METROPOLIJA obuhvaća: Beogradsku nadbiskupiju, Subotičku i Zrenjaninsku biskupiju. Beogradski nadbiskup i metropolita: dr. FRANC PERKO; u mirovini je sada bivši beogradski nadbiskup mons. ALOJZ TURK. Biskupi sufragani: mons. JÁNOS PÉNZES, biskup subotički, mons. LÁSZLÓ HUZSVÁR, biskup zrenjaninski, s njim je i biskup u mirovini mons. TAMÁS JUNG.

LJUBLJANSKA METROPOLIJA obuhvaća: Ljubljansku nadbiskupiju, Koparsku i Mariborsku biskupiju. Ljubljanski nadbiskup i metropolita: dr. ALOJZIJ ŠUŠTAR; pomoćni biskup je mons. JOŽEF KVAS. Biskupi sufragani: mons. METOD PIRIH, biskup koparski, s kojim je biskup u mirovini dr. JANEZ JENKO; dr. FRANC KRAMBERGER, biskup mariborski i njegov pomoćni biskup dr. JOŽE SMEJ. U Mariboru živi i naslovni biskup dr. VEKOSLAV GRMIČ.

Ostale biskupije

BARSKA NADBISKUPIJA. Mons. PETAR PERKOLIĆ, nadbiskup barski.

ZADARSKA NADBISKUPIJA. Mons. MARIJAN OBLAK, nadbiskup zadarski, uz njega je nadbiskup koadjutor mons. IVAN PRENDA.

***

Zajedničko tijelo naše Crkve, u kojem su okupljene sve navedene biskupije jest BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE. Ona zasjeda obično dva puta godišnje, u proljeće i jesen. Na čelu Biskupske konferencije Jugoslavije stoji predsjednik, a to je sada zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić. Sjedište naše Biskupske konferencije je u Zagrebu, gdje djeluje i njeno Tajništvo kao samostalno radno tijelo; vodi ga generalni tajnik (sada je to dr. Vjekoslav Milovan).

Osim Tajništva naša Biskupska konferencija ima kao svoja radna tijela jedanaest Vijeća: za nauk vjere, za liturgiju, za katehizaciju, za kler, za sjemeništa, za laike, za obitelj, za mlade, za migrante i turiste, za ekumenizam, za misije. Nadalje, ima Odbor za pastorizaciju turista, Odbor za dušobrižništvo pomoraca i Odbor za umjetnost, arhive i knjižnice; ima i Tajništvo za one koji ne vjeruju, te druga tijela.

***

Ravnatelj dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu je mons. VLADIMIR STANKOVIĆ.

APOSTOLSKA NUNCIJATURA

Apostolski pronuncij (izaslanik Papin) u SFRJ: mons. GABRIEL MONTALVO, naslovni nadbiskup celenski.

BISKUPI HRVATI IZVAN DOMOVINE

Mons. JOSIP UHAČ, tajnik Kongregacije za evangelizaciju.

Mons. STANISLAV KARLIĆ, nadbiskup u gradu Paraná (Argentina).

Mons. ŠTEFAN LASZLO, biskup gradišćanskih Hrvata, Željezno.

Mons. HANIBAL MARIČEVIĆ FLEITAS, biskup u Concepcionu u Paragvaju (Južna Amerika).

Mons. MILAN OGNJENović, biskup u gradu Mercedes (Argentina).

Mons. ALEKSANDAR GOIĆ KARMELIĆ, biskup u Čileu.

MUSLIMANSKI KALENDAR

Islamski praznici 1992. – 1412./1413.

1. LEJLETUL-MIRADŽ, uzdignuće Muhameda a.s. u svemir – 2. veljače 1992.
2. RAMAZAN, mjesec posta – 6. ožujka 1992.
3. LEJLETUL-KADR, početak objave Kurâna – 2. travnja 1992.
4. BAJRAMRAMAZANSKI kraj posta – 6. travnja 1992.
5. KURBAN BAJRAM, prvi dan – 12. lipnja 1992.
6. NOVA HIDŽRETSKA 1413. GODINA – 3. srpnja 1992.
7. REBIUL-EVVEL, rođendan Muhameda a.s. – 12. rujna 1992.

ŽIDOVSKI KALENDAR

(5752./5753. godina od Stvaranja svijeta – 1991./1992.)

- JOM HAKIPURIM: 18. rujna 1991.
SUKOT: 23. rujna – 1. listopada 1991.
SIMHAT TORA: 1. listopada 1991.
HANUKA: 2.–9. prosinca 1991.
PURIM: 19. ožujka 1992.
PESAH: 18.–25. travnja 1992.
ŠAVUOT: 7. i 8. lipnja 1992.
ROŠ-HAŠANA 5753.: 28. i 29. rujna 1992.
JOM HAKIPURIM: 6. listopada 1992.

Mons. Péntzes János
subotički biskup

ENCIKLIKA PAPE IVANA PAVLA II. "STOTA GODINA"

6. poglavlje

ČOVJEK I PUT CRKVE

53. Našavši se pred bijedom proletarijata, Lav XIII. je rekao: "Prilazimo tom predmetu s pouzdanjem i s punim našim pravom ... Činilo bi nam se da ne vršimo našu službu kad bismo šutjeli". Posljednjih sto godina Crkva je opetovano iznosila svoju misao prateći izbliza neprestani razvitak socijalnog pitanja, a to jamačno nije uradila da opet stekne privilegije prošlosti ili da nametne svoju koncepciju. Njezin je jedini cilj bila briga i odgovornost za čovjeka, kojega joj je povjerio sam Krist, za toga čovjeka koji je, kako prisjeća II. vatikanski koncil, jedino stvorenje što ga je Bog htio radi njega samoga i za kojega Bog posjeduje svoj nacrt, tj. učestvovanje u vječnom spasenju. Nije riječ o "apstraktnu" čovjeku, nego o realnu, "konkretnu" i "povijesnu": riječ je o svakom čovjeku, jer svakoga obuhvaća otajstvo otkupljenja i sa svakim se Krist tim otajstvom zauvijek sjedinio. Slijedi da Crkva ne može napustiti čovjeka i da je "taj čovjek prva staza, prvi put što ga Crkva mora prijeći vršeći svoje poslanje ..., put što ga je zacrtao sam Krist, put koji nezaobilazno prolazi kroz otajstvo utjelovljenja i otkupljenja".

To je, i samo to, nadahnuće koje vlada socijalnim naukom Crkve. Ako ga je ona malo-pomalo razradila u sustavnu obliku, pogotovo od datuma kojega se sjećamo, to je zato što sve doktrinalno bogatstvo Crkve posjeduje kao horizont čovjeka u njegovoj konkretnoj stvarnosti kao grešnika i pravednika.

54. Socijalni nauk danas je posebno usmjeren prema čovjeku ukoliko je upleten u zamršenu mrežu odnosa modernih društava. Humane znanosti i filozofija od pomoći su kako bi se protumačilo središnje mjesto čovjeka unutar društva te se osposobio da bolje razumije sebe samoga ukoliko jest "društveno biće". No jedino mu vjera potpuno otkriva njegov istinski identitet, a upravo iz nje izrasta socijalni nauk Crkve, koja, služeći se svim doprinosima znanosti i filozofije, želi pomagati čovjeka na putu spasenja.

Enciklika Rerum novarum može se čitati kao važan doprinos socio-ekonomskoj analizi kraja XIX. stoljeća, ali njezina posebna vrijednost proistječe odatle što je to dokumenat Učiteljstva koji se dobro uključuje u evangelizatorsko poslanje Crkve zajedno s mnogim drugim dokumentima te naravi. Odatle spoznaja da socijalni nauk sam po sebi posjeduje vrijednost instrumenta evangelizacije: kao takav nagoviješta Boga i otajstvo spasenja u Kristu svakom čovjeku i, zbog istog razloga, otkriva čovjeka njemu samomu. U tom svjetlu, i samo u tom svjetlu, brine se i za ostalo; za ljudska prava svakoga i, posebno, "proletarijata", za obitelji, za odgoj, za dužnosti države, za nacionalni i internacionalni poredak društva, za ekonomski život, za kulturu, za rat i mir, za poštivanje života od časa začeća pa sve do smrti.

55. Crkva prima "smisao čovjeka" od božanske objave. "Da bismo spoznali čovjeka, pravoga čovjeka, treba poznavati Boga" rekao je Pavao VI. i odmah nadovezao riječi svete Katarine Sienske koja je u molitvi izrazila isti pojam: "U tvojoj naravi, Vječno Božanstvo, spoznat ću svoju narav".

Zato je kršćanska antropologija, u stvari jedno poglavlje teologije, te zbog istog razloga crkveni socijalni nauk, brineći se za čovjeka, zanimajući se za nj i za način njegova ponašanja u svijetu, "pripada ... u području teologije i, posebno, moralne teologije". Proizlazi da je teološka dimenzija nužna bilo da se protumače bilo da se riješe aktualni problemi ljudskoga suživota. To vrijedi - valja istaknuti - i što se tiče "ateističkog" rješenja, koje lišava čovjeka jedne od njegovih temeljnih komponenata, duhovne komponente, kao što se tiče i permisivnih i konsumističkih rješenja, koja uz

razne izlike smjeraju da čovjeka uvjere kako je nezavisan od bilo kakva zakona i od Boga, zatvarajući ga u egoizam koji na kraju šteti i njemu samomu i drugima.

Kad naviješta čovjeku Božje spasenje, kad mu nudi i daje božanski život posredstvom sakramenata, kad usmjerava njegov život zapovijedima ljubavi prema Bogu i bližnjemu, Crkva pridonosi obogaćivanju čovjekova dostojanstva. No kako, s jedne strane nikada ne može napustiti to svoje religiozno i transcendentno poslanje u korist čovjeka, tako je, s druge strane, svjesna da njezino djelo danas nailazi na posebne teškoće i zapreke. Eto zašto se uvijek zalaže novim snagama i novim metodama za evangelizaciju koja unapređuje čitava čovjeka. I u predvečerje trećega tisućljeća ona ostaje "znakom i čuvarom transcendentnog značaja ljudske osobe", kako je to uvijek nastojala činiti hodajući zajedno s čovjekom duž cijele povijesti. Enciklika *Rerum novarum* znakovit je izraz toga.

56. U stotoj godišnjici te enciklike želimo zahvaliti svima onima koji su se zalagali da proučavaju, produbljuju i šire kršćanski socijalni nauk. U tu svrhu nezaobilazna je suradnja mjesnih Crkvi, te se nadamo i očekujemo da će godišnjica biti motiv za obnovljeni polet u njegovu proučavanju širenju i primjeni na mnogostrukim područjima.

Želimo, posebno, da ga upoznaju i ostvare u raznim zemljama gdje se, nakon sloma realnog socijalizma, pokazuje teško nesnalaženje oko djela obnove. Zapadne zemlje sa svoje strane upadaju u opasnost da u tom slomu vide jednostrano pobjedu vlastitog ekonomskog sustava, te se stoga ne brinu da ga prikladno isprave. Zemlje trećega svijeta nalaze se, zatim, više no ikada u dramatičnim prilikama nerazvijenosti koja se svakoga dana produbljuje.

Lav XIII., pošto je formulirao načela i usmjerenje za rješenje radničkog pitanja, napisao je odlučujuću riječ: "Neka svatko radi ono što na nj spada i neka ne oklijeva, jer ako se kasni moglo bi liječenje jedne već tako teške bolesti biti još teže", dodavši također: "Što se tiče Crkve, ona neće nikada ni na kakav način propustiti što je njezin posao".

57. Crkva socijalnu poruku evanđelja ne smije smatrati teorijom, nego, u prvom redu, temeljem i motivacijom djelovanja. Potaknuti tom porukom, neki od prvih kršćana dijelili su svoja dobra siromasima svjedočeći kako je bio moguć miran i solidaran život usprkos različitu društvenom porijeklu. Snagom evanđelja monasi su tijekom stoljeća obrađivali zemlju, redovnici i redovnice osnivali bolnice i skloništa za siromašne, bratovštine, muževi i žene svih staleža zalagali su se u korist potrebitih i emargiranih, uvjereni da Kristove riječi: "Što god učiniste jednom od ove moje najmanje braće, meni činite" (Mt 25,40) ne smiju ostati pobožna želja, nego moraju postati konkretnim životnim zalaganjem.

Danas je Crkva više no ikada svjesna da njena socijalna poruka mora biti vjerodostojna više djelatnim svjedočenjem nego svojom suvislošću i nutarnjom logikom. I njezino opredjeljenje za siromašne proizlazi iz te svijesti, koja nikad ne isključuje ni diskriminira druge grupe. Riječ je naime, o izboru koji ne vrijedi samo za materijalno siromaštvo, jer je poznato, da se, poglavito u modernom društvu, susreću mnogi oblici siromaštva, ne samo ekonomskog nego i kulturnog i religioznog. Ljubav Crkve prema siromasima, koja je od prvotne važnosti te pripada njezinoj trajnoj tradiciji, tjera je da se obraća svijetu u kojemu, usprkos tehničko-ekonomskom napretku, siromaštvo prijeteći da zadobije gigantske dimenzije. U zemljama Zapada postoji mnogostruko siromaštvo rubnih grupa, starih i bolesnih, žrtava konsumizma i još više grupa izbjeglica i emigranata; u zemljama na putu razvitka pojavljuju se na horizontu dramatične krize ako se na vrijeme ne poduzme međunarodno usklađene mjere.

58. Ljubav prema čovjeku i, u prvom redu, prema siromahu, u kojemu Crkva vidi Krista, konkretizira se u promicanju pravde. Pravda se nikada neće moći potpuno ostvariti ako ljudi ne budu prepoznali u onomu koji nema, koji moli pomoć za

svoj život, ne nekog nepoćudnog ili neki teret, nego priliku za dobro u sebi, mogućnost većega bogatstva. Samo će ta svijest uliti hrabrost da se preuzme rizik i promjena što ih uključuje svaki istinski pokušaj da se pomogne drugom čovjeku. Nije, naime, riječ da se dadne samo suvišak nego da se pomogne čitavim narodima da uđu u krug ekonomskog i ljudskog razvitka iz kojega su isključeni ili su u njemu otjerani na rub. To će biti moguće ne samo posegnuvši za viškovima što ih naš svijet proizvodi u izobilju nego, u prvom redu, mijenjajući stilove života, modela proizvodnje i potrošnje, ustaljene strukture moći koje danas vladaju društvom. Nije riječ o tom da se razore instrumenti društvene organizacije koji su se pokazali dobrima, nego da se usmjere prema odgovarajućoj koncepciji zajedničkog dobra u odnosu prema svoj ljudskoj obitelji. Danas se provodi tzv. "globalizacija ekonomije", pojava koju ne smijemo omalovažavati jer je kadra stvoriti izvanredne prigode većega blagostanja. No sve više se osjeća potreba da toj sve većoj internacionalizaciji ekonomije odgovaraju valjana međunarodna tijela nadzora i vodstva koja će usmjeravati samu ekonomiju prema općem dobru, što sada nijedna pojedina država, makar i ona najmoćnija, nije kadra učiniti. Da bi se mogao postići takav rezultat, potrebno je da poraste skladna suradnja između velikih zemalja i da u međunarodnim tijelima budu pravedno zastupljeni interesi velike ljudske obitelji. Potrebno je, također, da ta tijela, procjenjujući posljedice svojih odluka, uvijek vode na odgovarajući način računa o onim narodima ili zemljama koje malo utječu na međunarodno tržište, ali obiluju življim i bolnijim potrebama, te im je nužna veća pomoć za njihov razvitak. Nema sumnje da na tom polju treba još mnogo učiniti.

59. Kako bi se, dakle, aktualizirala pravda te ljudska nastojanja uspjela da je ostvare, potreban je dar milosti koji dolazi od Boga. Po njoj, u suradnji s ljudskom slobodom, dobiva se ona otajstvena prisutnost Boga u povijesti što je Providnost.

Iskustvo novosti koje se živi slijedeći Krista zahtijeva da ga predajemo drugim ljudima u konkretnosti njihovih poteškoća, borbi, problema i izazova kako bi se te teškoće rasvijetlile i postale humanijima u svjetlu vjere. Vjera, naime, ne samo pomaže da se nađu rješenja nego čini da se mogu još ljudski proživljavati također situacije trpljenja, da se u njima čovjek ne izgubi i ne zaboravi svoje dostojanstvo i svoj poziv.

Socijalni nauk, nadalje, posjeduje važnu interdisciplinarnu dimenziju. Kako bi se jedinstvena istina o čovjeku bolje utjelovila u razne društvene, ekonomske i političke kontekste u neprestanoj mijeni, takav nauk ulazi u dijalog s raznim disciplinama koje se bave čovjekom, objedinjuje u sebi njihove doprinose te im pomaže da se otvore prema širem horizontu u službi pojedine osobe, koja se spoznaje i ljubi u punini svojega poziva.

Uz interdisciplinarnu dimenziju potrebno je, zatim, prisjetiti na praktičnu i, u nekom smislu, eksperimentalnu dimenziju toga nauka. Ona se smjestila na raskršću života i kršćanske savjesti, s jedne strane, i prilika u svijetu, s druge strane, te se očituje u naporima što ih pojedinci, obitelji, kulturni i socijalni djelatnici, političari i državnici poduzimlju kako bi je oblikovali i primijenili u povijesti.

60. Naviještajući načela za rješavanje radničkog pitanja Lav XIII. je napisao: "Rješavanje tako teškog pitanja zahtijeva pomoć i djelotvornu suradnju i drugih". Bio je uvjeren da se teška pitanja što ih je rađalo industrijsko društvo mogu riješiti samo suradnjom svih snaga. Ta je tvrdnja postala trajnim elementom crkvenog socijalnog nauka, pa to u isti mah tumači zašto je Ivan XXIII. uputio svoju encikliku o miru i "svim ljudima dobre volje". No papa Lav je, ipak, sa žalošću morao ustanoviti da su ideologije njegova doba, pogotovo liberalizam i marksizam, odbijali tu suradnju. U međuvremenu promijenilo se štošta, pogotovo posljednjih godina. Današnji je svijet sve više svjestan da rješavanje velikih nacionalnih i međunarodnih pitanja nije samo pitanje ekonomske proizvodnje, ili pravne i društvene organizacije, nego da zahtijeva jasne etičko-religiozne vrednote i promjenu mentaliteta, ponašanja i struktura. Crkva

se osjeća posebno odgovornom da pruži taj doprinos i - kao što smo napisali u enciklici *Sollicitudo rei socialis* - postoji utemeljena nada da i ona brojna skupina koja ne ispovijeda nijednu vjeru može pridonijeti da se dadne nužan etički temelj društvenom pitanju.

U istom smo dokumentu, također, uputili poziv kršćanskim Crkvama i svim velikim svjetskim religijama pozivajući ih da pruže jednodušno svjedočanstvo zajedničkih uvjerenja o dostojanstvu čovjeka, kojega je stvorio Bog. Doista smo uvjereni da će religije danas i sutra igrati istaknutu ulogu u očuvanju mira i izgradnji društva dostojna čovjeka.

S druge strane, spremnost za dijalog i suradnju vrijedi za sve ljude dobre volje, pogotovo za osobe i skupine koje nose posebnu odgovornost na političkom, ekonomskom i društvenom polju, bilo na nacionalnoj bilo na međunarodnoj razini.

61. Na početku industrijskog društva "gotovo ropski jaram" prisilio je mojega prethodnika da uzme riječ u obranu čovjeka. Kroz sto prošlih godina Crkva je ostala vjerna tom zalaganju! Uključila se, doista, u burno vrijeme klasne borbe nakon prvoga svjetskoga rata da bi branila čovjeka od ekonomskog izrabljivanja i od tiranije totalitarnih sustava. Stavila je dostojanstvo osobe u središte svojih socijalnih poruka nakon drugog svjetskog rata naglašavajući opću namjenu materijalnih dobara, društveni poredak bez tlačenja i utemeljen na duhu suradnje i solidarnosti. Neprestano je zatim, tvrdila da osoba i društvo nemaju samo potrebu za tim dobrima nego također za duhovnim i religioznim vrijednostima. Znajući, nadalje, sve bolje da previše ljudi ne živi u blagostanju zapadnog svijeta, nego u bijedi zemalja u razvoju, te trpi prilike koje su još uvijek "jaram gotovo ropski", osjetila je i osjeća dužnost da javno osudi takvu stvarnost sa svom jasnoćom i čvrstoćom iako zna da taj njezin krik neće svi prihvatiti blagohotno.

Sto godina nakon objavljivanja *Rerum novarum* Crkva se još uvijek nalazi pred "novim stvarima" i novim izazovima. Zato ta stoljetnica mora učvrstiti u zalaganju sve ljude dobre volje, a posebno vjernike.

62. Ova naša enciklika htjela je svratiti pogled u prošlost, ali je, u prvom redu, okrenuta budućnosti. Kao i *Rerum novarum*, smjestila se kao na prag novoga vijeka te mu kani, s Božjom pomoći, pripremiti dolazak.

Istinska i vječna "novost stvari" u svako doba proizlazi od neizmjerne Božje moći koja kaže: "Evo sve činim novo" (Otk 21,5). Te se riječi odnose na dovršetak povijesti kad Krist "preda kraljevstvo Bogu i Ocu ..., da Bog bude sve u svemu" (1 Kor 15,24. 28). No kršćanin zna dobro da je novost koju iščekujemo u njenoj punini pri povratku Gospodina prisutna već od stvaranja svijeta i, još autentičnije, otkad je Bog postao čovjekom u Isusu Kristu te s njim i po njemu učinio "novo stvaranje" (2 Kor 5,17; Gal 6,15).

Zaključujući, još jednom zahvaljujem Bogu svemogućemu, koji je dao svojoj Crkvi svjetla i snage da prati čovjeka na zemaljskom putu prema vječnom cilju. I u trećem će tisućljeću Crkva biti vjerna da "čovjekov put uzima kao svoj", svjesna da ne korača sama, nego s Kristom svojim Gospodinom. On je čovjekov put učinio svojim te ga vodi i tada kad čovjek toga nije svjestan.

Marija, Otkupiteljeva majka, koja ostaje s Kristom na njegovu putu prema ljudima te s ljudima korača pred Crkvom u hodočašću vjere, neka majčinskim zagovorom prati čovječanstvo prema bliskom tisućljeću u vjernosti Onomu koji "jučer i danas isti je - i uvijek" (usp. Heb 13, 8). Isus Krist, naš Gospodin, u čije ime blagoslivljamo sve od srca.

Dano u Rimu pri Svetom Petru, 1. svibnja - na spomen-dan sv. Josipa radnika - godine 1991., trinaeste pontifikata.

Ivan Pavao II.

(Izdaje "Kršćanska sadašnjost" Zagreb, 1991., 62.-68. str.)

BOŽE MOJ

Osnaži moje krštenje za jedno proljeće borbe!
O, da bi od Tvog bljeska na mojim vodama
nastalo žarište vječnom ognjištu u Tebi!
Tvoja je rana na mom živom tijelu ratni oklop,
da bi svaki drugi udarac bio za mene
beznačajan.

Daj da izvirem i na tvrdom zemljištu
kao riječ zahvalnosti
među onima koji Te zaboravljaju.

O, kad bi bio iskra Tvoga plamena!
Nisi mi dao ulogu suca ni osvjetnika,
stoga bih želio poraditi na procvatu
svih vremena u smjeru Tvoje divote.

Ljubim Tvoju "pashu" u sebi
i onda kad je podržavaš mačem.

*Patrice de la T. de Piu
prepjev s francuskog jezika s.Fides Vidaković*

DUHOVI

Radost je ime moje i oduševljenje lice moje:
kao seoce sam u proljeće
među vijencima zore!
Ja sam poput ugodna zvuka dvojnica na brežuljcima!
Slušajte me raskošne doline,
oslušajte me livade plodne i vi raspjevane, blažene šume!
Ja nisam više sama okružena vašom krasotom,
postala sam vam sestra i svojta vaša:
pozdravljaj me Zemljo, zamisao milosna moja
koju Gospodin ispunja!
Što je blizu, još je daleko, milost tek putovanje.
Gospodin je u meni, nerazdruživo vječit!
Sišao je nad mene kao pupoljak u kiti cvijeća,
rascvao se u meni poput ruža u živici!
Ja cvjetam u šipku crvenom od njegove ljubavi,
cvjetam svim svojim granama u grimizu njegovih darova!
Cvjetam u vatrenim jezicima,
u rasplamćenim djelima:
Ja cvjetam po svetom Duhu Gospodnjem!

*Gertruda von le Fort
HIMNE CRKVI
prepjev s francuskog jezika s.Fides Vidaković*

NAŠ KARDINAL FRANJO

(prigodna kraljička pisma)

Tisuću i trista
Tisuću i trista - Ljeljo
Minulo je lita
Minulo je lita - Ljeljo
Kako Hrvat slidi
Kako Hrvat slidi - Ljeljo
Evandjelje Krista
Evandjelje Krista - Ljeljo
Čvrsta mu je vira
Čvrsta mu je vira - Ljeljo
Uz dobra pastira
Uz dobra pastira - Ljeljo
Tako i Bunjevci
Tako i Bunjevci - Ljeljo
Već više stolića
Već više stolića - Ljeljo
Virni svojoj viri
Virni svojoj viri - Ljeljo
Vole našu Bačku
Vole našu Bačku - Ljeljo
Oru polja ravna
Oru polja ravna - Ljeljo
Siju žitno zrno
Siju žitno zrno - Ljeljo
Kose zlatno klasje
Kose zlatno klasje - Ljeljo
Posli teške žetve
Posli teške žetve - Ljeljo
Slave dužijancu
Slave dužijancu - Ljeljo
Sad na naše slavlje
Sad na naše slavlje - Ljeljo
I nadpastir dođe
I nadpastir dođe - Ljeljo
Naš kardinal Franjo
Naš kardinal Franjo - Ljeljo
Da nas blagoslovi
Da nas blagoslovi - Ljeljo
Da nas prati srića
Da nas prati srića - Ljeljo
Triput trista lito
Triput trista lita - Ljeljo

*Ivan Prčić
Tavankut, 1986.*

(Kardinal Franjo Kuharić nije mogao doći u Suboticu na dužijancu 1986.god.)

ŽIVOTNI PUT BISKUPA MATIŠE ZVEKANOVIĆA

Pokojni biskup Matija Zvekanović rođen je 17. veljače 1913. godine u Subotici. Rođen je u dijelu grada koji se zove Bajski Vinogradi i pripadao je siromašnoj obitelji. Otac mu je bio Joso Zvekanović, a majka Ana rođena Tikvicki. Bio je treće i najmlađe dijete. Imao je još starijeg brata Felu i sestru Klaru. Kršten je u župnoj crkvi sv. Terezije. Osnovnu školu je pohađao u Subotici i bio je dobar đak. Prvu pričest je primio u franjevačkoj crkvi sv. Mihovila koja je onda bila i župna crkva. Kako sam piše u svom testamentu, svećenički poziv došao mu je iznenada, ali se spremno odazvao i bio je s ostalim kandidatima poslan u Isusovačku gimnaziju u Travnik. Tamo je sa uspjehom i maturirao. U sjemeništu ga je resila osobita pobožnost i revnost. Bio je odličan đak. Nakon mature završio je bogoslovne studije u Sarajevu od 1932. do 1937. Za vrijeme bogoslovnog studija nakon jedne prehlade na Trebeviću, dobio je za onda neizlječivu bolest TBC. Poglavari i svi odgovorni poduzeli su sve da bi se mladi bogoslov barem zaliječio. Poslan je u Sloveniju na Golnik gdje je izvršena operacija na plućima, i on je prizdravio te je s uspjehom završio studije. Dvije godine prije diplome mu je umrla majka. Svu skrb preuzela je očeva sestra pokojna Kata Zvekanović, koja ga je onda zauzeto pratila na životnom putu sve do svoje smrti u biskupskom domu u Subotici. Pokojni biskup je diplomirao na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Za svećenika je zaređen 29. lipnja 1937. godine u subotičkoj katedrali kod biskupa Lajče Budanovića. Prvi dekret mu je bio upravitelj župe na Đurđinu gdje je izlazio godinu dana, a u isto vrijeme je radio u biskupskom računarskom uredu u Subotici. U prosincu 1938. premješten je za Aleksandrovo. Od 1942. do 1948. bio je upravitelj župe u Bačkom Monoštoru. Od 1. svibnja 1948. bio je u župi Isusova Uskrsnuća u Subotici. Tada je postao i tajnik ženidbenog suda Apostolske administrature. Konzultor je postao 1954. i generalni vikar sa ovlaštenjem podjele sv. Potvrde. Dne 13. studenog 1955. imenovan je titularnim burcenskim biskupom i pomoćnim biskupom Lajči Budanoviću. Za biskupa je posvećen u subotičkoj katedrali 25. veljače 1956. Posvetitelji su bili mons. dr. Josip Ujčić, nadbiskup beogradski, mons. dr. Franjo Šeper, pomoćni biskup zagrebački i mons. Stjepan Bauerlein, biskup đakovački.

Nakon smrti biskupa Budanovića postao je apostolskim administratorom Bačke 19. ožujka 1958. Od pape Pia XII. iste godine imenovan je i župnikom sv. Terezije. Nakon proglašenja samostalne subotičke biskupije imenovan je rezidencijalnim subotičkim biskupom dne 8. veljače 1968. i na toj službi ostao je sve do 16. svibnja 1989. kada je za biskupa imenovan mons. Ivan Pénczes. Od tada pokojni biskup postaje apostolski administrator do 18. lipnja 1989. kada se povlači u mirovinu i kasnije odlazi u svećenički dom "Jozefinum" gdje je proveo zadnje godine svoga života. Umro je 24. travnja 1991. u 19,20 sati na povratku iz bolnice u svećenički dom. Sahranjen je 26. travnja 1991. u biskupsku grobnicu ispred oltara sv. Josipa u subotičkoj katedrali.

Bolest i zadnji dani biskupa Zvekanovića

Pokojni biskup je zapravo cijelog života bio bolehljiv. Svoja bolesna pluća morao je kontrolirati godišnje. Sezdesetih godina je počeo bolovati od šećerne bolesti.

Nakon što se povukao u svećenički dom, nadošla je i teška skleroza. U svećeničkom domu je pokazao veliku strpljivost u podnošenju svojih bolesti. Kada je prestao služiti dnevnu sv. misu, odgovorio je: "Za mene je sv. misa previše sveta a da bih smio riskirati". U bolesti je više puta providen sv. Sakramentima. Nakon operacije u Slovegradu, teško se oporavljao. Međutim, sam svršetak je došao dosta brzo. Svega nekoliko tjedana je bio prikovan za krevet, a agonija je trajala par sati. Radi svoje bolesti u zadnjim danima je teško prepoznavao posjetitelje, ali je za svaku posjetu bio zahvalan.

Usluge časnih sestara, koje su ga revno njegovale, primao je sa zahvalnošću. Zadnjih dana su sestre danonoćno bdjele uz njega. Svaki govor mu je postao težak, a kada se glasno molilo očito je u molitvi sudjelovao. Na preporuku specijaliste iz bolnice na sam dan smrti je prenešen u subotičku bolnicu da bi mu se intenzivnom njegom produžio život. Međutim, čim su liječnici konstatirali da je nastupila smrtna agonija, vraćen je u svećenički dom te je na stubištu do svoje sobe preminuo.

Nakon što se povukao u mirovinu, svega se je nekoliko dana pojavio u katedrali, više nije prihvaćao služenje sv. misa. Još je neko vrijeme redovito ispovijedao, a onda je sav svoj liturgijski život i molitveni obavljao u kapeli doma. Nije se miješao u upravu biskupije, ali je, koliko je bolest dopuštala, marno pratio sva događanja u biskupiji. Preporučivao se često u molitve drugima. Kako su slabile životne moći, tako je slabio i interes, da bi na kraju ostala samo radost ako ga je netko posjetio. Bolest skleroze učinila je svoje, te je mnoge stvari zaboravljao. Poniženja koja bolest nosi sa sobom prihvaćao je kao volju Božju. Pokazao se strpljivim bolesnikom i vrlo svijestan svoje prolaznosti. Umro je tiho, bez velike patnje, kao što umiru pravednici. Svi koji su ga posjećivali, s njim zajedno su zahvaljivali Bogu koji mu je davao dovoljno snage za takvo vjerničko i svećeničko ponašanje. Smrt mu je bila jednostavna, kao što je bio i život.

Sahrana biskupa Zvekanovića

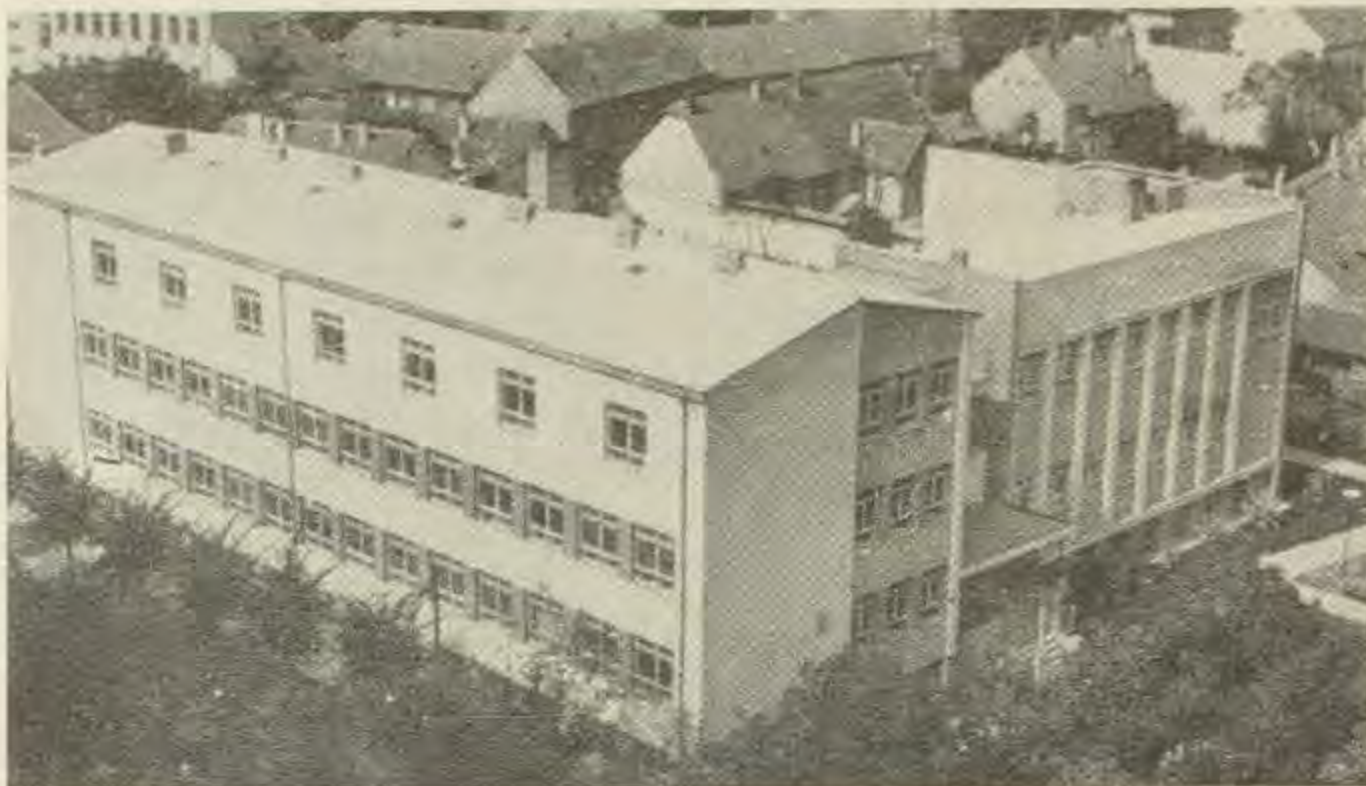
Nakon preminuća biskupa Matije Zvekanovića, vijest se brzo proširila gradom i svećenici i sestre su, a i mnogi laici, pohodili mrtvo tijelo pokojnog biskupa u njegovoj sobi, moleći za pokoj njegove duše. Isto veče je biskup Ordinarij sazvaio svoje suradnike na dogovor oko organizacije ukopa pokojnog biskupa.

Kako je u testamentu bilo jasno naznačeno da sve bude jednostavno i skromno, željeli smo udovoljiti pokojnikovoj odredbi. Da bi biskupi mogli sudjelovati na sahrani odlučeno je da se ukop obavi u petak 26. travnja 1991. prije podne u 10 sati, u

subotičkoj katedrali. U katedrali je već ranije otvoren i sređen grob gdje je pokojnik za života izrazio želju da bude pokopan. Poslije podne u 17 sati 25. travnja je tijelo prenešeno u katedralu. Obred prijenosa tijela je predvodio subotički biskup uz asistenciju msgr. Bele Stantić, generalnog vikara i msgr. Konc Istvána, kancelara biskupije, te sudjelovanje svih subotičkih župnika. Za taj sat se skupilo lijepi broj vjernika u subotičkoj katedrali koji su nakon obreda nastavili zajedničkom molitvom bdjeti uz odar pokojnika. Ljudi su stalno dolazili i odlazili odajući počast pokojnom biskupu. U 19 sati je bilo svečano bdjenje, koje je predvodio mons. Ivan Péntzes, subotički biskup. Bdjenje se sastojalo od dva dijela: prvo su svećenici, časne sestre i sjemeništarci otpjevali službu čitanja iz časoslova za pokojne, a drugi dio bdjenja se sastojao iz čitanja pojedinih dijelova sv. Pisma, kratkog komentara, prikladne pjesme i molenja krunice. Na bdijenju je bio lijep broj vjernika. Drugi dio bdjenja je bio na oba jezika. Bdjenje je animirao vlč. Andrija Kopilović, biskupski ceremonijar. Bdjenje je završilo oko 21 sat kada je katedrala i zatvorena. Na dan sahrane već u ranim jutarnjim satima ljudi su dolazili u katedralu pomoliti se za pokojnog biskupa. Od 7 sati ujutro pa do sata sahrane uz odar su počasnu stražu davali članovi pastoralnih vijeća subotičkih župa. Prije 10 sati je u punoj katedrali započela svečana koncelebrirana sv. misa zadušnica. Misu je predvodio uzoriti gospodin Franjo kardinal Kuharić, nadbiskup zagrebački, uz sudjelovanje preuzvišene gospode: mons. Franc Perka, nadbiskupa beogradskog, mons. Gabriela Montalva, pronuncija, mons. Ćirila Kosa, biskupa đakovačkog, mons. Joakima Herbuta, biskupa skopskog, mons. Huzsvár Lászla, biskupa zrenjaninskog, mons. Ivana Péntzesa, biskupa subotičkog, mons. Đure Kokše, pomoćnog biskupa zagrebačkog, mons. Nikole Prele, pomoćnog biskupa skopskog, i mons. Marina Srakića, pomoćnog biskupa đakovačkog. Svoje izaslanike su poslali nadbiskup vrhbosanski, dr. Matu Zovkića, biskup banjalučki, preč. Blagomir Pruha, biskup križevački i nadbiskup kaločki mons. János Kuhner. Svoje delegate poslali su Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, o. Branimir Kosec, i Hrvatska karmelska provincija o. Ante Stantić. Pravoslavni episkop je poslao kao svog izaslanika oca Vasilija Protića, a biskup reformirane crkve g. Imre Hódossy bio je osobno prisutan. Predstavnik evangeličke crkve bio je g. Bátori István. Od

strane Pokrajinske vlade bio je g. Dragan Milosavljević, a na čelu brojne delegacije grada Subotice, bio je predsjednik grada, g. József Kasza. U ime DSHV bili su odvjetnik Josip Gabrić i g. Ljupko Kujundžić, a u ime VMDK dr. István Szekeres. Misa je bila svečana uz sudjelovanje puka, a pjevanjem su predvodili katedralni zborovi "Albe Vidaković" pod ravnanjem s. Mirjam Pandžić i "Sveta Terezija" pod ravnanjem J. Mioča. Kardinal Kuharić je održao lijepu homiliju, a mađarski i hrvatski

izvatke iz testamenta čitao je biskup Péntes. Prema pokojnikovoj želji nije se održao nikakav oproštajni govor. Poslije sv. mise obavljen je obred sprovoda i procesija oko katedrale sa mrtvim tijelom, da bi na kraju bilo položeno u grobnicu pred oltarom sv. Josipa gdje čeka uskruće mrtvih. Na sprovodu biskupa Zvekanovića

bilo je 76 svećenika subotičke biskupije i brojni gosti. Katedrala je bila puna vjernog puka. Poslije sahrane su biskupi i svećenici te uža rodbina ostali na zajedničkom ručku u sjemeništu. Još danima nakon sahrane ljudi su dolazili na biskupov grob pobožno moleći za pokoj njegove duše.

Život koji se pamti

Pokojni biskup Matija Zvekanović sav svoj biskupski i svećenički život je ugradio u služenje Subotičkoj biskupiji. Trebat će ozbiljne studije i znanstveni pristup njegovom životu da bi se kompetentno izreklo mišljenje o njegovom životu i u radu. Dok nam je još svježa uspomena, pokušajmo samo u nekoliko točaka istaći veličinu njegova služenja.

1. S pravom ga nazivamo "otac biskupije" jer je njegovim zauzimanjem i organizacijom života biskupije Bačka apostolska administratura postala samostalna Subotička biskupija 1968. godine. Znamo da je temelje novoj biskupiji udario biskup Lajčo Budanović, ali je njegovo djelo savjesno nastavio biskup Zvekanović. Kada su sređene crkveno-pravne prilike, biskupija je osamostaljena. Ostat će za povijest zapisano da je njen prvi biskup bio Matija Zvekanović. Pastoralno i organizacijski vodio je svoju biskupiju revno i marljivo. Velika radinost i marljivost biskupa Zvekanovića udarila je pečat života i organizacije Subotičke biskupije.

2. Živio je u vrlo burno vrijeme crkvene povijesti, a najveći događaj je svakako u povijesti Crkve našeg stoljeća II. Vatikanskog sabora. Biskup Zvekanović je aktivno sudjelovao na svim zasjedanjima sabora. Boravak u Rimu je višestruko koristio i njegovoj osobi i planiranju rada u biskupiji. Na Saboru je više puta intervenirao pismeno. Neki interventi su sačuvani u arhivi biskupije. Ono što je najznačajnije, a za jednoga biskupa teže, jest provedba Koncila u život mjesne Crkve. Veći dio svog biskupskog služenja mons. Zvekanović je posvetio upravo toj obnovi. Vrlo je bio osjetljiv na liturgijska pitanja i marljivo je provodio upravo liturgijsku obnovu. No, želja da odgovori zahtjevima Sabora, on nije žalio ni truda, ni vremena, ni materijalnih sredstava. Drugo područje je bila katehizacija koju je svesrdno podržavao i pomagao. Poslije njega ostaju osnovana skoro sva vijeća biskupije, sa svojim pravil-

nicima i poslovnica, sve liturgijske knjige i kompletna osnovnoškolska katehizacija. Puno puta nije bio zadovoljan s onim što je učinio, jer je znao da treba biti bolje, ali je od sebe uvijek davao maksimalno.

3. Ostat će njegov život zapamćen i po mnogim gradnjama u našoj biskupiji. Najveća njegova ljubav je katedrala sv. Terezije, kojoj je u 200-godišnjem jubileju pribavio naslov "bazilica minor". Krov katedrale i cijela unutrašnjost bila je renovirana pod njegovim vodstvom. Liturgijski inventar katedrale je u njegovo vrijeme višestruko obnovljen. Mnoge stvari i novac, koje je dobivao, posvećivao je katedrali. U vrlo teško vrijeme izgradio je sjemenište "Paulinum". Želio je svećeničkom kadru dati optimalne uvjete, zato se oko izgradnje sjemeništa mnogo brinuo. Pod konac se nije snalazio u novim tokovima, ali se brinuo oko svega što pospješuje život i rad u sjemeništu. Sudjelovao je u gradnji nekoliko župnih crkava i u obnovi većine crkava naše biskupije. Veliki broj crkava je nakon obnove posvetio, a skoro u svim crkvama biskupije posvetio je novi koncilski oltar. Nije volio improvizacije, nego je težio za dobrim, temeljitim rješenjima. On je uvijek u taj posao unosio cijelog sebe, svoje iskustvo i vjeru da će tako biti dobro. Mnoge je energije i materijalna sredstva utrošio za gradnju i obnovu crkvenih objekata.

4. Gledajući njegov duhovni profil, na prvom mjestu moramo istaći da je bio čovjek dubokog duhovnog života. Njegovi bliski suradnici nikada neće moći zaboraviti njegov molitveni žar i njegovu točnost u vršenju svećeničkih dužnosti. Molio je svakodnevno i puno. I uz najteže napore, nije propuštao svoj oficij, krunicu, adoraciju. Bio je upravo rigorozno strog i nepopustiv prema samom sebi u molitvenom životu.

Od svih oblika služenja, čini se da je najviše volio ispovjedaonicu. Katedrala će ga pamti još dugi niz godina kako je svakodnevno, neizostavno, služio penitentima u svojoj ispovjedaonici. Bio je radostan kada je tu službu mogao vršiti satima. Njegova velika briga bili su svećenici, bogoslovi i sjemeništarci. Bio je strog, principijelan, ali pun brige za svećenike i svećeničke pripravnike. Izgradio je odmaralište i dom za stare i bolesne svećenike. Volio je i otok sv. Jurja i svećenički dom. U svom biskupskom služenju prošao je cijelu biskupiju mnogo puta. Više od trideset godina dijelio je sakrament Potvrde. Generacije vjernika naše biskupije upravo su preko njega primile ovaj sakrament. U svim liturgijskim zborovanjima bio je sabran, strog i pobožan.

Osobno je živio skromno i siromašno. Težio je za jednostavnošću, pa je neki put u nastupima djelovao preskromno. Svaki problem u crkvi je često puta osjećao i kao osobni i puno patio radi toga. Nije bilo lako u višenacionalnoj biskupiji često u dijaspori sačuvati potrebnu mjeru, razboritost i mir. Radi tih problema osobno je puno trpio. Nemoćan pred nerješivim zadacima, ostao je uspravan i pobožan, nadajući se jedino Božjoj pomoći. Njegova skromnost, jednostavnost, ostat će znakovima njegova života, po kojima su ga i drugi poznavali.

U Biskupskoj konferenciji bio je omiljeni član i dosta aktivan. Nekoliko godina je bio u Katehetskom vijeću, a onda je dugi niz godina vodio Ekumensko vijeće Biskupske konferencije. Bio je član Poslovnog odbora BK sve do svoga umirovljenja.

Opraštajući se od svoga nadpastira, zadržimo u svom sjećanju i srcima ono što je vrijedno da se pamti o njemu i za njega, i sada nakon njegova prelaska u vječnost. Zahvalni za sve dobro što je učinio ovoj mjesnoj Crkvi, u svojim molitvama preporučimo njegovu dušu Božjoj dobroti. Za svoje pogreške u svom testamentu osobno se ispričao i nama jedino ostaje, da ga poštujemo i cijenimo i nakon njegove zemaljske smrti, u nadi da ćemo se jednom zajednički radovati u nebeskom Jeruzalemu.

Andrija Kopilović

BISKUPU MATIJI ZVEKANOVIC

Zvona su teško zajecala u oblacima kiše
sve do onog progona i kolibe iz Matijina djetinstva

Još dalje,
preko krovova pustih polja,
bijelih tako dragih salaša
i zelena žita.

Diljem lijepa Bačke i Monoštora
rasula u sumrak inje na poljsko cvijeće.

Za ocem,
što Božji blagoslov
mnogima
kroz život je zazivao.
Vinogradar ili biskup?

Namjesnik
Učitelja sa Genezaretskog jezera.
Običan,
a ipak tako drag i mio gost,
svima koje je primao ili posjećivao.

Laka mu zemlja vinograda i njiva.
Svjetlost uskrsle svijeće!
Molitva ljudi i ptica.
Blagoslov klasja
što lagano se njiše!

ĆIRILOMETODSKA BAŠTINA

Od kako je u Češkoj i Slovačkoj Federalnoj Republici došla demokratska vlast, svetkovina sv.Braće počela se slaviti i kao državni blagdan. Za komunističkog i totalitarnog režima, kada su se sv.Braća spominjala, govorilo se o njima kao tvorcima slavenske pismenosti i utemeljiteljima slavenske kulture, a potpuno se prešućivala njihova evangelizacijska misija. To je bila njihova prvotna misija, tj. da organiziraju Crkvu među slavenskim plemenima po mjeri njihova jezika i kulture. Također se prešućivao i njihov društveni rad. Oni su prijevod nomokanona, zbirku grčkih crkvenih i civilnih propisa, adaptirali za primjenu u Moravskoj. Na ćirilo-metodskim proslavama u novije vrijeme, bez obzira da li je riječ o onima u Devinskoj Novoj Vesi, Nitri, Mihalovcima ili Bratislavi, svugdje se govori o baštini sv.Braće i tada se služe liturgije bizantsko-slavenskog obreda (grko-katolička liturgija sv.Ivana Zlatoustog) na staroslavenskom jeziku, a u homilijama se ističe da je to baština sv.Ćirila i Metoda. To je točno, ali nepotpuno, jer to je samo jedan, veoma značajni dio te baštine, ali nije cijela. To je razlog da se javljam ovom malom raspravom.

Slovački narod je od velike baštine sv.Braće primio u nasljedstvo veoma značajan dio i sačuvao ga ne samo na lokalitetima (Nitra, Devin) na kojima je ta baština živjela, i ne samo u svijesti naroda i njegovu kulturnom stvaralaštvu, nego i u živoj crkvenoj tradiciji koju vjekovima neprekidno čuva katolička biskupija istočnog bizantskog obreda, danas sa sjedištem u Prešovu. Danas ih nazivamo grkokatolici. Stvarnost je to nedovoljno istražena i nedovoljno vrednovana ne samo u slovačkim kulturnim prostorima, nego i šire u slavenskim i općecrkvenim. Činjenica da u današnjoj grkokatoličkoj biskupiji u istočnoj Slovačkoj u Prešovu živi neprekinuta baština sv.Braće, to jest njezina istočna varijanta, veoma je malo poznata i priznata činjenica. O tome svjedoče pisani dokumenti tzv. Spišske zlomky, Ostrožnicke pergamove zlomky, Svatoantonovsky glagolsky dvojlist v obci Bač, a napose tzv. spišske modlitby. No, daleko dragocjenija je činjenica da na teritoriju spišske biskupije zapadnog obreda već u XII. i XIII. stoljeću imamo cijeli niz istočnih župa: Porača, Zavadky, Helcmanovce, Olšavica, Slovinky, Nižny Repaš, Osturna, Kojšova, Olšovica. O njima se duhovno staraju spišski prepoziti rimskog obreda davno prije Florentinskog koncila, što upućuje da su to vjernici istočnog obreda, kako ih dokumenti spominju "graeci ritus", koji nikada nisu prekinuli svoje veze sa Rimom i koji su živjeli u simbiozi sa katolicima zapadnog obreda do te mjere, da se čak spominju dvojica spiških biskupa u XIII. stoljeću: Jakub z Farkašoviec i neki Lukaš, koji su bili "graeci ritus". Kasnije o tim katolicima "graeci ritus" preuzimaju brigu egerski biskupi. Papa Lav X. napisao je poseban list ugarskom i češkom kralju Ljudevitu II. Jagelonskom (1521.) u kojem primjenjuje odredbe Florentinsko-ferarskog koncila na spomenute vjernike, dobro razlikujući one koji su "naši" ("graeci ritus") od onih drugih. Kasnije su se tim katolicima "graeci ritus" priključile i one skupine redovito doseljanih katolika istočnog obreda, koji su proizašli iz poznatih sjedinjenja u Brestu, Mukačevu, a neki i iz sjedinjenja u Alba Juliji.

Sve nas to upućuje na zaključak da je to istinska baština Ćirila i Metoda, njezina istočna varijanta, koja je uprkos svim stoljetnim nedaćama odoljevala svim pritiscima i sačuvala se u svojoj izvornosti, makar i kao jedna iskra. Vjerna istočnoj bizantskoj liturgijskoj i pravnoj tradiciji, sačuvala je puno jedinstvo sa nasljednicima sv.Petra i tako ostala pravo svjedočanstvo jedne nepodijeljene Crkve Isusa Krista. O toj stvarnosti bi trebalo više pisati, dublje studirati i to posvijestiti ne samo u domaćoj crkvenoj stvarnosti Slovačke, nego i među drugim slavenskim narodima, kako bi ona postala novi ekumenski poticaj, ne samo za slavenske narode, nego za cijelu Evropu, kojoj su sv.Braća stavljena kao suzaštitnici.

*Sveta braća Ćiril i Metod
(U pozadini Njitranski grad, sjedište najstarije slovačke biskupije iz 833. god).*

ZAPADNI OBLIK ĆIRILO-METODSKE BAŠTINE

Još je daleko manje poznata činjenica da ćirilometodska baština ima i svoju zapadnu varijantu. Poznato je da su sv. Braća, došavši na poziv moravskog kneza Rastislava, već našla na tim prostorima zasađenu Crkvu, koju su svojom evangelizacijom zasadili misionari iz Salzburga i Pasaua. Sv. Braća tim pokrštenicima rimskoga obreda nisu mijenjali obred, nego su se trudili, a zašto ih je Rastislav i pozvao, da evanđelje i nauku Crkve približe tim slavenskim plemenima na njima razumljivom jeziku. Sv. Braća su još iz svog rodnog Soluna ponijeli znanje slavenskog jezika, jer je u to vrijeme u Solunu bio značajan broj Slavena. Sastavili su

abecedu, koju nazvaše glagoljicom, prema riječi "glagolati" što znači govoriti. Na taj jezik su preveli najprije evanđeoske tekstove koje su trebali za bogoslužje. Poznato je da je prva riječ prevedena na slavenski jezik bio početak Ivanova evanđelja: "Isprva bê slovo i slove bê u Boga i Bog bê slovo." Zatim su preveli Psaltir, pa apostolska čitanja za bogoslužje, a zatim i red bogoslužja "cerkovnyj čin", kao i "utrnici i časovom i večer'nii i pavečernici i tainêi služ'bê". Slijedio je prijevod cijeloga sv.Pisma i drugih potrebnih liturgijskih pomagala, te "nomokanona", kao temelja društvenog uređenja Crkve i društva. Sve je to dobilo odobrenje i samog Rima i tu su reformu prihvatili ne samo njegovi direktni učenici, mislim na onih pet čija imena poznamo, nego daleko širi krug klera i redovnika. Neki autori misle da su i poznate benediktinske opatije, kao ona na Zoboru prihvatile ovu liturgijsku reformu sv.Braće. Poznato je da su poslije Metodove smrti svi koji su prihvatili ćirilsko metodska liturgijsku i evangelizacijsku obnovu, morali napustiti teritorij Velike Morave ili se odreći te obnove. Poznato je da su se nekolicina najpoznatijih učenika istočne varijante sklonili najprije u Bugarsku u Preslav, a zatim na žale Ohridskoga jezera, mislim na Klimenta, Nauma, Angelara i Savu. U Ohridu su Kliment i Naum otvorili školu kroz koju je prošlo za tridesetak godina oko tri i pol tisuće đaka. I to je veoma malo poznata povijesna činjenica. Od ćirilo-metodske baštine najviše se sačuvalo upravo na Ohridu: od relikvija Klimenta i Nauma, učenika sv.Braće Ćirila i Metoda, pa do samostana, u kojem su živjeli i djelovali, i pisanih dokumenata na glagoljici. Možda bi jubilej 1100.obljetnice posvete sv.Klimenta za biskupa (893.-1993.) bio prikladna prilika da se sav svijet, barem naš slavenski, preko jednog Znanstvenog skupa, ali i velikih pučkih manifestacija upozna sa velikim bogatstvom ćirilo-metodske baštine, koju čuva drevni Ohrid u Makedoniji.

O sudbini baštinika sv.Braće zapadne varijante tadanja vrela šute, osim što se spominje da su neki redovnici bili prodavani u Veneciji kao roblje, koje su po svoj prilici oslobodila - otkupila njihova redovnička braća slavenske krvi iz samostana u Istri, Krku i Hrvatskom Primorju. Ova zapadna varijanta se očuvala u češkom samostanu Sazava, ali je i ona smrću opata Prokopa propala, a monasi slavenskog bogoslužja bili istjerani (1097.) Češki kralj Karlo IV. pozvao je hrvatske benediktince sa Čokovca iz Tkona (kod Biograda na moru) 1346.godine u benediktinsku opatiju Emaus u Pragu, gdje se ta baština pomalo na umjetan način čuvala, ali nikada nije uhvatila dubljeg korijena, osim što je taj dio Praga po toj slavenskoj opatiji dobio naziv "Na Slovaneh".

ĆIRILO-METODSKA BAŠTINA U HRVATSKOJ

Najvjerojatnije preko tih redovnika otkupljenih u Veneciji i na neki drugi način, baština sv.Braće u Hrvatskoj vrlo brzo i na velikom prostoru uhvatila je veoma duboko korijenje. Za svega 40 godina ta se baština toliko uvriježila u Crkvi među Hrvatima u Istri, na otoku Krku i uopće Kvarnerskom otočju te u Hrvatskom primorju (Sjeverna Dalmacija) da se na Sinodi u Splitu (925.) raspravljalo na temelju pisma pape Ivana X. o "Methodii doctrina", koja se sa znanjem i prešutnim odobrenjem biskupa onoga kraja uvukla u Crkvu Hrvata. Papa u spomenutom pismu traži od hrvatskih biskupa da se liturgija ima obavljati na latinskom a ne "barbarskom" jeziku. Unatoč protivljenju Rima, staroslavenska, koja kasnije postaje starohrvatska verzija toga jezika, sačuvala se u ovim prostorima ne samo u misama sa pukom, nego je bila prihvaćena najprije od benediktinaca, a zatim kasnije od nekih grana franjevačke karizme (trećoredaca, koji se u narodu, radi glagoljske službe Božje, do danas zovu "glagoljaši"). Taj jezik i pismo glagoljica postadoše službeni jezik i pismo svih njihovih službenih molitava (brevijara) a i službenih akata kao što su redovničko "Pravilo" - "Regula". Ti su dokumenti bili pisani na tom jeziku i glagoljskim pismom. To je prava rimokatolička Misa i

brevijar koji se služio po svim propisima "rimskoga dvora", kako piše u tim misalima, dapače psalmi i ordinarij Mise (stalni dijelovi: Gospodine smiluj se, Slava, Vjerovanje, Svet i Jaganjče Božji) kao i promjenljivi dijelovi (ulaz, gradual, prikazanje i pričesna antifona). Sve se to pjevalo u gregorijanskom koralu i to ne samo od redovnika, nego je to pjevao i narod. Iz tog intenzivnog liturgijskog života taj jezik je prešao i u društveni i javni život. Tako se na tom jeziku tiskaju knjige poučnog i zabavnog karaktera, prevode se knjige sa latinskoga ili talijanskoga. Pišu se službeni dokumenti i isprave, dapače i na samom hrvatskom kraljevskom dvoru. Najpoznatiji spomenik glagoljskog pisma jest Bašćanska ploča, koja je ustvari dokumenat hrvatskoga kralja Zvonimira, kojim benediktincima poklanja jedno polje. Sve javne isprave na spomenutom području pišu se glagoljicom i starohrvatskom verzijom starog slavenskog jezika: zakonici, kao što je Vinodolski zakonik iz 1288.godine, pa Senjski zakonik iz 1388.godine i mnoštvo dokumenata iz tih vremena. To je toliko zahvatilo maha u tom dijelu Hrvatske i papa Inocent IV. dozvoljava da se bogoslužje u katedrali u Senju obavlja na starohrvatskom jeziku prema "običaju u zemlji", kako stoji u pismu spomenutoga pape (1248.). Ta se praksa zadržala tokom stoljeća unatoč pritiscima Venecije, a kasnije Austro-Ugarske, jer im je upravo ovo bogoslužje bilo velikom zaprekom za odnarođivanje hrvatskog življa. Kada se tokom stoljeća glagoljsko pismo pokazalo nepraktično, napravljeni su transkribirani staroslavenski misali i brevijari pisani latinicom. Tako se ta praksa očuvala sve do naših dana, sve do II. vatikanskog koncila, koji je uveo ovu ćirilometodsku ideju, da se svakom narodu treba propovjedati na njegovu jeziku i da bogoslužje mora biti također na živom materinjskom jeziku svakoga naroda. Ima svjedočanstava biskupa sa II. vatikanskog koncila (nadbiskup Franić iz Splita) da je upravo ova liturgija koja je odslužena za vrijeme koncila, uvelike otvorila oči mnogim prelatima, da se narodnim jezikom u liturgiji ne mora izgubiti veliko blago gregorijanskog koralu. I nakon II. vatikanskog koncila u biskupijama spomenutoga dijela Hrvatske, s vremena na vrijeme odsluži se ova glagoljska služba Božja u starohrvatskoj riječi, da se sačuva kontinuitet tog jedinstvenog privilegija, koji je sačuvarao živom tu zapadnu varijantu ćirilometodske baštine.

Zanimljivo je spomenuti, da se ova Misa na staroslavenskom jeziku nije dugo vezivala za sv.Metoda, kako je to rečeno u pismu pape Ivana X. i to iz jednostavnoga razloga što se Ćirila i Metoda smatralo "hereticima" sve dok ih papa Lav XIII. svojom enciklikom "Grande munus" nije proglasio svecima univerzalne Crkve. Zato se ova liturgija nekada naziva liturgijom sv.Petra, jer je ona rimska, a Petar je bio rimski biskup, u opreci prema bizantskoj liturgiji sv.Ivana Zlatoustog. No u hrvatskim krajevima se spomenuta staroslavenska Misa zvala "liturgijom sv.Jeronima", jer je sv.Jeronim rodom iz Dalmacije a prevodio je sv.Pismo na latinski, pa su onda, da bi se obranili od eventualnih sumnji, ustvrdili da je sv.Jeronim preveo sv.Pismo i na slavenski jezik, a time i liturgiju tj. sv.Misu. No u staroslavenskim misalima je uvijek ostao blagdan sv.Braće, kao uspomena na osnivače tog liturgijskog pokreta.

Možda ne bi bilo loše da se u Slovačkoj, barem o blagdanu sv.Braće ili sličnim zgodama odsluži, barem djelomično ta staroslavenska Misa, kako bi se mogla doživjeti sva širina baštine sv.Braće u liturgijskom životu Crkve onoga vremena koja je tada još bila jedinstvena. Mogli bi se otpjevati stalni dijelovi Mise i možda prefacija i Očenaš. Bio bi to ne samo lijep gest prema sv.Braći i njihovoj baštini, nego bi nam to pokazalo naše duboko zajedničko narodno i eklezijalno korijenje, a iz tog korijena raste i ujedinjena Europa iz ujedinjene Crkve, kojoj su svjedoci i zaštitnici sv.Braća ĆIRIL I METOD.

Lazar Ivan Krmpotić

SITNA KIŠA PALA

(bunjevačka kraljička pisma)

Sitna kiša pala,
Sitna kiša pala - Ljeljo!
Načinila kvara,
Načinila kvara - Ljeljo!
Potopila, nane,
Potopila, nane -Ljeljo!
Lipe Kate bašću,
Lipe Kate bašću - Ljeljo!
Di je lipa Kata,
Di je lipa Kata - Ljeljo!
Lice umivala,
Lice umivala - Ljeljo!
Di je lipa Kata,
Di je lipa Kata - Ljeljo!
Bile noge prala,
Bile noge prala - Ljeljo!
Tamo j' lipu Katu
Tamo j' lipu Katu - Ljeljo!
Zabolila glava,
Zabolila glava -Ljeljo!
Vodila je majka,
Vodila je majka - Ljeljo!
Fratru od uroka,
Fratru od uroka - Ljeljo!
Al' govori Kata,
Al' govori Kata - Ljeljo!
- Ne vodi me, majko,
Ne vodi me, majko- Ljeljo!
Fratru od oltara,
Fratru od oltara - Ljeljo!
Da mi moli Boga,
Da mi moli Boga - Ljeljo!
Ne vodi me, majko,
Ne vodi me, majko - Ljeljo!
Fratru od oltara,
Fratru od oltara - Ljeljo!
Već dovedi, majko,
Već dovedi, majko - Ljeljo!
Ivu gospodara,
Ivu gospodara - Ljeljo!
Čim će Ivo doći,
Čim će Ivo doći - Ljeljo!
Glava će me proći,
Glava će me proći -Ljeljo!

*/Pivala Klara Kozma, Tavankut, 1985.god.,
zapisao Bela Gabrić, harmonizirao Miloš Pilić/*

ZAKON O VRAĆANJU ZEMLJIŠTA

To je skraćeni naziv zakona koji je objavljen u Službenom glasilu Republike Srbije br. 18/1991. i stupio je na snagu 27. 03. 1991. godine.

Značaj ovog zakona iziskuje potrebu bližeg objašnjenja njegovog sadržaja.

Predmet vraćanja je zemljište koje je konfiscirano bivšim vlasnicima zbog neizvršenja obaveza prinudnog otkupa poljoprivrednih proizvoda u periodu od 10. 08. 1945 do 02. 08. 1952. godine, kao i vraćanje zemljišta koje je oduzeto po Zakonu o poljoprivrednom zemljišnom fondu iz 1953. godine, kada je maksimum zemljoradničkog posjeda smanjen sa 20 hektara na 10 hektara tj. 17 kat. jutara 604 kv. hvata.

Zakon spominje samo "zemljište", što znači da se isti ne odnosi na zgrade, poljoprivredni inventar, stočni fond, ni na drugu imovinu koja je konfiscirana.

Postupak za vraćanje zemljišta sprovodi komisija od pet članova. Administrativne i pripremne poslove sprovodi Odsjek za imovinsko-pravne poslove općine.

Važno je znati da zainteresirane osobe treba da podnesu pismeni zahtjev za povraćaj zemlje organu uprave, nadležnom za imovinsko-pravne poslove prema mjestu gdje se zemljište nalazi.

Zahtjev se može podnijeti u roku od deset godina od dana stupanja na snagu zakona.

Uz zahtjev treba podnijeti rješenje, presudu ili drugi akt o oduzimanju zemlje, izvod iz zemljišne knjige (gruntovnice) o zemljištu koje se traži, odnosno podatak kod koga se zemljište nalazi. Na području na kojem je izvršena obnova zemljišne knjige, treba priložiti i uvjerenje o identifikaciji iz Katastarske uprave.

Ako podnosilac zahtjeva ne raspolaže tim podacima, administrativni organ je dužan dokumentaciju pribaviti po službenoj dužnosti. Preporučljivo je, međutim, da stranke u vlastitom interesu same pribave potrebnu dokumentaciju, radi ubrzanja postupka za povraćaj.

Ako je na oduzetom zemljištu podignuta zgrada, ili postoje zasadi na kompleksu većem od 3 ha, koji su mlađi od 15 godina, ili zemljište nije više u društvenom vlasništvu, ne može se tražiti povraćaj oduzete zemlje. U tom slučaju po tekstu zakona daće se drugo odgovarajuće zemljište, a ako to nije moguće, naknada treba da se plati u novcu.

Osim izložena dva osnova, Zakon predviđa i treći mogući osnov za traženje povraćaja zemljišta. Ovlaštene osobe mogu podneti sudu tužbu za poništaj ugovora o poklonu zemljišta u korist društveno pravnog lica, koji je sklopljen pod pritiskom radi izbjegavanja negativnih posljedica obaveznog otkupa.

Podnesci i akti doneti pri sprovođenju zakona oslobođeni su plaćanja takse.

Po Uredbi od 1. VII. 1991. godine izdaci u novcu za svjedoke, vještake, uviđaj, tumače i geodetsko-tehničke radove padaju na teret podnosioca zahtjeva.

Marko Skenderović

ZAHVALNO SJEĆANJE NA BISKUPA MATIJU ZVEKANoviĆA

Među reagiranjima i izjavama poslije smrti subotičkog biskupa Matije Zvekanovića bilo je i ovakvih:

"Umro je vaš biskup!"

S pravom se kaže u narodu: "Kad hrast padne na zemlju, tek onda se vidi sva njegova veličina..." Tako je i s mnogim ljudima koji žive i djeluju među nama. Tek kad ih izgubimo, osjeti se praznina koju rijetko može drugi ispuniti. Jedna od takvih ličnosti sigurno je naš pokojni biskup msgr. Matija Zvekanović.

U svojoj OPORUCI skromno je izrazio želju da se na njegovu sprovodu "ne drže govori". Stoga je tom zgodom samo uzoriti gospodin Franjo Kuharić, kardinal, nadbiskup zagrebački i predsjednik Biskupske konferencije Jugoslavije, kao predvoditelj sprovodnih svečanosti, u pobudnoj homiliji ukratko prikazao subotičkog biskupa Matiju Zvekanovića s nekoliko značajki njegova svećeničkog lika kao pastira ove mjesne Crkve i vjernog sina opće Crkve.

Ali najrječitiji govor bio je dio pokojnikove Oporuke što ga je pročitao sadašnji subotički biskup msgr. Ivan Péntzes. U tom pisanom spomeniku osobnosti biskupa Matije iskače njegova skromnost i vjernost Crkvi, kao i njegova kršćansko-svećenička orijentacija. On ponizno moli oprostjenje od onih koje je možda po svojoj netaktičnosti uvrijedio, iako to nikada nije htio...

Uz ono što smo imali prilike čuti prigodom smrti i ukopa našeg biskupa, s pravom nazvanog "Ocem subotičke biskupije", mogli smo dosta toga pročitati i u našoj štampi o pokojniku. (Glas koncila od 5.5.91., B.klasje od 15.6.91. i dr.)

Na Misi zadušnici prigodom "šest nedilja" - kako je to ovdje običaj - u katedrali sv. Terezije g. Andrija Kopilović zgusnuto je ocrtao svećeničku gorljivost blagopokojnog b. Matije Zvekanovića. Uz ostalo, istakao je njegove tri "velike ljubavi": Euharistija, Marija, Crkva. I tri naglašene moralno-kršćanske vrline: pobožnost, radinost, ustrajnost. Ovdje bih dodala još jednu naglašenu crtu u njegovoj aktivnosti: širinu koja se protezala na mnoga područja.

U tom smislu na našeg biskupa Matiju mogla bi se primijeniti ona Kolbeova: "Biram sve!" kad ga je Gospa upitala "Hoće li bijelu ili crvenu krunu?"

Da, kod izbora što poduzeti? Preuzv.g.M.Zvekanović je bio velikodušan i principijelan: poduzimao je ono što je smatrao da je na slavu Božju i za duhovno dobro njegovih vjernika, pa makar ga to stajalo i truda i muka i troška, pa i nerazumijevanja...

Među većim i manjim ljubavima pokojnog biskupa mogli bismo još puno toga nabrojiti. No, ovdje ću se ograničiti na njegovu zauzetost ZA DUHOVNE STALEŽE. Kako smo već čuli, silno mu je bila na srcu briga za svećenički podmladak. Mnogima nije poznato, da je On pored te vanjske akcije i gradnje, prije dvadesetak godina organizirao privatno "molitvenu akciju" među pobožnim dušama u Subotici. Bio je to uglavnom ženski svijet. Priku-pilo se takvih dobrovoljnih moliteljica toliko da su mogle složiti četiri vijenca krunice. Sada su neke od njih već pokojne. Članice te molitvene grupe uz desetak krunice dnevno mole i slijedeći zaziv:

"Bože, koji nećeš smrti grešnika, nego da se obrati i živi, daj, molimo te, Crkvi svojoj poslanika, koji će se potpuno žrtvovati za duše, po Kristu Gospodinu našem. Amen".

Njegovim poticajem uveden je u tu svrhu i "sat klanjanja za zvanja" u svakoj subotičkoj crkvi na dan godišnje adoracije. U nekim crkvama vjernici i dnevno mole za zvanja.

Preuzvišeni b.M.Zvekanović puno je pažnje posvećivao i svim redovnicama svoje biskupije. S ljubavlju je pratio rad i rast ili pad pojedinih redovničkih zajednica. Osobito je polagao naglasak na redovnički duh i apostolsku revnost kod sestara. Njegovom zauzetošću kroz duge godine imale su redovnice Subotičke biskupije redovite susrete koji su iza Koncila preporučivani od Crkve. Bilo je to kao rijetko gdje u našoj zemlji.

A naša Družba ss. "Naše Gospe", koja vuče neposredne korijene upravo iz Subotice, bila mu je naročito na srcu u oba njezina ogranka.

Mnoge naše sestre po svojoj službi u ovim krajevima doživjele su biskupa Matišu oči u oči. Bilo je to često prestrogo, a u danom momentu možda i neugodno. Ali, uvjeren sam da ga je svaka imala prilike iskusiti i kao čovjeka Božjeg, kojemu je bilo draže, ako je mogao iskazati povjerenje i ljubav, nego li dokazati krivnju i slabost. A sve smo iskusile da je naš strogi biskup bio sav sretan kad je nakon nekog nesporazuma ubrzo imao prilike za susret i prijateljsku riječ s dotičnom osobom. I kad je čovjek otkrio tu njegovu pozitivnu stranu, odmah je bilo lakše i draže s njime surađivati.

Za našu Družbu sa sjedištem u Zagrebu pokojni biskup Matiša Zvekanović bio je i veliki dobročinitelj. Zadužio nas je. Ponajprije on je svojim ugledom i radom u Rimu dovršio proces nastojanja oko ujedinjenja dvije grane iste Družbe ss. "Naše Gospe" sa terena Bačke, koje su se 1941.godine, prema tadašnjim okolnostima morale razdvojiti.

Sestre "Naše Gospe" s mađarskog govornog područja, koje su iza rata 1941.godine ostale tako reći bez pravnog poglavarstva, biskup M.Zvekanović je osamostalio u Bačkoj i formirao za njih legalnu upravu u Kanjiži-Subotici. Nama pak s Maticom u Zagrebu ostavio je prava stečena Dekretom Sv.Stolice iz 1941.godine. U svojoj pastirskoj aktivnosti biskup prihvaća suradnju jednih i drugih na terenu gdje ih mjesna Crkva treba.

Ta konkretna ljubav biskupa Zvekanovića prema našoj Družbi očitovala se i na druge načine, na duhovnom i materijalnom području.

Otkako smo sredili njegov poslovni boravak u Zagrebu tako da je odsjeđao u našem samostanu u Remetama, činilo se da je svaki put sve zadovoljniji kad nam dođe. Svemu se radovao i divio što je kod nas otkrio. Nije štedio priznanja. Imao je smisla za lijepo u svom radu, pa je to zapažao i kod drugih. Cijenio je i sposobnosti naših sestara i tražio njihovu suradnju na području gdje su bile vrsne. Osim vođenja kućanstva, radile su i u uredima, pa i drugdje, kao risanje, tipkanje, prijevodi... Jednom riječju, osjetile smo našeg biskupa kao iskrenog prijatelja koji računa s nama.

Već kroz više godina biskupijski kamion pun hrane obraduje našu remet-sku zajednicu. Znamo čija je to ruka ispružena. Time je pokojni biskup želio pomoći izdržavanje naše kuće odgoja i naš apostolat preko djece u vrtiću i kroz duhovne susreta koji se u toj kući često održavaju... I za tu gestu pažnje dugujemo veliku zahvalnost našem Ocu biskupu... Hvala također svima koji su mu to pomogli i omogućili.

Izneseno je tek zrnce. Gospodin sve znade. On neka mu je vječna nagrada. U nama ostaje zahvalno sjećanje i iskrena molitva za njegovu plemenitu dušu.

s.Marija Andelina Kujundžić

HRVATSKI SVEĆENICI U RUMUNJSKOJ

NIKOLA LAUŠ, MLADOMISNIK

Ovogodišnji jedini hrvatski mladomisnik Nikola Lauš, rođen je u Lupaku (jud Caras-Severin) u Rumunjskoj, 28.listopada 1965.godine od oca Nikole i majke Magdalene (Line) rođene također Lauš u radničkoj obitelji. Ima još jednoga brata Marijana, studenta hrvatske književnosti u Zagrebu. Pučku školu je završio u rodnom selu na rumunjskom jeziku. Prva dva razreda gimnazije završio je u katoličkoj gimnaziji u Alba Juliji (nekada se ta škola zvala "Rimokatolička škola za orguljaše"). Maturirao je 1984.godine. U vojnoj službi je bio 9 mjeseci. Teološke studije je završio na teologiji u Alba Juliji na mađarskom jeziku. Za đakona je zaređen u Alba Juliji 1.travnja 1990.godine. Radio je kao đakon u crkvi otaca konventualaca u Aradu, koja je danas župna crkva u centru ovoga grada.

Još kao dječak osjeća privlačnost svećeničkog života. Poseban poticaj bila je mlada misa svećenika Petra Dobre. Nakon osnovne škole, želio je u sjemenište, no budući da su komunističke vlasti branile rad sjemeništa, morao se upisati u gimnaziju u Rešici. Vojsku je služio u posebnom bataljonu, gdje su bili pripravnici vjerskih službenika drugih vjerskih zajednica koje djeluju u Rumunjskoj: pravoslavni, reformati, evangelici i unitariji (grkokatolici se tada nisu smjeli javno deklarirati kao crkvena zajednica). Bilo je lijepo ozračje, ali posebnog ekumenskog dijaloga nije bilo, jer to tadanji režim nije ni želio, ni dopuštao. U svom svećeničkom životu posebnu pažnju želi posvetiti mladima i obiteljskom apostolatu, kojega praktično u rumunjskoj do sada nije bilo. U tom smislu se i posebno pripremao pod vodstvom jednog od svojih odgojitelja u sjemeništu u Alba Juliji g. Imrea Tempflija. Veliki interes pokazuje za sredstva društvenog priopćavanja, napose za tisak. Jedan je od glavnih suradnika uredništva novopokrenutog lista "Glasnik karaševskih Hrvata". Svjestan je koliko je značenje ovoga lista za očuvanje hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta karaševskih Hrvata. Počeci su skromni, kao i svugdje, jer uvijek iz malog sjemena niče i najveće stablo. Na srcu mu je sakupljanje i čuvanje kulturne baštine karaševskih Hrvata. Tako se ovaj mladi čovjek javlja kao znak nove nade. Zaređen je za svećenika 23.6.1991. u Lupaku po rukama mons.Đure Kokše, pomoćnog biskupa zagrebačkog.

PETAR DOBRA, ŽUPNIK U KLOKOTIĆU

Rođen u obitelji Ivana i Marte Rebedžila, u Karaševu, 11.svibnja 1952. Otac je crkvenjak u staroj i povijesnoj crkvi Marijina Uznesenja u Karaševu, koju su u XVIII. stoljeću gradili oci isusovci. Pučku školu završava u rodnom selu na rumunjskom jeziku. Zatim odlazi u malo sjemenište u Alba Juliju i tu od 1967. do 1971.godine završava u malom sjemeništu četiri razreda gimnazije u školi, koja je za komunističke vlade nosila naziv "Rimokatolička orguljaška škola", jer se u komunizmu nisu smjeli odgajati klerici. Od 1971. do 1977.godine završava svoje teološke studije na Teološkom institutu u Alba Juliji, dakako na mađarskom jeziku, kao i gimnaziju. Za svećenika je zaređen u Alba Juliji 19.lipnja 1977.godine, a mladu misu je služio u Karaševu 26.lipnja iste godine. Iste jeseni postaje kapelan u obližnjem gradu Rešici i ovdje propovjeda i obavlja liturgijske čine na mađarskom, njemačkom i rumunjskom jeziku. Tu ostaje do 1979.godine. Iz Rešice biva premješten u rumunjsku župu Slatinu Timiš, koja je sudeći po običajima, narodnoj nošnji, prezimenima, nekada bila hrvatska, ali se ta svijest potpuno izgubila. Uz župu je imao i filijalu Sadova Veche u kojoj se još propovjeda njemački. Za deset godina boravka u toj župi uspjelo mu je obnoviti crkvu izvana i iznutra (maljanje) kako u župi, tako i u filijali. U filijali mu je uspjelo ograditi katoličko groblje. Za ovih deset godina u ovoj župi su bile četiri mlade mise, a jedan mladić je otišao studirati teologiju i ovaj je ove godine zaređen za đakona.

Dne 1.travnja 1990.godine preuzima upravu hrvatske župe Klokotić i filijale sv.Mihovila u Vodniku, poslije 46.godišnjeg župnikovanja svećenika Stefana (Istvána) Hustika i jednoipolgodišnjeg administriranja lupačkog župnika Marijana Tjikula. Daje se na restauraciju staroga župnoga dvora. Suraduje kod organiziranja hrvatskog školstva u svom selu, a pomaže i u drugim selima, koje se nakon pobjede demokracije u Rumunjskoj počelo obnavljati nakon stanke od gotovo pedeset godina. Zahvaljujući snažnoj prisutnosti Crkve i visokoj svijesti našega naroda, taj

je narod sačuvao svoj jezik, nošnju, običaje, kulturu i svijest hrvatsku. Župnik organizira posjet hrvatskim kulturnim ustanovama radi nabavke hrvatskih školskih knjiga, jer su im se htjele gotovo silom nametnuti srpska i ćirilička izdanja.

TEODOR KATIĆ, ŽUPNIK U KARAŠEVU

Roden u Karaševu 6.ožujka 1921.godine. Pučku školu je završio u rodnom selu. Gimnazijske nauke završava kod otaca pijarista u Temišvaru na mađarskom jeziku. Teološke studije uči na njemačkom jeziku u velikom sjemeništu u Temišvaru. Za svećenika je zaređen 2.srpnja 1946.godine u Čiklovi (proštenišnoj crkvi u koju na taj dan hodočaste Hrvati iz karaševskog kraja i Česi iz susjednih mjesta). Iste godine postaje kapelan u bugarskoj župi Vinga, gdje kasnije postaje upraviteljem župe sve do 1955.godine. Zatim je tri mjeseca kapelan u Rešici, a od 8.12.1955. do 1959.godine je upravitelj župe u Karaševu. Premješten je 1959.godine u Sltainu Timić, gdje je bio

tri mjeseca, a poslije sve do 1964.godine je izvan pastorizacije. Boravi u roditeljskoj kući u Karaševu. Od 1964.godine je župnik Karaševa sve do danas. Postao je počasni dekan 1990.godine. Za svoga župnikovanja sagradio je crkvu sv.Jakova u Nermidju (1972.) i crkvu rođenja Marijina u Jabalčeu (1974.-75.).

PETAR STOJANOVIĆ

Danas župnik u mađarskom selu Šilindija u aradskoj županiji. Inače rođen u Karaševu 18.lipnja 1948.godine u obitelji zemljodjelaca Nikole i Marije Franc. Četiri razreda pučke škole završava u Karaševu na hrvatskom jeziku, a zatim hrvatske škole bivaju dokinute. Istom u petnaestoj godini nastavlja peti razred osmogodišnje škole i taj dio školovanja završava u Karaševu, ali na rumunjskom jeziku u Malom sjemeništu, tj. u "Rimokatoličkoj školi za orguljaše". Teološki studij započinje na Teološkom institutu u Alba Juliji, no radi poteškoća sa mađarskim jezikom, studije nakon kraćeg prekida nastavlja na Teološkom institutu u Jašiju (Moldavija) na rumunjskom jeziku (1973.-1979). U jesen 1979.godine u Alba Juliji je zaređen za svećenika, jer su tada u cijeloj Rumunjskoj samo dva živa rimokatolička biskupa (u Alba Juliji i Bukureštu). Mladu misu slavi 11.studenog 1979.godine u rodnom mjestu Karaševu. Odmah je poslan kao upravitelj župe Moldova Nou. Tu je, uz rumunjski i mađarski jezik, morao naučiti i češki, jer je i

u samoj župi, a i na filijalama imao vjernika češke narodnosti. Tu je proboravio do 1985.godine. Te godine je premješten u sadanju župu Šilindiju sa pretežno mađarskim vjerničkim pukom. Sadržaj župa tj. sadanjih sedam župa koje administrira i četiri filijale su raspoređene na prostoru dugu gotovo 150 km. Na pojedinim župama su manje skupine slovačkih i talijanskih vjernika za koje s vremena na vrijeme rekne koju riječ ili pročita koji sveti tekst. Taj dio temišvarске biskupije je opustio masovnim iseljavanjem njemačkog življa u Njemačku za vrijeme komunističke strahovlade, koja ih je do slova prodavala za njemačke marke. Za vjernicima su otišli i svećenici, a ostale su župe i napuštana sela u kojima još žive male skupine katolika o kojima se valja brinuti.

MILJA (MIHAEL) SIMA

Sadanji župnik u gradu Oršovi na Dunavu u neposrednoj blizini velike hidroelektrane Đerdap sa rumunjske strane. Rođen je u filijali župe Karaševu Nermid (danas Nermet) u obitelji Milje (Mihaela) i Marije rođene Ocil 10.lipnja 1955.godine. Prva četiri razreda je završio u pučkoj školi u svom rodnom selu i to dva na hrvatskom i druga dva na rumunjskom jeziku, jer je nastava na hrvatskom bila ukinuta. Više razrede osmogodišnje škole završio je u Karaševu na rumunjskom jeziku. Gimnaziju je završio na mađarskom jeziku u "Rimokatoličkoj školi za orguljaše" sa izvrsnim uspjehom 1974.godine. Zatim je godinu dana bio vojnik, a 1975.godine upisuje teološke studije na Teološkom institutu u Alba Juliji. Teološke studije završava na mađarskom jeziku. Zareden je za svećenika 21.6.1981.godine po rukama biskupa iz Alba Julije mons.Jakob Antala. Kratko vrijeme (9 mjeseci) boravi kao svećenik u poznatom lječilištu Baile Herculane i vrši pastoralne dužnosti. Nakon toga je imenovan za župnika u gradu Oršovi, gdje je ostao do danas. U tom gradu crkva i župni stan su posve novi, jer su sagrađeni nakon što je sagrađena hidroelektrana Đerdap. Zajednice vjernika u samom gradu Oršovi i u filijali Jelšenici, gdje pretežno žive Česi, nisu velike, ali su nacionalno raznolike, tako da župnik mora propovjedi držati na četiri jezika: njemačkom, mađarskom, rumunjskom i češkom.

ĐUREĐ (JURAJ) KATIĆ

Sadanji kapelan u gradu Rešici, velikom industrijskom centru, kojemu gravitiraju sva hrvatska sela u dolini rijeke Karaš, ispod planine Semenik. Đuređ je rođen u župi Marijina Uznesenja u Karaševu 10.travnja 1959.godine u obitelji Marijana i Marije rođene Dobra. Pučku školu završava u rodnom mjestu svih osam godina na rumunjskom jeziku, jer tada već hrvatske nastave nema. Nakon završene srednje škole - gimnazije u Alba Juliji u takozvanoj "Rimokatoličkoj školi za orguljaše", upisuje teološke studije prvo u Alba Juliji, a zatim prelazi na Teološki institut u Jašiju (Moldavija) gdje završava teološke studije. Za svećenika je zareden u Alba Juliji 29.lipnja 1986.godine. Dvije godine je kapelan u Temišvaru, a zatim od 1988.godine je kapelan u velikom industrijskom centru Rešici. Propovjeda na njemačkom, mađarskom i rumunjskom jeziku, jer se bogoslužje obavlja na tim jezicima. Na uslugu je svojim sunarodnjacima koji rade u tom gradu, ali se ogromna većina vraća na svoja ognjišta koja su od ovoga grada udaljena svega desetak kilometara, a do kojih dnevno voze autobusi, a i sam rado priskoči u pomoć susjednim župnicima Hrvatima, kada im treba pomoći ili ih zamijeniti. Osobito u posljednje vrijeme pomaže starom i oboljelom župniku Teodoru Katiću u rodnom selu Karaševu.

MARIJAN TJINKUL, ŽUPNIK U LUPAKU

Rođen je u Karaševu 17.ožujka 1949.godine u obitelji Petra i Marije rođene Vaka. Pučku školu, prva četiri razreda završava na hrvatskom, a druga četiri na rumunjskom jeziku. Školovanje nastavlja na "Rimokatoličkoj školi za orguljaše". Teologiju završava (1968.-1974.) na Teološkom institutu u Alba Juliji, na mađarskom jeziku, kao i srednjoškolsko obrazovanje. Za svećenika je zareden 23.6.1974.godine u Alba Juliji po rukama uglednog biskupa Márton Arona. Mladu misu slavi tjedan kasnije u rodnom selu Karaševu. Odmah imenovan za privremenog upravitelja župa Lupak i Ravnik i na toj dužnosti ostaje do sada. Od Božića 1988.godine do 1.4.1990.godine administrira župom Klokotić i filijalom Vodnik, zbog bolesti klokotičkog župnika Štefana Hustika i poslije njegove smrti. Uredio je crkve u Lupaku i Ravniku, kako izvana tako i iznutra. Još za

vremena komunističke diktature održava veze sa domovinskom Crkvom. Iz tih kontakata radaju se akcije za dovoz 1000 primjeraka katekizama "Kršćanski nauk", i 1000 primjeraka "ABC Misala" izdanje Kršaćnske sadašnjosti, te 500 komada "Ilustrirane Biblije mladih". Sve te knjige dijeljene su po svim hrvatskim selima u Rumunjskoj. A sve uz posredovanje mons.Vladimira Stankovića, ravnatelja hrvatske inozemne pastve. Od 1975. do 1990.godine izdavao je zidne kalendare za hrvatski živalj u Rumunjskoj. Bila je to jedina publikacija na hrvatskom jeziku kroz to vrijeme. Od 1984. do 1986.godine vodi gradnju crkve sv.Mihovila u Vodniku. Bio je inicijator misli da se u svim hrvatskim selima održe misije - duhovne obnove. Prihvatio je i ostvario misao o pokretanju jednog hrvatskog glasila, koje bi povezivalo sve karaševske Hrvate. Prvi broj se pojavio početkom 1991.godine, a zove se "Glasnik karaševskih Hrvata".

VRELA ZA POVIJEST KARAŠEVSKIH HRVATA

1. Cirbus Géza: "A délvidéki bolgárok és krasovánok", Budapest 1912.

2. Dr Emil Popović: "Graiul Crasovanilor" Cluj 1932.

3. Dr Juhász Kálmán: "A csanádi egyházmegye története"

"Das Tschanad-Temeswarer Bistum 1552.-1699." Verlag Dülmen 1938.

4. Schematismus 1938.

5. Historia domus Carasoviae

(Zabilježio iz Klokotičke kronike, 8.ožujka 1991.)

Lazar Ivan Krmpotić

PLAČE BUNJEVAČKA NANA

Kako čokot može
Kako čokot može - Ljeljo
Plakati zbog loze
Plakati zbog loze - Ljeljo
Tako plače grana
Tako plače grana - Ljeljo
Bunjevačka nana
Bunjevačka nana - Ljeljo
Zbog svoji' sinova
Zbog svoji' sinova - Ljeljo
Najbliži' rodova
Najbliži' rodova - Ljeljo
Jer su ostavili
Jer su ostavili - Ljeljo
Od roda otpali
Od roda otpali - Ljeljo
Od staroga debla
Od staroga debla - Ljeljo
Hrvatskoga stabla
Hrvatskoga stabla - Ljeljo
Zato plače naša
Zato plače naša - Ljeljo
Bunjevačka grana
Bunjevačka grana - Ljeljo
Zato plače naša
Zato plače naša - Ljeljo
Bunjevačka nana
Bunjevačka nana - Ljeljo.

Subotica, 1991.

ZATOČENIK BUNKERA GLADI

Uz 50. g. smrti Maksimilijana Kolbe (1894-1941.)

Dne 14. kolovoza 1941. g. umro je u bunkeru smrti u logoru Aušvic zatočenik br. 16670 smrtnim ubodom, po imenu Maksimilijan Kolbe. Kada slavimo ovu spomen godišnjicu, moramo njegovom životu i djelovanju dati novi okvir. On je svetac današnjeg vremena. To je posebno istakao i sadašnji Papa Ivan Pavao II., koji ga je 10. listopada 1982. proglasio svetim. "U ovom svijetu mržnje ovaj čovjek sa brojem 16670, izvojevao je najveću pobjedu, pobjedu ljubavi, koja zna praštati."

Rajmund Kolbe, kao drugo dijete siromašnih poljskih roditelja bio je kao dijete mali zanešenjak. On je htio zvijezdama u svemir, sanjao je kako će raketom poletjeti na mjesec i boraviti na dalekim planetama. Od putnika zvijezdama postao je svećenik, a od boravka na planetama postaje mučenik, koji se žrtvovao za svoga bližnjega. Kada je koncem srpnja 1941. g. dospio u zloglasni logor, pružila mu se prilika, da mjesto na smrt osuđenog oca obitelji krene u bunker gladi. Bio je svjestan da će za bližnjega podnijeti smrt.

Kada je u koncentracionim logorima dnevno ubijano ili spaljivano na tisuće nevinih ljudi, o. Kolbe je bio svijetla zvijezda, puna nade za sve mučenike.

Ako pogledamo izblize život tog poljskog redovnika, koji je 14. kolovoza 1941.g.otrovnim ubodom završio svoj život u bunkeru gladi, vidjet ćemo da je bio uvijek spreman za izvanredne poticaje, iako je bio slabašnog zdravlja.

Govori se da mu se jedne večeri, kao devetogodišnjem dječaku, ukazala Majka Božja i upitala ga : "Hoćeš li biti moj vojnik?" Kada je Rajmund to potvrdio, Marija mu pokazala dva vijenca: jedan bijeli i jedan crveni. "Koji od ova dva vijenca

želiš prihvatiti? Bijeli označuje čistoću, crveni, da ćeš se žrtvovati za moga Sina." Rajmund se malo zamislio, a onda odgovorio: "Hoću obadva vijenca!" Marija se malo nasmjehala i nestala.

Na dječaka je to toliko djelovalo, da je roditeljima saopćio, da želi biti svećenik. No, odakle snaći novca za studij? Imao je sreću, da ga je poučavao latinskom jeziku jedan apotekar. Iza toga je primljen u višu školu u Lavov. Tu je pokazao izvanredne sposobnosti. Poslije toga stupa u franjevački samostan konventualaca i uzima ime Maksimilijan.

Maksimilijan je osjetio posebnu pobožnost prema Majci Božjoj pa je u Rimu osnovao g. 1917. "Udruženje Bezgrešne".

Prvi svjetski rat bio je za njega dokaz da zli duh osvaja velike skupine ljudi. Iako je bio teško obolio na plućima, nije se dao slomiti da krene u Japan i u Nagasakiju sagradi samostan. Njegov časopis "Vitezovi Bezgrešne" pojavio se 1922.g. na poljskom, a 1930. na japanskom jeziku. No, u to vrijeme nad Europom dižu se oblaci, koji predskazuju ratne strahote. Kad je na vlast došao Adolf Hitler, tisuće nevinih ljudi je uhapšeno i novi logori se otvaraju. O. Kolbe vidi u tom opet nastup zla duha. On se bori protiv zla svojim časopisom "Vitezovi Bezgrešne", koji dostiže milion primjeraka.

Njegov plan "osvojiti" za Bezgrešnu Imao je lijep uspjeh. Planirao je jedan centar za štovanje Majke Božje u Indiji. No, taj mu se plan nije ispunio.

Kada se vratio iz Japana u Poljsku, izabran je za predstojnika u Niepokalanov samostan, koji je on ustanovio 1927. god. Kada je 1945. g. atomska bomba pala na Nagasaki, njegov je samostan ostao pošteđen, jer je bio sagradjen na jednom brežuljku i tako sačuvan od atomskog razaranja. Jakost svoje vjere i nesebičnu ljubav prema ljudima pokazao je ubrzo po povratku u domovinu. Za Boga i za bližnjega trpjeti i konačno umrijeti.

Čim je rat 1939. u Poljskoj počeo, o. Kolbe je uhapšen i strpan u zatvor. Njegov samostan je ubrzo evakuiran i 772 člana njegove družbe raspušteno. Još jedanput pušten je 1939. god. iz zatvora, ali je osjetio da neće dugo živjeti, jer mu je želja bila za ljude umrijeti. Slijedeće godine ponovno ga hapse i on dospijeva u zloglasni logor Aušvic. Tu je sa zatočenicima molio, njih ispovijedao i umirućima davao zadnju utjehu.

Nakon 50 godina čovječanstvo ne može shvatiti kakav je pakao bio u tom logoru. O. Kolbe, koji je vidio i doživio svu mržnju koja se izvivljavala nad zatočenicima, pripisao je to zlom duhu i pokušavao je očajnima uzdržati vjeru na putu za vječnost. Njegova česta rečenica je bila: "Mržnja ništa ne gradi, samo ljubav može izgradjivati".

Onu crvenu krunu, koju je izabrao od Majke Božje, postigao je 14. kolovoza 1941. god. pred blagdan Marijina Uzašašća. Kada je u jednoj kaznenoj akciji više osudjenika bilo određeno na smrt, o. Kolbe se javio da će ići u bunker gladi mjesto oca obitelji, koji je preživio zloglasni logor.

I u bunkeru gladi o. Kolbe nije očajavao. I tamo je vodio borbu protiv zla duha. Njegovo umiranje trajalo je tri tjedna. Borio se za produžetak života samo zato da može davati snagu drugima da izdrže do kraja i da ne pokleknju pred zlim duhom. Upravo je čudo da taj slabi, nježni organizam zrači životom, dok konačno i sam ne podlegne smrti. Nije umro od gladi i žedji, nego od otrovne štrcaljke, koje mu dadoše nestrpiljivi stražari, jer im je predugo živio i u ćeliji i bunkeru gladi.

O. Kolbe je umro kao borac za pravo i čovječnost iz ljubavi za bližnjega. Jedan od stražara je kasnije, kada je o. Kolbe proglašen svetcem: "Mrtvi iz bunkera gladi bili su često prljavi i imali su zagorčeni izraz lica, a o. Kolbe je imao vedro lice i uvijek je bio čist."

dr. Marin Šemudvarac

* * * * *

MIR

*Želim da vlada mir
to je želja i svih ljudi.
Želim da vlada sloga,
u svakom što ljubav budi.
Hoću da se radujem slobodi,
da gledam pticu u lijetu,
hoću da vidim prostranstva
i pčelu u majskom cvijetu.
Nek zavlada svijetom razum,
svud dobrota nek se čuje
neka ljubav odjecima
u srcima svim se kuje
Ovo nisu samo moje riječi,
nego riječi milijuna,
stoga neka pjesma mira
svud odzvanja ko jek zvona.*

Silvana Bilinc

SV. ALBERT VELIKI I OTKRIĆE AMERIKE

Danas je gotovo svakome čovjeku poznato da je Ameriku otkrio 1492. godine, dakle prije pola tisućljeća, veliki Genovežanin Kristof Kolumbo (1451.-1506.), a da toga nije bio ni svjestan. On je mislio da je stigao u Indiju, kamo je i namjeravao putovati, ali ne ploveći uobičajenim putem oko Afrike i prema istoku, nego upravo u suprotnom pravcu, prema zapadu. Kolumbovu zaslugu ne umanjuje činjenica da su američki kontinent već davno prije njega otkrili razni drugi moreplovci, na primjer Vikinzi oko 1000.godine između Labradora i Masechsettsa, pomorci Malija u 14.stoljeću itd. Ali, Kolumbu su ova otkrića bila potpuno nepoznata i on je krenuo na svoje pustolovno putovanje prema zapadu ne oslanjajući se na ničije iskustvo, već samo na svoje znanje i svoju odvažnost. Osim toga, spomenuta sporadična otkrića Amerike nisu imala nikakva utjecaja na povezivanje američkog kontinenta s europskim i ostalim kontinentima, dok je Kolumbovo otkriće značilo epohalan povijesni čin, tj. početak trajnog i definitivnog priključenja Amerike ostalim dijelovima svijeta.

Istina, Kolumbo nije izveo svoj epohalan pothvat posve sam bez ičije pomoći. Naprotiv, njegov pothvat je bio omogućen višestoljetnim naporima nekih starovjekovnih i srednjovjekovnih filozofa, teologa i znanstvenika koji su dokazivali da je Zemlja kuglastog oblika, da je prema tome moguće putovati iz Europe u Indiju ploveći Atlanskim oceanom prema zapadu, da je taj put, znatno kraći od uobičajenoga plovnog puta oko Afrike i da je druga, nepoznata strana zemaljske kugle nastanjiva, a možda i nastanjena, isto kao što je i naša u Europi, Africi i Aziji.

Među znanstvenike koji su neposredno utjecali svojim djelima na Kolumbove kozmografske i zemljopisne poglede te na njegovu odluku da poduzme veliko putovanje prema zapadu najviše su utjecali firentinski zvjezdoznanač Paolo Toscanelli pismom od 1474.godine, zatim djelo "Imago mundi" ("Slika svijeta", pisano 1410., tiskano 1490.) Petra d'Aillyja, biskupa iz Cambraia, kasnije kardinala, i napokon dva djela s područja prirodne filozofije dominikanaca Alberta Velikog i njegova učenika Tome Akvinskoga, tj. Tumačenje Aristotelova djela "O nebu i svijetu" i Albertovo djelo "O naravi mjesta". U Sevilli u Španjolskoj još se i danas čuvaju Kolumbovi primjerci djela Petra d'Aillyja i Alberta Velikoga u koja je veliki moreplovac brižljivo unosio svoje bilješke i primjedbe (usp. P.Mandonnet, *Les Dominicains et la Decouverte de l'Amerique*, Paris 1893., str. 18, bilj. 1; J.M.Schneider, *Aus der Astronomie und Geologie des hl.Albert des Grossen*, u: *Divus Thomas* (Fribourg), Juni 1932., str.28.-29.)

Međutim, ovdje je potrebno naglasiti da svi spomenuti znanstveni utjecaji na Kolumba ne bi bili dovoljno snažni pokretači njegova putovanja prema nepoznatoj Americi da nije bilo osobnog zalaganja dominikanca Diega da Deza, sveučilišnog profesora u Salamanci i učitelja princa Juana, sina kralja Ferdinanda i kraljice Izabelle iz Castille. Naime, u to doba je, usprkos ugleda spomenutih znanstvenika, općenito prevladala čvrsto ukorijenjena biblijska i homerovska slika Zemlje kao ravne plohe koja je okružena vodom, a iza koje nema ničega, već zjapi bezdan mračnoga ništavila. Dosljedno tome, svako putovanje izvan poznatih morskih putova smatralo se krajnje pogibeljnim pothvatom koji neminovno svršava katastrofom, survanjem u mračnu nepoznanicu. Španjolski kraljevski par je ipak odlučio da će dopustiti Kolumbu riskantno putovanje prema zagonetnom zapadu pod uvjetom da profesori

astronomije i geografije sveučilišta u Salamanci i ugledni crkveni dostojanstvenici to pitanje temeljito prouče i zaključe da je putovanje moguće bez katastrofalnih posljedica. Stoga se učenjaci sastadoše u dominikanskom samostanu Sv. Stjepana u Salamanci, ali je većina sudionika skupa bila protiv putovanja Kolumba i njegovih stotinjak mornara. Tada je Diego da Deza osobno pošao kralju i kraljici da bi ih uvjerio kako je Kolumbovo putovanje ostvarivo bez opasnih posljedica, jer dva najveća crkvena naučitelja Albert Veliki i Toma Akvinski uvjerljivo dokazuju da je Zemlja kuglastog oblika, da biblijsku i homerovsku sliku Zemlje kao ravne polohe ne treba shvatiti u doslovnom smilu, budući da Biblija i Homer prihvaćaju pučku sliku Zemlje iz neposrednog iskustva, a ne onu do koje se dolazi filozofskim doumljivanjem i znanstvenim istraživanjem.

Prema Mandonnetu i drugim uglednim povjesničarima upravo ova intervencija Diega da Deza s pozivom na Alberta Velikoga i Tomu Akvinskoga odigrala je presudnu ulogu da je kraljevski par dopustio Kolumbu da 3. kolovoza 1492. krene na epohalno putovanje iz Barcelone prema Zapadu koje je 12. listopada iste godine svršilo iskrcavanjem na obalama San Salvadora, tj. otkrićem Amerike.

Tomo Vereš

POSLJEDNJI ZBOGOM
BISKUPU
MATIJI ZVEKANOVIĆU

Mirno spavaj! I počivaj!
Bog ti bio plaća vječna.
Više neću dolaziti.
Neće više tvoja ruka
oprosta mi podijeliti.
Mirno spavaj! I počivaj!
Apostolskog zbora sine.
Više neću štita imat.
Neće više onog biti
što će za me moliti.
Mirno spavaj! I počivaj!
Anđeli te prihvatili.
Više neću pozvoniti.
Neće više riječ tiha
savjest moju smirivati.
Mirno spavaj! I počivaj!
Nebo sad su dvori tvoji.
Više neću otvarati.
Neću više krhki kalež
dlanom svojim razbijati.
Mirno spavaj! I počivaj!
Zbogom, stari prijatelju.
Više neću govoriti.
Neću više. Samo zadnje:
Zbogom ću ti poželiti.

Branko Jegerić

MAJCI

*Tvoje sneno, sjetno lice
vječito nada mnom sja
tvoje meke, nježne ruke
ko', melem su divnog sna.
Tvoj majčinski cjelov blag
za mene je sreće zna
kao što za cvijet u bašti
jeste vrelog sunca zrak.
Tvoje mudre modre oči
brižno nadziru me svud
sve što radim da ne bude
zlom mi ni uzalud.
Za sve to ti hvala majko
Ti što si mi blago sve
Od svih vila ljepša vilo
i dalje ti čuvaj me!
Ti, najljepše moje cvijeće
i sto puta hvala ti
Ti kraljice moje sreće
HVALA, HVALA, HVALA TI!*

1980.

Silvana Bilinc

OTKRIĆE GRADOVRHA KOD TUZLE

Dne 15. kolovoza 1985. godine apostolski pronuncij Francesco Colasuono iz Beograda po treći put je okrunio milosni lik Radosne Gospe Bačke, koji je čuvan u mračnom kutu jednog hodnika u bačkom franjevačkom samostanu. Taj su lik bosanski franjevci iz okolice Tuzle, konkretno iz samostana na Gradovrhu, ponijeli sa sobom, kada su 1688. godine zajedno sa vjernim pukom morali pobjeći u Bač i okolinu.

O tome svjedoči natpis na prvoj kruni, veoma jednostavnoj, kojom taj milosni lik okruni, kako na samoj kruni bosančicom stoji napisano: Ogradi O. P. Fra Juro Bačvanin na poštenje Gospi u Gr(a)dovar(h) 1685."

O drugom krunjenju nemamo nikakvih pisanih podataka, osim same lijepe barokne krune koja stoji na tom milosnom liku.

Za tu zgodu, tadanji bački dekan Lazar Ivan Krmpotić, koji je sa područnim svećenstvom i organizirao krunjenje samog lika i proslavu toga događaja, pozvao je fra Josipa Bošnjakovića, gvardijana tuzlanskog da sudjeluje na tom činu.

Na koncu te svečanosti fra Josip Bošnjaković pozdravio je taj skup veoma mudrim riječima izrazivši zahvalnost da se krunidbom toga lika otima zaboravu jedan znatan i značajan dio crkveno-narodne povijesti Hrvata u Bosni i Bačkoj. Taj ponovo okrunjeni milosni lik 1986. god. prošao je gotovo sve hrvatske župe u Bačkoj i bio bi prisutan u Subotici na završnim svečanostima proslave tristote obljetnice doseljenja jedne veće grupe Hrvata pod vodstvom franjevaca u ove krajeve.

Na završne svečanosti 17. 8. 1986. god. ponovo je bio pozvan tuzlanski gvardijan fra Josip Bošnjaković uz zamolbu, da bude dobar, kada podje, da ponese jedan kamen sa Gradovrha i malo vode sa izvora ili potoka koji je najbliži ruševinama staroga Gradovrha. Taj kamen je prinesen na oltar kao prikazni dar prigodom završne svečane Euharistije u povodu te tristote obljetnice, a vodu iz potoka pomiješamo sa vodom iz rijeke Bune, te je blagoslovljena po nadbiskupu sarajevskom Marku Jozinoviću koji je sudjelovao na tom slavlju, je poškopljen tom vodom – sjećajući ga stare postojbine; Bunjevce na Blagaj i Bunu, a Šokce na Gradovrh i Tuzlu.

Tom je zgodom tuzlanski gvardijan i sam pošao na lokalitet bivšeg gradovrškog samostana, na koji se osobito u vrijeme totalitarizma nije išlo, te je našao dva bunara i hrpu kamenja na mjestu gdje je nekada bio taj slavni samostan.

U toj hrpi kamena može se naći i lijepo obradjenih komada, koji su nekada bili ugrađeni u gradovršku crkvu ili samostan. Na jednom od tih kamenova stoji latinski natpis "undus". Iako je taj lokalitet sav okružen vilama i kućama uglavnom muslimanskog živilja, na samom lokalitetu gdje je nekada bio samostan, na sreću, nije ništa sagrađeno. To je jedna prostrana livada u vlasništvu nekih muslimanskih obitelji, koji se o tom zemljištu uredno staraju.

*Ostaci gradovrškog samostana
7. svibnja 1988.*

U narodu toga kraja kolaju priče, kako se s vremena na vrijeme na tim proplancima po noći prošetala duh nekog franjevca obučena u franjevačku halju.

Tako je u kolovozu 1986. godine nakon dugoga vremena na Gradovrh opet kročila franjevačka noga.

Bilo je pedesetih godina ovoga stoljeća pokušaja da se taj lokalitet arheološki ispita. Arheolog Andjelović je uložio mnogo truda i ljubavi, ali kako je to bila riječ o katoličkom i hrvatskom objektu, ta su istraživanja zaustavljena i čekaju bolja vremena istinske slobode i demokracije, da se nastavi istraživanje.

Dne 23. svibnja 1987. godine skupina hodočasnika Hrvata iz Bačke na svom putu u Mostar, gdje su u mostarskoj katedrali postavili spomen ploču na proslavu tristote obljetnice odseljenja jedne grupe Hrvata preko Dalmatinske zagore, Like i Slavonije u Bačku, zaustaviše se u Tuzli i tu u franjevačkoj crkvi sv. Petra postavili spomen ploču. Na ploči je slijedeći natpis: "Potomci naroda koji je prije 300 godina, vodjen milosnim likom Radosne Gospe, odselio na bačke ravnice da sačuva vjeru i svoju narodnu samobitnost, u znak zahvale Bogu i na spomen ljudima, ovjekovječuju ovu obljetnicu (1688-1988.) 23. 5. 1987. Bački šokački Hrvati-vjernici."

I tom zgodom je jedna skupina mladjih entuzijasta skoknula na Gradovrh.

Iz tih sve češćih susreta rodila se misao, da se ta tristota obljetnica odseljenja milosnog lika, franjevaca i puka iz tuzlanskog kraja u Bačku obilježi značajnim vjersko-narodnim manifestacijama.

Te su se manifestacije odvijale u Tuzli od 5. do 8. svibnja 1988. godine. U okvirima tih proslava dogodio se veoma značajni događaj. 7. svibnja 1988. Provincijal bosanskih franjevaca fra Luka Markešić u pratnji fra Josipa Bošnjakovića, tuzlanskog gvardijana i fra Josipa Špehara, predstojnika bačkog franjevačkog samostana i bačkog dekana Lazara Ivana Krmpotića posjetio je lokalitet bivšeg gradovrškog samostana.

To je možda prvi posjet jednog provincijala Bosne srebrenne, koji se je našao na tim prostorima, poslije tristo godina, nakon što su fratri 1688. godine definitivno napustili taj lokalitet.

Tom smo zgodom savjetovali ocu provincijalu, da u povodu ovog jubileja, nastoji otkupiti ta zemljišta i postaviti neki sakralni znak, kao obilježje bogate prošlosti. Slijedeći dan, 8. svibnja 1988. u Šikari kod Tuzle sakupilo se veliko mnoštvo vjernika, oko desetak tisuća iz sjeveroistočne Bosne i Bačke. Slavlje je predvodio prvi biskup Crkve u Hrvata, zagrebački nadbiskup, kardinal Franjo Kuharić. (Bio je to prvi posjet jednog kardinala sjeveroistočnoj Bosni!)

Neke skupine vjernika, osobito iz Bačke toga su se dana popeli na lokalitet gdje je nekada ponosno stajao franjevački samostan i svetište Majke Božje Zvorničke-Gradovrške. Od 1533. do 1688. godine postojao je tu poznati franjevački samostan kao zbjeg fratara i puka u vremenima silnih turskih progona. Na tom su mjestu plemići Madlašćevići sagradili zavjetnu crkvu, u koju su franjevci nakon izгона iz Zvornika i iz Gornje Tuzle sklonili milosni lik Gospe Zvorničke. Taj samostan dao je Katoličkoj crkvi petnaestoricu fratara (za koje do sada znamo!) čije grobove danas krije nijema livada okružena pitomim šumama. U istoj crkvi naša je svoj grob prvi katolički biskup grada Sofije, subrat ovog samostana i sin tuzlanskog kraja fra Petar Zlojutrić, koga je smrt zatekla na povratku iz Rima, a na putu za Sofiju. U toj je crkvi fra Jure Bačvanin okrunio ("ogradio") milosni lik "Radosne Gospe Gradovrško-Bačke" kako je to sam napisao na kruni, kojom je okrunio taj lik.

No, tada nitko nije mislio, da će samo tri godine proći i da će se u okviru proslava 700. obljetnice dolaska franjevaca u Bosnu, na tom povjesnom lokalitetu nakon ravno tristotri godine slaviti Euharistija. Postala je tradicija da se početkom svibnja svake godine u tuzlanskom kraju proslavlja spomen na „Radosnu Gospu-Gradovrško-Bačku“, kojoj je veliki apostol Tuzle fra Josip Bošnjaković, osnovao novi pastoralni centar na području grada Tuzle, koji se zvao Soline, a bit će sagradjena crkva na čast Gospi Radosnoj, gdje će biti prenesena kopija milosnog lika „Radosne Gospe Gradovrško-Bačke“, koju su 1988. godine svojim sunarodnjacima poklonili bački Hrvati, a sada se čuva u Tuzlanskoj župnoj crkvi.

Dne 26. svibnja 1991. godine na lokalitetu Gradovrha, pet kilometara od centra Tuzle sakupilo se mnoštvo svijeta iz grada i okoline te susjednih župa Breške, Drijenča Šikara.

Slavlje je predvodio mag. Lazar Ivan Krmpotić, predsjednik Instituta „Ivan Antunović“ iz Subotice, u koncelebraciji sa franjevcima iz tuzlanskog distrikta. Na slavlju, unatoč kišnom vremenu sudjelovali su i predstavnici Pravoslavne crkve i Muslimanske vjerske zajednice, te predstavnici vlasti grada Tuzle.

Kao uvod u ovo slavlje poslužio je referat fra Roke Špinjka, koji je prikazao slavnu prošlost ovog mjesta u 155 godina njegova postojanja. U okviru ovog euharistijskog slavlja najavljena je i promjena gvardijanske službe u povjesnom tuzlanskom samostanu. Službu predaje nakon devet godina fra Josip Bošnjaković, a preuzima je fra Petar Matanović, dosadašnji župnik iz Breška, koji je u svojoj završnoj riječi pozdravljajući prisutne zaželio, da se ubuduće svake godine susretnemo na ovom povjesnom i sveto mjestu.

Lazar Ivan Krmpotić

SLIJEPA DJEVOJKA

Kad god vidim nju, misli i sjećanja mi naviru i vraćam se u doba svoga djetinjstva. Ja sam opet djevojčica od 7-8 godina. Nalazim se u svojoj župnoj crkvi na nedjeljnoj sv.misi. I dok služba Božja teče, ja posmatram jednu djevojku. Ona kleči, sklopljenih ruku, pred kipom sv.Male Terezije, moli. Lijepa je, mlada, divno obučena, sa šeširem na glavi. Sabrana je, iz dubine duše moli. Znam, to svi znaju - ona je slijepa. I na sv.pričest je drugi vodi. Ona se opet vraća svom klecalu i čini mi se zanosno, pobožno moli. A ja mislim: "Bože, ona je tako lijepa, mlada, pa Ti joj moraš pomoći - ona mora progledati. Ti ćeš njenu molbu uslišati, jer si dobar i milosrdan." Ja sam svake nedjelje očekivala čudo. Vjerovala da će joj Bog baš na nedjeljnoj misi darovati vid, da će progledati, radovati se ljepoti ovog svijeta, svemu što je okružuje i oko obuhvaća. A ja? Pa ja u biti svjedokom tog čuda - baš očevidac i dijelit ću radost njenog ozdravljenja sa svim ostalim župljanima. A sad? Godine i desetljeća su prošla. Rat sa svim užasom. Život je tekao svojim tokom. Moje djetinjstvo i mladost sada su samo prošlost. Jedno vrijeme živjela sam van rodnog grada. Zaboravila sam na slijepu djevojku. Sad u crkvi viđam slijepu staricu. Radosno, svaki dan dolazi. Ide na sv.pričest. Uvijek je netko, od najbližih vjernika, odvede do oltara, izvede iz crkve, prevede preko ulice. Ona se služi štapom. Prepoznala sam u njoj slijepu djevojku. Jednom sam joj i ja pomogla da pređe preko "zebre". Zahvalila mi je i pitala me kako se zovem. Malo smo razgovarale. Divila sam se njenoj smirenosti, dubokoj vjeri i vedrini duše koja se odražavala i na njenom licu. Ona nije posustala. Ovako slijepa i dalje moli i zahvaljuje Bogu na velikom daru duhovnog vida, širini vjerskog obzorja i života ovozemaljskog - onakvog kakav joj je darovan. Rastadosmo se. Zastidih se same sebe. Koliko puta sam mrgudala, bila nezadovoljna, zgriješila, a sve si mi Gospode darovao: vid, sluh, zdravlje. Hvala Ti, to što sam u slijepoj starici otkrila čudo Tvoje utjehe i ljubavi.

Marija Dulić Maftež

MOJE ZVANJE

Ubogaa je iskrena uvijek
Pjesma moja, što se svijet krili,
I ne leti poput orla gore
Pod oblaku na mašte mi krilih;
Već turobna, zabrinuta, čedna
Po nizini traži srca bijedna.

Ta i moja, moja zipka mala,
Nije bila srebrom okovana;
U svilu me i kadifu nije
Pokojna me zavijala Nana
Već po trnju siromaštva muka,
Vodila me je njena brižna ruka.

I bez sjajnih nada u životu,
Minuli su moji dani lijepi,
Ne čekaa me sjajnija budućnost,
Da me dignu, da mi srce krijepi;
I što imam siromaštva malo
I to mi je dobro srce dalo.

Ja sam ipak i sretan i blažen,
To mi srce govori u grudi;
Pa u sreći i pjevam i plačem,
Dobri Bože, Tebi hvala budi!
Dao si mi kuću i kućište
U Hrvatskoj, hrvatsko ognjište!

I ne trebam i ne želim nikad
U životu sebi većeg dara;
Hrvatskoga roda ja sam pjesnik
I svećenik božijeg oltara.
Za dom radim, za rod pjesme piše
I moje i roda suze brišem.

Tako želim do Božije volje
Izvršivat uzvišeno zvanje;
Iza mučna rodoljubna rada,
Da mi mirno bude grobovanje.
A rod će se kadkad sjetit mene
I rake mi u groblju zelene!

Ante Evetović Miroljub

NAŠ MATIŠA

(biskup subotički,
preminuo 24. IV. 1991.
u 19,30 sati)

**Matiša naš,
naš Matija,
ponos i čast
svih nacija.**

**Bačke ravni
svećenik tih,
biskup slavni
katolički.**

**Sklopio je
blage oči...
Sjajne oči
zelen - boje**

**U svemiru,
u nebu si,
naš pastiru.**

**Tajne ne znam
od povratka.
Moći nemam...**

**Naš Matiša,
i oče naš,
moli za nas.**

**Da nas mine
svaka napast
Domovine...**

**Za sve ljude
dobre volje,
neka bude
neka bude
Domu bolje!...**

Subotica 27. IV. 1991.

Jakov Kopilović

BAJSKA BUNJEVAČKA ČITAONICA

Osnutak ove jedine hrvatske kulturne ustanove među bunjevačko-šokačkim Hrvatima u Bajskom trokutu vezan je uz dolazak Lajče Budanovića u Baju za župnika. Već je u svom nastupnom govoru istakao kako vidi da su Bunjevci živi u Baji, ali da to nije dosta i da treba nešto poduzeti. Dne 2. veljače (1910.) kao i svake godine u Baji i drugim mjestima, gdje žive Bunjevci, održava se narodno-kulturna manifestacija zvana "Veliko prelo". U hotelu "Zlatno janje" održano je "Veliko prelo" koje je veoma dobro uspjelo, kako po broju sudionika tako i po raspoloženju, a također i po ostvarenom čistom prihodu. Riječ je o 800 forinti, što je za ono vrijeme značajan iznos, a to potvrđuje i činjenica da su za taj iznos Bunjevci kupili jedan komad zemlje (danas u ulici Szabadság út 84) i odlučili sagraditi jedan kulturni centar, kojega su nazvali "Bajska bunjevačka čitaonica". No, kako taj naziv, radi nacionalnog obilježavanja, nije mogao proći kod tadašnjih vlasti, na prijedlog Lajče Budanovića, naziv je promijenjen u "Bajska kršćanska čitaonica".

Istovremeno stvoren je odbor za izradu statuta kojem je na čelu bio Lajčo Budanović i tim statutom su potvrđeni od Ministarstva unutrašnjih poslova.

Prva sjednica ove ustanove je održana u "Katoličkom omladinskom krugu". Izabrano je prvo rukovodstvo. Stipan Agatić je izabran za predsjednika, dopredsjednika Miško Švraka, bilježnik Joso Kvala, blagajnik Aleksandar Đurkić, ekonom Mato Đurkić i knjižničar Miško Agatić.

Svrha ove ustanove je razvijanje kulturne i društvene svijesti bajsko-bunjebačkog življa. Zato će čitaonica stavljati na raspolaganje novine, časopise, knjige te pripremati predavanja za upoznavanje svoje prošlosti i suvremenih problema, kako za mladež, tako i za odrasle.

Bilo je pet vrsta članstava: osnivački, redovni, podupirajući, počasni i knjižnički. Članovi su mogli biti muškarci, koji su napunili 24 godine života i to samo mađarski državljani, te ugledni građani. Uredili su prostorije za čitanje novina i knjiga.

Vodstvo se sastajalo svake godine najmanje jedanput i donosilo je sve značajnije odluke.

Organizacija "Velikog prela" prešla je također u ruke vodstva čitaonice. Tako je "Veliko prelo" 1911. godine donijelo još veći materijalni prihod od 900 forinti za koje su Bunjevci kupili građevinski materijal za svoj budući zajednički dom.

Ranim proljećem prionuli su zdušno na posao, tako da su već u rujnu iste godine mogli useliti u svoje vlastite prostorije, koje su svojim rukama sagradili.

Od tada su se bajski Hrvati sastajali u lijepim i prostranim prostorijama svoje čitaonice.

Pobudni primjer bajskih Bunjevaca slijedili su njihovi sunarodnjaci na Vancagi, tada još zasebnom selu, a danas već dijelu Baje. I oni su se na sličan način organizirali i kupili jednu kuću (danas u ulici Dózsa Györgya 240) koju su također preuredili za slične svrhe kao i onu u Baji. Kad su riješili pitanje krova nad glavom, svim su se silama bacili na nabavku knjiga i dobrih časopisa, što je bilo na raspolaganju hrvatskoj čitalačkoj publici. Knjige su većim dijelom bile na hrvatskom jeziku, koje je Lajčo Budanović uglavnom nabavljao u Hrvatskoj, napose u hrvatskom književnom društvu sv. Jeronima u Zagrebu. Knjižnica je imala veoma široku ponudu knjiga od onih zabavnih, poučnih, pa sve do vjerske i klasične literature, kako hrvatske, tako mađarske i svjetske, dakako u prijevodima.

Koliko je knjiga brojila ova čitaonica, teško je tvrditi, jer nikakvi popisi nisu sačuvani. Zajedno s knjižnicom 1949. godine, kada je čitaonica bila raspuštena od komunističkih vlasti, ti su popisi uništeni, kao i veliki dio knjiga, osobito onaj hrvatski! To nisu uspijevali tadašnji predsjednici, a ni knjižara. U čitaonici na vidljivom mjestu su bila izdanja hrvata u Bačkoj, kao što su: "Bunjevačko-šokačke novine" i njihov nastavak "Bunjevačko-šokačka vila", a kasnije "Neven", "Naše novine", "Subo-

tičke novine", "Subotička danica" te "Danica" koja je izlazila u Mađarskoj. Značajnu ulogu imala je omladinska sekcija, koja je vrlo uspješno izvodila kazališne komade, pod vodstvom poznatog Miše Jelić, osobito Ivana Petreša, Antuna Karagića i drugih hrvatskih pisaca. Dobivena sredstva mladi su većim dijelom ulagali u nabavku knjiga i potrebnih materijala za rad Čitaonice. To je prvo razdoblje života Čitaonice, što predstavlja i njezino zlatno doba. Službeni jezik Čitaonice bio je hrvatski.

Godine 1930. na predsjedničko mjesto dolazi Josip Orlovac, čovjek slaba karaktera, koji se radi titule viteza odrekao i svog prezimena, promijenio ga u Ocsai. Svojim radom ili bolje neradom, zakočio je sav rad Čitaonice na kulturnom polju. Knjige se više nisu nabavljale, a umjesto kulturnih priredaba novi je predsjednik organizirao prazne proslave i svečane večere.

U tom je periodu proslavljena 25. obljetnica postojanja Čitaonice. Na stav mađarskog rukovodstva nisu utjecali ni brojni protesti članova. Odlazili su najugledniji članovi Čitaonice. Među njima i poznati kulturni radnik Mišo Jelić, s kojim je mladež bila oduševljena. Službeni jezik postao je mađarski. Konačno 1937. godine, poštenu bunjevački svijet prisilio je to rukovodstvo da dadne ostavku i napusti članstvo Čitaonice. Na čelo Čitaonice izabran je Antun Katanić. Pod njegovim vodstvom nastavlja se plodna djelatnost Čitaonice. Vraćaju se članovi koji su istupili, a pristupaju i novi. Čitaonica razvija i lijepu društvenu i socijalnu djelatnost. Brine se o školovanju siromašne djece, pomaže osiromašenom pučanstvu poslije velikih poplava, organizira u tu svrhu posebne dobrotvorne akcije. O velikim blagdanima pogošćuju starije i siromašnije osobe, te im kupuju posebne darove za te blagdane. Za vrijeme drugog svjetskog rata sve se više sužava djelatnost čitaonice pod sve većim i jačim naletom velikomađarskog šovinizma.

No, ono što nije učinio Horti, učinio je boljševički komunizam. Svojom uredbom ukinuća rada svih udruženja na cijelom teritoriju Mađarske. Zgrada je oduzeta. Knjižnica zaplijenjena, a nešto kasnije samljevena i uništena, a prostorije su pretvorene u običnu krčmu. Gradsko vijeće Baje 1968. godine prodaje (ustupa) zgradu Čitaonice za 38.240 forinti jednom ugostiteljskom poduzeću, koje zgradu Čitaonice uređuje za ugostiteljske svrhe. Tako je konačno uništena pozornica, električni vodovi i instalacije, kulise, zavjese i garderoba. Tako je završila svoju karijeru posljednja i jedina kulturna ustanova Hrvata u Bajskom trokutu.

Od tada do danas Hrvati u Baji i cijelom Bajskom trokutu nemaju ni jednu prostoriju u kojoj bi se mogli susretati. Ispočetka je ugostiteljski lokal nosio naslov "Čitaonica-vendéglő". Kao da se i samim naslovom htjelo narugati Čitaonici kao kulturnoj ustanovi i Hrvatima kojima je to bio kulturni centar. Danas se taj ugostiteljski objekat zove "Alvégi vendéglő".

Nakon pada komunizma značajna skupina bunjevačko-šokačkih Hrvata iz Baje i okolice na svojoj obnoviteljskoj sjednici u Baji 3. lipnja 1988. godine (u zgradi Művelődési ház József Atilla), obnovila je "Bajsku bunjevačku čitaonicu" kao kulturnu ustanovu hrvatskog življa u Baji i cijelom Bajskom trokutu.

Na toj sjednici donešen je statut, koji proglašava da je današnja "Bajska bunjevačka čitaonica" pravna nasljednica "Bajske kršćanske čitaonice" i one čitaonice na Vancagi.

Čitaonica ima nekoliko odjela - sekcija: folklorna, likovna-umjetnička, književna, koja bi trebala nanovo obnoviti čitaonicu, te sekciju za poboljšavanje odnosa sa Crkvom, koja je najaktivnija.

Istini za volju ove sekcije još nisu započele sa radom iz jednog jednostavnog razloga, jer sada Čitaonica nema ni jednog kvadratnog metra prostora. No, Čitaonica ipak živi i djeluje. Organizirala je u povodu 80. obljetnice osnutka Čitaonice znanstveni skup, koji je nazvan "Bunjevci danas" (16.6.1990.). Ove godine 15.6. bila je redovita godišnja manifestacija Bajski razgovori "Bunjevci danas".

U Bačalmašu se priprema "Antunovićev dan" kao hrvatska kulturna manifestacija. Već tri godine se uspješno organizira "Veliko prelo" u Baji, a slijede ih u tome sva sela gdje još ima hrvatskog življa.

Obnavlja se godišnje hrvatsko proštenje sv. Antuna u bajskoj franjevačkoj crkvi, te proštenje na Vodici kod Baje. Sekcija za odnose sa Crkvom, uz pomoć predsjednika Instituta "Ivan Antunović" Lazara Ivana Krmpotića poduzimlje korake da osnuje katoličku misiju, u Baji koju kane povjeriti bosanskim franjevcima.

Čitaonica organizira sudjelovanje na različitim kulturnim svečanostima u Subotici i Somboru i u Hrvatskoj.

U znak suradnje i solidarnosti Institut "Ivan Antunović" iz Subotice proglasio je prvog predsjednika obnovljene "Bajske bunjevačke čitaonice" g. Antuna Mujića za svog počasnog i doživotnog člana.

Međutim, pitanje prostora najveći je problem ove hrvatske kulturne ustanove u Bajskom trokutu. Već na osnivačkoj sjednici je odlučeno da se zatraži povratak zgrade u Baji, jer je ona u Vancagi prodana privatnim licima i time je stvar izgubljena. Počelo se od općinskih institucija u Baji, pa preko županije u Kečkemetu, pa je stvar išla i na Državno tajništvo. Morali su se sačekati demokratski izbori. Zatim je stvar ponovno prošla sve navedene institucije, a završila je u uredu za nacionalne manjine, koji je uz pomoć Imovinsko-pravnog odjela Mađarskog parlamenta zaustavio licitaciju spomenute zgrade, koja je bila najavljena u svibnju 1991. godine. No, ni time predmet još nije okončan. Čelnici ove kulturne ustanove su se počeli putem sredstava javnog priopćavanja obraćati najširoj javnosti Mađarske i ne ostavlja ih nada, da će konačno doći u posjed zgrade, koju su njihovi pređi vlastitim sredstvima i rukama gradili, kako bi imali potreban smještaj da mogu razviti plodan rad na duhovnu korist hrvatskog življa u Bajskom trokutu!

Antun Mujić

Aleksa Kokić:

SUBOTICA

Najlipča si varoš svita,
U zelenju brazda žitni,
Salašima obavita,
Ko s đerdanom zrna sitni.

S prolića ti sve u cvatu
Mriše bašče i sokaci,
Liti se u klasja zlatu
Tope žarkog sunca traci.

Kraljica si rodnih njiva,
Ravnice nam draž, lipota.
U tvome se krilu skriva
Radost srca i života.

Najlipča si varoš svita,
Bunjevaca gnjizdo drago:
Dika, srića mladih lita
Subotica - moje blago...

SAČUVAJMO IKAVICU IZ LIJEPE NAŠE

*Bunjevačka grana živi kao iva,
odsičena, ali zašto? Od stabla ko diva.
Za nadimak mio kroz pismu nas znaju,
al' pravo ime u svitu priznaju.*

*Jude nam se smiju, rugaju i psuju,
jer za stablo naše ne žele da čuju.*

*Ravnica nas naša umiva i hrani,
uz Božju pomoć, bilim kruvom hrani.
Sačuvali smo u njoj pismu i salaše,
ikavicu milu još iz Lijepe naše.*

Stipan Bašić

LITANIJE KRALJICI MIRA

Molimo za mir naše zemlje, jer je mir zemlje na umoru.

Dođi joj u pomoć, preblaga Djevice Marijo, pomoz nam zazivati

mir miru našeg siromašnog svijeta.

Ti, koju je Duh mira pozdravio, isprosi nam mir!

Ti, koja si primila u krilo svoje Riječ mira, isprosi nam mir!

Ti, koja si rodila svijetu presveto Djetetu mira, isprosi nam mir!

Ti, koja si uz Onoga po kojem posvuda kraljuje mir,

Ti, koja daješ hvalu Onome koji sve prašta,

Ti, koja si se zavjetovala njegovom vječnom Milosrđu,

isprosi nam mir!

Miroljubiva Zvijezdo u burnim noćima naroda, mi želimo mir!

Nježna Grano maslinova, koja rasteš u isušenim šumama njihovih srdaca, mi čeznemo za mirom!

Da zarobljeni budu konačno oslobođeni,

da se izagnani u domaju svoju vrate, da se sve rane konačno zacijele,

isprosi nam mir!

Radi čara zemlje,

isprosi nam mir!

Radi netaknutih dubina morskih,

isprosi nam mir!

Radi čistoće planinskih vrhunaca,

isprosi nam mir!

Radi tjeskoba ljudskih,

mi Te molimo mir!

Radi malenih, koji još spavaju u svojim kolijevkama,

mi Te molimo mir!

Radi ostarjelih, koji bi tako voljeli umrijeti u svom krevetu,

mi Te molimo mir!

Ti, koja si Majka zapuštenih, neprijateljica svih bezdušnika,

Ti blistava Zvijezdo u oblacima meteža,

isprosi nam mir!

Ti, koja si bila uz umiruće dok je krv njihova škropila bojne poljane,

smiluj se miru!

Ti, koja si se spuštala prema nama u zakloništima dok su zviždale bombe, smiluj se miru!

Ti, koja si prihvaćala obeščašćene žene,

smiluj se, o smiluj se miru!

Majko, koja si plakala s nama,

Majko, koja si drhtala s nama,

Majko, koja si sa tvojom djecom neutješena bila,

smiluj se miru!

Radi kršćana, koji gube nadu u kršćanstvo,

spasi naš mir!

Radi bezbožnika, koji se rugaju kršćanstvu,

spasi naš mir!

Radi sveg ljudskog roda, u kojem se gubi odbljesak Božji,

spasi, o Majko, spasi nam mir!

Spasi ga radi svog Sina da nije uzalud prikovan bio na križ!

Majko, Majko, od svih stvorenja najviše pritisnuta bolovima,

uzdigni rukama svojim svijet koji propada.

Strahota oko nas vlada, kakve još nikada nije bilo!

Povjerovat bi se moglo kao da tisuću tmina promatraju krv i zločin!

Majko, Majko, naš mir je već mrtav,

Mir je samo u nebu...

Ti, koja ostaješ s nama, čak i kad te se odbacuje,

Ti, koja ostaješ preobilna ljubavlju, čak i kad te se prezire,

Ti, koja ostaješ moćna i onda kad se ruši na zemlji tvoj krhak tron,

vapi za uskrsnućem našeg mira!

Neka Ti Onaj, koji je ružama posuo tvoj prazni grob,

udijeli Uskrs našeg mira!

Neka Ti Onaj, koji Te uzdigao božanskim zamahom krila u preobražaj nebeski, daruje Uskrs našeg mira!

Neka Ti Onaj, koji je okrunio tvoje čelo diademom naših budućih blaženstava, udijeli Uskrs našeg mira!

Ti si Zaručnica živoga Boga,

Ti si Majka uskrsloga Boga,

Ti si Kraljica u Kraljevstvu Boga vječnoga,

Amen. Amen! Da! Tako će to biti!

Bit će Uskrs za mrtav mir.

Mir će biti za mir ovog siromašnog svijeta.

*prevela s francuskog jezika
s. Fides Vidaković*

KRŠĆANSKOST U POLITICI

Središnja tema našeg prvog simpozija "Kršćanin u politici" u danoj političkoj situaciju u Slovačkoj, veoma je aktuelna. Iznuđuje ju prijelaz iz totalitarizma u demokraciji i prijelaz od filozofskog praktičnom materijalizmu. Ovaj referat vrednujem kao poticaj zajedničkom razmišljanju i kao izazov plodnoj raspravi i praktičnim zaključcima. Koncentrirat ću se na dva pitanja: KRŠĆANSKOST OPĆENITO; KRŠĆANSKOST U POLITICI

1/ KRŠĆANSKOST U POLITICI

Pod kršćanskošću podrazumijevam mjeru izvornog kršćanskog djelovanja. Ljudi stalno podliježu napasti, iskriviti izvorni sadržaj kršćanskog života, dapače, zlorabe naziv "kršćanski" u vlastite svrhe. Ne čudimo se zato da su mnogi nekršćani upravo alergični na sam izričaj "kršćanski", dapače imaju neprijateljski stav prema mnogim "kršćanima".

Konvencionalno kršćanstvo

Kakva je kršćanskost većine suvremenih kršćana na prijelomu nove svjetske kulture i na početku nove ere crkvene povijesti nakon II. Vatikanskog koncila? Prevladava konvencionalnost (navike, običaji, istrošenost, petrifikacija drugorazrednoga, prolaznog, preživljenost, nedodirivost propisa, kršćanstvo "kršćanskog" puka, koje nije bezuvjetno kršćanstvo Biblije i službenog učenja Crkve.)

Mnogi "kršćani" su usvojili stavove komunista-ateista i liberalnih humanista, prema kojima je vjera "privatna stvar", "duhovna" sfera je oblast mimo vidljivog i opipljivog svijeta.

Konvencionalni kršćani dijele svoj život na svoj svjetovni život (radni i profani) i na duhovni život (nedjeljni i posvećeni). Razlikujući dva svijeta: zemaljski i nadzemaljski. Taj rascjep između života vjere i svagdanjeg života prema II. Vatikanskom saboru najveća je zabluda našeg vremena (GS 43). Zabluda je u tome što se kršćanska vjera ne ostvaruje u običnom životu. U običnom životu vrijedi zakon: "Vjerujemo u Boga i davimo jedan drugoga". Ta je zabluda jedna od faktora, koji ubrzavaju dekristijanizacijske procese, ne samo Europe, nego i svijeta.

"Idealistički" kršćani nastoje slaviti Boga time da Krist, to jest Riječi, koja je postala tijelom, oslobađaju tjelesnost i istiskuju sa zemlje na nebo. Tako neizravno potpomažu sekularizacijske procese u kojima zemlja postaje samostalna i preuzima ulogu "božjeg nadomjestka".

Nekonvencionalno kršćanstvo

Nekonvencionalno kršćanstvo počinje II. Vatikanskim koncilom koji znači novo razdoblje shvaćanje Crkve i njezine uloge u današnjem svijetu. Obris pokoncilске obnove mogu se naznačiti pomakom slijedećih težišta:

- Od Crkve kao institucije i hijerarhije ka Crkvi kao zajednici "Božjeg naroda" u svetom pohodu.

- Od autoriteta ka kolegijalitetu, ka respektiranju karizmi svih članova Božjeg naroda.

- Od centralizma ka "mjesnim Crkvama"

- Od naglašavanja hijerarhije ka priznanju "punoljetnosti" i odgovornosti svih članova Božjeg naroda.

- Od "jedne pravovjerne" Crkve ka Crkvi koja će biti zajednička svim kršćanima. Od katoličke apologetike ka punoj ekumeni.
- Od konvencionalnog anonimnog masovnog kršćanstva ka osobnoj vjeri.

Posadašnjenje

Ako naš konkrentni život ima biti izvorno kršćanski, moramo se stalno obnavljati u Božjem Duhu, u duhu posadašnjenja pape Ivana XXIII. Pod izrazom posadašnjenje-japodrazumijevamo posuvremenjenje današnje aktualiziranje, prilagođavanje. S obzirom na to da je posadašnjenje izazvalo polarizaciju u samoj Crkvi, treba znati da to ne znači nikakvu modnu novost, a niti prilagođavanje tome što je u modi.

Posadašnjenje je današnja vjernost izvornosti i vraćanje evanđeoskom profilu kršćanina!

2/ KRŠĆANSKOST U POLITICI

Pojam politike

Obična definicija politike je: znanost i znanje vladanja, javna djelatnost usmjerena na dosizanje moći vladanja, umijeće mogućega itd. Politiku razumijem kao nastojanje oko općeg sveljudskog, javnog dobra. U kršćanskom duhu politika je služba ljudima u ljubavi, zauzimanje za ljudsko dostojanstvo, slobodu, pravednost i istinu. U tom nastojanju ili nenastojanju će se odigrati prosudba cijelog našeg života (Mt 25,42-43) "Bio sam gladan, dali ste mi jesti..." Nužno je razlikovati politiku kršćana i politiku u kršćanskom duhu. Ova je nadahnuta živom vjerom, koja je pokretač njezina djelovanja.

Jedinstvo zemaljske i duhovne oblasti

Kao što čovjeka čini jedno nedjeljivo psihosomatsko jedinstvo tako sa kršćanskog stanovišta postoji jedinstvo fizičkog i metafizičkog svijeta. Za krašćanina ništa nije profano, jer je sve Božje. Autonomija ovozemnih vrijednosti nije neovisna od svoga Tvorca.

Više puta spominjana zabluda dijeljenja vjere od svakidašnjeg života navodi na idealistički stav mnogih kršćana prema politici. Ti "duhovni" dobronamjerni kršćani se ponose time da su "ljudi izvan politike". Radi loših iskustava vide u politici "prljavi zanat", "gospodarsku huncuratiju", utjelovljenje moći, nasilja, egoizma, jednom riječju stvari ovoga svijeta.

Današnji kršćanin ne može naglašavati granicu koja bi ga dijelila od ovoga svijeta u kojem živi, te između svoje vjere u Boga i svoje uloge u svijetu. "Biti u svijetu i za svijet" znači pravi kršćanski život. Gdje bismo drugdje imali ostvarivati svoje kršćanstvo ako ne na toj zemlji? Politika je mjera ostvarenja nerazrješive veze vjere, koju priznajemo i vjere, koju živimo.

Politika osobito polje rada aktivnih kršćana

Zašto politika uz novac vlada svijetom? Upravo zato je to najspecifičnije polje aktivnih kršćana. Tu su oni nezamjenjivi. To je njihova dužnost od koje ih nitko ne može osloboditi. Svojim služenjem oni ostvaruju Krista u svijetu. Svoju snagu crpe iz punine molitvenog života, iz jedinstva s Kristom u Euharsitiji, iz zajedništva Crkve, iz kontemplacije, koja je stalna ravnoteža akciji.

Osjetljivi problem je nedostatak takvih kršćana. Zasad, od 90% vjernika članova Crkve, jedva nekoliko promila čine angažirani kršćani. Iz toga slijedi, da je zadatak broj jedan: odgoj angažiranih vjernika. Angažirani kršćanin živi od Krista, teološki je izobražen, a u svojoj struci kršćanin.

S obzirom na taj odgoj, treba naglasiti da sudjelovanje politički aktivnog čovjeka u bogoslužju i drugim vjerskim akcijama još nije jamstvo za kompetentno izvršavanje politike u kršćanskom duhu. Opće je poznato da i kršćanski demokrati i njihove stranke podliježu napasti da se prilagode "zakonima konvencionalne politike". Takovom prilagodbom ne samo da zlorabe kršćansko ime, nego povećavaju tabor onih koji su uvjereni, da vjera deformira politiku.

Konvencionalna politika	Politika u kršćanskom duhu
moć	služenje
odgovornost sebi i narodu	odgovornost Bogu i narodu
gospodarenje	ljubav
karijera	skromnost
koristoljublje	dobrohotnost
korupcija	čestitost
podmuklost	iskrenost
netrpeljivost	tolerancija
protekcionarstvo	nepristranost
diplomatičnost	otvorenost
zlorabljenje vjere	poštivanje uvjerenja
neozbiljnost	ozbiljnost
svojevolja	obazrivost
mijenjanje ogrtača	vjernost načelima

Temeljne značajke konvencionalne politike i politike u kršćanskom duhu

Politička zauzetost spada među oplemenjene društvene djelatnosti. Stalno je doduše izložena napastima moći novca, želje za vlašću, karijere, popularnosti, prestiža, bogaćenja obitelji i prijatelja. Navedena tablica se lako može proširiti.

Zaključak

Od pravog kršćanina se očekuje da bude moralna i duhovna osobnost. Ako kršćanin hoće ispunjati svoje poslanje u sadanjem svijetu, ako hoće promijeniti konvencionalnu politiku, mora uvesti u svoj svagdanji život, u ovom sekulariziranom i pluralističkom društvu, nekonvencionalno Kristovo učenje.

Tu promjenu života u Kristovu duhu mora početi svaki pojedinac od nas, osobno. Nije riječ na prvom mjestu o promjeni odnosa oko nas, već u nama samima. Samo kroz našu osobnu promjenu, promijenit ćemo odnose oko nas, u našem malom i velikom svijetu!

Dr. Ján Gunčaga
(Objavljeno u "Slovenské hlasy z Rima" br. 8/9/91. str.17-19.)
(Sa slovačkog preveo Lazar Ivan Krmpotić)

ZORA ZORI

Zora zori, pivac piva,
Hoće da svane.
Zora zori, pivac piva,
Ej, hoće da svane.
Moj se dragi na put sprema,
Hoće da ide.
Moj se dragi na put sprema,
Ej, hoće da ide.
A ja za njim sablju nosim
I suze ronim.
A ja za njim sablju nosim,
Ej, i suze ronim.
Nemoj, draga, suze ronit,
Doću treći dan.
Nemoj, draga, suze ronit,
Ej, doću treći dan.
Jesen prošla, zima došla,
Nikad dragoga.
Jesen prošla, zima došla,
Ej, nikad dragoga.

*[Zapisao Bela Gabrić
po pivanju Klare Kozma,
Tavankut, 1984. god.,
harmonizirao Miloš Pilić]*

VAZDAN SIDI LIPOTA DIVOJKA

Vazdan sidi lipota divojka,
Vazdan sidi suncem se inadi:
-Sunce žarko, lipča sam od tebe
I od tebe I od brata tvoga,
brata tvoga miseca sjajnoga.-
- Bože, ja ti već ne mogu sjati,
Vazdan sidi lipota divojka,
Vazdan sidi sa mnom se inadi:
Sunce žarko, lipča sam od teb
I od tebe I od brata tvoga,
Brata tvoga miseca sjajnoga.-
- Idi, sunce, pa grij sirotice,
Ja ću njozi ukrasiti lice,
Daću njozi tušta diverova,
Zlu svekrovu, svekra pijanoga
I još uz to muža rdavoga,
Pa će njozi potamniti lice.-

*[Zapisao Bela Gabrić
po pivanju Klare Kozma,
Tavankut, 1984. god.
Harmonizirao Miloš Pilić]*

ŽITO ŽELA LIPOTA DIVOJKA

Žito žela lipota divojky,
Žito žela pa se umorila.
U tom dobu podne zazvonilo,
Tu divojky sanak u'vutio.
Al' podvikne lipota divojky:
- Ko bi moje povezao snoplje,
- Dala bi mu obljubiti lice.-
Ona misli to niky ne čuje,
Al' to čuo čoban od ovaca,
Od ovaca i od jaganjaca.
On je njozi povezao snoplje,
On je njozi 'ladak načinio,
On je njozi 'ladne vode dono.
- Daj, divojky, što si obećalal-
- Aky si mi povezao snoplje,
Na strniki pasle su ti ovce.
Aky si mi 'ladak načinio,
Ta i ti si u 'ladu sidio.
Aky si mi 'ladne vode dono,
Ta i ti si od te vode pio.
Neću dati što sam obećala. -
Al' podvikne čoban od ovaca,
Od ovaca i od jaganjaca:
- Još me niky privario nije,
A sad me je lipota divojky,
Obećala, a nije mi dala. -

*[Zapisao Bela Gabrić po
pivanju Klare Kozma,
Tavankut,
1984. god., harmonizirao
Miloš Pilić]*

BADNJE VEČE

Pod nogama slama žuta
prostrta i ovog puta
U čošku ponosito stoji,
kako je lipa, ljudi moji
okićena šarena grana
visoku skoro do tavana.
Velik astal na sridi
da ga svako vidi.
Okupili smo se oko njega,
bilo je stvarno svega.
Al' će biti večera fina
i pit ćemo zadosta vina.
Kaiš sam popuštio
i na stoc se spuštio.
A priku astala cilog,
jabuku, meda, luka bilog,
Božićni kolači vlasni,
orasa tvrdi, masni.
S makom nasuva ima
bit će zadosta svima.
Pečene ribe, grava,
svečana gozba prava.
Sve nam pokuzuje svića,
a mi gladna bića.
Nije ovo večer ku svaku,
za badnje večje je ovaku.
Kad smo sviću ugasili,

svi smo se spasili:
nećeš na nas dime,
ode pravo na slime.
Fala Bože, za večeru ovu,
a sad ajmo u akciju novu.
Žurno maske pravimo
na vašange da ne kasnimo.
Skupilo se društvo naše
da po šoru ljude plaše.
Napolju snig se bili
kad smo komšu iznebušili:
izade napolje Tošo
da vidi ku je došo.
Počnem lupat u tepsiju,
a on dobi epilepsiju.
Siroma čovik, bilo mi ga žao
što je od strava pao;
kad je usto, unutra nas zvao
pa nam vina svima dao.
A mi smo igrali i pivali
i što jesmo i što nismo znali.
Svuda smo se lipo gostili
i na ponoćnicu dospili.
A tamo veselio se svaki član
jer to je Božji rodendan.

Tomo Vidaković
Durdin

OMLADINI

Stari vas salaš zove, dodite natrag
zemlja mriši, stenje, nema 'ko da je ore.
Vrati se ćeri, sine, salaš ti bio drag,
dodite zove vas starog salaša prag,

Stara nana pogaču peče i čeka svečani čas
samo da dođu rođeni moji,
mladi su, nek ruke njim odminu nas,
Al' Nanina pogača stoji,
uzdiše domaćin stari, da dođu, to nam je spas.

Jorgovan stari pod pendžerom zove:
'di si sele i brate i 'tice čuje se glas.
Mriši mala bašča, mrišu ruže i zove,
salaš je stari željan života, željan je vas,
zovu vas brazde, zovu vas njive ove.

Čestite i snažne ruke odminiše oca i majku,
šala se ponovo zbija, pisma se vesela ori,
oživijo salaš je stari, ognjište ponovo gori,
otac se raduje stari, spominje prošlost k'o bajku.

Volite ovu zemlju na ponos svome rodu,
volite salaš stari, čuvajte taj mali raj
i vaši su se stari borili za slobodu.
Volite vinograde, volite svaki gaj,
volite žitna polja, volite rodni kraj.

*Matija Dulić
Đuridn*

GUPČEVA LIPA

Za proslavu dvadesete godišnjice
Hrvatskog kulturnog društva
"Matija Gubec"

u
Tavankutu

Tavankute, selo milo
Na pisku si gnjizdo svilo
Groblja čuvaš ti prastara
Praslavena i Avara.
Kralj-Alberta pismo tvrdi
Da si i grad bio tvrdi
Srid stolića petnaestoga
Al' te zgazi turksa noga.
Iznova te ljudi grade
Irnaš vočke, vinograde.
Šuma, njiva, trske, trave,
Kraj Krivaje vode plave.
U proliću sav u cviću,
A u jesen pun si roda.
Litnji znoj te k zimi vodi
A tvoj "Gubec" k rasonodi.
Za minulih dvadeset lita
Razgranata "Gupca" lipa
Kulture ti cvata cvitom
Šireć' miris cilim svitom.

(1966.)
*Ivan Prčić
Tavankut*

TI SI MENI, TAVANKUTE

Ti si meni, Tavankute
Dragulj koji noću sjaji
Ti si meni, Tavankute
Srce što mi život daje.
Ti si meni, Tavankute
Narcis ili ljiljan bili
Ti si meni, Tavankute
Štit koji me čuva, krili.
Ti si meni, Tavankute
Sunce što mi dušu grije
Ti si meni, Tavankute
Misec što mi noću sije.
Ti si meni, Tavankute
Jakost što mi snagu daje
Ti si meni, Tavankute
Slika koja vično traje.
Ti si meni, Tavankute
Moje selo tako drago
Ti si meni, Tavankute
Moje sakriveno blago

Marga Stipić

MARIJINO SVETIŠTE NA VODICI KOD BAJE

Jedan sat hoda od Baje, danas cestom prema Batmonoštoru i Santovu, a nekadaa krivudavim putem koji je vodio kroz gustu hrastovu šumu i pokraj vinograda susjednog sela, smješteno je svetište Majke Božje, zvano Vodice.

Danas u debelom hladu velikih platana i bagremovih stabala, nedaleko od tzv. "somborskog" kanala što je zapravo jedan od rukavaca starog toka Dunava, smještena je crkvice u kojoj se čuva milosni lik Gospe Vodičke, a sa njezine lijeve strane spuštajući se prema koritu kanala nalaze se dva izvora (jedan katolički, a jedan pravoslavni) urešeni slikama Isusa i Marije.

Po ovim vrelima, iz kojih izvire vodica, dobilo je ovo svetište i svoje ime. Svako vremensko razdoblje ostavilo je u svetištu po koji svoj dodatak, kip Marije Pomoćnice sa desne strane na visokom stubu, te špilja Gospe Lurdske s lijeve strane, a kalvarija, tj. križni put sa kapelom smješten je sa druge strane ceste Baja-Santovo. Uz već nabrojene objekte postoje uredno izgrađene isповjedaonice koje slične na seriju garaža za automobile, te stan za čuvara svetišta, budući da je ono u području vinograda i vikendica, a ne u nastanjenom dijelu grada.

Kada i kako je nastalo ovo svetište?

Kao o tolikim drugim našim svetištima ni o ovom svetištu nemamo pouzdanih povijesnih podataka, zapisanih u knjigama ili samostanskim kronikama, nego se povijest ovog svetišta vezuje za usmenu tradiciju koja se prenosila sa pokoljenja na pokoljenje.

Tako je uz ovo svetište vezano više legendi. Sve ove legende, koje je narod sačuvao, sežu od konca sedamnaestog ili početka osamnaestog stoljeća. Prema jednoj verziji dva dječaka - đaka, prolazila su tuda i najednom spazila vuka. U velikom strahu spazili su jednu sliku Majke Božje koja je sa stabla gledala na njih, obratili su joj se žarkom molitvom i tako se spasili od vuka. Zatim su spazili dva vrela te je svaki prema svome vjerozakonu posvetio Majci Božjoj jer je jedan bio katoličke, a drugi pravoslavne vjere.

Druga legenda koju je zapisao o.Pongrac u svom rukopisu, govori kako je neki siromašni i ostavljeni mladić prolazio tuda i legao da se malo odmori. Na stablu poviše

Svetište Majke Božje Vodica kod Baje

njega visila je slika Majke Božje. U svojoj tuzi vapio je Bogu, pa na jednom osjeti kako mu na ruku padaju kapi vode, a bio je vedar dan. Kad je bolje pogledao, spazio je sliku Majke Božje koja je proplakala i tamo gdje su njezine suze pale, izbili su izvori vode, u kojima se mladić umio i osjetio potpuno zdrav.

Treću legendu također bilježi spomenuti o.Pongrac. Pastiri su često boravili u tim prostorima napasajući svoja stada. Jednom su zapazili veliko svjetlo i na jednoj platani milosnu sliku Marijinu koja je plakala. Kada su taj događaj pastiri pripovijedali, a ljudi im nisu vjerovali, Gospa je učinila da su izbila dva vrela koja i danas daju vodu.

Četvrta legenda govori kako su tu, svjetlost i lik Marijin, koji plače, vidjeli neki seljaci koji su radili na obližnjim njivama ili vinogradima. Kad je svjetlo izčezlo i kada su prišli bliže, vidjeli su dva vrela, koja do tada nisu postojala na tom mjestu.

Ovim se legendama pridružuje još jedna pravoslavne provenijencije, da je na tom mjestu ubijen jedan pravoslavni kaluđer od strane nekih pobunjenika.

U svakom slučaju i katolici i pravoslavni smatraju ovo mjesto svetim, a vodu iz tih izvora čudotvornom i ljekovitom. Sve do početka komunističke ere u svetištu je bilo mnogo štapova, štaka i drugih zavjetnih darova, koje su vjernici, dobivši milost ozdravjenja, ostavili u znak zahvalnosti. Svi su se ti predmeti radi ideoloških razloga morali maknuti iz svetišta, jer su previše boli oči novokomponiranoj teoriji koja je tvrdila i "dokazivala" kako nema Boga!

Povijesno je nedvojbeno činjenica da su od samog početka duhovnu skrb oko ovog svetišta vodili oci franjevci iz Bajskog samostana, a koji su pripadali provinciji tzv. "Bosne Srebrene". O tome svjedoče brojni zapisi u povijesnim dokumentima, ali i spomen ploča u samoj bajskoj crkvi otaca franjevaca.

Kasnije, kada se formirala kapistranska provincija za južnu Ugarsku i sjevernu Hrvatsku, franjevci su vodili brigu o ovom svetištu sve do 1950. godine, kada su odlukom komunističkih vlasti raspušteni svi redovi i redovničke zajednice. Posljednji gvardijan bio je o.Honor (Bela) Vargić. No, i poslije njegova odlaska, brigu o svetištu preuzimaju svećenici-župnici župe sv. Antuna u Baji, koju su nekada vodili oci franjevci.

Kapela na vodici

Godine 1811. obrtnik Sebastijan Schmidt dao je sagraditi manju kapelu u kasnobaroknom stilu u čast Majci Božjoj. Ta se je crkvica savršeno uklopila u kasnije proširenje te milosne crkve te danas predstavlja njezinu ulaznu lađu.

Kasnije su uređena oba vrela, kako bi hodočasnici lakše mogli doći do vode, koju su smatrali čudotvornom i ljekovitom. Kip Marije Pomoćnice, koji je s desne strane ulaza u crkvu, podignut je u drugoj polovini prošlog stoljeća (1886).

Kako je broj hodočasnika iz godine u godinu rastao, sve se više osjećala potreba da se izgradi jedan veći kompleks za stan čuvara svetišta i za sve veći broj svećenika koji su dolazi u svetište. Ozbiljno se pomišljalo i na proširenje samog svetišta.

Ti su radovi započeli dvadesetih godina ovog stoljeća. Uređuje se kapela izvana. Toranj se preuređuje i pod kupolu na tornju stavlja se 165 cm visok kip Krista Kralja.

Godine 1930. počinje proširenje crkve i gradnja stana za svećenike i stanara.

Dvije godine ranije napravljene su ispovjedaonice s desne strane proštenišne crkve. Radovi su dobro tekli, tako da je novi dio crkve u jesen 1931. godine već bio pod krovom.

U proširenom dijelu crkve planiraju se tri oltara od drveta. Glavni oltar posvećen je milosnom liku Gospe Vodičke, a dva sporedna na čast svetom Franji i svetom Antunu.

Nabavljena su i dva kipa: trpećeg Isusa i Žalosne Gospe. Radovi su lijepo napredovali, a i za vrijeme radova redovita proštenja su se obavljala. Crkva na Vodici je od 1923. godine promijenila ime u "Máriaköny". Dne 8. rujna 1934. posvetio ju je biskup franjevac Stjepan Zadravec. Time je veliko proširenje i obnova crkve na Vodici bila završena. U svetištu je 1945. godine boravila ruska vojska. Što je iza njih ostalo o tome ne treba ni govoriti. Samostanka kronika govori, kako su provalili u sakristiju, pokrali sve crkveno rublje, razbili oltare i svetohranište, od ispovjedaonica su pravili drvene sanduke... Milosni lik sačuvan je u samostanu u Baji.

Koncem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina crkva na Vodici preuređena je prema liturgijskim propisima i odredbama II. Vatikanskog koncila. Dva sporedna oltara su maknuta iz tog prostora, napravljen je oltar prema puku u ukusnoj kombinaciji mramora i željeza. Milosni lik postavljen je na zid poviše oltara u veoma lijepom okviru. U stilu oltara napravljen je i ambon i svetohranište. Dva klasicistička kipa sv. Josipa i sv. Elizabete krase prostor oko oltara. I ostali su kipovi našli svoje mjesto u ovoj crkvi.

Proštenje na Vodici

Glavno proštenje na Vodici je uvijek bilo i ostalo na Malu Gospu. Već u predvečerje toga blagdana dolaze mase svijeta, koje obavljaju svoje pobožnosti krunice, križni put i osobnu ispovijed, redovito po skupinama kako su i dolazili sa svojih sela i gradova i na jezicima kojima su govorili. U večernje sate počinje uobičajeni program: sveta misa predvečerja, velika procesija sa svijećama, a onda se bdijenje nastavlja do kasno u noć uz projekcije filmova, nastupe omladinskih skupina i zborova.

Kip Majke Božje u svetištu Vodica kod Baje

rije Majke Crkve). U manjim skupinama dolaze hodočasnici za Veliku Gospu i na Blagovijest, a Bajska kruničarska društva dolazila su na posljednju nedjelju svibnja.

Eto kratke povijesti ovog u nas malo poznatog Marijinog svetišta, koje je hrvatske provenijencije, ali značajno, zapravo jedino hodočasničko mjesto na kojem se još i danas u lijepom broju okupljaju Hrvati iz Baje i okolice.

U ranu zoru počinju svete mise. Službena misa na hrvatskom jeziku je na sam dan u 8,30 sati u crkvi, a dan ranije u 10 sati prije podne, također u crkvi. Ovoj misi prethodi križni put.

Nekada su na tim proštenjima znala biti daleko veća mnoštva hrvatskog puka, koji je dolazio ne samo iz Bajskog trokuta, nego i iz Baranje. No, vrijeme represija učinilo je svoje. Plansko raseljavanje našeg svijeta iz ovih prostora i doseljivanje svijeta sa sjevernih mađarskih granica učinilo je da je našeg svijeta bivalo sve manje. Često puta su im bile uskraćivane usluge na njihovu materinskom jeziku.

Sve je to dovelo do stanja u kojem se sada nalazimo. Novija su nastojanja, kako crkvenih tako i civilnih vlasti, da nacionalne manjine dobiju svoja prava, osjećaju se i na ovim proštenjima. Ako se ostvari misao o hrvatskoj katoličkoj misiji u Baji, dobit će ova proštenja svoj stari sjaj i čar. Nadbiskup kaločki mons. Ladislav Dankó mnogo truda ulaže da se ovo svetište obnovi i zato rado dolazi na glavna proštenja.

Manje proštenje je bilo na drugi dan Duhova. (Danas je to blagdan Malu Gospu i na Blagovijest, a

Lazar Ivan Krmptić

TI ŽIVIŠ U NAMA

Već dvadeset ljeta prođel
Mama. Ti si uvijek s nama.
Vihor vremena odnosi dane, godine naše.
Prošla je mladost.
Ostadosmo tvoja djeca.
Nema više ognjišta toplog!
Ipak ti živiš u nama!
U osmijehu našem,
u tami i srebru valovite kose,
u pogledu sjajnom kad suzom cakli,
u bori na čelu,
u glasu tople boje.
Kao da tebe, Mama, zovne!
Duboko tvoj odlazak
i danas živim.
Sjećam se jasno
posljednjeg tvog ljeta.
U zjenama tvojim sjao je mir
drugog svijeta.
Nisu me tada radovale večeri
pune zvijezda,
jer ti si na ležaju bijelom
nestajala očima našim tamnim,
umornim od bdijenja.
Žito u suncu je zorilo,
a duge i duge noći,
uz krevet tvoj
malo je svjetlo gorjelo!
Već dvadeset ljeta
nema te Mama!
Ti živiš vječnost svoju
Nevidljiva, a prisutna uvijek si s nama.

*Subotica, 30.srpnja 1991.
s.Fides Vidaković*

JOŠ UVIJEK (mrtvim roditeljima)

*Dok prolazim
ulicama rodnoga grada
Još uvijek milujem pogledom
prozore i vrata kuće
iza kojih žuljahu najdraži naši
mama i tata.
Još uvijek zastaje korak,
srce snažnije kuca,
nešto iz dubine zove,
u meni živne,
hvala i ljubav rone.
Premda su zidovi trošni,
a prozorska okna prašna,
Još uvijek želja mi dođe
da pokucam na njih
(kao ono nekad)
da ugledam lica nam draga
i začujem u sebi svu nježnost
riječi - mama, tata!
Otvorih jednom kapiju staru
i krenuh prema boravištu našem.
U odjeku koraka svojih
oćutih poznate udarce stopa
roditelja naših,
iako nema više ognjišta toplog
i večeri kasne, tihe,
kad zajedno k stolu smo prišli
dijeleći srcem sve naše brige.
Još uvijek zasuze zjene mi tamne,
kad iz daljine ugledam prozore one,
sa kojih je majčina umorna ruka
oproštaj topli slala,
a ljubav očeva oka
radosno k sebi me zvala.*

*Subotica, 1987.
s.Fides Vidaković*

JUTRO MOGA GRADA

Ja imam nade za ovaj grad,
veliku nadu!
I svakog jutra koje je tu,
Al' jutro moje nade tek dolazi...

Ulicama će se oriti opet
bezbrizan smijeh djece
i ljudi će biti vedrija čela -
tog jutra moje nade.

Orači će s većom radošću
zaorat njive svoje
i vjerovat u sutra -
tog jutra moje nade.

Zabrujat će mašine u halama,
radnici se vratiti u fabrike
i stvarati nove proizvode -
tog jutra moje nade.

Duhovna ljepota naroda
satrt će laž i mržnju,
a ljubav će vezat naš život -
tog jutra moje nade.

Opet će čovjek čovjeku
pružiti ruku k'o dosad,
jer za nas je sloga sveta -
tog jutra moje nade.

I nećemo nikom dati
da maglom i mrakom zasjeni dan,
znat ćemo: to je java,
jutro moje nade,
a nikako san!

I tad će cvjetati i rasti moj grad
sred svijeta tog!
Dignimo oči k nebu, jer znamo
s nama je sad i uvijek Bog!

Zato otvorimo srce puno ljubavi
za sve ljude i kućna vrata,
ljubimo svakog čovjeka i svijet
kako nas uči Crkva u Hrvata!

VIA

MOJ PRVI BORAVAK U BAČKOM BREGU (Ljeti 1961.)

Iako je prošlo trideset godina od mog prvog boravka u Bačkom Bregu, ostala mi je do danas živa slika moga ulaska u selo, dolaska do crkve i župske kuće. Bilo je to potkraj srpnja 1961. Tadašnji bereški dugogodišnji župnik Mirko Heck, mađarske narodnosti, već u godinama, namjeravao je posjetiti poznate u Njemačkoj i mene zamolio da ga zamjenim tri tjedna. U Zagrebu smo se sastali u vlaku, upoznali, dogovorili i rastali.

Isti dan u noći uputio sam se prema Somboru. Nikada nisam putovao u te strane. Znam da sam u Vinkovcima presjedao u drugi vlak i pomalo drijemajući u zoru stigao u Sombor. Propitao sam se za daljnju vezu i doznao da moram čekati nekoliko sati. Onako bunovan i umoran, složim se na praznu klupu pred željezničkom postajom, metnem koferčić pod glavu i pomalo drijemuckam. Već je rano srpanjsko jutro bilo vruće, a sunce upiralo svoje oči upravo prema meni. Ali što to smeta mladem čovjeku (tek 41 godina).

Lokalni kratki vlak, i putnički i teretni, od Sombora do Bačkog Brega, zaustavljao se u svakom selu, nije žurio. Ljudi su ulazili, izlazili, ubacivali robu i izbacivali, strojovoda je fućkao na dolasku i polasku, na prelazima i opasnim mjestima. Promatram sela uzduž cesta, kuće bočnom stranom okrenute prema putu, nogostupe od cigle, ponegdje ševarate stare krovove, dvorišta puna živadi, bujne vrtove, voćnjake. Po poljima zeleni se kukuruz, napreduje, jedri. Pšenica je već požnevena, kao i još neki plodovi, koji su dozreli i na vrijeme pospremljeni.

Promatrajući to ogromno ravno polje u zelenilu i pozlati, samo od sebe navrije mi prisjećanje stihova i opisa Ante Jakšića, Alekse Kokića i drugih bačkih pjesnika i pripovjedača. Ovakva plodna ravnica, toliki bujni plodovo, cvijeće, voće, Dunav, derme, konji, svečanosti, pirovanja i ostalo, sve su to nadahnuća, poticaji, ne samo za roman "Šana se udaje", i priče "Povratak u djetinjstvo", već i za uzletne stihove "Klasovi pjevaju" i istorodna spontana očitovanja.

Vožnja od sat i po prošla je u trenutku. Nadoh se u nepoznatom prostranom selu. Pogledah desno i lijevo i opazih gotovo na drugoj strani toranj i crkvu. Uputih se u tom pravcu. Susretnem po kojega Berežanina, pozdravim i banem nadomak crkve. Prema meni ide vremešan čovjek, tamnoput, vesela izgleda, i ja ga upitam:

- Prijatelju, možete li mi reći gdje je župski dvor?
- Jeste li vi, možda, došli zamijeniti našega župnika?
- Jesam.
- E pa, ja sam zvonar Mika.

Spremno me i radosno uvede u župsku kuću koja je bila upravo preko puta, nasuprot crkve. Župnikova sestra Marta, niža, ojaka i u najboljim godinama, primila me je lijepo, smjestila, sve pokazala i pogostila. Još je trebalo bar malo odspavati i započeti preuzetu zamjenu.

Kad je jenjala popodnevna vrućina, razmišljam kamo ću do smrknuća. Čuvao sam se da odmah ne dodem u dodir s ljudima, pa sam odšvrljao malo izvan sela, prošetao kratko kraj Dunava i uz granicu prema Mađarskoj, osmotrio karaule i zaključio na brzinu: pa ja sam na kraju "svoga svita". O, ne! - čujem u sebi - ima nas još i dalje.

Zaokružio sam ispod bostana, a kako nisam poznao kraj, držao sam na oku toranj. Reklo bi se po vojničku: orijentir. I ne htijući, izbijem na glavnu ulicu, koja se pomalo oslobadala prašine i jarkih zraka. Sjetih se: tu mora biti kuća Joze Ilića, s kojim sam se pismeno upoznao ima već koja godina. Da li da navratim ili ne, - konačno otvorim vrata dvorišna i ugledam Jozu ispred trijema. Pozdravim i počnem:

- Nije dovoljno spominjati se samo pismom, treba i osobno doći, desnicu stisnuti i malo podivaniiti.

Joza se na prvi mah iznenadi, ali se brzo snađe.

- Jeste li vi to, dragi prijatelju iz Zagreba, što ste nam jutros stigli u zamjenu našeg župnika, vašeg imenjaka? Već selo zna i raduje se.

Sjeli smo u njegovu dvorišnu malu kuću, koju je on za se odabrao i u njoj sprovodi svoje staračke dane, ispunjene čitanjem korisnih knjiga i pisanjem svojih uspomena iz Bereške prošlosti, narodnih običaja, folkloru i svega od čega je živjelo njegovo mjesto. Kasnije smo sve to predali Akademiji Znanosti i umjetnosti u Zagrebu da ne zgine spomen na naše šokačke lijepe životne ukesnice, koje su bile i ostaju podloga života i življenja. To je Jozi bila velika zadovoljština i priznanje.

Joza Ilić je bio darovit čovjek. Kao nadarena mladića zapazio ga je tadanji bereški župnik Lajčo Budanović, kasnije subotički biskup. Pomogao je da se najnužnije okoristi školom i tako uspio postati javnim bilježnikom. Vrlo inteligentan rano je počeo pisati i sudjelovati u javnom životu svoga naroda. Za razliku od nekih staraca, on je tako bio zanimljiv, da je svaki razgovor s njime bio ugodan i koristan. Stoga sam dnevice, u slobodne dane, navraćao k njemu i vodio duge razgovore. Nakon njegove smrti pokušao sam napisati opširniji članak o njemu i njegovim ostvarenjima, ali je kalendar "Subotička Danica" za 1972. godinu bio zaplijenjen. Sva sreća da je to učinjeno pokasno, pa se nađe u nekim šokačkim kućama.

Joza je bio u rodbinskim vezama s Antom Jakšićem. Dopisivali su se i posjećivali, kad bi Ante došao u rodno selo iz Zagreba da vidi majku i sestru i ostale svoje. I ja sam ih za moga boravka imao priliku upoznati.

- Što vam, Joza, veli Ante?

- Eto, kaže: Šta, dida, dobro radite? Sad ste umirovljeni pa imate vremena napritek. Radim po svoju; uvek ima posla. Franka u pošti, ja kod kuće. Zapisivam stare zgode i nezgode.

- Oću li i ja ući u vaše knjige?

- Ta ne pišem ja o bereškim književnicima, već o ljudima iz sela i njihovim čudnim zbivanjima; svakodnevnim događajima i izvanrednim iznenađenjima; šokačkom veselju, tuzi, lipoti, napritku, propadanju.

- Nemojte, dida, zaboravit nikoga.

- Kad bi ja sve to ispisa?

I tako se započne govor, pa proslidi na dugo i na široko. I na kraju privrtnemo cilu kuglu zemaljsku. A svit ostane ka i bio. Opet sve po staru. Eto, tako.

Nakon prvog nastupa u crkvi Berežani su mi postali bliski kao da smo iz istog zavičaja. Pa i jesmo. Govorili smo ikavski, imali smo otvoren pristup, osjećali smo se svoji. Krv nije voda, već oganj.

U to vrijeme, u prvoj polovini kolovoza, nije u župi bilo mnogo redovitog posla. Škole su mirovale, ljudi radili u polju, nije se pirovalo, niti je tko otišao na poljane vječnosti, sve je bilo u stanju dozrijevanja, ugodna iščekivanja. Križ - misijski drveni - na pročelju crkve, s natpisom godine posljednjih misija, potakao me da održim (svojevrjne) misije. Sačuvao sam izvješće o njima Subotičkoj duhovnoj oblasti, koje sam poslao u drugoj polovini kolovoza 1961. Neka taj izvještaj bez izmjene progovori sam svojim svjedočanstvom. I to je jedan prilog nedavnoj prošlosti Bačkog Brega. I našeg naroda koji se podavno doselio u to selo.

Tri tjedna u njihovoj sredini osjećao sam se kao u rodnoj kući. Bilo im je ugodno čuti da sam iz njihova starog kraja i da govorim čistom ikavicom. Istina, ne identičnom s njihovom, podavnije donesenom, ali ipak njima sasvim blizom, štokavskom, zvonkom.

Pozivali su me na skupne ručkove, kuhali na dvorištu u kotlovima raznoliku riječnu ribu na mađarski način, s domaćim rezancima i obilatim paprikom. Ni dobro vino nije izostalo, iako nije bilo bereško.

Muškarci mi nisu zamjerali što sam im pri obećanju specijalnog predavanja za njih pripomenuo: ne dodete li, kucat će mrtvačko zvono. Došli su ama svi. Gostioničar nije mogao ostaviti lokal.

Kad bih sve zaboravio što sam u Beregu doživio, ali blagdan Velike Gospe ne može nikada izbljedjeti iz moga sjećanja poradi jedne pridodane okolnosti. Izrazio sam želju da ih vidim u njihovim prekrasnim narodnim nošnjama. I zbilja, dodoše brojne snaše, djevojke i troje djece na župsku Misu u divnom narodnom ruhu. Tri su djevojke bile i s "punom kosom". Još i danas imam fotografije koje me zorno podsjećaju na tu nevidenu svečanost. Još da su u boji! Ne znam zašto muškarci ne dodoše u krasnim šokačkim odijelima. Možda sam trebao i njima naglasiti. Valjda je i ova moja spontanost o cijeni njihove nošnje djelovala na Bereškinje, pa su mi darovale brojne svoje rukotvorine. Još i danas, nakon tri desetljeća, nađe se koji komad za darivanje u svečanijim prigodama. A i u mojoj sobi toliko je toga iz Berega. Lutke (ne male, barem od 70 cm), što su izradile Anica i Manda Radičev (sada Manda Balažev) darovao sam muzejskoj zbirci Kačićeva samostana u Zaostrugu. Nek su na sigurnom. Svaki posjetilac divi se njihovim narodnim nošnjama i pita gdje je Bački Bereg.

Kasnije sam se nakratko zalijetao u Bereg ili Bireg, kako su negda zvali Bački Breg. Ostale su veze črvste. Ali prvi boravak uvijek je nezaboravan.

Mirko Validžić

KRONIKA

40. OBLJETNICA SMRTI BLAŠKA RAJIĆA

Blaško Rajić je stekao neprolazne zasluge u političkom i kulturnom životu bačkih Hrvata. Rodio se 7. siječnja 1878. god. u Subotici, u siromašnoj gradskoj četvrti nazvanoj Gat. Osnovnu školu i šest razreda, veliku maturu i bogoslovske nauke završio je u Kaloči, gdje je 24. lipnja 1903. god. zaređen za svećenika.

Bio je kapelan u Dušnoku, Santovu i u Subotici, a 1911. god je izabran za župnika subotičke crkve sv. Roka. razvio je živu aktivnost u selima gdje je bio kapelan, a osobito je bio aktivan za vrijeme svoga dugog služenja kao župnik u Subotici. Osnovao je Katoličko divojačko društvo i s njim u suradnji 6. kolovoza 1911. god. organizirao je proslavu prve dužijance u crkvi sv. Roka.

U Subotici su 1907. – 1918. izlazile Naše novine, a u nekoliko brojeva 1913. god. Blaško Rajić je označen kao urednik. Bavio se sakupljanjem bunjevačkih narodnih pjesama i objavio je dvije knjige: "Narodno blago" (Subotica, 1910.), "Narodno blago" (Subotica, 1923.). Poznata su mu djela: "Betlehem", pastirska igra u tri čina (Subotica, 1913.), "Muka Isusova", gluma iz Isusova života (više puta izvedena, ali nije objavljena). Napisao je dvije velike pripovijetke iz prvih kršćanskih vremena: "Pridslava" (Subotica, 1910.), "Stari mirotvorci" (Subotica, 1925. i kao prilog kalendaru "Subitička Danica" za 1926. god. pod pseudonimom B. Sivić).

Popularan je po svojim pripovijetkama iz bunjevačkog života "Našim šorom" (Subotica, 1928.), "Bunjevčice" (Zagreb-Subotica, 1936.). Među vjernicima je bio omiljen njegov molitvenik "Velika duhovna mana ili duše hrana" (Subotica, 1908.). Napisao je niz crtica sa političkim naglaskom, gdje su glavni junaci Ivan i Bašo.

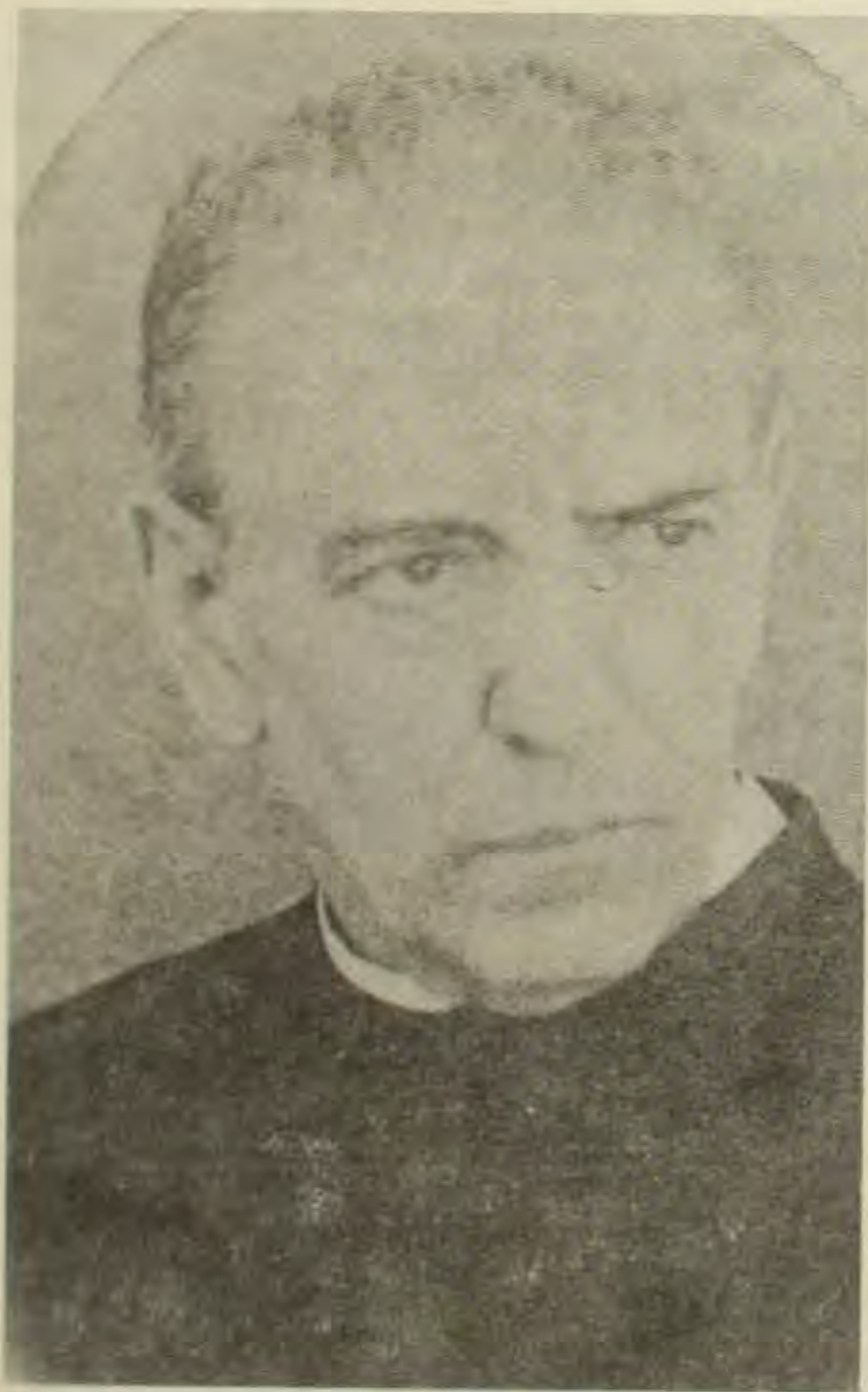
Svoje ideje o suvremenim društvenim gibanjima i problemima iznio je u brošurici "Šta obećaje crvena demokracija? A šta daje?" (Subotica, 1907.) (pod pseudonimom Ilovac).

Blaško Rajić je među najzaslužnijima koji su 1918. god., pomogli da sjeverna Bačka i Subotica ude u sastav nove jugoslavenske državne zajednice.

U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (kasnije Kraljevina Jugoslavija) Blaško Rajić je bio aktivan u političkom životu. Bio je vođa Bunjevačko - šokačke stranke, koja je 1920. god. osnovana u Subotici i Somboru, a imala je svoje ogranke u okolnim naseljima.

Na izborima 28. studenog 1920. god. za Ustavotvornu skupštinu od članova te stranke u Subotici su izabrani Blaško Rajić, dr. Franjo Sudarević i Stipan Vojnić Tunić, a u Somboru je izabran Ivan Evetović, župnik u Baču. To se ponovilo i na izborima 18. ožujka 1923. god.

Sticajem političkih okolnosti, poslije nekoliko godina Bunjevačko - šokačka stranka je prestala sudjelovati u političkom životu, a među Hrvatima u Bačkoj sve veći uticaj je imala Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS, a kasnije HSS) pod vodstvom Stjepana Radića, a poslije Vlatka Mačeka.

Posebno treba istaći da je Blaško Rajić bio i na čelu svakoj većoj hrvatskoj kulturnoj akciji u Subotici i Bačkoj: U svemu je pomagao rad mladih kulturnih i političkih radnika. Da spomenemo samo neke priredbe i organizacije: "Razgovor" u Subotičkoj matici od 1934. do 1941. god. Proslava 250. god. seobe veće grupe Bunjevaca u Bačku (Subotica, 14. - 16. VIII. 1936. god.). Bio je odgovorni urednik "Subotičkih novina" poslije 1931. god., i predsjednik "Hrvatske kulturne zajednice" u Subotici (od 1936. god.).

Zbog svega toga doživio je teške dane u vrijeme ratne okupacije Subotice poslije 12. travnja 1941. god. Bio je zlostavljan u zatvoru, a zatim interniran u franjevačkom samostanu u Budimu (u Budimpešti). U svoju župu, među svoj narod vratio se pred Uskrs 1943. god. Za vrijeme svojih uzničkih dana napisao je ep "Slava" u 24 pjevanja. Ovo epsko djelo opisuje pojedine biblijske motive i borbu Slavena i Germana u srednjem vijeku. (Djelo nije objavljeno.)

Poslije povratka u Suboticu Bl. Rajić se uključio u narodnooslobodilački pokret. Poslije završetka rata neko vrijeme bio je politički aktivan, ali brzo je napustio politiku i povukao se u pastoralni rad u svojoj župi dok mu je dozvoljavalo zdravlje.

Umro je 3. siječnja 1951. god. i uz sudjelovanje velikog broja svećenika i naroda sahranjen je na Kerskom groblju, nedaleko od kapelice.

S radošću možemo reći da je i poslije 40 godina živo sjećanje među njegovim narodom na ovog velikog čovjeka.

Bela Gabrić

* * * * *

50. OBLJETNICA SMRTI PJESNIKA STIPANA BEŠLINA

Stipan Bešlin, šokački hrvatski pjesnik kao vrlo mlad ušao je u našu književnost i polagane su u njega velike nade, ali je umro.

Rodio se 4. siječnja 1920. god. u Bačkom Monoštoru u seljačkoj obitelji. Otac mu je bio Marko Bešlin, a majka Marija Pašić.

Kad je Stipi bilo šest godina, umro mu je otac, pa se majka sa dva sina vratila svome ocu Marinu Pašiću.

Školske god. 1926/27. Stipe je počeo pohađati osnovnu školu u svom rodnom selu, a šk. god. 1930 /31., pošao je u gimnaziju u Somboru. Na početku je bio pitomac u somborskom karmelićanskom samostanu, ali zbog bolesti po savjetu poglavara napustio je samostan i kao đak putnik nastavio je školovanje. Šk. god. 1933/34. završio je 4. razred gimnazije s malom maturom (niži tečajni ispit).

Poslije male mature upisao se šk. god. 1934/35. u peti razred gimnazije u Somboru, ali odlukom Ministarstva prosvjete br. 37.373 od 10. studenog 1934. god.

STIPE BEŠLIN
(1920—1941.)

isključen je iz svih srednjih škola u Kraljevini Jugoslaviji s pravom polaganja privatnog ispita u mjestu gdje mu se odredi.

Radilo se o političkoj kazni pod optužbom da je svojom izjavom uvrijedio kralja Aleksandra, koji je tada ubijen u Marseille-u (u Marselju) u Francuskoj 9. listopada 1934. god. Navodno je Stipe Bešlin izjavio da papa ima veći ugled nego kralj.

Iz toga se vidi koliko je tada bilo bolesno političko stanje kad vlast tako okrutno kažnjava četrnaestogodišnjeg dječaka gimnazijalca za izjavu koja u biti nema nikakve uvrede.

St. Bešlin je uspio u Vukovaru privatno položiti peti razred gimnazije, a u šestom nije uspio.

Otišao je salezijancima u Zagreb, ali poslije jedne prehlade obnovila mu se plućna tuberkuloza i tako teško bolestan vratio se kući. U to vrijeme to je neizlječiva bolest, a uz to zbog siromaštva malo je što mogao učiniti za svoje liječenje.

Umro je 7. travnja 1941. god. i u jeku ratnih događanja sahranjen je sutradan na groblju svog rodnog sela.

MLADI PJESNIK

Stipo je još kao dječarac zavolio pjesme i mnogo ih je znao napamet. Ta ljubav prema pjesmama je poticala želju za pjesničkim stvaralaštvom pa je počeo pisati, premda nije imao razumijevanja i podršku u svojoj obitelji.

U trećem razredu gimnazije, u svojoj 13. godini objavio je prvu pjesmu "Molitva Gospi" u dačkom listu "Krijes" (1933. 1.br. str.16). Zatim se s oduševljenjem uputio širokim prostranstvima poezije. Suradivao je prvo u dječjim listovima, a zatim se javlja u najpoznatijim našim književnim časopisima toga doba.

Radi preglednosti navest ćemo listove, gdje su objavljene pjesme Stipana Bešlina: "Krijes" (1933.), "Andeo čuvar" (1934/35., 1935/36., 1936/37.), "Borovo" (1935., 1936.), "Glasnik" (1934.), "Subotičke novine" (1934., 1935.), "Kolo mladeži" (1934., 1935.), "Subotička Danica" (1935., 1936.), "Danica" Sombor (1934., 19.br.), "Danica" kalendar (1944., 1946., 1967.), "Hrvatska revija" (1939., 1940., 1941.), "Hrvatski dnevnik" (1939. 1312.br.), "Hrvatska prosvjeta" (1939., 1940.), "Savremenik" (1940., 1941.), "Glasnik sv. Ante" (1942.), "Svetište sv. Antuna" (1938.), "Klasje naših ravni" (1935., 1942., 1943., 1944.), "Marulić" (1968.).

St. Bešlin je bio naš veliki pjesnički talenat i niti jedan naš pjesnik sa toliko godina nije uspio objaviti svoje pjesme u najuglednijim hrvatskim časopisima toga doba ("Hrvatska prosvjeta", "Hrvatska revija", "Savremenik" i dr.). "Već u prvim susretanjima s njegovim imenom nalazili smo lijepu pjesničku nadarenost, sposobnost slikanja i istančanog zapažanja, nenametljivu simboliku, te je, razmjerno mlad, dao nekoliko vrlo ljupkih slikarsko - pjesničkih ugodaja" (Vinko Nikoli: "Pjesme mrtvog pjesnika Stipe Bešlina", "Klasje naših ravni", Zagreb, 1943. 1.br. 66.-68. str.).

Pjesme su mu pune tuge i sjete, jer ih je napisao pod teškim udarcima života kao dak isključen iz škole i svjestan svoje neizlječive bolesti. Pripremio je zbirku svojih pjesama pod slikovitim naslovom "Tamna cesta" i poslao ih u Zagreb, ali zbog ratnih prilika zbirka nije objavljena i izgubljena je.

Pored svojih priznatih vrijednosti, zbog općih kulturnih prilika u periodu poslije Drugog svjetskog rata, mladi pjesnik i njegove pjesme pali su u zaborav.

Ipak, kad su se ukazale mogućnosti, mnogo je učinjeno da naš pjesnik i njegove pjesme postanu poznati širem krugu čitalaca. Monoštorski župnik Michal Zolarek skupo je o njemu mnogo podataka i objavio je veliki članak "Stipan Bešlin - zaboravljena harfa šokačkog pjesnika"! ("Marulić", hrvatska književna revija, Zagreb, 1969. 2. br. 73.-78. str.) i ("Subotička Danica", kalendar za 1972. 77. - 86. str.). Također je prof. Juraj Lončarević zaslužan za upoznavanje pjesama St. Bešlina. Napisao je članak: Zaboravljeni šokački pjesnik Bačke - Stipan Bešlin (Rukovet, Subotica, 1967. 10.br. 588. -601.str.). On je također taj članak objavio pod naslovom: Zaljubljeno proljeće Stipana Bešlina (Šokački i bunjevački književni portreti, Zagreb, 1969. 77. - 90.str.). Objavio je izabrane

pjesme našeg mladog pjesnika pod naslovom "Zaljubljeno proljeće" (Zagreb, 1970.) sa bogatom bibliografijom.

40. obljetnica Bešlinove smrti dostojno je komemorirana u njegovu rodnom selu. U župnoj crkvi, u 10,30 bila je sv. misa. Nakon te svečanosti blagoslovljen je nov nadgrobni spomenik mladog pjesnika na seoskom groblju. Poslije podne u 16 sati bila je svečana akademija u vjeronaučnoj dvorani. Pročitali su predavanja: o. Ivan Keravin: "Život mladog pjesnika", vlč. Marko Forgić: "Bibliografija Stipe Bešlina", vlč. Željko Augustinov: "Monoštor tijekom svoje povijesti", vlč. Ivan Sabatkai: "Rodno mjesto u književnom djelu Stipe Bešlina". Između pojedinih predavanja recitirane su pjesme našeg pjesnika. (Vidi "Bačko klasje", 1981. br.15-16 str. 15.)

U jesen 1991. priprema se komemoracija 50. obljetnice smrti Stipe Bešlina u njegovom rodnom selu, ali zbog ratnih prilika u podunavskom području nije izvjesno da li će ta priredba moći biti održana.

Zbog toga, neka ovi redovi budu spomen na tog nesretnog mladića, koji nas je tako rano napustio, ostavivši nam vrijedno blago koje ćemo s ljubavlju čuvati.

Bela Gabrić

*****

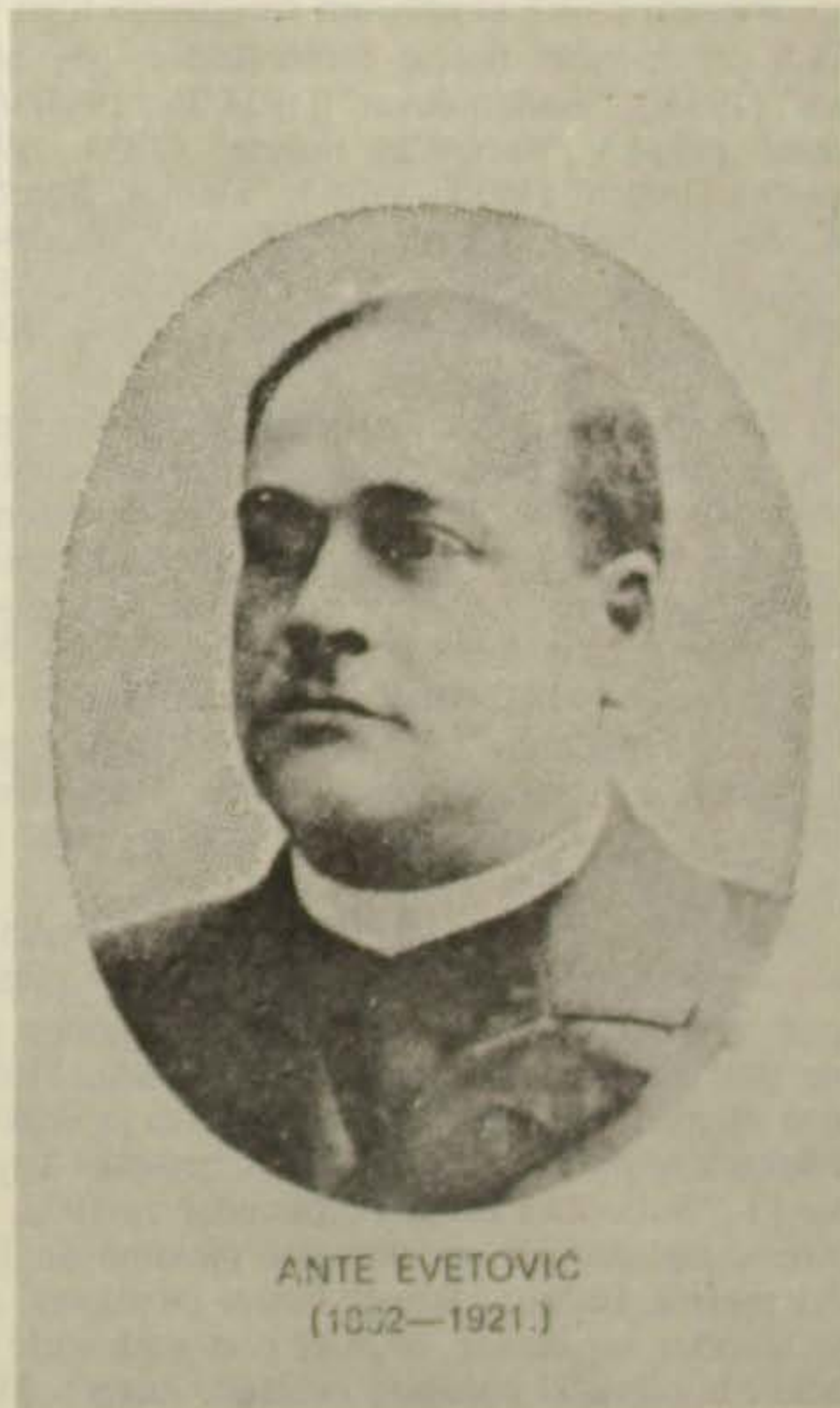
70. OBLJETNICA SMRTI PJESNIKA ANTE EVETOVIĆA MIROLJUBA

Dok sve činimo da unaprijedimo našu suvremenu književnost, moramo se sjetiti onih koji su joj udarili temelje na kojima i danas čvrsto stoji. Zato mislim da opravdano možemo reći da je pjesnik Ante Evetović Miroljub utemeljitelj novijeg hrvatskog (bunjevačkog i šokačkog) pjesništva u Bačkoj.

Ante Evetović se rodio 12. lipnja 1862. god. u Bačaljamašu (danas u Mađarskoj) u brojnoj bunjevačkoj obitelji. Otac mu je Dano Evetović, a majka Emerka Antunović. Tako je Ante Evetović po materi bio u srodstvu sa bunjevačkim velikanom i preporoditeljem, s biskupom Ivanom Antunovićem, a to je bilo odlučujuće za njegovo rodoljubno opredjeljenje.

Osnovnu školu je završio u rodnom mjestu, a gimnaziju je pohađao u Kaloči kod isusovaca od kuće svog rodaka I. Antunovića. Kad je završio šesti razred gimnazije, 1880. god. je stupio u Franjevački red i dobio je redovničko ime Ante, a kršteno ime mu je Franjo (u obitelji su ga od milja zvali Franco).

Godinu novicijata proveo je u Beču, gdje je uz upoznavanje redovničkog života naučio njemački jezik, a to mu je pomoglo u daljem radu. Filozofiju je završio u Vukovaru i Dunaföldváru, a bogosloviju je završio u Baji i 1886. god. je za-

ANTE EVETOVIĆ
(1862—1921.)

ređen za svećenika. Mladu misu je slavio u rodnom mjestu.

Kao redovnik - svećenik vršio je razne odgovorne dužnosti u svojoj redovničkoj zajednici u pojedinim franjevačkim samostanima. Dozvolom pape 1899.god. prešao je među svjetovne svećenike Pečujske biskupije, u čijem okviru je tada bio i dio Slavonije.

Ante Evetović je bio kapelan, a zatim župnik u pojedinim mjestima u Slavoniji, a 1912.god. postao je župnik u Valpovu, gdje je ostao do svoje smrti 24.veljače 1921.god. Sahranjen je na valpovačkom groblju.

Pjesnik Miroljub

Kada je mladi Ante Evetović počeo pisati pjesme i baviti se pjesništvom, to se ne može točno utvrditi, jer u to vrijeme među Bunjevcima u Bačkoj nije bilo književnih časopisa, gdje bi mladi pjesnici mogli objavljivati svoje pjesme.

Sigurno je počeo pisati pjesme još kao mladić. Kada je jedan od učenika Ivana Antunovića, Mijo Mandić 1884.god. u Baji pokrenuo književni list "Neven", odmah se javlja Ante Evetović u svojoj 22.god. programskom pjesmom "Veseli se, pismo moja" koja je naglašena u svom rodoljublju. Vidimo kako mladi pjesnik shvaća zadatke poezije u tadašnjim političkim i kulturnim uvjetima hrvatskog naroda u Bačkoj.

Tako je počela njegova suradnja u časopisu "Neven" i trajala je dugi niz godina. Svoje je pjesme potpisivao kao Miroljub pa je to postalo njegovo književno ime, koje je poznato do naših dana.

U isto vrijeme, drugi učenik Ivana Antunovića, Pajo Kujundžić, pokrenuo je kalendar "Bunjevačka - šokačka Danica" za 1884.god. (kalendar je kasnije dobio ime "Subotička Danica") i Miroljub je bio stalni suradnik u tom kalendaru sve do svoje bolesti.

Nastupio je prelomni trenutak kad je u zagrebačkom književnom časopisu "Vienac", u 22.br. od 28.svibnja 1892.god. Miroljub objavio svoju misaonu pjesmu pod naslovom "Oj pjesnici, zašto ne pjevate?"

Objavljivanjem te pjesme, Miroljub je prekoračio uske granice bunjevačke književnosti u Bačkoj i uključio je bunjevačku književnost u hrvatsku kulturnu baštinu kamo pripada po svojim jezičnim izvorima, jer je nje govala ikavicu, taj najstariji izraz hrvatske književnosti.

Tematika Miroljubovih pjesama je veoma široka: od sjetnih lirskih pjesama do slikovitih opisa prirode, od rodoljublja do iskrene brige o najbjeđnijim. Ali treba posebno istaći pjesmu koja je najviše doprinijela Miroljubovoj popularnosti. To je pjesma "Jorgovane, jorgovane". Posvetio ju je svojoj majci.

Hrvatski glazbenik Vilhar je osjetio melodioznost stihova te pjesme pa ju je uglazbio. Pjevana je na mnogim našim kulturnim priredbama.

Svom učitelju i dobrotvoru biskupu Ivanu Antunoviću Miroljub se odužio u pjesmama "Ivi Antunoviću" (povodom 30.godišnjice njegove smrti) i "Pop Ive". Također su poznate njegove epske pjesme (povjestice) "Tužna ljubav", "Milićeva Jelka", "Čudotvorno propelo" i dr. Također treba istaći njegovu pjesmu "Moje zvanje", gdje je iznio svoje životne ciljeve. Biti svećenik i pjesnik - on je to želio spojiti u jedno zvanje u službi Bogu i narodu. Biti svećenik i pjesnik - to je njegov životni cilj. Bio je uvjeren, ako to ostvari, njegov život je ispunio svoj zadatak.

Kad je bio u Slavoniji, Miroljub se aktivno uključio u osiječki krug hrvatskih književnika i pjesnika. Objavio je zbirku svojih pjesama "Sretni i nujni časi" (Osijek, 1908.). Suradivao je u osječkim listovima "Hrvatska obrana", "Jeka od Osijeka", pa je tako objavljivao svoje pjesme u tri kulturna centra: u Subotici, u Zagrebu i u Osijeku.

Prigodom 10.godišnjice njegove smrti 1931.god. na poticaj Pučke kasine osnovan je Odbor za podizanje Miroljubova spomenika u Subotici. Poprsje pjesnika je izradio poznati hrvatski kipar Ivan Meštrović. Pojedina subotička hrvatska društva bila su spremna pomoći ovu kulturnu akciju, ali vlast nije dala dozvolu. Moralo se pričekati prikladniju priliku. Odbor je također objavio "Spomen izdanje pjesama Ante Evetovića Miroljuba" (Subotica, 1931.).

Miroljubov spomenik je svečano otkriven 16. kolovoza 1936. god. u okviru velike proslave 250.godišnjice seobe veće grupe Bunjevaca u Bačku, a nalazio se pored subotičke katedrale prema glavnom putu.

Za vrijeme ratne mađarske okupacije spomenik je uklonjen, ali brončano poprsje je sačuvano i nalazi se u subotičkom Gradskom muzeju.

U prosincu 1987.god. Hrvati u Mađarskoj proslavili su 125. godišnjicu Miroljubova rođenja. Glavna svečanost je održana u Bačkom Aljmašu u prisutnosti uglednih gostiju iz Mađarske i Jugoslavije. Tom prigodom predstavnici prosvjetnih vlasti SAP Vojvodine predali su predstavniku mađarskog ministarstva brončano poprsje Miroljuba, koje je kopija subotičkog spomenika.

To poprsje pjesnika postavljeno je u parku pred crkvom u Bačkom Aljmašu, njegovom rodnom mjestu.

Bilo je više prijedloga da Miroљubov spomenik treba vratiti na njegovo staro mjesto u Subotici, ali do sada nije ništa učinjeno. Opet moramo čekati mirnije političke prilike.

Povodom 70. obljetnice Miroљubove smrti Literarna sekcija KUD "Bunjevačko kolo" preredilo je književnu večer 28. kolovoza 1991. god. u velikoj dvorani subotičke Gradske biblioteke.

S. Eleonora Merković je pročitala svoje predavanje "Životni put i pjesme Ante Evetovića Miroљuba". Izlaganje je bilo popraćeno pjesmama našeg pjesnika, koje su mladi s oduševljenjem recitali, a Terezija Buljovčić Jegić je otpjevala poznatu Miroљubovu pjesmu "Jorgovane, jorgovane" uz klavirsku pratnju Jasne Jegić.

Ova priredba je bila lijepo posjećena pa je tako širi krug slušalaca upoznao dio naše kulturne baštine.

Bela Gabrić

PRVI "RAZGOVOR" INSTITUTA "IVAN ANTUNOVIĆ"

Institut "Ivan Antunović" je 13. siječnja 1991. godine organizirao prvi "Razgovor" u subotičkom sjemeništu "Paulinum", te je tako točno poslije 50 godina obnovljena ova kulturna priredba, koja je od 1934. do 1941. godine održavana u Matici subotičkoj početkom siječnja u spomen obljetnice smrti našeg preporoditelja i prosvjetitelja biskupa Ivana Antunovića, koji je umro 13. siječnja 1888. godine u Kaloči.

Ti "Razgovori" u Matici subotičkoj bili su susret svećenika i svjetovnjaka, gdje su obrađivana pojedina pitanja iz kulturnog i političkog života bačkih Hrvata.

Zato je sretna zamisao da se ovi "Razgovori" obnove, jer ima mnogo pitanja i problema o kojima treba razgovarati.

Predsjednik Instituta "Ivan Antunović" je u pozdravnom govoru iznio glavne zadatke Instituta, ove naše kulturne ustanove da zapodjene razgovor, t.j. suradnju sa što širim slojevima našeg naroda u svim suvremenim problemima. (Pozdravni govor L. I. Krmptića objavljen je u listu "Bačko klasje" god. 1991. br. 61. str. 10-11.)

Glavna točka programa ovog obnovljenog "Razgovora" 13. siječnja u "Paulinumu" bila je predavanje prof. Ivanke Skenderović pod naslovom "Bački Hrvati - Bunjevci u popisima stanovništva" (jučer, danas i sutra). (Ovo predavanje objavljeno je u ovoj "Subotičkoj Danici" za 1992. godinu.)

U prvom dijelu predavanja iznešeni su povijesni podaci o političkim prilikama bačkih Hrvata u 19. stoljeću i sve do novijeg doba. U drugom dijelu referata iznešeni su statistički podaci u popisima stanovništva, koji su za nas porazni, jer se broj Hrvata u Subotici, u Bačkoj i Vojvodini, stalno smanjuje.

Ovo predavanje je organizirano jer smo se tada nalazili pred popisom pučanstva koji je održan početkom travnja. Dobro je zamijećen problem jer kod Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) u Bačkoj uvijek je suvremeno pitanje o izjašnjavanju i opredjeljenju u popisu.

To su pokazali rezultati i ovog najnovijeg popisa iz 1991. godine jer su porazni. Zbog teških i nemirnih općih političkih prilika u našoj zemlji i zbog lukavog ubacivanja u popis posebne šifre 028 za Bunjevce, došlo je do nesretnog podvajanja. Veliki broj naših pripadnika nije htio ili nije smio izjasniti se kao Hrvat, nego opredjelili su se za ono što je manje opasno. Izjasnili su se kao Bunjevci.

Tu pojavu treba smireno proučiti i dugo i strpljivo raditi da se to stanje popravi. Nestrpljivost ne donosi nikakve rezultate. Na tom području buđenja hrvatske narodne svijesti kod najširih slojeva puka treba godinama strpljivo i sistematski raditi. Želimo se nadati da uspjeh neće izostati.

Iz svega vidimo da je tematika ovog prvog "Razgovora" bila doista veoma aktualna, a ipak tada još nismo mislili da će popis 1991. godine biti tako porazan i pokazati toliku našu razjedinjenost. Ta bolest nas je morila i u periodu Kraljevine Jugoslavije. (O ovom "Razgovoru" vidi opširnije u listu "Bačko klasje" god. 1991. br. 61. str. 8.-9.).

Bela Gabrić

NAJVIŠE CRKVENO PRIZNANJE prof. BELI GABIRČU

BR1

Papa Ivan Pavao II. 30. ožujka 1990. godine podijelio prof. Beli Gabriću iz Subotice najviše crkveno odlikovanje "Pro Ecclesia et Pontifice" (Za Crkvu i Papu) koje Katolička crkva daje zaslužnim katoličkim svjetovnjacima kao priznanje i nagradu za njihov zaslužan rad na polju duhovne kulture.

Svečanost predaje odlikovanja bila je u sjemenišnoj kapeli u Subotici dne 22. travnja 1991. godine povodom 70 godina života i 50 godina spisateljskog rada prof. Bele Gabrića. U 17 sati bila je sv. misa na koju se skupio lijepi broj rođaka i prijatelja slavljenika. Euharistijsko slavlje je predvodio subotički biskup msgr. Ivan Pénczes, a u koncelebraciji su bili vlč. Lazar Ivan Krmpotić i vlč. Bela Stantić.

Poslije evanđelja vlč. Krmpotić je održao pozdravni govor u kojem je prikazao kulturni rad prof. B. Gabrića. (Taj pozdravni govor je u cjelosti objavljen u ovoj Danici za 1992. godinu). Poslije toga je biskup Ivan uz nekoliko toplih riječi i najljepših želja predao mali medaljon i diplomu slavljeniku. Poslije toga je prof. Bela održao zahvalni govor (koji je objavljen u listu "Bačko klasje" god. 1991. br. 63. str. 8.-9.)

Poslije sv. mise bio je prijateljski susret u blagovaonici sjemeništa. Mnogi pojedinci u ime ustanova i u svoje osobno ime pozdravili su, uz male poklone i cvijeće, slavljenika i čestitali mu na velikom Papinom priznanju sa željom da doživi još mnogo godina plodnog rada za opće dobro našeg naroda.

A.A.

SK BAJKSI RAZGOVORI "BUNJEVCI DANAS"

Desetljećima su Hrvati u Mađarskoj bili prepušteni sami sebi bez potrebne političke i kulturne pomoći službenih predstavnika vlasti u Hrvatskoj i u susjednoj Vojvodini.

Kada su nastupile demokratske promjene u Republici Hrvatskoj, a nova demokratska vlada u Republici Mađarskoj počela pokazivati više razumjevanja prema nacionalnim manjinama u državi, sve više se razmišljalo: kako pomoći sunarodnjacima u novim uvjetima.

Kao prva akcija bila je obnova "Bunjevačke čitaonice" u Baji da bude centar i organizator kulturnih priredaba. Njen predsjednik g. Antun Mujić i Lazar Ivan Krmpotić, predsjednik Instituta "Ivan Antunović" u Subotici dogovorili su se o suradnji ove dvije naše kulturne ustanove.

Dogovoreno je da se organizira skup kulturnih radnika, gdje bi se govorilo o temama iz društvenog i kulturnog života Hrvata-Bunjevaca sa obadvije strane državne granice. Najprikladnije je da taj skup bude dan prije proštenja sv. Antuna u franjevačkom samostanu u Baji. Tako bi se mogle povezati te dvije svečanosti.

Skup je nazvan: Bajski razgovori "Bunjevci danas".

Prvi skup je održan 16. lipnja 1990. godine u povodu 80. godišnjice "Bunjevačke čitaonice" u Baji.

Daleke 1910. godine tadašnji Bajski župnik Lajčo Budanović (kasnije subotički biskup) osnovao je "Bunjevačku čitaonicu", ali vlasti nisu dozvolile to ime i zato je prozvana "Kršćanska čitaonica".

Drugi bajski razgovori "Bunjevci danas" održani su 15. lipnja 1991. godine u društvenoj zgradi političkih stranaka sa početkom u 10 sati.

Na ovom drugom skupu obrađeno je više tema:

Antun Mujić je u svom uvodnom predavanju govorio o položaju Hrvata u Mađarskoj tokom proteklih desetljeća kada nas je trianonska granica razdjelila.

Zatim je skup pozdravio g. János Cserhati, zamjenik gradonačelnika u Baji. On je govorio o potrebi da se sačuva kulturna baština Hrvata u Mađarskoj.

U ime Sabora Republike Hrvatske skup je pozdravio dr. Đuro Vidmarović, narodni zastupnik i predsjednik Potkomisije Sabora za suradnju sa Hrvatima u susjednim zemljama. On je govorio da Hrvatima sa obadje strane granice ne smiju biti zaboravljeni i prepušteni stihiji asimilacije.

O aktualnim problemima manjinskih škola u Mađarskoj govorila je Janja Horvat, savjetnica vladinog Ureda za nacionalne i etničke manjine.

Bosanski franjevac iz Dervente o. Andrija Zirdum pročitao je svoje predavanje "700 godina franjevaca u Bosni".

Prof. dr. Ante Sekulić je pročitao svoje predavanje "600. obljetnica prvog povijesnog spomena Subotice".

Gost iz Zagreba, predstavnik Matice hrvatske na ovom skupu, Stjepan Sučić, je govorio o radu ove stare kulturne ustanove i o njenim zadacima među Hrvatima u dijaspori.

Tajnik sekcije PEN kluba u Zagrebu govorio je o tom udruženju i nastojanju da budu obuhvaćeni i hrvatski književnici u Mađarskoj.

Lazar Ivan Krmpotić je pročitao svoje predavanje "Što je učinio Institut "Ivan Antunović" u 1990. god. i plan rada za 1991. godinu."

Predsjednik DSHV Bela Tonković je govorio o temi: "Rad Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini".

Glavni urednik vjerskog lista "Svjetlo riječi" u Sarajevu, fra Ljubo Lucić je govorio o dolasku franjevaca u Bosnu i njihovom djelovanju u tim krajevima među pukom.

Tokom skupa više puta je izražena želja da se franjevci vrate u svoj samostan u Baji.

Subotički publicista i književnik Vojislav Sekelj je pročitao svoje predavanje "Salaš - Bunjevci - Europa". Danas kada svi naši narodi ističu da žele u Europu postavlja se pitanje čime da se Bunjevci-Hrvati otvore Europi? I oni imaju što ponuditi. (Članak je objavljen u listu "Glas ravnice", god. 1991. br. 11. str. 11.-12.)

U planu je da važnija predavanja sa ova dva skupa u Baji budu objavljena u Zborniku "Ivan Antunović" br. 2. krajem 1991. god. Želimo da se ova korisna zamisao ostvari.

Bela Gabrić

JUBILEJ GRADA SUBOTICE

Dne 7. svibnja 1991. godine navršilo se 600 godina kad je u jednom sudskom dokumentu Bodruške županije davne 1391. godine prvi put spomenuto ime Subotica (kao Zabatka).

Jubilej grada Subotice proslavljen je sa nekoliko priredaba i svečanosti, a za tu priliku objavljeno je niz publikacija o bogatoj kulturnoj prošlosti našega grada.

a/ Početak proslave jubileja

Početak proslave ovog jubileja bio je 6. svibnja 1991. godine. U 20 sati ispred svečanog ulaza Gradske kuće bio je svečan koncert sa slikovitim nazivom "Ova jedina Subotica". Poslije pozdrava gradonačelnika Józsefa Kasze nastupili su zbor "Pro musica" pod ravnanjem Gabriele Egetó, katedralni zbor "Albe Vidaković" pod ravnanjem s. Mirjam Pandžić i katedralni zbor "Sveta Terezija" pod vodstvom vlč. Josipa Mioča.

U glazbenom dijelu programa nastupila je Omladinska filharmonija pod ravnanjem Elvire Huszar i

Subotički tamburaški orkestar pod ravnanjem Stipana Jaramazović.

Prigodni recital o povijesti našega grada i njegovih žitelja izveli su učenici subotičke gimnazije "Svetozar Marković".

Na kraju su nastupili članovi subotičkog Kulturno-umjetničkog društva "Bunjevačko kolo", "Népker" i "Mladost".

U okviru proslave jubileja, 7. svibnja 1991. god. u 12 sati svečano je otvorena nova postavka Gradskog muzeja u zapadnom krilu prvog kata Gradske kuće.

Pozdravljajući brojne goste, v.d. direktora Nevenka Bašić Palković iznijela je kratak historijat ove subotičke kulturne ustanove od osnutka 24. travnja 1948. god. do danas.

Poslije toga je gradonačelnik József Kasza otvorio stalnu postavku Muzeja i zahvalio njegovom kolektivu za uloženi trud.

Na dan kada pada jubilej 600. obljetnice prvog pisanog spomena Subotice bila je u subotičkoj katedrali sa početkom u 18 sati ekumenska služba riječi koju su predvodili predstavnici svih vjerskih zajednica. Velika skupinu vjernika u zajedništvu je molila za sreću i mir svih stanovnika našeg zajedničkog grada. Na to ih je potaklo čitanje izabranih odlomaka iz Biblije i pjevanje katedralnih zborova i zbora subotičke pravoslavne crkve.

Ovo lijepo i bogato okupljanje završeno je blagoslovom koji je podijelio svaki vjerski predstavnik na svom obredu. Cjelokupnu službu riječi je vodio i tumačio Andrija Kopilović. (Vidi opširnije u listu "Bačko klasje", god. 1991. br. 63. str. 26.)

b/ Jubilarni koncert

Jubileju Subotice posvetio je svoj koncert katedralni zbor "Albe Vidaković" koji je priredn 5. travnja 1991. godine u bivšoj sinagogi sa bogatim programom, u kojem su sudjelovali mješoviti i ženski zbor mladih, a kao solisti nastupili su Marijana Ivković i Terezija Buljovčić-Jegić. Zborne izvedbe pratili su na električnim ogruljama naši mladi umjetnici Jasna Jegić, Silvana Bilinc i Alen Kopunović. Čitav program je vodila s.Mirjam Pandžić. (Vidi opširnije u listu "Bačko klasje" god. 1991. br. 63. str. 29.)

c/ Dani kruha i riječi

Tradicionalna priredba "Dani kruha i riječi" povodom proslave dužijance u subotičkoj katedrali 15. kolovoza 1991. bila je posvećena proslavi jubileja grada Subotice i jubileju 80. obljetnice dužijance. Na književnoj večeri, koju je u Katoličkom krugu 13. kolovoza organizirao Institut "Ivan Antunović" poslije uvodnog predavanja predsjednika Lazara Ivana Krmpotića o našim jubilejima, katedralni župnik Stjepan Beretić je pročitao svoje predavanje "Šest stoljeća Katoličke crkve u Subotici", koje je objavljeno u ovom kalendaru za 1991. godinu. Zatim su recitirane

pjesme naših pjesnika o Subotici. Katedralni zbor "Albe Vidaković" je pjevao pjesme, posvećene našem gradu, uz pratnju tamburaškog orkestra. Glazbeni dio programa izveden je pod ravnanjem s.Mirjam Pandžić, a sve glazbene aranžmane za tamburaške pratnje na ovoj priredbi uradio je Stipan Jaramazović. Mali tamburaši pod ravnanjem Jelene Jaramazović svirali su stare bunjevačke igre.

Na toj književnoj večeri prvi puta je dodijeljena "Antuševa nagrada" Instituta "Ivana Antunovića". Nagradu su primili Branko Ištvančić, predsjednik Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva "Matija Gubec" u Tavankutu i tamburaški orkestar "Hajo" iz Subotice. Drugu nagradu je dobio Grgo Pijuković, pročelnik Etnografskog odjela Instituta.

d/ Izložba "iz crkvenih riznica"

U povodu 600. obljetnice prvog spomena Subotice, postavljena je ova izložba u sjemeništu "Paulinum". Uz uvodne i pozdravne riječi Bele Durancija i biskupa Ivana Pénzesa u prisutnosti gradonačelnika Józsefa Kasze i brojnih gostiju izložba je otvorena 14. kolovoza u 18 sati, a zatvorena je 24. kolovoza 1991. godine.

Izložba je podijeljena u tri osnovna dijela: liturgijski predmeti, radovi od slame i slike zavičajnih majstora. Postavku su izvršili Bela Duranci, povjesničar umjetnosti, Milovan Miković, književnik i Andrija Kopilović, svećenik.

e/ Meditativna večer

Tradicionalna Meditativna večer u predvečerje dužijance ove godine je bila posvećena jubileju Subotice u razmatranju o gradu kao zajednici ljudi i što je potrebno da ta zajednica bude sretna i živi u miru.

Prigodni recital je sastavila Vita Grunčić, a voditelj razmatranja bio je vlč. Andrija Kopilović. U izvedbi su sudjelovali recitatori, tamburaši i katedralni zbor "Albe Vidaković" pod ravnanjem s. Mirjam Pandžić.

f/ Dužijanica u katedrali

Dužijanica u subotičkoj katedrali 15. kolovoza 1991. bila je posvećena jubileju Subotice i 80. obljetnice kada je župnik Blaško Rajić uz suradnju Justike Skenderović i drugih članica Katoličkog divojačkog društva organizirao proslavu prve dužijance u subotičkoj crkvi sv. Roke, 6. kolovoza 1911. god.

Ovogodišnji bandaš bio je Radoslav Peić Gavran, a bandašica Suzana Vukov. Simbol dužijance od slame je izradila Kata Rogić iz Đurđina. Svečanost dužijance se uljepšana sudjelovanjem velike skupine mladih u narodnoj nošnji. (Vidi opširnije u listu "Bačko klasje" 1991. br. 64.).

g/ Gradska dužijanica u Subotici

Sve priredbe ovogodišnje gradske dužijance bile su posvećene jubileju Subotice. Bio je vrlo bogat program:

14. srpnja natjecanje rasara u Tavankutu uz sudjelovanje 10 pari risara.

19. srpnja otvaranje izložbe Cecilije Milanković iz Subotice u holu Radničkog univerziteta na temu "Bunjevačke narodne nošnje", a izloženo je više od 20 slika.

20. srpnja na stadionu malih sportova bilo je "Veliko kolo" sa bogatim folklornim programom, a za bandaša je izabran Ivica Miković i za bandašicu Aleksandra Šarčević.

28. srpnja u 10 sati je bila svečana povorka "Dužijanca '91" do centra grada, gdje je bila svečana bina sa salašom gdje su domaćini dočekivali goste, ali zbog kiše je sve odloženo za 4. kolovoz.

U folklornoj povorci sudjelovala su kulturno-umjetnička društva, okićene karuce. Prikazani su poljski radovi od sjetve do vršidbe. Uz ostale okićene karuce na jednima su bili crkveni bandaš i bandašica, a na drugima gradski bandaš i bandašica. U povorci su bili risari sa natjecanja iz Tavankuta, a pobjednički par je predao kruh od novopečenog žita gradonačelniku Józsefu Kaszi, koji je pozdravio sve sudionike ove svečanosti i zahvalio je svima, koji su na bilo koji način pomogli da se ovogodišnja žetva uspješno završi, ali na ovoj svečanosti žaloste nas vijesti da su nedaleko od nas preko Dunava žitna polja tenkovima pogažena ili krvlju poprskana.

Poslije ovih tužnih riječi ipak se na bini uhvatilo veliko kolo koje su povelili svi risari i risaruše, bandaši i bandašice i njihovi pratioci.

Tako je završena proslava gradske dužijance. Pored svih poteškoća i općih prilika, svi su željeli da sve ove priredbe održe, da se ne prekine tradicija. (Vidi opširnije u listu "Bačko klasje" 1991. br. 64.)

h/ Izložba "Subotica vekovima 1391.-1991."

U izložbenim prostorima Gradskog muzeja Subotički istorijski arhiv je 6. rujna 1991. godine otvorio izložbu dokumenata, važnih u proteklih šest stoljeća Subotice od prvog spomena 7. svibnja 1391.

Radi lakše preglednosti, dokumenti su podijeljeni u više skupina: 1. Državna uprava, 2. Zanati - industrija - trgovina, 3. Urbanizam - arhitektura, 4. Zdravstvo, 5. Kultura - etnologija - istorija naselja, 6. Iz novije istorije, 7. Sport.

Na posebnom mjestu su istaknute brojne varijante u nazivu Subotice. Da navedemo samo neke:

1391. Zabatka, 1407. Zabadka, 1567. Sabatka, 1578. Sobotka, 1653. Subotica, 1695. Suboticza, 1743. Szent Maria, 1779. Maria Theresiopolis, 1800. Mtheresiopolitanus i još mnogo drugih. (U novije vrijeme ustalili su se nazivi: Szabadka, Subatica, Subotica).

Od ostalih brojnih dokumenata spominjemo:

Zabatka je za sada najstariji naziv iz sudske isprave Bodruške županije od 7. svibnja 1391. Subotica kao selo (villa Zabadka) prvi put se spominje u povelji 1407. godine. Kao varošica prvi put se spominje u dokumentima iz 1428. godine. Subotička tvrđava prvi put se javlja u dokumentu iz 1499. godine. Prva privilegija je iz 1743. god. kojom je naselje proglašeno kao komorna varoš pod imenom Szent Maria. Privilegijom iz 1779. godine Subotica postaje slobodnim kraljevskim gradom pod imenom Maria Theresiopolis.

Iz ovih brojnih dokumenata na izložbi stičemo mnoga nova saznanja o povijesti grada Subotice tokom proteklih stoljeća. Ova izložba je samo uvod u publikacije koje Istorijski arhiv sprema u okviru proslave ovog jubileja.

Subotica 30. 10. 1991.
Bela Gabrić

1986. GODINA

Majko!
putnika iz Galileje,
Krista!

Danas je toliko zlata i svile,
sa brujom ljudi i zvona,
do najdaljih salaša.
Križa
srid raskršća i modri jablanova kraj puta.

Žar klasova žita
u plaču
tako, tiho, tiho njiše.

Daleko u studu poljska cviča,
ševa u žitu,
tamburice zvuk u beskraj vitar nosi.

Marijol
Sa vrućeg hercegovačkog krša,
što ko pinušava i plaha Buna,
prije tri
a možda i više,
teških vikova istorije naše,
s nama u nova jutra si pošla...

Posli dugih lita
pohlepom svita zavedeni
duhom bosni
opet nam valja
iz početka
u crkvu ujaka poći.

Il' nikad više?

Kako je danas lipo cviče u bašči života.
Sunce...
dok Nana i Bačo ispid salaša bilog side
i čekaju dicu
da im se vrata iz tuđeg kraja.

Bućur o ramenu i srce puno čovika
ovog
žilu dana uporno traži.

Majko Marijol
iz duge galilejske Kane.
molimo
milosti, milosti, milosti...

SUZE RONI SUBOTIČKA NANA (kraljička pisma)

Uranila nana
Uranila nana Ljeljo
U travanjsko jutro
U travanjsko jutro Ljeljo
Gleda logoš nana
Gleda logoš nana Ljeljo
Rano orizani
Rano orizani Ljeljo
Lozu posičenu
Lozu posičenu Ljeljo
Plače čokot mladi
Plače čokot mladi Ljeljo
Suze lije gorko
Suze lije gorko Ljeljo
Subotička nana
Subotička nana Ljeljo
Žali dicu svoju
Žali dicu svoju Ljeljo
Lažom zavedenu
Lažom zavedenu Ljeljo
Od nas odcipljenu
Od nas odcipljenu Ljeljo
Krivo popisano
Krivo popisano Ljeljo
Dico moja mila
Dico moja mila Ljeljo
Od roda otpala
Od roda otpala Ljeljo
Tuga nam ostala
Tuga nam ostala Ljeljo
Žalost pravelika
Žalost pravelika Ljeljo

*Terezija Buljovčić-Ječić,
Subotica, 1991.*

SALAŠI

Snivajte
među zrelim žitnim poljima
samonik bagrem vas čuva
i njegov cvijet vam miriše

Zvijezdano nebo ljubi
mjesečev sjaj nad đermom
suđeno vam je biti
na ovom svijetu bijelom

Snivajte bijeli salaši
pod plavom kupolom neba
dok Otac cijelog svijeta
nad vama sumorne oči gleda

ALEF

Branko Ječić, 1969.

Lazar Ivan Krmpotić:

GOVOR PRIGODOM DODJELE PAPINOG PRIZNANJA "PRO ECCLESIA ET PONTIFICE" BELI GABRIĆU

"Papa Ivan Pavao II. 30.ožujka 1990.god. podijelio je profesoru Beli Gabriću iz Subotice najviše crkveno priznanje "Pro Ecclesia et Pontifice" ("Za Crkvu i Vrhovnog svećenika"), koje Crkva daje zaslužnim katoličkim svjetovnjacima kao priznanje i nagradu za njihov uzoran život i zaslužan rad na polju duhovne kulture. To je prvo ovakvo priznanje koje je netko dobio u Bačkoj u toku povijesti Katoličke Crkve u ovim prostorima." - Tako je vijest o ovom priznanju prenio naš vjersko informativni list "Bačko klasje" (15.6.1990. br.57.).

Sada, kada mu u povodu 70.obljetnice njegova života i 50.obljetnice spisateljskog rada svečano predajemo, dolikuje da taj Papin velikodušni gest i javno obrazložimo. Zato evo najznačajnijih podataka iz života našeg slavljenika.

Bela Gabrić, sin Laze i Marije rođene Tikvicki, rođen je kao prvi sin u bunjevačkoj obitelji na verušičkom salašu 10.3.1921.god. nedaleko od Subotice. Pučku školu je pohađao na Klisi, a četvrti razred je učio u Subotici, u školi kod crkve sv.Jurja. U jesen 1933.god. je otišao u Travnik, gdje je završio pet razreda gimnazije u poznatoj Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji, koju su vodili oci isusovci. Zatim je školovanje nastavio u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Varaždinu. Tamo je maturirao u ljeto 1942.god.

Na zagrebačkom Filozofskom fakultetu je završio studij književnosti, hrvatskog jezika i povijesti. Diplomirao je 1950.god. i odmah u rujnu je počeo predavati kao profesor u Subotici u tzv. Bajskoj školi. Zatim je radio u pojedinim osmogodišnjim i srednjim školama u Subotici. Stalno je predavao srpskohrvatski jezik sa književnošću, a po potrebi povijest i ruski jezik.

U ljeto 1952.god. oženio se sa Amalijom, rođenom Gabrić, diplomiranom odgojiteljicom djece predškolske dobi u zabavištu.

1970.god. je prešao u subotičku Gradsku biblioteku, gdje je radio kao bibliograf, ali 20.lipnja 1972.god. je uhapšen i osuđen na godinu i pol zatvora zbog "nacionalizma". Izašao je iz zatvora u Sremskoj Mitrovici 20.XII. 1973.god. i pet godina je bio bez zaposlenja. Tek 1978.god. je zaposlen u Gradskom muzeju u Subotici kao bibliotekar i tamo je ostao sve do svoje mirovine 1.listopada 1984.god.

U razdoblju od 1969. do 1971.god. predavao je kao honorarni profesor hrvatskog jezika na vjerskoj klasičnoj gimnaziji "Paulinum" u Subotici.

Smrt našeg mladog i talentiranog pjesnika Alekse Kokića 17.VII. 1940.god. veoma je ožalostila gimnazijalca Belu Gabrića i na njegovoj sahrani odlučuje da će prema svojim mogućnostima nastaviti djelo, koje Aleksa nije dovršio. Zato je kao učenik sedmoga razreda gimnazije u Varaždinu, 1941.god. napisao svoj prvi veći literarni rad: "Aleksa Kokić, bunjevački pjesnik". Dvije godine kasnije taj sastav dopunjuje i proširuje pod naslovom: "Aleksa Kokić, bunjevački svećenik i pjesnik" (Đakovo, 2.1.1943.)

Ova prva rasprava o A.Kokiću objavljena je u kalendaru Subotička Danica za 1991.god. (63.-74.str.)

Kao mlad profesor pisao je skripte - priručnike za svoje učenike. Tako šk.god. 1951/52. napisao je "Skripta za istoriju" za osmogodišnju školu. Dvije godine kasnije napisao je skripta "Narodna književnost" za 5. razred gimnazije (1952/53.). Iste godine napisao je skripta "Romantizam u književnosti Srba i Hrvata" za 6. razred gimnazije. Za profesorski državni ispit u Beogradu 1954.god. napisao je radnju "Odras narodnog života u narodnoj književnosti Hrvata u Bačkoj" (1.9.1954.). Iste godine je napisao za učenike skripta "Ilirski pokret". Priredio je za tisak izbor poezije Ante Sekulića u zbirci "Vijenac uspomena" i napisao pogovor (Zagreb, 1968.).

Prvi javni nastup prof. Bele Gabrića bio je u hotelu Ristovača nedaleko od Bača na Znanstvenom skupu o dr. Josipu Andriću, 30.kolovoza 1969.god. sa referatom "Suradnja dr. Josipa Andrića sa Hrvatima u Bačkoj". (Taj je referat objavljen u zborniku "Dr. Josip Andrić", Zagreb, 1971., 46.-53.str.). Iste godine u suradnji sa Ivanom Kujundžićem priredio je za tisak zbirku njegovih pripovjedaka "Deran s

očima" (Subotica, 1969.). Predgovor ovoj knjizi i bogate bibliografske podatke o I.Kujundžiću priredio je B.Gabrić. Iste godine priredio je za tisak poeziju Pavla Bačića u zbirki "Oštro pero od gume" (Subotica, 1969.), a godinu dana kasnije njegovu zbirku pripovjedaka "Smrti usprkos" (Subotica, 1970.). Sudjelovao je u uređivanju dva godišta kalendara "Subotička Danica" za 1971. i 1972.god. (odgovorni urednik Blaško Dekanj, a izdavač Župni ured sv.Roka u Subotici). U Subotičkoj Danici za 1971.god. objavljeni su mu članci "Ivan Kujundžić kao kulturni radnik" (158.-161.str.) i "Da književnost bačkih Hrvata ne bude nepoznata" (211.-216.str.). Ovaj drugi članak je objavljen i u zagrebačkom časopisu "Marulić" (1970. br.4. 89.-93.str.).

Od 1978.god. je lektor vjersko-informativnog lista "Bačko klasje", a od 1982. do 1989.god. i tehnički urednik. Član je Uredničkog vijeća i veoma mnogo je radio u administraciji lista. U tom razdoblju je napisao brojne članke i izvještaje (najčešće pod pseudonimima: Al-Be, Vojmir, V-r). Prikupio je velik broj stihova i uopće pisane građe naših kulturnih stvaralaca. Sve je činio dobrovoljno, i, što je najvažnije, sa velikom ljubavlju. Zato smijem tvrditi da je svaki broj "Bačkog klasja" stvaran s velikom ljubavlju i naporom.

Istovremeno, od 1978. do 1981.god. bio je lektor i tehnički urednik časopisa "Glasnik sv.Franje" (urednik o.Leopold Ivanković, izdavač Franjevački samostan - Treći red - Subotica).

Kada je, nakon jedanaestogodišnje stanke, nanovo objavljen kalendar "Subotička Danica" za 1984.god. (kalendar izlazi sve do naših dana, glavni urednik Stjepan Beretić, odgovorni urednik Lazar Ivan Krmpotić), profesor Bela Gabrić je od početka član njezina Uredništva. Lektorira tekstove i kalendar tehnički uređuje.

Sakupljao je narodne pisme i običaje, pravio je opise bunjevačke narodne nošnje. Suautor je sa Antom Pokornikom velike studije "Bunjevačke kraljičke pisme" (Subotica, 1980.) (studija još nije objavljena). Iste godine priredio je za tisak zbirku poezije Ivana Prčića, umirovljenog učitelja iz Tavankuta "Zrnca biserja" i napisao je opširan pogovor tom izdanju (Subotica - Tavankut, 1981.).

Prigodom 60.obljetnice smrti Ante Evetovića Miroljuba napisao je prikaz "Miroljubov životni put i pjesme", koji je na književnoj večeri, 15.VIII. 1981.god. u okviru priredbe "Dani kruha i riječi" pročitao Lazar Ivan Krmpotić, a do sada nije objavljen. Iste godine objavio je u zagrebačkom časopisu "Marulić" (1981. br.5, 476.-483.str.) prikaz pod naslovom "Životni put i poezija Jakova Kopilovića". Ubrzo poslije toga priredio je za tisak oveću zbirku pjesama istoga pjesnika sa naslovom "Moja dužijanca" i za nju je napisao predgovor i sabrao je bibliografske podatke i izbor članaka o tom autoru. (Ova zbirka još nije objavljena.)

U povodu 70.obljetnice života našeg najpoznatijeg pjesnika Ante Jakšića, napisao je referat "Ante Jakšić kao religiozni pjesnik", koji je pročitao vlč.Bela Stantić u okviru proslave spomenute obljetnice 9.V. 1982.god. u župnoj crkvi u Bačkom Bregu, rodnom mjestu pjesnika. Istim povodom je napisao prikaz "Književni rad Ante Jakšića" (objavljen u listu "Bačko klasje" 1982. br.19-20, 11.str.).

U povodu 90.obljetnice rođenja i 25.obljetnice smrti našeg velikog kulturnog radnika i sakupljača bunjevačkog narodnog blaga, Ive Prčića starijeg, napisao je referat pod naslovom "Ive Prčić - sakupljač bunjevačkog narodnog blaga". Pročitao ga je vlč. Ivica Prčić na književnoj večeri 14.kolovoza 1984.god. a objavljen je u kalendaru "Subotička Danica" za 1985. (251.-260.str.).

Slijedeće godine je napisao referat o učitelju Miji Mandiću u povodu 40.obljetnice njegove smrti. Pročitao ga je vlč.Andrija Anišić na književnoj večeri 1985.god. a objavljen je u "Subotičkoj Danici" za 1986. (197.-200.str.). Iste godine napisao je referat pod naslovom "Pajo Kujundžić kao pokretač kalendara "Bunjevačko-šokačka Danica" ". Predavanje je pročitao vlč.Andrija Anišić na istoj književnoj večeri, ali još nije objavljeno.

U listu "Bačko klasje" (1988. br.44, 14.-15.str.) objavljen je članak Bele Gabrića pod naslovom "Ante Jakšić" (povodom 75.obljetnice rođenja) pod pseudonimom Vojmir. U istom broju navedenog lista (17.str.) objavio je članak "In memoriam Ante Jakšić" (povodom smrti ovog našeg velikog pjesnika 30.XI. 1987.god. u Zagrebu.).

Prof. Bela Gabrić je stalno pomagao i bio je među organizatorima priredbe "Dani kruha i riječi" od početka 1980.god. a za književne večeri je napisao nekoliko referata. Sve je to nastalo kao potreba da se u okviru proslave Dužijance, te naše kulturne narodne manifestacije, progovori o našoj prošlosti i o našim kulturnim i javnim radnicima, koji su smišljeno bili istisnuti iz svijesti naših mladih naraštaja, a sve sa ciljem otuđivanja.

Kada se u tom krugu ljudi oko "Bačkog klasja" i "Subotičke Danice" rodila misao o potrebi proslave 300.obljetnice doseljenja veće grupe Hrvata u Bačku, prof. B.Gabrić je bio član najprije Inicijativnog, a zatim Organizacionog odbora za proslavu 300.obljetnice doseljenja i obnovljenog crkvenog života među Hrvatima u Bačkoj. Tu je istom došlo do izražaja njegovo ponizno i aktivno služenje Crkvi i svome narodu. Suradivao je u pojedinim radnim tijelima navedenog odbora.

Poslije svih tih proslava trudio se da svi detalji proslave budu zabilježeni i vrednovani. Zato je pčelinjim marom sakupljao sve materijale. (O toj proslavi našeg jubileja pisao je u listu "Bačko klasje", 1.XI. 1986. br.37-38, 9.-23.str i u kalendaru "Subotička Danica" za 1987. 95.-137.str.). U okviru te proslave održan je Znanstveni skup. Uz druge predavače vlč.Andrija Anišić je pročitao odlomak referata Bele Gabrića "Duhovna lirika u hrvatskoj književnosti u Bačkoj". B.Gabrić je sakupio materijale sa toga skupa i uredio "Zbornik" predavanja (izdavač Uredništvo kalendara "Subotička Danica", Subotica, 1987.) za buduća pokoljenja Hrvata u Bačkoj.

Kada se rodila misao da se u taj jubilej uključi 300.obljetnica doseljenja franjeva- ca i puka iz Gradovrha u Bač, prof.B.Gabrić je prisustvovao na Znanstvenom skupu 1.X. 1988.god. u franjevačkom samostanu u Baču i na velikoj proslavi 2.X. u dvorištu toga samostana, a o svemu tome je pisao u "Bačkom klasju" (1988. br.50 17.-19 str.).

Bio je zagovornik da sva ta slavlja završe proslavom 100.obljetnice smrti našeg velikog preporoditelja biskupa Ivana Antunovića. Bio je među organizatorima Znanstvenog skupa o biskupu Ivanu Antunoviću 18. i 19. XI. 1988.god. Sakupio je predavanja sa toga skupa i druge priloge pa je uredio Zbornik "Ivan Antunović" br.1 (izdavač Institut "Ivan Antunović", Subotica, 1990.). On je bio jedan iz skupine hrvatskih intelektualaca, koji su bili mišljenja da se Organizacioni odbor ne smije raspustiti, nego pretvoriti u kulturnu ustanovu, koja će trajno biti na službi Crkvi i narodu. Tako je Organizacioni odbor bio preteča Institutu "Ivan Antunović", koji je osnovan 4.studenog 1989.god. Prof. Bela Gabrić je postao prvi pročelnik knjižnoga blaga Instituta tj. "Knjižnice Ivana Kujundžića" i član Vijeća Instituta.

1989.god. je napisao referat "Pjesme Marge Stipić" koji je pročitao na promociji knjige stihova iste autorice "Moje tuge" (Zagreb, 1989.) u Tavankutu 30.rujna 1989.god.

Na drugu obljetnicu smrti pjesnika Ante Jakšića, 30.studenog 1989. na skupu intelektualaca i prijatelja pokojnika, u Bačkom Bregu B.Gabrić je čitao svoj prikaz "Pjesme Ante Jakšića", koji nije objavljen.

U splitskom časopisu "Crkva u svijetu" (1990. br.2 169.-181.str.) objavio je velik članak "Pjesnik Jakov Kopilović", posvećen 70.obljetnici života poznatog hrvatskog pjesnika u Bačkoj.

Literarna sekcija KUD "Bunjevačko kolo" u Subotici priredila je u prostorijama društva književnu večer, 27.XI. 1990.god. u povodu proslave 70 godina života i 50 godina pjesničkog rada našeg pjesnika Jakova Kopilovića. Na toj priredbi B.Gabrić je pročitao predavanje "Pjesništvo Jakova Kopilovića", koje nije objavljeno.

To je samo ono što smo registrirali, a samo Bog zna i na Dan suda imat će jasnu sliku svega onoga što je ovaj skromni i plemeniti čovjek svojom mravljom i pčelinjom marljivošću skupio za kulturnu i duhovnu riznicu našega naroda i Crkve u njemu. Uz to je pomagao u izradi maturskih i diplomskih radova svima koji su mu se obratili.

Valja spomenuti da je prof.B.Gabrić i u skupini ljudi, hrvatskih entuzijasta, koji žele nastaviti "Bunjevačko-šokačku bibliografiju Ivana Kujundžića", to značajno i jedinstveno znanstveno djelo. Kolika je njegova podrška svim našim kulturnim radnicima i ustanovama, o tome bi najbolje posvjedočili oni koji su s njim suradivali.

Kada se sve smrkne, kada izgleda da nema nikakva izlaza, blagi smiješak i riječ utjehe razoružavaju čovjeka i na jedan neuobičajen način vraća se čovjeku volja i nova snaga za daljnji rad. To bi mogao posvjedočiti naš Katedralni zbor "Albe Vidaković" i druge ustanove u Subotici i Bačkoj, ali i pojedinci koji su iskusili njegovu podršku i pomoć. Smijem tvrditi da u ovom teškom poratnom razdoblju, u vrijeme teškog partijskog jednonumlja u Subotici i uopće među Hrvatima u Bačkoj, nije bilo nijedne ozbiljnije inicijative u kojoj prof.B.Gabrić nije sudjelovao, ili je podržavao i pomagao. To je hvale vrijedno i u najmirnijim vremenima, a kamoli u tako teškim vremenima. Bio je svjestan da mu upravo ta njegova nastojanja postaju zapreka u napredovanju u službi. No, to ga nije omelo da je sve svoje kršćanske dužnosti i tada bez posebnog isticanja vršio kao u najbolja vremena. Svoje kršćanske, vjerničke i hrvatske stavove nikada i nigdje nije zatajio. Ti njegovi stavovi nisu ga stajali samo karijere, nego i radnog mjesta. Kroz 6 godina taj čovjek, koji nikom nije učinio neko zlo, bio je bez posla, jer se usudio drugačije misliti, nego što je to službeni režim naređivao. Godinu i pol, što je proveo u zatvoru, bit će pred Bogom i poviješću najzaslužnije razdoblje njegova života. Osuđen je na pravdi Boga samo zato jer je u vrijeme kratkog daha nešto veće demokracije sudjelovao u nekim kulturnim manifestacijama Hrvata i vjernika u Bačkoj. Javno ću reći: prof.Bela Gabrić je osuđen, jer se usudio pomagati u uređivanju dva godišta "Subotičke Danice", jer se usudio sudjelovati na Znanstvenom skupu o dr. Josipu Andriću i napisati nekoliko članaka o književnosti bačkih Hrvata. Sve je to bilo dobro smišljeno: udariti one najaktivnije, a druge istovremeno nagrađivati, kako bi se omelo i zastrašilo naše ljude. To se ne prestaje činiti do dana današnjeg.

Zato, ako na zemlji ljudi mogu dati čovjeku neku satisfakciju, onda, voljeni naš slavljeniče, ovo Papino priznanje želi biti mala satisfakcija i priznanje za sve što ste činili i učinili, što ste podnijeli i pretrpjeli za stvar katoličku, za stvar hrvatsku u ovim bačkim prostorima. Želimo vam priznati sve za one zasluge koje ste svojim strpljivim i poniznim radom stekli pred Bogom i pred poviješću. Gospodin će vam se zato bogato odužiti vječnim promatranjem Njegova lica, koje je samo lice Istine, Dobrote i Ljubavi. A u povijest ulazite među najsvjetlije likove naše novije povijesti i živjet ćete u njoj dok bude svijeta i našeg hrvatskog naroda.

Još jednom želim zahvaliti sv.Ocu Ivanu Pavlu II. i svima onima koji su doprinijeli za ovo priznanje prof.Beli Gabriću i neka budu svjesni da se nikada neće morati zastidjeti i požaliti što su na te dokumente stavili svoj potpis, nego to će im služiti na ponos da su znali narod nagraditi u svom najboljem sinu.

A Vama, dragi naš odlikovaniče, koji ste sve ovo slavljem, u svojoj poniznosti, doživljavali kao muku, ovo je priznanje moralo uslijediti, jer da to nije učinio Rim, kamenje bi moralo progovoriti. Reći ćete: Sve je to Božji dar. Jest, to je istina, ali je istina da ste Vi sa tim Božjim darom radili i ostvarili sebe kao punu osobu, kao čovjek, kao suprug, kao odgojitelj i nadasve kao neumorni, uvijek tihi, skromni kulturni radnik ovog dijela hrvatskog naroda ovdje u Bačkoj i Crkve u njemu. U ime svih hrvatskih kulturnih ustanova u Subotici pa i šire, a napose u ime Instituta "Ivan Antunović" i uredništva "Bačkog klasja", "Subotičke Danice" i Zbornika "Ivan Antunović" ja Vam izražavam svoje najsrdačnije čestitke. Mi u ovom Vašem priznanju, jer ste dio nas, gledamo i naše priznanje i poticaj za dalji rad. Molimo dobrog i svemogućega Boga da vam po svojoj dobroti dade i nadalje svježinu duha, kojom Vas je obdario ovih 70 godina, da još dugo svojim perom, a još više srcem i ljubavlju mognete "dvoriti svoj narod". Na mnogaja i blagaja ljeta!

(Pozdravni govor mr. Lazara Ivana Krmpotića, predsjednika Instituta "Ivan Antunović" u Subotici prilikom dodjele Papinog odlikovanja prof.Beli Gabriću u sjemeništu "Paulinum" 22.IV. 1991.god. za vrijeme sv.Mise, koju je prikazao biskup Ivan Péntzes u koncelebraciji sa vlč.Lazarom Ivanom Krmpotićem i vlč.Belom Stantićem.)

Ivo Prčić, mlađi

PROLJEĆE

Zeleno,
zeleno buđenje
vedrih svanuća...

Držim
neuhvatljive sujetove
u zjenicama oka...

Protiču stoljeća
širinama nedogleda...

Sam,
u zelenim snovima
tragam
u grču lutanja
za nemjerljivim prostorima
skrivenim
u igri dlanova...

Otkrivan
izgubljen život
u bljeskanju zelenih širina...

Zvoni, zvoni...

Jedan pogled
oglašava uskrs
trajnih nadanja
i novih rađanja...

Zeleno,
zeleno buđenje
u jednom pokretu novog života...

JUTRO NA SALAŠU

Nebom se razlila rumena zora,
Mrak je podigao virange svoje.
Zlačano sunce kroz gusto granje
Prosipa jarke crvene boje.

Kupa se salaš u sjaju zore,
Plameni zraci po zidu titraju.
Probudile se malene ševe,
Pivajuć, žitna polja nadletaju.

Iz sna se bude pčelice male,
Cvrkuću vrapci ispod sivog krova.
Na ledini kraj čardaka starog
Umivena rosom miriše zova.

Topola tiho lišćem šumi
Vitar raznosi miris bagrema.
Na salašu, kad zora osvane,
U cilom svitu lipšeg jutra nema.

Đula Milodanović, Subotica

Ivo Prčić, mlađi

JESEN

Zru svanuća nedopjevanih polja
skerletnih snova vječnog stvaranja.

Nestaje vrijeme u igri valova
na obalama novih dozrijevanja.

Blista budućnost u pokretu nijemom
na mekim ravninama nemira stalnih.

Rađa se sujetlost iz iskona davnog
zamišljenog nekoć u lutanju trajnom.

Rađa se sujetlost iz iskona davnog
u tihim nadanjima, svitanja zrelih.

Rađa se sujetlost iz iskona davnog
u urelim maštanjima proteklih dana.

Zru svanuća nedopjevanih polja
skerletnih snova vječnog stvaranja...

ZIMA NA SALAŠU

Tihom lepršaju snižne pahuljice,
Padaju na putove i ravne njive,
Prikrivaju zelenu ledinu
I tršćane krovove sive.

Stoji salaš s prozorima malim
Pod gustim šlajerom bilih pahuljica,
A sa krova bisernog, snižnog,
Visi đerdan dugih ledenica.

Kroz gustu sivu maglu
Sunce je prosulo zrake svoje.
Po velikom moru bilih njiva
Stvaraju se dugine boje.

Drva se okitila kristalnim injem,
Kraj derme zaledila se bara.
Vitar je nanio debeli smet sniga
I zatrpao rovaš starog bunara.

Đula Milodanović, Subotica

OSMJEH STARICE

Nedjelja odmara grad,
Ulice u svježem tragu
nemile tuče.
Raskidano lišće,
slomljene grane,
zaplašene ptice.
Vraćam se kući umorna,
jedva koga sretam.
Malo sunca
kroz oblake plahe.
Najednom zastah.
Na pločniku hladnom, mokrom,
starica tiha,
nagnuta duboko, kleči...
Sva je vapaj jedan bila.
Čuo si je Bože!
Prignuh se.
Slabo?
Nije.
Dižem je.
U zgrčenoj ruci svoje čuva tajne.
Darova mi osmjeh
i još suze sjajne.

s.Fides Vidaković

PRED ŽETVU

Zapjevajte, njive, pjesmu skore žetve,
već usjevi rude, jedro klasje žuti.
Božje zlato plaća nadu mučne sjetve,
zivot novog kruha svako srce ćuti.

Zapjevajte smrti, nasmijte se boli,
što vam eto ide sve bliže i bliže...
rad plodne patnje moje srce vas voli,
a smirenost vaša moju dušu diže.

Zapjevajte lijepo, vi ste pjesma sama,
ljepote umiru da ljubav nahrane.
Toj ljubavi divnoj ja ću pjevat s vama,
jer nas ona vodi od mladosti rane.

Marija Vojnić Purčar

POD ORAHOM (ŽAL ZA ŠOKADIJOM)

Sjedim pod orahom pa te gledam
Dunave plavi, družu moj stari.
Razmišljam i pitam: da li su izbrojani
Mom narodu dani?
Da li je sudbina šokačkog naroda
Da nestane i ode kao tvoja voda
Kada izmorena utiče u more.
Hoće li nestati i ko mulj na dno leći?
Reci mi, Dunave, preklinjem te, recil
li će se staložit, pa će se iščistit
Kao tvoji vali tamo na obali.
Hoće li ostati još malenih klica,
Koje će čekati zrake toplog sunca?
Hoće li ponići i u život krenuti,
Hoće li se kad-tad u drvo razviti?
U velikoj brizi, u duši potresen,
Plačem, jecam, vičem, molim i zaklinjem:
Duni, južni vjete, podigni valove!
Ali ne malene, već jake, goleme!
Da se živa voda živo zatalasa.
Uzburkaj svu vodu čak do dna korita,
I mulj nek uzmuti voda valovita.
Nova nada iz njeg neka raste, klija,
Da ne umre draga, mila Šokadija.
Da još živi riječ materinska,
Da se opet rađa šokačka nam pisma.
Da možemo kazat: pa vridno je bilo!
Da mirno počine umorno nam tilo.
Nije bio zalud ni zatvor, ni muke.
Bože svemogući, daj da tako bude!

*Marija Kovačić, umirovljeni učitelj,
Mohač (Mađarska)*

SALAŠAR

U idili živi
dok ne posivi
na svojoj njivi
Tada se smiri.
Uraсте u brazde.
Kad se vrate laste,
njega više nema
medju živima.

Jakov Kopilović

Zorica Kubatov:

NARODNI OBIČAJI BUNJEVACA U ALJMAŠU (u Mađarskoj)

U V O D

Važan činilac suštine naše narodnosti su narodni običaji. Povezuju nas s prošlošću. Podsjećaju nas da ne zaboravimo odakle smo došli. Istovremeno pomažu nam da ostanemo ono što jesmo - Bunjevci.

Nažalost, ovi lipi narodni običaji lagano odlaze u zaborav. Stari ih ne pridaju, mlad svijet nema od koga da priuzme stare običaje. Ali, vridnost bi bilo!

Svaki običaj vraća nas u prošlost. Tražimo naše korene da se možemo za njih uhvatiti. Kroz običaje možemo zaviriti u svakodnevnicu, u blagdane, u osjećajni život naših pradičova. Šta bi nas više približilo drugima nego svijet o slabosti ljudske naravi?

Znanje historijske prošlosti je nužno i važno. Upoznaje nas sa životom naroda. Narodni običaji nam pomažu da vidimo čovika, jer u svakom običaju su ljudski strah, virovanje, želje i očekivanja.

Ali, ne treba samo upoznati naše narodne običaje, nego treba ih sačuvati, nastaviti i pridati novom pokoljenju.

Zašto sam baš Aljmaš izabrala za moje istraživanje? To je moj rodni grad, to je moj dom, tu sam upoznala i naučila bunjevački jezik. Vidila sam oko sebe Bunjevce i njihov život i običaje.

U Aljmašu obraćaju veliku pažnju na nigovanje i prepород narodnih običaja. Svake godine organiziraju prelo. U Bunjevačkom klubu mogu govoriti bunjevački. Dica mogu ići učiti narodne igre i svirati u tamburaškom orkestru.

Ima naš grad i mali muzej gdi su izložene bunjevačke narodne nošnje i razni predmeti iz života Bunjevaca.

1. ZIMSKI OBIČAJI

U narodnom životu uz zimski ili božićni ciklus blagdana veže se najviše magičnih dilovanja, raznih virovanja od kojih mnogi potiču još iz pretkršćanskog doba.

Razdoblje prije Božića je vrime Adventa, očekivanja dolaska Mesije. Advent hrvatski znači: dolazak, tj. priprava na došašće Otkupiteljevo. Traje četiri nedilje, jer je svijet četiri hiljade godina čekao na došašće Kristovo. Za to vrime svaki dan rano u zoru drže se u crkvi mise, zornice, na spomen onog duhovnog mraka, u kojem je svijet posli istočnog griha živio do porođenja Kristovog.

M A T E R I C E

Na treću adventsku nedilju Bunjevci slave Materice kao obiteljski običaj. U to doba pada crkvena svetkovina rođenja Isusova. Zato svako zahvalno dite na Materice se sića muke kojom ga je mater rodila i ljubavi kojom ga je othranila. Zbog toga dolazi svojoj majci čestitati i zahvaliti.

U subotu uveče ili u nedilju prije podne dica i odrasli rođaci pozdravljaju svoje majke pa čak i djevojke koje će biti majke.

Ovako čestitaju:

Mama ili baka kaže:

*"Faljen Isus gazdarice,
Čestite vam Materice!
Ja sam došo priko mora
Da mi date pet šest ora
Suvi šljiva, jabučica
I još pet šest pengovića."*

Ili:

*"Faljen Isus mamice,
Čestitam vam Materice
Mi smo došli priko mora
Da nam date pet šest ora.
Molimo koju jabukicu
I još koju pengovicu."*

"Ti, živa i zdrava bila!" ili: "Ti, živ i zdrav bio!"

Čestitari budu pogošćeni, a dica se daruju orasima, jabukama. Materice su naročito vesele u velikim obiteljima gdi su prisutna dva-tri pokoljenja. Tada se oko najstarije majke okupljaju sva njena dica, unučad i prauučad pa onda nastane pravo obiteljsko veselje.

O C I

Nedilja prid Božić je posvećena ocima. Kao što su prijašnje nedilje slavili i čestitali materi i baki, tako ovaj dan dica čestitaju i časte svoje očeve, othranitelje.

B A D N J E V E Č E

U raznolikim i bogatim božićnim običajima mnogi su vezani za Badnje večje. Postavljanje božićnog stola ima ustaljene običaje i oblike.

Badnji dan je posni dan do izlaska zvizde Večernjače.

Za Badnje večje Bunjevci su pravili božićnjak - pleteni kolač u obliku dvojnog križa, a u njega su stavili zlatan ili srebrn novac. Božićnjak je bio ukrašen figuricama od tista (mali Isus u jaslama s pastirima i ovcama, ptice, domaće životinje, burence, žitno klasje, sunce, misec, golubovi, kvočka s pilićima).

Ranije se božićnjak ukrašavao i suhim šljivama i višnjama.

Prid sumrak se u kuću unosi slama i prostire po kuhinji i sobi.

Večera je počimala molitvom. Članovi obitelji su čestitali jedni drugima. Na stol se prostire bili stolnjak, a ispod njega se metne malo slame i sina, jer se Spasitelj rodio na slami u štatici. Ovisno o materijalnom stanju obitelji, za večeru je bila soparna grahova čorba ili riblja čorba, papula ili pečeni šaran ili pupačka s makom. Meda jedemo na Božić, jer je po ričima Svetoga pisma Isusovim porođenjem nebo medom poteklo. Bili luk umačemo u med u znak da smo za Isusa pripravni. Badnjak pridstavlja sve što o Isusovom rođenju znamo. Na njemu je Gospa sa novorođenim Spasiteljem, štatica, pastiri, ovce, magarac, a tamo je i anđeo kao čauš Božji i navistitelj ciloga događaja. Upale se tri ujedno opletene svičice u znak da je jedan Bog u trima osobama, tj. Otac, Sin i Duh Sveti. Svića se utrne za vrime večere posli čorbe. Utrne je vinom najmanje muško dite u spomen malog Isusa i zato što je u Svetom pismu muško vazda istaknuto pred ženskom i zato jer je Isus rekao: "Pustite malene k meni, jer je njihovo kraljevstvo Božje." Na koga je dim letio, taj će, po virovanju, prvi umriti te godine.

Pod stol su se unosili razni domaći i gospodarstveni alati, konjski hamovi i u jednoj "saćurici" razni plodovi da bi se posvetili.

Išlo se u crkvu na ponoćnicu, jer se Isus rodio u ponoć. Dica su spavala na slami, prostrtoj po podu. Posli povratka sa ponoćnice jelo se pača. Vrativši se s ponoćnice domaćini su probudili i nahranili stoku, a jednu crvenu jabuku su bacili u otvoreni bunar, te su s tog bunara pojili stoku sve do Bogojavljanja (Tri kralja). Tada se jabuka izvadi iz bunara.

O narodnim običajima teta Katica Berberović je kazivala:

"Na dan sv. Lucije, 13. decembra, nije slobodno šlingati i šiti, jer onda kokoške neće nositi jaja. Žene triba samo da side i nije slobodno da ženske osobe dođu u goste, nego samo muški. To je onda bila nika vračka. I onda se žito posije u veliku šoljicu ili malu zdilicu da za Božić iznikne i bude lipo zeleno."

O Badnjem danu i Božiću teta Katica Berberović je kazivala:

"Ujutro je mama ustala pa je kolač zakuvala. Kad je već bilo gotovo, da će tribat praviti, onda je mene probudila i od tista smo pravili ptice i kojikake figure, što se na kolač meće i to se tako ispeklo zajedno."

"Onda smo i granu pravili i pripravljali se. Sve smo tako spremili. Čekali smo da dođe Badnji dan i govorili smo: Danas dan, sutra dan, prikosutra Badnji dan, ili: Danas večje, sutra večje, prikosutra Badnje večje. Ako je kogod došao u kuću, rekao je: "Faljen Isus, čestiti vam bili Adam i Eva, Badnje večje i Isusovo porođenje!"

"Onda smo za večeru pripravljali grahovu čorbu, a bilo je gube s makom i tista s makom. Bilo je i ribe. Prije večere doneli smo u sobu slamu, a pod astal smo metnili kotaricu zobi, žita, kukuruza, a i alat smo metnili. Sve je to bilo pod astalom, a na astal se metne malo slame i onda se pokrije čaršapom. Onda smo na astal stavili večeru i sili večerati. Prvo smo tribali moliti. Bačo je metnio svičicu u žito, metnili su i zeleno žito što je izniklo. Onda je bačo bilog luka u med mečo i svi smo to uzeli. Posli večere mama je pravila od jajeta pticu i metnila je na vrata. Ja sam uvijek otvarala vrata da gledam, jer je išla gori-doli. Na jajetu je opravila rep, kljun i krila. Ja sam to volila. To nije svako znao napraviti. To je bilo štogod lipo."

"U ponoć smo išli na ponoćnicu i molili smo. Kad smo došli kući, onda je bačo pošo stoku pogledati, konje i sve što je tribalo."

"Prvi dan Božića smo išli u crkvu i tamo se molilo i pivalo svete pisme: "Hajte, braćo, da idemo", "Ditešce nam se rodilo", "Neba dvorani". Drugi dan je sv.Stipán, a treći dan je sv.Ivan i mnogi slave imendan."

Teta Terezija Vujkov je rekla ovo:

"U crkvi na Badnji dan pale vatru i svete vodu. Svaki nosi kući malo od te žerave."

"U adventu je post. Ima tko posti petkom, a ima tko posti i sridom. Na Badnji dan peku kolače i kuvaju pača. Bio je bogat Božić i siromašan Božić. Za Badnje večer se kuvo grah i kukuruza. Također je bilo i ribe. Dicama je otac bacaó orase za vrata. U slami je tribalo tražiti orase. Pogledali su ko je više nakupio. Posli večere su išli na ponoćnicu."

"A sutra dan je velik svetac, prvi dan Božića. A uveče se već slavi sveti Stipán, a sutradan se slavi sveti Ivan. Mnogi drugovi i rodbina slavili su svetog Stipána i svetog Ivana."

"Posli sv.Ivana su Mladenci. Idu šupljivati dica. Idu od kuće do kuće i šibaju svakog."

NOVA GODINA

Na dan sv.Silvestra spremaju se za proslavu Nove godine. I to je crkven svetac. Zato idu u crkvu na večernje. Tamo popo kaže koliko se dice rodilo, koliko se pari vinčalo, koliko je muški i ženski umrlo. Sutra dan je Nova godina.

TRI KRALJA

Na Tri kralja u crkvi svete vodu i nose svetiti kolač. Šta je ostalo od Božića, to onda svete na Tri kralja, također svete i jabuke. Svako nosi kući posvećenu vodu. Tata kod kuće tom vodom posveti bostan (bašču), kuću i stoku.

PRELO

Prelo se držalo od Božića do kraja poklada. Imućniji gazda pozove rodbinu na prelo. Žene donesu sa sobom prelje. Starije su učile mlade presti. Ukućani su ih lipo dočekali. Gosti, kad su stigli, rekli su:

*"Držite čaše svi u ruci,
A ti, gazdo, vino vuci.
Časti goste dok ne svane,
Dok ti ardov ne usane.
Gazda, gazda laku noć,
Bog ti bio na pomoć!"*

Najprije su pili rakiju. U deset sati je već bio kuvan ovčiji paprikaš. U gazdačkoj kući su ga kovali u vinu s malo vode. Oko podne su razgledali kuću iznutra i spolja. Ako je u kući bila divojka, onda su pogledali i štafirung. Muškarci su pogledali stoku i konje. Posli podne, oko četiri-pet sati je bila večera. Na to su već stigli i najvažniji rodovi, ponekad čak i iz susjednih sela. Najbolje je bio dočekan vinčani kum. Zatim dode i ženina rodbina. Dođu ujak, ujna, tetak, teta, pa se vesele i viču:

"Ja sam tetka rodena!" ili: "Ja sam ujna rodena!"

Za večeru je telećiji paprikaš, pečenica, zatim krofne, listići i prisnac. Dođu i tamburaši pa pivaju najprije bećarac:

*"Almašani, ne bojte se gladi,
Rodile su bundeve u čardi.
U čardi ima Bunjevaca dosta,
Lipa birtašica do zore mi osta.*

*Almaškinja, alaj si mi lipa,
Kad se za njom šuška bila svila,
Crne oči i rumenoga lica,
Tak izgleda prava Bunjevčica.*

*Vinogradari u Aljmaškom selu,
Dok vas ima, bit će vina u veselju.
Oj, Bunjevci, u našem selu,
Al' ćemo se veselit na prelu.*

*Kad me žena kući zove,
Tamburaši sviraju pisme nove.
A Šavranac ih znati mora,
Pa ma odmah bila zora.*

*Pare imam svaki dan za piće,
Al' nemam da ko meni ide.
Šalaj, dalaj tiram kola,
A niko me ne zamiera.*

*Tamburaši, svirajte lagano bećarac,
Nek se vidi kako mulatuje Šavranac.
Vranci potegnu od kola štrange
Pa sve letu do moje mile drage."*

Igrali su Malo i Veliko bunjevačko kolo, Momačko kolo, Kukunješće, Keleruj, ponekad Čardaš i Oberstejger polku.

Najbolje su pivali pisme: "Milkina je kuća", "Đuvegije di ste da ste", "Anica je istrčala", "Ah, kad tebe ljubiti ne smim".

Dođu i susjedi, momci i divojke. Oni samo malo ostanu. Uveče u deset sati postavljaju sarmu. Do zore se vesele i lumpuju. Kad odlaze kući, svaki pozove rodove na njihovo prelo.

Čika Joso Petrekanić je zabilježio kako je završilo prelo kod Tukina Petrekanića:

"Već je nekoliko dana trajalo prelo kod Tukina i nisu se hteli razići. Kad su igrali "jastuk tanca", Tukin je bricu ubo u jastuk i kad su bacali doli, perje je sve bolje izletilo. Svi su bili perjavi i tako su se razišli."

A kaki je sada taj običaj? Sad više ne predu. Drži se Veliko prelo u Centru za kulturu. Tu dolaze aljmaški i iz okolice Bunjevci, a još i Švabi i Mađari da provedu jednu nezaboravnu noć uz naše pisme i igre.

(Nastavit će se)

KLETVA

*Suza oku nije tuđa bila,
ko ni salaš
srid široki' njiva.
Suza pada
tu 'di salaš strada.
Cma zemlja suzu sa'ranila,
prazan karnić,
srušeni ambari.
Dudovima orizane grane.
Salaš stari,
a prid kućom korov.
Nema veće kletve u naroda
nego ona
stari' Bunjevaca:
"U bunaru smrdila ti voda,
ispriđ praga
zubača ti rasla,
na odžak ti ne sletila roda".
Stigla nas je ova kruta
kletva...
Puste njive i kiselo grožđe,
crne urane, švake i lisice
ostavljene
čuvaju salaše.
'Di su momci? uranci i karuce? pa divoj-
ke?
a 'di pisme naše?*

Stipan Vojnić

DERMA

*Stara derma pustoga bunara
još se sića drveni' alova,
'ladne vode i žedni' svinjara.
Soja škripi, a vitrovi 'ladni,
misečina pripovitke čuva.
Slomljen kabo,
gvozdeno povrislo
tužnu pismu uspomena klapi.
Drven rovaš otruli' dasaka.
Tužni dani ko duboka raka.
Na dračovoj grani
jedan vrebac stari
piva pismu već zaboravljenu.
Vrime nosi
derme i salaše.
Pisme naše odnela je voda,
a svinjari
postali gospoda.*

Stipan Vojnić

PRELO

OBNOVIMO I SAČUVAJMO NAŠE NARODNE OBIČAJE

U svojoj svakodnevici narod je nastojao unijeti neka događanja, koja su imala za svoj cilj da obični život ima što više ljepote i prijateljskog druženja.

Tako su pojedini običaji postali vezani za određene događaje u životu obitelji ili šire zajednice. Ti običaji su postali narodna svojina, koja je od naroda čuvana i prenošena od naraštaja do naraštaja. Postali su opća narodna vrijednost.

Zato možemo reći za sve hrvatske narodne običaje, pa i za bunjevačke i šokačke, da kriju u sebi mnogo ljepote u svojoj slikovitosti i u izražavanju ljudskih vrijednosti. Kao zaključak možemo reći da su narodni običaji izraz i znak samobitnosti i obstojnosti svakog naroda. I dok ih narod ima i čuva, on ima svoje, samo njemu pripadajuće oznake i znakove za prepoznavanje. Ako neki narod zaboravi i zanemari svoje narodne običaje, izgubio je svoju samobitnost i utopio se u opće oznake internacionalne masovne kulture.

Svaki dan smo svjedoci da se to doista događa u našem narodu pod utjecajem svih sredstava propagande i modernih medija kao što je naša i strana televizija i najrazličitiji filmovi, naši i svjetski.

Pored svega toga, naš narod je ipak sačuvao neke svoje običaje sve do naših dana.

Ovom prilikom želimo upoznati narodni običaj "prelo" i to kako je nekada bilo i u kojem se obliku sačuvalo i kako se taj narodni običaj može dalje njegovati u ovo naše doba moderne tehnike i informatike.

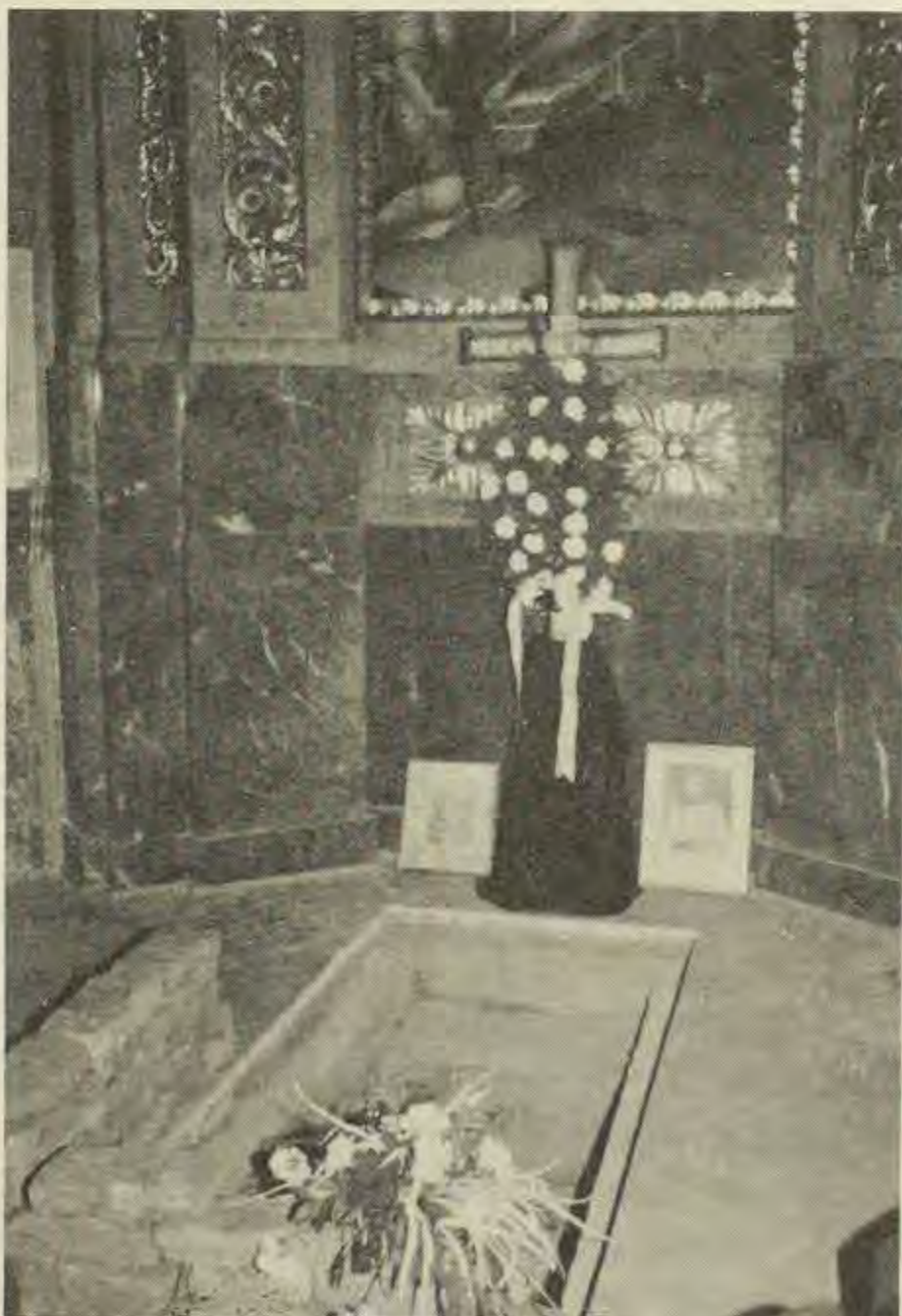
Prelo je u svom najstarijem obliku, kako samo ime kaže, bio sastanak, tj. skup žena koje su se skupile kod neke svoje komšinice. Svaka žena je ponijela svoje predivo pa su prele, a pletiva je trebalo mnogo zbog tadašnjeg načina života. Uz rad su pričale o raznim zgodama iz života, ili su se bavljale pričanjem narodnih pripovjedaka u kojima je bilo mnogo fantastike. U tom skupu obično se našla žena koja je znala zapjevati neku narodnu pjesmu, koju su druge žene prihvatile. Tako je ovo prelo prolazilo uz priču i pjesmu.

U isto vrijeme u drugom dijelu kuće oko ognjišta okupili bi se odrasli muškarci i u razgovoru i u prepričavanju raznih događaja provodili duge jesenje i zimske večeri.

Drugi oblik možemo nazvati "prelo mladeži".

Djevojka sa svojim sestrama u kući roditelja priredila je prelo. Pozvale su svoje prijateljice i momke iz komšiluka na prelo u popodnevnim satima. Djevojke su ponijele svoje predivo i uz šalu i zadirkivanje su prele. To nikada nije moglo biti bez pjesme o draganu kojeg su priželjkivale i čekale.

Međuvremeno, kako se približavala večer, na prelo su došli momci iz bližeg i daljeg okoliša. Oni su se među sobom šalili, ali nisu pustili djevojke da nastave svoj posao, pa su one redom ostavljale svoje predivo i pridružile su se ostalima u zabavi. Obično se tamo našao frulaš, gajdaš ili tamburaš, koji je svirao mladeži i tako su se svi bavljali u igri i pjesmi. Djevojke su na polasku na prelo ponijele nešto za jelo pa bi s onim, što su pripremile domaćice, pogostile sve

goste te večeri. I momci su nešto ponijeli da počaste svoje drugove. To je najčešće bilo malo rakije ili neko drugo piće.

Ovaj oblik prela mladeži je vrlo davno nestao kao narodni običaj u našim krajevima u Bačkoj. Promjenom načina života, prelje su izgubile tako važnu ulogu u životu naših obitelji. Prela mladeži su sve više nestajala, a mladi su našli drugi oblik zabave kao što je "divan", "kolo", "skupština" i "kokice" (u korizmi).

U naše dane mladež traži nove oblike zabave i druženja, ali veoma je nesretna što nema pomoći ni razumijevanja od društvenih i političkih organizacija i starijih naraštaja.

Pod utjecajem "ženskog" i "omladinskog prela" dobilo je ime i "obiteljsko prelo". Dida i majka u pokladama priređuju prelo za svoju djecu, najčešće za udate kćeri i zetove, a osobito rado u goste su dočekana unučad. To su dani kad se svi skupe u goste da provedu lijepe trenutke u druženju i razgovoru. Ti su susreti bili veseli i očekivani, jer su se udate sestre dosta rijetko našle. Bile su razdvojene zbog života na salašima, koji su udaljeni jedni od drugih. Osobito su djeca brojila dane kad će ići kod dide i majke na prelo. Svi su se veselili dječjim igrama koje su ih čekale. Zbog tadašnjih uvjeta života na udaljenim salašima, susret i sastanak kod dide i majke bio je očekivan s velikim nestrpljenjem i s iskrenom radošću kod svih.

Obiteljsko prelo je obično bilo dva dana, tako da je prvi dan bio svinjokolj, a drugi dan je u cjelini posvećen zajedničkom druženju i čašćenju. Odrasli muškarci su pričali o svojim poslovima na njivi, a često su iznosili razne brige koje su imali u svakodnevnom životu. Ženski svijet je proveo vrijeme u pripremanju jela za sve goste. Ali, svi zajedno su se našli ujutro kod ručka, a u podne kod užne. Za ručak je bilo pečene divenice i krvavice, za užnu je bila čorba od mesa i pečeno svinjsko meso. Ali prelo nije moglo proći bez fanaka.

Poslije užne, pred večer počeli su se gosti razilaziti, jer je trebalo stići do salaša koji je bio daleko. Prije razilaska svi gosti su dobili preljski dar. Ženski svijet je dobio maramu ili papuče. Muškarci su dobili maramicu ili što drugo. Također i unučad nisu ostala bez dara, koji ih je sve obradovao.

Na prelu je osobito lijepo dočekan novi zet, koji je prvi put došao. On je za dar dobio bijelu košulju, a i kćer, koja je prvi put došla materi na prelo, također je dobila malo vredniji dar (najčešće ruvo od paje).

Ako su dida i majka živjeli na salašu, onda je tamo bilo i obiteljsko prelo. Ali, dosta često bilo je tako da su dida i majka živjeli u varoši ili u selu, pa je tamo bilo i prelo.

Obiteljsko prelo se sačuvalo u raznim oblicima sve do naših dana i treba sve učiniti da se taj lijepi naš narodni običaj sačuva i dalje njeguje. Obiteljsko prelo ima svoju ljepotu zbog prijateljskih susreta i razgovora, a toga smo svi danas željni zbog ovog nervoznog vremena, koje je razorilo prijateljstva i naše obitelji.

Danas su se promijenili uvjeti života našeg naroda. Bez obzira gdje su dida i majka, ili na salašu, kojih je sve manje, ili u varoši, ili u selu, neka oni sve dok su u mogućnosti, prirede prelo za svoje članove obitelji, koji nisu zajedno s njima. Neka se svi skupe na prelu i neka barem jedan dan prevedu zajedno u prijateljskom druženju i da se duševno odmore.

Treba sve učiniti da se sačuva naše obiteljsko prelo, ali moramo paziti da kod darova ne bude takmičenje i da se ne pretjeriva sa skupim darovima, jer to pojedine obitelji natjera da odustanu od prela zbog velikog troška. Na prelu nije najvažniji dar, nego prijateljsko druženje i okupljanje da nam se obitelji sasvim ne rasture.

U naše dane imamo još jedan lijep oblik obiteljskog prela. Poslije vjenčanja, mladence, pored roditelja, zovu na prelo tetka, strina i ujna. I to je prelo obično zimi u poklade, prije početka korizme.

Pored mladenaca, domaćini pozovu u goste i svoju djecu i unučad pa je to veliko i veselo prijateljsko sastajanje, koje doprinosi ugodnom raspoloženju svih gostiju.

To je prelo samo jedan dan. Mladenci dolaze u goste prije podne na užnu (objed) i ostaju do večere.

Mladenci dobiju preljski dar ("prelo"). Mladoženja dobije košulju ili nešto drugo prikladno, a mlada materijal za haljinu, ili nešto drugo. Također i ostali članovi obitelji dobiju neki manji dar.

Neka se i ovaj oblik obiteljskog prela svakako sačuva, ali treba paziti da ne bude takmičenja i pretjerivanja u darovima, jer to nepotrebno dovodi do velikog troška. Nije najvažniji dar, nego prijateljsko sastajanje da se rodbinstvo očuva.

"Veliko prelo"

Pod utjecajem imena ovog obiteljskog prela i javna priredba sa zabavom nazvana je "Veliko prelo".

U Subotici je ova kulturna priredba sa zabavom održavana svake godine na Marin dan (2.veljače) sve do prvog svjetskog rata (1914.-1918.). Osim zabave i okupljanja, ovo prelo je pomagalo u buđenju i održavanju narodne svijesti Bunjevaca, jer je ovo narodno veselje organizirala "Pučka kasina".

Poslije prvog svjetskog rata, u novoj državi Južnih Slavena nastavljeno je sa priređivanjem ove zabave, ali prelo su priređivala i ostala hrvatska društva, pa je u toku poklada bilo više prela u Subotici i Somboru.

Za vrijeme drugog svjetskog rata i u poslijeratnom periodu uništene su mnoge vrijednosti iz naše narodne tradicije pa su tako nestala i prela kao javna zabava mladeži i kao kulturna priredba.

Na sreću, prela su se povukla u obiteljski krug i tamo su sačuvana sve do naših dana.

Kad su se pojavile nade da je nastupilo proljeće u našem političkom i kulturnom životu, Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo "Bunjevačko kolo" organiziralo je veličanstveno "Veliko prelo" u Sajamsko-sportskoj hali u Subotici početkom veljače 1971., 1972. i 1973. godine sa bogatim folklornim i kulturnim programom. Tada su priređena prela i u Hrvatskom domu u Somboru sa međusobnim gostovanjima Subotičana i Somboraca.

Ali brzo je "Veliko prelo" u Subotici postalo žrtva političke represije, a u Somboru se nekako uspjelo spasiti.

Tako su prolazile duge godine bez prela u Subotici, ali u novim demokratskim ozračjima KUD "Bunjevačko kolo" uspjelo je obnoviti ovu lijepu narodnu priredbu i "Veliko prelo" je ponovo priređeno u Sportskoj hali u Subotici 19.veljače 1990.god. i 9.veljače 1991.god. sa bogatim programom, gdje su nastupili poznati pjevači i folklorna sekcija Društva.

Možemo sa radošću reći da i Somborci nastavljaju svoju tradiciju preljskog okupljanja. U novim političkom prilikama u Mađarskoj organizirano je 2.veljače, na Marin dan 1991.god. prelo u Baji.

Zelimo velik uspjeh svih prela u svim mjestima i da, osim zabave, pomognu u buđenju i čuvanju narodne svijesti i narodne tradicije.

Subotica, 17.II. 1991.
Bela Gabrić

FRANJO STIPAN VUJKOVIĆ LAMIĆ

Rođen je 5.kolovoza 1832.god. u Subotici, gdje je umro 5.prosinca 1918.god.

Bio je dugogodišnji kantor u subotičkoj crkvi sv.Roka. Objavio je molitvenik "Duhovna mana iliti knjiga bogoljubnih molitvica i pisama..." Molitvenik je imao sedam izdanja. Za prva tri izdanja nije poznata godina izlaženja. IV. izdanje: Subotica, 1878., V. izdanje: Subotica, 1878., VI izdanje: Subotica, 1887., VII. izdanje: Subotica, 1890.god.

Poznata su manja djela Franje Vujkovića Lamića:

- 1.) Pisma iduć na sveto misto i Litanije Lauretanske (Subotica, 1879.)
- 2.) Deset molitvica Presvetom Srcu Isusovu (Subotica, 1879.)
- 3.) Pisma na poštenje Blažene Dvice Marije (Subotica, 1879.)

Bio je suvremenik Stipana Grgića i Blaža Modrošića.

PO KOJOJ STAZI

Vrati se, tata,
baci pušku i bombe,
mani se rata!
Brata imaš na drugoj
strani,
otari suze nama
i svojoj nani koja plače.
Kome da ona pobedu želi?
Snigovi 'ladni su pali
na njive naše puste.
Bićemo gladni
ko i naša braća po stricu...
Poslušajte dicu
koja vas mole,
koja ne znađu mrzit,
koja vole
leptire žute i šareno cviće.
Nemojte ubit
zoru što sviće
više naši' maleni' glava
Zelena trava lako se gazi...
Po kojemu putu,
po kojoj
stazi
da trči noga mala
da se ne boji
da ne gazi barice krvi
očeva i didova svoji'...

Stipan Vojnić

TOPOVI LAJU

Kiše gaze blatnjave njive,
žive sićanja stara.
Ašovi oranice paraju
za bunje i rovove.
Paoru pušku dali...
Plaču snaše, plaču i kuruzi.
Plugove naše rđe žderu...
Vrane i zviru litinu beru.
Topovi laju na braću...
Dica plaču,
čekaju baću.
Konja nema, a traktori čute
ko da slute...
Tenkovi se naftom opijaju,
vatru bljuju,
njive oru umisto paora.
Krvava zora svoje skute
širi poljima ravnim,
kadgod slavnim,
a sada kukavnim.

Stipan Vojnić

PRILOG MLADIH

DOK ČEKAM CURU

Dok sam se iz popodnevnog sna trzo pomislim, treba ustati brzo
bilo je već veče skoro
a još sam namirivat moro.
Napolju je duvo vitar ladan,
u košari josag čaka gladan.
Daj trči, svinje sprati,
kravama treba zobi dati.
Kerovi svi laju, skaču,
koke se rakolje, mačke mjaču.
Imam ja to u vidu
da su željni štogod da poidu.
Kad sam slidovanje svima dao,
ja sad odo, bačo i nane, ćao.
Na bicigli sam okrećo pedale
i brzo stigo do klupe male
di sam uvi curu čeko
i tako gadnu reumu steko.
Ne ponosim se baš s tim
al' doće, valjda, sad na vrime.
Spokojno sidim i okolo gledim,
bilo je već bliže sedam
pa se tad zamislim malo,
zar mi je toliko do nje stalo?
Kad sad vrime sporo prolazi
a ona još nikako ne dolazi.
Usto sam i malo prošeto
tamo jedan panj mi smeto
kako glupavo iz zemlje viri
možda i on koga čeka
da ga smiri.
Već sam bio pomalo bisan
a nos mi je dosta tisan.
Kad dođe, pa je opet vidim
zdravo ću da s' uvidim:
da odem onaj panj da vadim?
Ležo sam malo i na travu
pa su me napali mravi.
Odem do klupe pa sidnem:
mislím se, da ja kući kidnem
e' baš sam blesav deran
što sam joj toliko viran.
Al' neka, ima nade još
nisam ja deran tako loš,
i dok na klupi čekam curu,
odspavam još jednu turu.

*Tomo Vidaković
Đurđin*

CRKVA MLADIMA - MLADI CRKVI

(Predavanje održano na prvom susretu subotičkih studenata i mladih intelektualaca u organizaciji Instituta "Ivan Antunović" - u Subotici 19. kolovoza 1991.) (u samostanu časnih sestara, u župi Isusova Uskrsnuća)

Biti vjernik sve do nedavno bilo je nazadno, a često i opasno. Bolje su prolazili oni koji su se vjere odrekli ili je, barem, nisu javno prakticirali. Tako su mnogi kršćani ostali nevjenčani u Crkvi. Mnoga djeca nekrštena; mnoga samo krštena (da ne bi imali "poganče" u kući) ali vjerski neodgojena i nepoučena. I sve to zbog časti, vlasti, "fotelje" ili zbog egzistencijalnih razloga: da ne bi izgubili radno mjesto, da ih ne bi maltretirali itd.

No, očito, ta politika razuma i srca bez Boga nije mogla u čovjeku ubiti duh. Materija nije mogla u potpunosti usrećiti čovjeka i zato sada kad se malo "lakše diše", sve više se osjeća čovjekova žed za duhom, za nadnaravnim, za religioznim, za Bogom. Sve je više mladih koji se žele krstiti i upoznati kršćansku vjeru, koji žele stupiti u Crkvu. Kod nas se to možda još ne osjeća toliko, ali u Hrvatskoj i Sloveniji jako. Normalno je to jer čovjek koji je duh, duša i tijelo ne može ne biti religiozan. Čovjek ne može ne pitati za svoj iskoren i svoj svršetak, za norme života, za uzrok krivnje koju osjeća, za smisao patnje i smrti. Čovjeka transcendiraju svemir, transcendiraju ga savjest u kojoj ne odgovara ljudima i sebi nego nekome iznad svemira i sebe. Čovjeka transcendiraju sloboda, ljubav, pravda, jer su one važnije od života, važnije od njegovog uvjerenja. Čovjeka transcendiraju priroda i svaki cvijet, jer mu ne zna projektanta. Transcendiraju ga njegovo vlastito tijelo, jer mu je darovano. On transcendiraju samoga sebe jer je čitav sebi darovan. Tu su izvori religioznog buđenja (danas i uvijek). Ovi su izvori nepresušni. I "ne bi čovjek tražio Boga da ga nije već susreo u sebi" veli sv. Augustin.

Dragi mladi! Pozdravljam Vas sve kao kršćane, kao one koji su već Boga susreli, upoznali, zavoljeli... Pozdravljam i one koji ga još traže i žele bolje upoznati, a pozdravljam i one među Vama kojima to o Bogu još ništa nije jasno. No, želim svima navijestiti Krista i njegovu Crkvu. Želim da svi poželite biti članovi Crkve. Biti Crkva. Što znači to biti Crkva? Što je to Crkva? Sveto pismo služi se raznim slikama da opiše nutarnju narav Crkve. Te slike su uzete iz pastirskog života, iz poljodjelstva, iz graditeljstva ili iz obitelji i zaruka. Tako je Crkva ovčinjač kojemu su jedina vrata Krist. Ona je i stado koje mu je Krist dobar pastir. Crkva je i Božja njiva. Crkva je odabrani vinograd Božji. Prava loza u tom vinogradu je Krist koji daje život i plodnost mladima, tj. nama koji po Crkvi ostajemo u Njemu i on u nama i bez kojega "ne možemo ništa učiniti" (Iv 15,5). Crkva je i Božja građevina i stan Božji i Božji šator među ljudima. Ona je i nebeski Jeruzalem i majka naša.

Danas bih se htio zaustaviti samo na jednoj definiciji Crkve. Ona glasi: "Crkva je mistično tijelo Kristovo". Krist je, naime, svojom smrću i uskrsnućem otkupio čovjeka i pretvorio ga u novo stvorenje. Dajući pak svoga Duha On svoju braću i sestre sazvane iz svih naroda, na mističan način sastavlja kao svoje tijelo. U tom se tijelu Kristov život izliva na vjernike, koji su po sakramentima tajnim i stvarnim načinom sjedinjuju s Kristom. Po krštenju postajemo slični Kristu, a po euharistiji uzdižemo se do sjedinjenja s Gospodinom i među sobom. Kako, pak, svi udovi ljudskoga tijela, iako ih je mnogo čine ipak jedno tijelo, tako i vjernici u Kristu. U zgradi Kristova tijela, naime, postoji raznolikost udova i služba. Jedan je Duh koji na korist Crkve dijeli različite svoje darove po svome bogatstvu i prema potrebama služba... Taj Duh stvara i potiče ljubav među vjernicima. Stoga ako trpi jedan ud, s njime trpe i svi udovi ili ako je počašćen

jedan ud, s njim se raduju i svi udovi. Glava toga Tijela je Krist, a tijelo je Crkva. Crkvu, pak, sačinjavaju svi vjernici. Zato je Crkva zajednica vjernika. Svi udovi toga tijela Crkve treba da postaju Kristu što sličniji, dok ne uzmognu reći sa sv. Pavlom: "Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist" (Gal 2,20). Tako, u najkraćim crtama, opisuje II. Vatikanski koncil u dogmatskoj konstituciji o Crkvi "Lumen gentium" (Svjetlo naroda).

Crkva je, dakle, i vidljiva i duhovna stvarnost. Ima u sebi veliko bogatstvo. I to veliko bogatstvo nudi svima. Kad bih kratko trebao odgovoriti na prvo pitanje iz svoje teme "Što Crkva nudi mladom kršćaninu", onda bih to rekao kratko ovako: Crkva nudi SVE. Nudi sve, jer nudi Boga, a Bog je SVE, odnosno u Bogu je SVE. Crkva nudi čovjeku sve što mu je potrebno da bi se mogao ostvariti kao osoba. Da može ostvariti svoje ljudsko dostojanstvo i istinsku sreću u slobodi. To se postiže živeći program života koji Crkva nudi, a to je evanđelje. Kristovo evanđelje je najbolji program života. Prikladan je za svaku osobu i za svako povijesno razdoblje. Nema boljeg puta za čovjeka od Isusovog puta, a Isusov put je put ljubavi. Zakon Crkve je zakon ljubavi. Isus je sve zapovijedi sveo na jednu, a to je zapovijed ljubavi - prema Bogu i bližnjemu. Isus je uzor ljubavi. On je pokazao kako treba ljubiti Boga i bližnjega. Granica ljubavi je smrt. Zato će sv. Ivan reći: "Isus je za nas položio život svoj i mi smo dužni živote položiti za braću" (1 Iv 3,16). Da bismo mogli živjeti takvim životom, Crkva nam nudi najrazličitija sredstva kao što su: molitva, sakramenti (osobito ispovijed i pričest). Nudi nam zajedništvo koje je tako važno.

Daje nam prostor da možemo biti "jedno srce i jedna duša" i da možemo ostvariti ideal prve kršćanske zajednice: "Nitko nije svojim zvao ništa, nego sve im bijaše zajedničko" (Dj 4,32).

No, Crkva ne zaboravlja upozoriti da kršćani nailaze na mnoge poteškoće. Zato kao uvjet da netko može biti član Crkve i Isusov učenik stoji: "neka se odreče samoga sebe, neka uzme svoj križ svaki dan i neka ide za mnom" (Mk 8,34). Crkva je tokom svoje dvijetisućgodišnje povijesti dobro iskusila snagu križa i patnje - boli, pretovrene u ljubav. To je ono što ju je održavalo sve ove godine. Crkva konačno nudi i obećava vječni život u radosti gledanja Boga licem u lice, u zajedništvu sa svom braćom i sestrama koji su ustrajali u vjeri. Crkva, dakle, nudi SVE. A da biste Vi to mogli lakše prihvatiti, odnosno shvatiti ljepotu, važnost i uzvišenost takvog života Crkva poziva da svoju vjeru produbljujete svaki dan: čitanjem Svetog pisma, koje je najčitanija knjiga čovječanstva; zatim čitanjem tolikih časopisa, knjiga duhovnog i vjerskog sadržaja. Poziva Vas na vjeronaučne susrete u svojim župama. Poziva Vas na tribinu mladih, na biskupijske i domovinske susrete mladih. Daje mogućnost osobnog razgovora sa svećenicima...

A što Crkva očekuje od Vas?!

Sastavljena od ljudi različitih generacija, različite starosne dobi Crkva, baš kao i svaka obitelj, ima svoju nadu i oslonac u mladima.

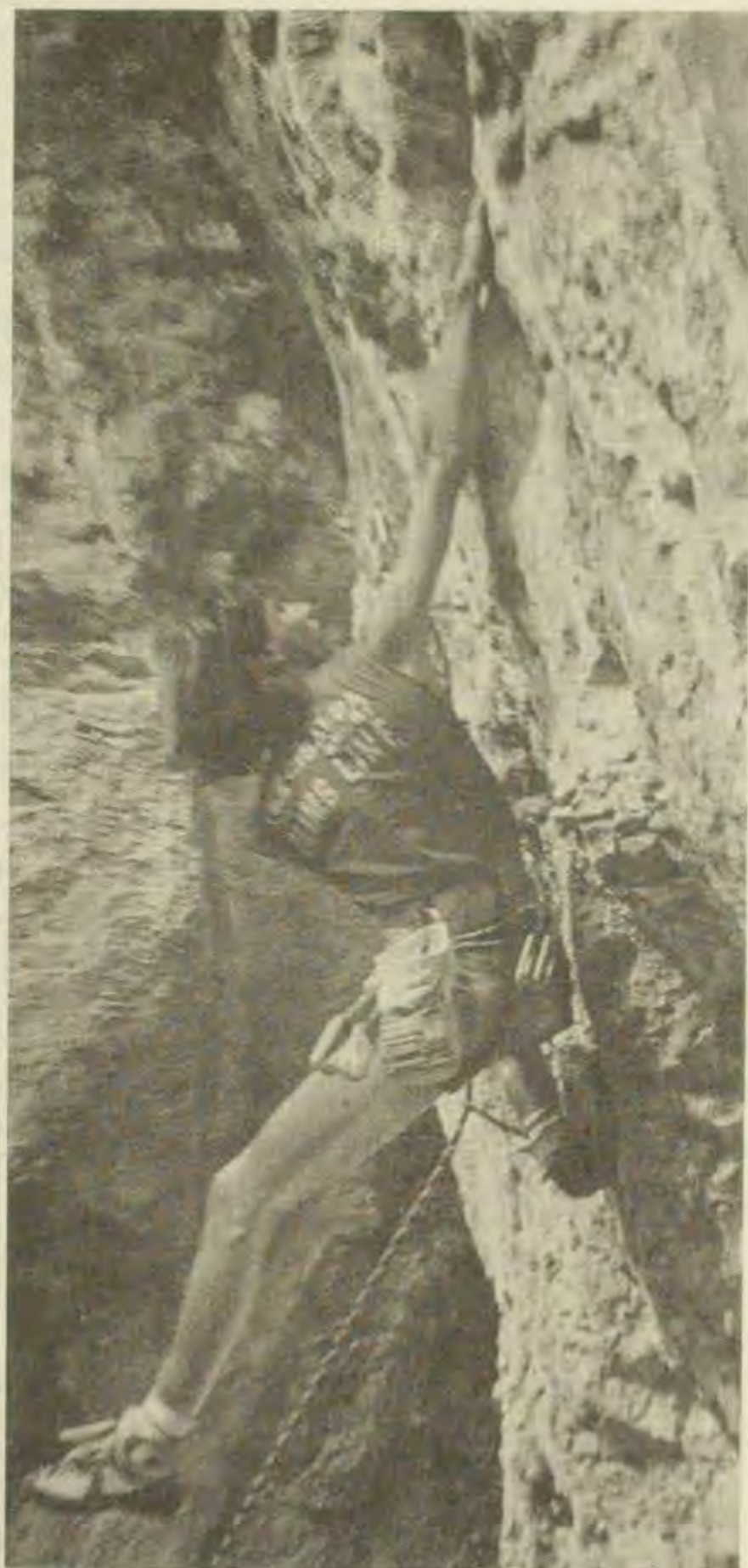
Mladost je vrijeme nade, obećanja, entuzijazma, planova, ideala... Kad bi se biblijski čovjek našao u kriznim situacijama i počeo razmišljati o mukotrpnostima života, težini rada, rađanja, umiranja itd. onda je zaželio vratiti se u svoju mladost, početi živjeti iznova.

"Ako je čovjek temeljni i ujedno svakodnevni put Crkve, onda se odbro razumije zašto Crkva pripisuje osobitu važnost dobi mladosti kao ključnoj etapi života svakog čovjeka. Vi mladi utjelovljujete upravo tu mladost; vi ste mladost naroda i društva, mladost svake obitelji i cijelog čovječanstva; vi ste i mladost Crkve. Svi gledamo prema Vama, jer svi mi, o vama, u nekom smislu trajno se iznova pomlađujemo. Stoga vaša mladost nije samo vaše vlasništvo, osobno ili naraštajno... Ono je osobito dobro za SVE. Ono je dobro samog čovječanstva" (Ivan Pavao II.). Takvo gledanje na mlade treba u Vama pobuditi odgovornost. Osobito u Vama koji studirate i tako se stručno pripremate za svoje buduće zanimanje. Ta činjenica da studirate mene podsjeća na Isusovu priču o talentima. Ta priča jasno pokazuje da svakim primljenim talentom čovjek mora zaraditi još jedan. Studij je talenat. To Vam je draovano.

Ali ne samo zato da Vi budete ugledniji, da Vi budete bogatiji, nego i zato da više služite drugima, da pripomognete razvitku društva u kojem živite, da povećate ugled naroda kojem pripadate i poslužite njegovom boljitku. Po Vama i Crkva mora rasti i širiti se, na korist svima.

Vi ste nada Crkve. Vi ste nada naroda našega. Vi ste nada svijeta. Zato je i odgovornost Vaša velika. Odgovornost je jedna od odlučujućih vrlina koja priprema budućnost. Odgovornost se ne poistovjećuje s obavezom i dužnošću. Ona je motivirana iz ljubavi, jer nema odgovornosti bez emotivnosti. Ljubav i odgovornost ujedinjene bit će domišljate i otvorit će se Božjoj ljubavi koja se izljujeva u naša srca po Duhu Svetom koji nam je darovan. Taj će Duh ljubavi obnoviti lice zemlje. Ali samo po Vama; po nama.

Što konkretno možete činiti u Crkvi? Ono čega prije svega morate biti svjesni jeste da bilo koji poziv, življen u vjeri, služi izgradnji Crkve. Zato je življena vjera ono što Crkva od Vas osobito očekuje. Osobna, življena vjera. Svjedočanstvo života. Svetost Vašeg osobnog života. Vi morate biti vjernici uvijek i svugdje. I u školi, i na odmoru i u radu, i u disco-clubu. Svugdje na Vašem licu mora biti prepoznatljivo lice Kristovo. "Tako neka svijetli Vaša svjetlost pred ljudima

da vide vaša dobra djela i proslave Oca vašega koji je na nebesima" (Mt 5,16). Neka to bude uočljivo osobito po dobroti srca. Neka nijedan čovjek, koga sretnete, ne prođe pored Vas uzalud. Blagoslovite ga u sebi. Zazovite nad njim Božje smilovanje... Na taj ćete način biti izazov drugima. Crkva Vas treba. Svijet Vas treba, jer mu je potreban Krist. Tog Krista Vi, svojim životom, trebate navijestiti svojim vršnjacima koji ga još ne poznaju. "Vi posjedujete gotovo prirodenu sposobnost za evangelizaciju, jer evangelizacija se ne čini bez mladenačkog entuzijazma, bez mladosti srca, bez cjelovitosti kvaliteta kojima je mladost obdarena: radost, nada, odvažnost, kreativnost, idealizam..." (Ivan Pavao II.). Morate svakim danom postajati sve svjesniji da ste Vi Crkva, da biti kršćanin znači biti pozvan slijediti Krista u svemu, ali i biti poslan navješćivati evanđelje, propovjedati Krista. Po Vama Krist može doći svugdje gdje se krećete.

Ova subotička Crkva od Vas očekuje veću zauzetost i odgovornost na vjeronaučnim sastancima. Aktivnost na tribinama mladih, veći angažman u životu župske zajednice, u liturgijskim i drugim molitvenim slavljenjima, u karitasu. Očekujemo suradnju u Bačkom klasju, u Subotičkoj Danici - prilog mladih u njima mora biti Vaše djelo, a duže vrijeme on to nije... U budućnosti očekujemo da svojom stručnošću budete na usluzi našem narodu i našoj mjesnoj Crkvi, a sada očekujemo da budete dobri studenti...

Završavam jednom parolom koja je bila vrlo aktualna u našem narodu pred II. svjetski rat. "Trebaju nam značajevi", govorili su tada. I našlo se tada puno onih koji su slijedili tu parolu i postali su "značajevi" na diku našem rodu. No, nažalost, rat je sve zaustavio i taj procvat je zaustavljen. Nije li ovaj naš današnji susret znak da je došao čas da se to obnovi. Mogli bismo reći: "Evo sad je vrijeme milosno, evo sad je vrijeme spasa". Iskoristite to vrijeme "milosno", to vrijeme studija, da bi rezultat Vašeg studija poslužio spasu našega naroda u procesu izgradnje civilizacije ljubavi.

Andrija Anišić

U SPOMEN BRANKU FILAKOVIĆU

Dne 22. veljače 1991. godine u dobi od 49 godina legao je u grob na svom rodnom santovačkom groblju Branko Filaković, poznati novinar i kulturni djelatnik Hrvata u Mađarskoj. Roden je 28.VI.1942. godine u zemljoradničkoj obitelji u Santovu, poznatom hrvatskom-šokačkom selu sa sjeverne strane trianonske granice. Školovao se u rodnom mjestu, a zatim u Budimpešti i Pečuhu. Završivši učiteljsku školu, zapošljava se u hrvatskom selu Koljnofu, nedaleko od Šoprona, gdje žive gradišćanski Hrvati. Tu je razvio lijepu i živu djelatnost među tamošnjim pučanstvom, osobito djecom. Kasnije u svojstvu prosvjetnog radnika prelazi u Pečuh. gdje djeluje na istoj dužnosti do 1971. godine.

Posljednjih 20 godina je radio kao novinar hrvatskog odjela Radio Pečuha. Na tom ga je poslu zatekla smrt. Dio njegovog pisanog opusa objelodanili su mu prijatelji i poštovaoci u knjizi "Zatajiti korijene tude i duge" u izdanju Saveza Hrvata u Mađarskoj, a uredio ju je Ivica Đurok. Ta knjižica sa svojih stotinjak stranica savršeno oslikava njegovu dušu i veliko rodoljublje, a još veće čovjekoljublje. Eseji, lirske meditacije, zapisani intimni razgovori i nekoliko lijepih stihova jasno prezentiraju jednu veoma osjećajnu i plemenitu dušu u različitim životnim situacijama. Zato je ta poezija tako ljupka, tako bliza, tako konkretna, u kojoj se zrcale odjesevi duše čovjeka, rodoljuba, čovjekljupca, koji je proživljavao svu muku jednog idejno izbijenog i ispražnjenog vremena. Jedino svjetlo koje mu je ostalo bila je vjera koju je upio iz majčine duše.

"Majčino je srce najtoplije, najveće!" Sam govori kako mu je vjera bila bezbroj puta na udaru tolikih ideoloških napada i surovosti života, koji je normalna posljedica te ideologije. Mladi je Branko izgradio jasne stavove prema određenim vrijednostima,

koj su, jer su vječne i božanske, iznad svih ljudskih sistema.

Tako je kristalno njegovo čovjekoljublje. Ono zrači iz svih njegovih tekstova i postupaka, bez obzira da li je riječ o djeci, njegovim đacima ili zrelim osobama, čak i onima koji drugačije misle. Ali, to čovjekoljublje proizlazi iz jasne samosvijesti o sebi kao čovjeku. To je čovjek koji nije zatajio svoje korijene. On je shvatio da se može trgovati sa svim, pa i sa svojim rodoljubljem, sa vlastitim nacionalnim identitetom, dapače i sa vlastitim nacionalnim identitetom i savješću, ali on je tu misao odbio od sebe kao napast.

U svim svojim tekstovima jasno ispovijeda svoj osobni credo i tako ostaje kao jedinstveno svjedočanstvo u jednom teškom vremenu idejnog mraka i ideološkog terora, gdje su se čovjeku namećale određene odredbe. Stalno se vršio pritisak na njegov idejni i voljni svijet, a sve u vidu ovladavanja čovjeka i podređivanja njegove slobode i misli određenim zarobljivačkim planovima određenog soja ljudi. Oni su sve to iskorištavali zasvoje ovozemaljske ciljeve. Tako pojava literature, čovjeka i novinara Branka Filakovića postaje svojevrsno svjedočanstvo jednog vremena i upozorenje pokoljenjima koja nadolaze, da ima vrijednosti sa kojima se ne može igrati, trgovati, nego sa kojima i za koje se živi, ali sa kojima se i ako je se, kada treba, i umire.

Lazar Ivan Krmpotić

RAK - RANA

Suze mi navrle na oči kad sam zamočio pero da ovo napišem, a ipak hoću da napišem... Rič mi zapela u grlu, a moram da je kažem... Sramota je, a ne mogu je pokriti...

U najplodnijim krajevima naše domaje, u nekoć bogatoj Bačkoj, među Bunjevcima i Šokcima opažamo već dulje vrijeme žalosnu pojavu da imamo svu silu brakova bez dice. Krasni brakovi, zdravi ko kremen, jaki ko gora - kuća puna svačega - a nemaju dice.

Za mene, a i za svakoga rodoljuba nema žalosnijeg pogleda, nego proći sokacima naših sela i varoši, a ne vidit dičice koja bi im dala život, radost - već je sve kao izumrlo. Razlog je tomu u oholosti žena, koje neće da izgube lipotu trudnoćom i rađanjem, već hoće da ostanu vitke, da ostanu lipe, makar i uz gubitak najveće radosti, najvećega užitka žene - makar i uz gubitak slasti materinstva.

Drugi je razlog tomu jošte i strah prid brigom i skrbi za dicu; a i strah da će se, ako budu imali više dice, zemlja razdiliti na više dilova, te da dica ovako na svom dilu neće moći olako živiti.

Ovom zgodom pada mi na um jedna pripovitka, pa ne možem a da je ne ispričam:

Pošalje Bog jedared svog anđela na zemlju da uzme dušu jednoj mladoj ženi, u koje je bilo malo pri sisi. Anđeo dođe i kad vidi, ražali mu se te uzme dušu jednoj babi, koja je s istom ženom stanovala.

Ali Bog ko Bog, ne može se privariti. On zna i šta ljudi misle, a kamoli šta rade!

Čim vidi anđela di dolazi, odmah mu reče:

- Šta si to uradio? Šta nisi moju rič poslušao?

Anđeo se pokloni i kaže kako mu je žao bilo one mlade žene, jer, kaže:

- Ko će ono nejakomalo dite od'raniti?

A Bog mu rekne:

- Idi i zaroni u more pa izvadi s dnola jedan kamen.

Anđeo zaroni u more i donese kamen.

Sad mu Bog rekne:

- Deder, razbi taj kamen!

Kad anđeo razbije kamen, a to se u kamenu miče jedan mali-mali crvić. Onda Bog rekne anđelu:

- Idi i povrati dušu onoj babi, a uzmi onoj ženi kako sam ti reko. Jer ja, koji se i za najmanjeg crvića u kamenu na dnu mora brinem, ja ću se i s onim ditetom starati.

Anđeo se vrati i učini kako mu je Bog zapovidio.

U ovom nerazumnom strahu prid brigom i skrbi za dicu, imamo tražiti razlog što u mnogim našim obiteljima nalazimo samo po jedno ili najviše po dvoje dice. Zaboravljaju ovi nesritnici na onu narodnu rič koja veli:

Nije bogat ko ima volova,
već je bogat ko ima sinova.

Još veća čovika tuga u'vati kada u istom mistu prođe sokakom, u kome stanuju tuđinci naseljenici, pa sav sokak vrvi od dice, jer ih je tu svaka kuća puna.

Tomu je neminovna posljedica da će već u drugom naraštaju oživiti i oni naši, sada mirni i pusti sokaci, ali se neće u njima čuti naša rič, već tuđa, jer će oni tuđinci i komšije, koji imaju punu kuću dice, zauzeti pusta naša ognjišta i svetu grudu natopljenu krvlju pradidova.

A sve radi nehatosti za svoj podmladak!

I tu bi narodna inteligencija mogla blagotvorno dilovati uputom i podučavanjem naroda, pokazujući mu na strašne posljedice brakova bez dice, ili s jednim ditetom. Ali prije svega imala bi inteligencija pridnjačiti dobrim primjerom, držeći se zlatnih riči velikog našeg pisnika - bana Ivana Mažuranića:

Dobar pastijer, jer što kaže inom,
I sam svojijem potvrđuje činom.

Bunjevci i Šokci, prenite se! Nas nisu mogli uništiti Turci i Tatari, ali će nas uništiti - brakovi bez dice.

Iz neobjavljene zbirke "U dokolici"

Ovaj članak je objavljen u SUBOTIČKOJ DANICI za 1924. godinu pod pseudonimom Skenderbeg (77.-78. str.)

Napomena: poruke Ive Prčića (Skenderbega) napisane i objavljene prije 67 godina aktualne su još i danas. Ništa se nije promijenilo. Nažalost!

NANINA ŽELJA

Bilo je to oko Velike Gospojine. Žetva je gotova, već skoro da se i povrlo. Do branja kukuruza je još prilično vremena pa se sad mož misliti i na drugo šta, a ne samo na poljske poslove. Između dvi Gospojine i o Pokladama najviše su se ženili bunjevački momci. Ne prođe nedilja da ne naiđu dvoje-troje "rakijere". Još i priko nedilje.

I Vukovićevi naumili ženiti svog jedinka Lajču. Bila je to dobrostojeća gazdačka kuća. 'Ča Pajo dobar gazda, trizan, marljiv, a seka Mara vridna, štedljiva domaćica, samo malo oštrozuba i hvalisava. Jedno veče kad su tako sidili njih dvoje "stari" i divanili čekajući sina s njive, seda Mara navije 'ča Paji:

- Čuješ, hej, tribalo bi da ženimo Lajču dok je još mlad, dok se nije probečario. Znaš, kad dođe iz katana, niko ga ni vilama osedlat neće.

- E pa, nek se ženi i za njega je. Ja nemam ništa proti - odgovori 'ča Pajo.

- Lako je to kazati: pa nek se ženi. Al, koju da prosimo, i to triba razmislit.

- Ta, ženo, nećemo mi š njom živiti - 'ča Pajo će - eno Lajčo pa nek izbira koja mu se sviđa.

- Nije samo koja mu se sviđa, već triba gledat koja će imat i tala. Lipota brzo prođe, pa se pita šta si donela. Lako je dovesti kaku šugavicu, koja ni kruva, ni ruva, samo baš ono malo lipote imade. Eno, Joso Brnić, uzo je lipu, a sirotu, pa šta mu vridi? Dica podpala, lipota otpala, a on, jadan, nije pristo nikud kad mu žena nema ni čestitog ruva da obuče, a iz njegovog samog ne mož doteć i na dicu i na ženu. Uzmeš li bogatu, možeš se izmišat s kim 'oćeš - sipa seka Mara ko iz rukava da je 'ča Paji već dosadilo, pa rekne ljutito:

- A šta ti to meni sve čitaš i pripovidaš? Eno ti Lajčo pa čitaj njemu. Valjda ne misliš mene ženit? Meni je dosta bilo jedared. - rekne 'ča Pajo, zapali lulu, pljućne na srid sobe pa izade napolje. Čak u avliji je čuo kako ga seka Mara blagosiva:

- Vrag u toj tvojoj pljuvački. Taj mator sekeš nikad neće kako triba. Vile te odnele, kad si očo napolje, nisi mogo onda tamo i pljućkat i palit.

- Mrndaj, baba, mrndaj, tvoje propast neće - nasmije se 'ča Pajo, pa ode za poslom.

Još seka Mara nije dobro ni svršila mrndanje, kad li začuje klepet kola. Lajčo došao s njive pa uđe oprati se i večerati. Čim se Lajčo umio i sio za večeru, seka Mara se smisti pokraj njega pa mu stane vaditi i nutkati ga:

- Večeraj, rano moja, znam da si se umorio i ogladnio od podne. Ja sam još napodne mislila: ovo ću ja mom ranku ostavit za večeru. Ji, samo ji, donet će nana još.

- Fala, nemojte, nisam baš vrlo ogladnio, a ni umorio se nisam, više sam sidio na koli nek radio. Samo se žurim, 'oću malo večeras da odem u društvo. - odgovori uljudno Lajčo.

- Idi, rano, idi. I za te je. Baš tako kažem čiči, čujem da su se već počeli momci ženiti, pa treba i mi da ne oklivamo s Lajčom dok se nisu bolje cure pouđavale. A ti si jedinak, a imat ćeš i prilično imetka pa možeš prosit koju 'oćeš.

Lajčo sidi ko urečen, bar da riči kaže. Čim mu je nana od boljih cura spomenila, oma je znao da će sad navaljivati da koju od ti uzme. Zna da će bit grija i srca, al šta će? Zar će on moći brez njegove Milke živiti? Brez nje, koju je zavolio čistom ljubavlju, tako čistom ko rosa na cviću; al za koju ljubav ni ona sama još nije pravo ni znala. Možda je samo naslućivala. Baš večeras je htio s njom divaniti. I sad... on da se toj lipoj ljubavi izneviri? Kako, zašto? Ona, istina, nije bogata, al' nije baš ni puka sirota. Ali je zato lipa, vridna, čista, poradna, a čedna ko pravi anđeo. Pa sad da on nju ne uzme i ne bude s njom srićan do groba? Te i slične misli mu se vrtile po glavi i ko da je zanimio, nije mogo rič izustiti.

Dok je seka Mara dalje govorila:

- Ja mislim da su prid nama svaka divojačka vrata otvorena. Ta, ni jedna divojka ne bi bila postidna s Vukovićevim momkom. A tako treba da i mi gledamo, da ne uzmerno makar kaku šugavicu pa da se onda posli i samo od tog stidimo. Znaš da ja znam kaki je red. Zato ja mislim da bi najbolje bilo Katu Stipićevu. Nije baš Bog zna kaka lipotica, al' nije ni ružna, onako obično čeljade. A što je malo starija, ta, bit će pametnija. Al' je bogata jedinica i sve što vrata zatvaraju sve će bit njezino.

- Ali, nane, ta nije valjda sve ni u bogatstvu - jedva izmuca Lajčo. Al' seka Mara oma nastavi:

- Da, istina, nije! Al' kad ti uzmeš sirotu, nikad nećeš moć biti taki gazda, ko da si uzo bogatu. A ako nju uzmeš, bit ćeš skoro prvi gazda u varoši.

- Al', neću, ne možem š njom živiti. Ne možem š njom srićan biti nikad.

- Nemoj, rano moja, tako dičiji divaniti. Ta, valjda ti nije kaka šugavica zavrtila pamet? Bože sačuvaj mog ranka od tog - reče nježno seka Mara, pogladi sina po glavi, pa nastavi još nježnije:

- Je l', dušo moja, da ćeš poslušati nanu tvoju?

- Kažem da ne možem... - izmuca opet kao kroz plač Lajčo.

Dok su se oni tako dotiravali, dođe seka Marina sestra, tetka Eva, malo na divan. Kad je čula o čemu se radi, oma se lati i ona:

- Baš zato sam i došla da vam kažem da sam čula od naše pralje, čija 'čer kod Stipićevi služi, da bi Kata za Lajču rado pošla.

Vidila strina Janja da je Mari došla Eva, pa pride i ona da se koja rekne. Baš je prispila kad je Eva pripovidala da je čula da bi Kata za Lajču rado pošla.

- Jeste, da - priuzme rič strina Janja - moja Ana se druži s Katom pa joj je jedared Kata onako izdaleka navila da bi joj još Ana mogla biti i zauva.

- No, vidiš, rano, da nana tebi samo dobro 'oće, pa opet nećeš da me poslušáš, golube moj - reče seka Mara, a tetka i strina nastave:

- Kako ne bi ti nanu tvoju poslušao? Znaš da ti je ona iz sveg srca rada. Valjda nisi već zaboravio šta si učio u škuli, da je grijota ne slušati roditelje! Ti si još mlad pa ne znaš i ne vidiš svašta. Ti misliš da samo lice valja, a ne gledáš valja l' srce. Znaš, kako kažu: gledaj konja kaki mu je hod, a divojki kaki joj je rod. Kad joj je rod brez zamire, valjda će onda i ona biti. Ta, kad možeš, uzmi bogatu, a lipi ima u svitu. Lipota je zamalo. Treći dan ćeš već pitat: šta si mi donela? Poslušaj ti starije i pametnije pa ćeš vidit da se nećeš pokajati.

Samo što su ove dvi učutile, oma prihvatí seka Mara, tako, da sirotom Lajči nisu dali ni odahnuti.

- Vidiš, ranko moj, eto tako i teta i strina kažu da ne radiš dobro kad nećeš da me poslušáš. A nuz to još i dušu grišiš. Ta je l' da ćeš me poslušati, golubane moj. Ta ti si uvik bio moje dobro, poslušno dite. Znaš, da bi nana za te i dušu dala samo da si što viđeniji. Je l' da ćeš me poslušati? - reče seka Mara što ljebeznije i pogladi sina po glavi.

Dok su ove tri svu govorničku vištinu upotribile, dotle je u jadnom momku srce na komade pucalo. Lipota divojka i nanina želja bili su ljut boj i grabili komad po komad pripuknutog srca mladićeva. Na svršetku njevog divana on je već bio kao ono pastirče, kojem su vile srce vadile, pa nije imalo snage pridignit se od zemlje. Tako su ga sleptale, tako su mu pune uši nabile da jih se, jadnik, nije znao otresti.

- No, dobro! Poslušat ću kad je vaša želja. Ali, znajte, da š njom srićan nikad neću biti. Najsritniji bi bio da me na nosilima nose - reče, napokon, Lajčo drhćućim glasom, pa izađe iz sobe.

Velika Gospojina...

Svit izašo baš s velike mise i u čoporovima stoji prid crkvom, a divojke se i momci šetaju. Kad najedanput prokasaju lipa žuta kola s dva dobra mrkova. To su rakijere Lajče Vukovićevog. Ona ga stanu momci tražiti da jim plati "aldumašće", al' uzalud. Njega tu nije bilo. Ni posli podne nije u kolo došao. Volio je siditi kod kuće, nek da nju vidi. Nju, koju je po naninoj želji zaprosio.

Sva je varoš vrela o Lajčinoj ženidbi. Svud se znalo da to nije po njegovoj, već po seka Marinoj želji. Ali, pošto to nije bio jedini, a ni ridak slučaj, malo se govorilo o tom, pa se i učutilo.

Drugo večer, kad su pretelji pošli na dogovor, upita seka Mara Lajču:

- 'Očerno l' praviti rukovanje?

- Kako 'oćete. Pravili, ne pravili, ja znam da ići neću - odgovori Lajčo otresito.

Na to ne reče niko ni riči. Oni odoše, a on je ostao kod kuće pa privatni svoje tamburice, da bar na njima izjadi svoje jade...

Kad su mu se roditelji vratili od pretelja, on je već spavo, a oni ga nisu budili. Ujtru mu reče nana:

- Eto, Lajčo rano, tako smo svršili da će prid Miholj u nedilju biti vinčanje. Samo, doveče moraš i ti otić malo divojki. Nemoj bit taki, ko drven svetac.

- Ako želite, 'oću. 'Al ja sam svoje reko: je l' š njom se vinčati, je l' u ladan grob leći. Samo kad je vaša želja - reče Lajčo skoro kroz suze i ode za poslom.

A seka Mara nije više 'tila rane ponavljati. Često je u sebi mislila:

- Još je on mlad, ta, pravo dite, koje ne zna ništa. Dok on vidi šta je žena, i još bogata žena, umirit će se on ko i drugi. A zar su mene i mog pitali 'oćete l'? Niko nas ni zapito nije, stari se opretelji 'digod u časti i: evo ti đuvegija, i evo ti snaša, a nismo se skoro ni znali. Pa, zato, fala Bogu, dobro.

Nedilja je prid Miholj.

Svatovi sve zuje prid crkvom. Dok dođoše jedni tako nakićeni da ni pomislit ne mož. Na konjima sve peškiri sa zlatnim rojtama, a panklike sve ko dva dlana široke, pa od čiste svile. Bili su to Lajčini svatovi.

- Napraviti ćemo mu take svatove, nek se pripovida - govorila je seka Mara - moždar će se i on onda malo razveseliti.

Al, bome, on se nije razveselio. Tako je sidio s kumom na koli kan' da prati najrođenijeg mrtavca na groblje, a ne ko da na vinčanje ide. Prid oltarom tako je tiho ponavljao riči zakletve da ga je svećenik i po dvared moro pitati. Uopće, sva je bio ko zbunjen.

Iz crkve prođu svatovi još malo kroz varoš, da što bolje zavedu trag, ko što kažu, da snaša ne zna otić natrag ako bi ostavila. Kad su je doveli Vukovićevoj kući, igrali su još koje kolo, p' onda sidoše za večeru.

Posli večere dođoše "pođani". Dočekali su jih, što no vele, u dvi ruke. A najviše seka Mara. Ona je osobito vesela bila, jel je mislila:

- Kad vidi Lajčo kako sam vesela i da su mi dragi pretelji, valjda će se i on malo razvedriti, da ugodi nani svojoj.

Badava, njega ništa ne razvedri, već se još većma smrknio, ko najcrnja oblačina.

Kad su "pođani" očli, 'tidoše, po običaju, "svesti mladence", a Lajče nigdi, pa nigdi, nema. Pritražiše svu avliju, tavane, podrum, komaru, košaru, sve staje, al' njega nema, te nema. Prijaviše varoškoj kući. Tražiše ga tu noć, sutra, prikosutra, nedilju, pa misec dana, ali sve uzalud. Njemu više ni traga, ni glasa. Ko da ga je zemlja progutala.

Seka Marina bogatuša snaja ode tužna i postidjena natrag roditeljima. I tako osta ona i brez sina i brez bogate snaje.

Često puta je govorila:

- Da možem, zaklela bi' svakog oca, svaku majku, da ne sile svoju dicu, koga će uzeti, za koga će poći, jel silom natirano sritno biti neće. I ja da nisam tako radila i danas bi Lajčo kod kuće bio. A ovako, tužna, ni groba mu ne znam.

I briznula je u gorak plač.

Iz neobjavljene zbirke Ive Prčića "U dokolici"

Pripovijest je prvi put objavljena u SUBOTIČKOJ DANICI za 1920. godinu pod naslovom NA-NINA VOLJA (strana 83.-85.)

O PRELU

Kaže meni komšija Bolto da će bit' prelo u Đurđinu.

- Ta idi onamo Bolto, ko ti je to kazo?

- Pa kazo mi bać Ento.

- On ti je kazo, taj bangalola s nepre sadrt. Pa, on više voli slagat, neg' kruva ist'.

- Ma čuo sam i od Neste snaš Macinog, ta svi po selu divane o prelu.

- E to je drugo - kažem ja. - Nesto je čovik od riči, znam ga, još kad smo bili svigarci, uvik je divanio u pravdu, a i vridan je. Eno, šta je sve steko: velika kuća na lakat, devetnajst jutara zemlje, čeri je piso šest lanaca oma na uživanje, kombaj, pa bušen bunar. No, zna on bit' i pomalo zagušan.

I ne virujem ja baš da će bit' prelo. Bolto se već hamade rasrdio i tijo da ode njegovom salašu.

- E moj Bolto, prošla su ta lipa vrimena kad' se išlo na prelo, pa čajanke, balove. A sad nema ništa od tog, sve se to izokrenilo.

- Kad se sitim samo, prija kad smo išli u Varoš na prelo. Zimno dobo je bilo, snig napado. Pa kad upregnemo konje vrance, posidamo na sonca, a oni konji badravi, kopaju po snigu, jedva čekaju da krenu. Ona sonca stružu po snigu i ostavljaju prt za njima, a viter pokadkad zafijuče oko opaklije. Iz komšiluka se čuju praporci i lavež kerova. I oni kreću. I tako, sankali smo se, i kad su nam se već počeli smrzavati prsti na nogama, ugledamo svitlo prid nama. To je Varoš.

Bolto vidim izvadio tozlu pa polagano zavija cigaretlu, gleda u onaj žut, svilen duvan, pa klama glavom.

- Kad smo stigli, a tamo već fain čeljadi, odsvakaleg. Ušli smo unutra, a ona sala velika, okićena šarenim papirom. Okolo posidala na klupe starija čeljad, a u sridi mladež. Sve mlade i lipie divojke i momci, obučeni u svečanu bunjevačku nošnju, pivaju i igraju, sve se uštrkljavaju. Tamburaši nasmijani, cilu noć sviraju, sve se čudiš kako te tanke drotove ne pokidaju. Starije žene se okupile oko peći pa pletu, štrikaju, plečkaju i pogledaju šta se okolo dešava. Ma to je bila divota jedna. Svi su jedva čekali da se ide na prelo. Pa 'el tako Bolto? - pitam ja.

- Pa sićam se, kad smo išli i kod rodbine u prelo, pa smo kupovali poklone. Ne možeš otić tako mašuć' šakom. A tamo ića i pića koliko ti srce želi. - E kad si već spomenio iće i piće. Pedeset i nike godine, na Marindan, bio sam na jednom prelu. Pa su nane napekle puno fanaka, lipi, vlasni, s plašom; vrući, al vrući da skoro nije ni tribalo grijat unutri. Bilo je tušta naroda, al nisu mogli poist sve fanke, tako da je bilo i radaša. A pića što je prošlo, ako nije popijeno petsto litara vina, al' pedeset jeste. Tu sam najtanji ako nije tako. Odem ja da uzmem jedan fanak, a gužva bila velika, samo sam porebarski mogo doć' do fanaka. Pa sidnem na jedan stoc i ćaviram. Čelo mene igra jedna starija divojka, al' ne da se okreće. Malo malo, pa joj se vide buđe ispod skuta. I baš me onda zove jedna cura da igram š njome. Ja se niki ušvrćko, ne znam di ću s fankom. Ajd, ostavim ga na stoc i odem. Upoznam se s curom, Koca se zvala. A lipa ko prilika: urizna. Igramo mi, a tamburaši sviraju i ne manjivaju se nikako, ne dadu nam poprke. Kad smo završili s igrom, odem ja opet da sidnem. Kad ono nema mog fanka. Nema da, kad je bać Filo sijo na njega. Nadikiljo se čovik, pa nije vidio. Tako je to kad pije u travalo. A meni ga bilo žao: fanka mislim. Bio je baš dosta natovaren s pekmezom. A zdravo volim fanke s pekmezom.

- Tamburaši baš počeli pivat onu pismu: Kolo igra, tamburica svira, pisma ječi... A bać Filo moj fanak moj gnječi. Naiđe posli jedan moj pajtaš, već davno sam ga vidio, pa smo malo divanili. Pitam ga: kako je? On meni odgovara da je niki herlav. Kaže mi: "Vidim da si dosta skurlo, jer se jediš štogod?"

- Ta kako se ne bi jedio kad se stalno glocam s baćom, neće da mi kupi biciglu, a i pića nemožem da se kurtališem.

Kad smo se izdivanili, oćo moj pajtaš štogod da popije. A kad pored mene čujem plećkanje dvi žene. Jedna fali nikog momka kako je lip visok, bogat, a dobar rabadžija. "Imam ćer - kaže - pa bi baš volila da mi bude zet". "A koji je to momak?" pita ona druga. Ova prva upačila prstom i veli "Eno onaj tamo, s crnim klobukom na glavi". A kad se ona druga izbekarila. "Jao ženo, ja već odavno pikiram da on bude moj zet. Već sam i štafir spremila mojoj ćeri. Nemoj ti sad ništa tvoju ćer!"

A ja odmanio rukom i odem kući, bili su već sitni sati.

Tako je to bilo moj komšo.

A Bolto zavrće brkove, smijucka se i kaže:

- Au, zdravobi volio opet ić' na prelo. Ja i moja Đula smo se upoznali baš na prelu.

Kad je on to kazo, a Đula bane njemu iza leđa.

- Faljnisl!

Došla Đula rad Bolte da ide na užnu. Usput, Đula me pita "'Oćul ić' na prelo u Đurđin. Ja se niki mislim; pa oću, da šta ću.

I tako ja i Bolto i cijo šor oćli na prelo

*Tomio Vidaković
Đurđin*

ČOBANOVA MOLITVA

U davno vrime, u sobotičkim atovima čuvao je ovce mladi čoban. Bila je tu i jedna poveća bara na kojoj su se napajale ovce.

Jednog sunčanog podneva, dok su ovce u člporu plandovale, na ovom kraju bare di je bila njuža, čoban je izvodio čudne radnje. Zasukao je rukave i nogavice, uzeo čobanski štap, izdaleka se zatrčao, i kad je dotrčao do ruba bare, iz sve snage zamanio je štapom i vućio ga priko bare. Onda se opet sprcao i priskoćio baru, baš tamo di je bio i štap. Opet je uzeo štap, pribacio ga natrag priko bare, a zatim i sam priskoćio baru. Tako je radio dogod se nije dobro umorio.

Tudak je baš prolazio jedan fratar. Zastao je i izdaljeg motrio šta radi čoban. Pristupi mu bliže i upita ga:

- Šta ti to radiš?

- Eto, molim Boga - iskreno odgovori mlaić.

Sad se i fratar začudio i zamislio. Zato upita čobana:

- Kako to?

- Eto tako, što pribacam štap priko bare, pa za njim i sam priskoćim. Onda opet isto tako natrag. I tako dok se ne umorim. Tako ja molim Boga.

Sad će njemu fratar lipo i očinski:

- Ne treba tako moliti, već ovako: Oče naš, koji jesi...

I čoban je ponavljao za fratrom riči Očenaša i već se prilično uputio, tako da se činilo da će i sam moći moliti, pa ga fratar ostavi.

Kad se fratar već prilično udaljio s onu stranu bare, začuje za sobom čobanov glas:

- Fratre, stanite. Čekajte!

Fratar se obazre i imao je šta viditi. Po bari, odozgor po vodi, iz sve snage trčao je čoban. Dotrčavši do fratra sav očajan kaže:

- Zaboravio sam kako ide dalje. Pomognite mi!

Sad se i fratar zamislio. S čuđenjem i divljenjem gledao je mladog čobanina. Nakon kraćeg vrimenta kaže mu:

- Sinko! Kad ti možeš trčati odozgor po vodi, a da ne propadneš, onda ti moli kako si i dosad molio. Tvoja molitva iako je malo čudna i manjkava, izlazi iz srca punog vire, pa je i tako Bogu mila.

I padnu mu na pamet Isusove riči: Ako imate vire i brda ćete primišćati.

Tavankut, 1.VIII. 1991.

Antun Gabrić

VUČJA ZAHVALNOST

Jedno jutro, ranije nego obično, posjetio sam starog i već boležljivog Gospodara, učitelja Ivana Prčića. U jednostavnoj sobi, onemoćao, osamljen, ležao je u krevetu. Po izrazu očiju i gestom kojom je pokazao na stolicu, vidio sam da se raduje posjetu. Ja nisam sjeo, nego sam stao kraj kreveta, da ga bolje vidim i čujem. Zatvorio je oči i slabim glasom sa čestim stankama, započeo priču.

"Dok sam noćas budan slušao fijuk vjetra, koji je šuškao najlonom na prozoru, fantazija mi je isplela čarobnu sliku. U sibirskoj tajgi, lovac na krzna, već nekoliko mjeseci samuje u svojoj brvnari. Iako je spremio najnužnije: ogrjev, hranu, lovački pribor, u surovoj prirodi zanat lovca na krzna teško ga je pogadao.

Jedne olujne večeri, baš kad se spremao na počinak, začuje grebanje na vratima. Desnom rukom dohvati pušku, a lijevom oprezno otškrinu vrata. Pri odsjaju slabe svjetlosti ugleda vuka. Bio je star, mršav i izmučen u surovim uslovima vučjega života. Lovac se nije uplašio. Šta više, otvorio je vrata širom. Vuk je razumio. Ušuljao se unutra i skljojao kraj toplog ognjišta. Dobar komad je ležao i grijao svoje prozeble udove. Kad je počeo pokazivati znake živosti, lovac mu pruži hranu. Vuk je sa slašću jeo i opet prilegao.

Lovac, ne osjećajući nikakvu opasnost od vuka i sam se opruži na ležaj. Fijuk vjetra i pucketanje vatre brzo ga uspava. Na jutro se probudi i prva misao i pogled poleti prema ognjištu. Vuka tamo nije bilo. Ustane i pride vratima. Bila su otškrinuta baš toliko, da se mršavi vuk mogao provući, a u svježem snijegu vidio se trag njegovih stopa.

Jednog dana, dok je lovac krstario tajgom i lovio, ugleda u daljini čopor vukova. I oni su opazili lovca. Jedan vuk je malo zaostao iza čopora, okrenuo glavu prema lovcu i mahnuo repom. Bio je to onaj vuk, kojem je lovac one noći iskazao gostoprinstvo. Sada je na svoj vučji način, zahvaljivao."

Gospodar je, otežano dišući, otvorio oči.

Nakon kraće stanke rekao sam: "Gospodaru, razumio sam."

Priča o vučjoj zahvalnosti, aluzija je na njegov konkretni slučaj. Ostarjeli, umorni, osamljeni vuk - to je on sam, Gospodar. Lovac koji mu iskazuje djela duhovnog i tjelesnog milosrđa, to su njegovi prijatelji. I on, pošto nije u mogućnosti da im se na drugi način zahvali, čini to pogledom i gestom ruke pokazujući na stolicu.

Tavankut, 3.III .1988.
Antun Gabrić

GAŠO U POLIVAČINI

Posli dugačke i hladne zime, na koju se i korizma nadovezala, onako pravo soparna i posna, svi su čekali Uskrs, a Gašo valjdar najviše. Daleko od tog, da je on bijo toliko pobožan, već čerez tog što će moć u polivačinu. Jeste da se radovao kuvanim jajima, šunki i divenici s posvetilišta, a malo manje renu. Doduše, divenicu je on probo i u korizmi, ta znate već kako, krao je s tavana, i onako brez kruva, na dvoje-na troje sažvakano guto. Sirote mačke je optužijo, a i voštijo ko zlotvore, tavanska vrata je uvijek, kobojage, zaboravijo zatvorit.

Tako dođe i Velika subata. Njegova mater, snaš Reba, skuvala šunke, jaja i divenice i spremila za posvetilište. Gašo je moro trenicat ren. Natrenico ti Gašo rena i rena. Jest da su mu suzile oči, makar je nasrid avlije i na vitru trenico! Ne bi Gašo bijo Gašo, kad se ne bi grubo našalijo s kime. Baš kad je labošćicu nosijo u kujnu, vidi strica Blaška, koji je bijo malo glupav, al' zato jak ko vo. Kažu nije on bijo od Boga glupav već je udarijo glavu kad je pavo iz kolvke. No, još je i dobro prošo, što baica, dida mu, nisu stali na njegov, kad su pijani došli kući, zapeli za kolvku, pali priko nje, a mali Blaško ispo napolje. I tako Gašo, kad spazi strica, koji je uprezo konje, krene prema njemu, pruži labošćicu, i kaže:

- Vite, stričko, kako ren mriši.

Blaško ga s neviricom pogleda, (a Gašo ozbiljan ko smrt) otare nos rukavom, a stvarno je imo kljinesinu, ko mršavi šiljdan, turi nos do po laboške i dobro povuče. Prvo je zinijo, al' ništa viknit nije mogo. Gašo je mislijo da će stricu oči ispast, a pocrvenijo je ko uskrsno jaje. Zarnane ti Blaško šakom da odalami Gašu, al' ovaj već počo bižat, i udari čilašu u čelo, kojoj je baš oglavnik tijo metnit. Sirota čilaša, od iznenađenja, a valjda i od udarca, sidne na ždripčanik. Dobri fitalj sata je Blaško kašlji i pljuvo, a cigurno bi i pcovo, samo da se nije ispovidijo za Uskrs.

Đulu su, Gašinu sestru, poslali da nosi svetit, makar se ovaj trpo, što kažu, ko Josu u kiselnu. A ko bi opet i virovo Gaši, kad prvoo, pola bi proždro, a drugo, nije cigurno da bi i očo do crkve, koja je bila na jedno desetak duži od salaša.

I tako Đula kotaricu na ruku i priko stazom do atara. Oko nje njive sve mrišu. Zleno žito se čisto ko modri. Friško oranje. Ševa uzletila visoko pa piva li piva. Valjda traži misto di će se ugnjizdit.

Velika subata posli podne, niko više ne radi, osim nekoliko orača na dobrovoljačkim njivama, jel njim još i tako nije Uskrs. Sunce pripeklo, a Đula do atara da stigne, jel je vidila nikoliko taljiga iz šora, koje su se isto uputile na posvetilište.

Kad se Đula vratila, Gašo je već vrebo iz guvna. Polagacko krene za njom i iza leđa turi ruku u kotaricu, ne bi li spapćijo komad divenice. Zna Gašo da je to grijota, al' divenica je divenica.

Svanilo je uskrsno jutro, lip prolićni dan. Gašo jedva dočeko ručak. Svećeg je namirijo i sijo za astal, al' s kraja - do vrata. Nije bijo ciguran da mu je stric Blaško oprostijo jučerašnji ren. Gašo se tako dobro naručo, da ga za užnu nije bilo briga.

Na Vodeni ponediljak Gašo se spremijo u polivačinu. Obuko bričaste čačkire, čizme tvrdi' sara, zasuko rukave na košulji, priko koje je navuko cveter i prusluk. Uglavnom, momak se udesijo za polivačinu. Čak je na tavanu našo i niki šešir. Malo ga omlatijo od prava, zadijo u njegov još neprodvatan jorgavan, da bi ličijo na polivača. Misto mirišljave vode, u fićok je nalijo komforsche rakije, kojom je dida Josa mazo žuljeve. To je zaradio od novi' opanaka, koje je kupijo na matijskom vašaru.

Čitav komšiluk je znao da će Gašo u polivačinu. Kad ga snaš Amalka vidla na vrataci, ona trk u bašču da donese cviča, za čer Janju, koju će Gašo polit. Nije mu nikako mogla oprostiti onu lipu taranu, koju je zjalo tako lipo udesijo. Snaš Amalka otkine nikoliko struki koprne ispod ograde i metne je u cviče Janji. Vidla Janja to, pa se samo smijulji. Dođe Gašo prid kuću, kaže "Faljnis" i polije Janju iz fićoka po glavi. Kamfor zasmrdi tako da je snaš Amalka u ambetušu ostila. Janja se zakašlje i udari Gašu cvičom po nosu, tak da mu njuška i blende oma buknu od koprne. Peče Gašu koprna, pa on trk na alov da se umije, al' alov prazan. Brže-bolje izvuče

vode iz bunara na đermu. Nije dobro zagrabilo kabo i šiba mu isklizne iz šaka. Sagne se Gašo da vidi zašto kabo biži napolje iz bunara i povrislo ga pogodi u čelo. Cigurno bi izljetio iz cizama da mu nisu bile otisne. Pade ti Gašo na leđa u pra, čvoruga na čelu ko šaka. Daj brže-bolje Janja i snaš Amalka polivaj Gašu da dođe sebi.

Tako je Gašo počeo i završio prvu polivačinu. Sutradan je pripovjedo kako je udario čeln o livču, kad se kobajage penjo na kola i okliznijo sa vitine.

Stipan Vojnić

ČOVİK I KURJAK

Ošo jedan čovik u šumu zarad drva. Nosio sa sobom džak pa će u njegov tovarit granje. Kad je išao s putem, našao se s kurjakom. Kurjak sve dakti, svaj je zadijan, trči, jel ga lovci vijū i pucu za njim. Viče čoviku:

- Moljim te čovče, sakrij me u tvoj džak, jel evo za petama su mi lovci pa će mi oma ubit, a ja ću ti za dobrotu, vidit ćeš, platit kako se tiče.

Ajd, pomoć će nevoljniku. Čovik onda skinio džak i kurjak se u njegov uvuko. Onda ga on uprtio na leđa pa ajd s njim dalje. Došli do njega lovci pa ga pitu:

- Čovče, nisi možda tu digod vidio jednog kurjaka? Već smo mu bili za petama i baš sad je umako od nas!

- Nisam ja nikog vidio tude.

Kad je zlo prošlo i lovci svi ošli, kaže mu kurjak:

- Sad mi friško pušći iz džaka.

Kad ga je pušćo, a kurjak viknio:

- Sad ću ti progunit!

A čovik ga lipo molji:

- Neka mi, kurjo, dirat kad sam ti maloprija spasio život od cigurne smrti. Da nije mene, već bi sav digod ležo izbušit od lovački kugala.

- Nema spasa! - kaže kurjak. Moram te pojist, jel sam već odviše ogladio.

- Neće mi se virovat da se dobro dilo tako friško može zaboravit, kaže čovik.

- Svagdi je to tako na svitu - kaže mu kurjak. Svako samo svoju asnu gleda, a za drugog ne mari.

Tako se oni počeli pritirivat čije je pravo.

- Ajd, kaže kurjak, malo još možem pričekat. Neću ti oma pojist. Ajde da idemo dalje i da pitamo kogagod, da li se dobro dilo zaboravlja. Ako ćeš ti biti u pravu, pušćat ću te, ako ja, pojist ću te.

Kad su tako išli putem, najprija su opazili jednu staru, mršavu kobilu da pase na livadi. Pitali su kobilu:

- Šta misliš, kobilo, da li se na svitu dobro zaboravlja?

Kaže jim ona:

- Bome je istina! Zaboravlja se. Evo samo moj slučaj: Ja sam mojeg gazdu virno služila dok sam mogla. Imala sam lipi' ždribadi. Kad sam ji othranila, prodali su ji na vašarima i dobili punu kesu novaca. Sad sam eto omatorila, ošantavila. Gazda me ošinio batinom po leđi i pušćo me na ovu livadu da pasem. Ni mu ni na kraj pameti da se brine za mene. Daklem, kako i sami vidite, dobro dilo se friško zaboravlja!

Kad je to kurjo čuo, sve iskezio zube od dragosti i kaže:

- Ej, čovče, sad ti već starno nema spasa. Pojist ću te.

Kaže mu čovik:

- Moljim te da još kogagod pitamo i onda kud puklo. Ako i taj tako kaže onda me slobodno pojidi.

Kako su išli dalje, došli su do jednog starog kera. I njemu pitu:

- Šta misliš, keru, da li se dobro dilo zaboravlja?

Ker njima ovako:

- Bome da se zaboravlja. Eto slušajte. Mojeg gazdu sam mnogo godina virno služio. Uvik sam mu čuvo kuću i sve je bilo u najvećem redu. Evo sad kad sam ostario, istiro me nek idem sebi tražit drugu kuću. Daklem, i sami vidite da se dobro dilo friško zaboravlja.

A ovaj čovik sad ne zna šta će. Kurjak će ga već sasvim cigurno pojist. Kurjak već zinio, proba raširivat usta da ga može lakše progunit.

- Al' neka mi još što te moljim. Ajde da još kogagod pitamo i treći put, pa ako je tako, onda me proguni.

Kurjaku već buđburičku criva, al' pristo je kad zna da je u pravu pa će čovika prija jel posli pojist. Kako su išli dalje, našli su se s jednom lisiciom. Zafrčila rep pa već izdaleka pita:

- A kud ste se uputili vas dvoje?
- Idemo se raspitivat da li je istina da se dobro friško zaboravlja.
- Ispripovidali su joj sve ispočetka kako su do sad prošli. A lukava lija ovako njem kaže:
- Hm, hm, sve je to u redu, samo ne znam kako je ovaj veliki kurjak mogo stat u taj mali džak?
- Jesam, jesam, skočio sam u njeg! - kaže kurjak.
- Ne virujem ti! Pokaži ako možeš! - kaže lisica.
- Čovik razveže džak i kurjak prvo samo glavu turio unutra. Kad je on turio glavu, a lisica kaže:
- Samo tako si se sakrio?
- Ajak, ni tako, već sam svaj bio unutri.
- Kad si svaj, da videm!
- Skočio kurjak u džak, a lisica namignila čoviku. Čovik friško zavezo džak, a lisica će:
- Da vidim sad kako se na guvno žito obija!
- Čovik onda uzo batinu pa po kurjaku nemilo. Udarao ga sve dok se onaj mico i jauko. Kad ga ubio, istreso ga iz džaka. Lisica mu kaže:
- Sad ga ogulji, prodaj kožu i upamti da nije tako da se dobro dilo zaboravlja.

Prema knjizi "Latice ivančice" priredio Antun Gabrić

PROSJAKOVI SAVITI

Bili su čovik i žena. Imali su sina i kćer. Siromaški, al' lipo i u miru su živili sve dotle dok čovik nije morao narukovat pa ošo u rat. Skoro dvadeset godina ništa nisu čuli za njeg. Nisu znali ni da je živ, ni di je, ni šta se s njim desilo. Dica su već narasla. Žena je primala svaki poso pa ih tako otrani. Bili su lipi i zdravi. Kćer se srićno i dobro udala, a sin je osto kod majke.

Posli toliko godina čovika jedanput pušćali iz zarobljeništva. Krenio je pišice kući. U torbe je imao samo komad suvog kruva, a na leđi staru vojničku pušku. S putem se našo s jednim prosjakom.

- Pomoz Bog, putniče! Možda imaš za mene jedan zalogaj kruva? - pita ga prosjak.

- Evo u torbe mi je ostalo još malo kruva, ajde da ga bratski podijimo!

On izvadi taj krov, popolovi ga i polak da prosjaku. Kad je prosjak poji, zafaljio mu se na dobroti i kazo mu:

- Za oto što si bio taki dobrodušan spram mene, dat ću ti dva dobra savita. Prvi je: Kad si sidio pa se digneš i očeš it, uvik se obazri natrag. Drugi savit je ovaj: Kad očeš kaka zla učinit, ostavi ga za sutra i dobro promisli.

Čovik se zafaljio i krenio dalje. Odo je dugo, pa je kraj jedne vode sio da se odmori.

- E, - misli se - dosta sam tu dangubio. Vrime bi bilo da krenem dalje.

Onda se sitio prvog prosjakovog savita. Kad se obazro, a jedan veliki kurjak samo što nije skočio na njega. Friško okrene pušku i kad je onaj navaljio na njeg, pukne i ubije ga.

S putem kući ga spopadale i mučile svakojake strašne misli. Najviše je to mislio da žena posli tolika godina već ima drugog čovika, jel možda nisu ni živi. U selo je unišo kad se već smračilo. Uveče je ošo do svoje kuće da vidi šta je i kako je. Stalno je mislio da štogod nije dobro. Ošo kod pendžera da vidi ko je u sobi unutri. Kad je pogledao, a njegova žena sidi kraj mladog čovika. Baš su večerali. On je mislio da je to njezin drugi čovik. Naumio je da će latit pušku i da će i obadvoje poubijat. Već je nanišanio da će opaljit, kad se sitio prosjakovog drugog savita.

- Pričekat ću do sutra, - misli se.

Osto je još kod pendžera i sluša, al' jedanput će njegova žena:

- Sine moj, da ti sad tvoj dada vidi kako si velik i lip, pa bi se on zajedno sa mnom radovao.

Čovik kad je to čuo, friško baci pušku, zakuco na vrata, raširio ruke i sve ih izgrlio i izljubio.

Iz knjige "Latice ivančice" priredio Antun Gabrić

MOJ PRVI PRUSLUK

Ušao sam u šestu godinu. Toga lita sam dobio prve gaće i prvi prusluk. Dotle su bila odila: suknjica, p' onda bekeš, p' onda "flundre", rastreš sastrag.

O Maloj me je Gospojini otac ponio "u Bili Aljmaš". Gaće i prusluk na meni. Gaće široke, Bogo da ih nisam mogao da stegnem; ne mogu da stanu na ugaćnjak. A prusluk, od sivog štroce, sa crvenim pucama od cakla. Dok sam još čekao prusluk, uvik su me zamamljivali, kada su me slali u dućan ili rad vode:

- Idi "dobićeš prusluk od nevidiša na nemariš grane".

Uvik sam tr'o glavu: kako može biti taj "nevidiš"? Vidio sam u strica momka svilen prusluk na grane. Al' to nije "od nevidiša". Pitao sam i druge sa pruslukom:

- Je li, od čega je ovaj tvoj prusluk? - Jedan je bio od tifle, jedan od sukna, drugi od čohe, drugi od cvilika, drugi od svile, od kumaše. Ali ni jedan "od nevidiša".

Taj "nevidiš", to mora da bude nešto još drugačije nego i sama svila i dumaša.

A kad sam ga dobio i obukao, onda sam vidio šta je taj "nevidiš". Krasno! Šta je stričev svileni prusluk napram moga, što je od "nevidiša".

P' onda te "na nemariš grane". Malo me je dirala ta rič "nemariš". Kake će te grane biti a da ih ja ne marim?... Ali sam se utaložio sa tom misli: bile kako bile, ja ću mariti za njih.

A kada sam vidio grane na nevidišu, a mene novo sunce ogranulo. Grane k'o i na drugom štroci poiskakale iz mezeva, pa sve roje, sve viču, sve pivaju...

Promotrio sam svaki prusluk, koji mi je u susret išao: momački i dičiji i "didinski", al' ni bojtar mojemu! Take grane, takav sjaj, tako šuškanje... A jok! toga više nema. P' onda puca. Od crvenog cakla. A žuto uvo na svakome. Pa kad sunce padne na moj prusluk, crveno caklo sve sikće, a kroz njega se smije žuto uvo od puceta...

Kad smo u Dalju sišli sa voza i pogledali u do gdi je crkva i "proštenje", ja sam vidio sijaset naroda, kola, konja, velike hrpe lubenica i dinja. Meni se učinilo, kada smo se ukazali nad dolinom biloaljmaškom, da se sav narod okrenio glavom ovamo, da vidi moj prusluk. Još i konji podizali glave iz šaraga i puna usta sina klimali glavom prema meni, kao da bi rekli:

- A jesi krasan, Stipane! Takav prusluk, kao ti, niko nema. Još ni ova Šokčad ovdje. A njima bar šiju šarene prusluke.

Pa i hrpe dinja i lubenica: kao da se izdižu lubenica nad lubenicu i dinja nad dinju:

- De, da i mi vidimo Stipana u prusluku! - A ja sam išao pored oca i mislio:

- No, moj čiča mora da je ponosit, kad njegov sin ima tako krasan prusluk.

I držao sam oca čvrsto za ruku. Ko bi znao može se kakav rdavi deran il' i čovik "zblanuti" pa od mene oteti prusluk. Al' ovako, kad je moj čiča pored mene, ne bojim se ni - Maksina.

Jedna snaša, što je išla za nama, vidila kako ja sitno koracam, stigne nas, pa će da me pohvali:

- Ao Stipane! Alaj ti imaš lip šešir!

Ja je pogledam prezirno i ne kažem joj ništa. Samo sam je u sebi prosudio: "Ta nema oči! Ne vidi kaki ja prusluk imam..."

U tom smo već spustili blizu crkve. Crkva se bili, a toran, kao da je sad ustao, pa da se smije i dobrohotno me motri.:

- Ao Stipane, golube gaćasti! Alaj ti imaš lip prusluk!

I ja sam bio zahvalan i crkvi i toranu, što se tako jasno i dobrohotno meni smijucka.

Ušli smo u crkvu. Počela sveta služba. Ja se priljubio ocu i slušam i gledam. Na oltar izišlo mnogo svećenika, svi obučen u lipo zlačano odilo, na grane, sa portom, sa zlatnim gajtanima išarano. Gori na koru zasviraju vorgule, narod zapiva, sva crkva ori od pisme. Onda pristanu vorgule, narod učuti i na oltaru zapiva svećenik. Vorgule opet zaore, narod

se zanese za vorgulama i piva. Bože, sve roji. A moje srce raste, diže se čak do crkvenih svodova: Bože, alaj je to lipo... I pomislim: to je sve za to, što ja imam nov prusluk lip, kao ni u koga, "od nevidiša na nemariš grane". Iz pisme naroda, iz svirke vorgula, iz hvalospiva svećenikova, sve k'o da čujem:

- Stipan ima lip, lip prusluk. Bože hvala Ti.

A kad smo izišli iz crkve, to da ste vidili!

Šokice postajale prid crkvu, i kad sam ja išao, držeći očevu ruku, u prusluku, one me opazile i stale među sobom da govore:

- A ju, a ju! Otkuda ovo lipo dite? Jedna me ulovi za desnu ruku i otrgne od oca, pa me stala cmakati: i u jedan obraz i u drugi, i u oba oka, i u vrat, i gdi me dohvatila. Ja se brišem rukavom, al' sve pazim, da mi seka ne ugužva prusluk. Kad sam se jedva negda izmotao iz njenih ruku, htio sam ocu, ali me ne pušta već me pita:

- A jo, kaži mi, kako ti je ime?

- Stipan! - rekoh ja ponosno.

- A ko ti je kupio taj lipi prusluk?

Kad mi je to rekla, mal' nisam onda opet ja počeo sa poljupcima.

Pogledam je, kao da ću je zagrliti i reknem:

- Moj čiča i moja nana!

Tada me već spopala druga Šokica. Al' joj se već nisam dao ljubiti. Počeo sam da se derem, kako živ možem:

- Joj čiča, ne dajte me!

Ona me pusti i ja potrčem ocu. A da me ublaži uzme veliku lubenicu, što je ležala pored nje, rasiče je po pole, odjakari od nje veliku komadinu i vikne me:

- Oj Stipane! Odi, odi! Evo na lubenice!

Volio sam lubenicu kao sunce jarko. Ali mi padne na pamet moj novi prusluk i odgovorim:

- Neću, uprljaću prusluk!

- Uh, uh, bona! Dođi samo, tetica, će ti zastri prusluk, vidi sa ovom maramom.

I razmota veliku bilu maramu. Ja se približim, ona mi pripaše maramu, koja je dohvaćala od vrata pa do prstiju na nogama. Tada sam primio i skalu lubenice i zagrizao u nju, da je iz nje na sve strane štrcala slada. Ali sam se, kad god sam zagrizao, uvijek pogno naprid, da ne bi slada lubeničina probila kroz maramu i ukvasila moj lipi prusluk.

U to se već sa 10 strana diže po komadina lubenice i sa 10 strana viču Šokice.

- Uzmi ovu, ova je jako slatka. Ova je još slada! Gle, moja je najslađa.

Ali se ja okrećem i naposlitku morala je da me oslobodi iz vatre i juriša moja gazdarica, što mi je pripasala maramu.

Moj čiča je jedno vrime sa smiškom gledao moju borbu, a kada sam požio prvi komad, on pristupi pa reče: - Idemo.

Gazdarica moja odveže maramu, ali prije dobro mi ubriše njome obadva obraza, onda me izljubi i prida ocu. Jedva smo se provukli kroz dobre Šokice, koje su sve htile da me vide. A ja sve rastem: "Moj prusluk! Ta valjda ga nema ni u careva sina...!"

Kada smo prolazili pored jedne mijane, otvore se vrata i jedan pijanac - bljuzne vino i rakiju baš po meni. Sav moj prusluk oblije i zaprlja. A on pade koliki je dugačak prid vratima. U prvi mah mislio sam, da će mi srce pripuknuti. "Jao, moj lipi prusluk!" A onda kada sam vidio pijanoga čovika, gdi leži ko vrića prid mijanom, nisam htio da plačem, već sam mislio: "Nikad, nikad taki biti neću."

Blaško Rajić

(Iz zbirke pripovjedaka "Bunjevčice", Subotica, 1937., 32-36. str.)

PRVA ČORBA

- ... nać' ćeš lonac od litre i popet se na tavan, 'di ćeš blizu vrata naći jedan džak napunjen s gravom. Skini malo više od po lonca, te s Matom, Barom i Janjom priberi taj gra! Pazi, smedžuran i rđav da ste izbacili. Kad ste ga otribili i pribrali saspri u lonac što je na šporelju. Pomalo loži, jel se vatra ne smi utrnuti, a kad vidiš da voda kipi, skini poklopac, pa lonac privuci u stranu. Al' ne sasvim! - zaprijeti majka prstom i upita: - Jesi l' razumio? Posli tog ćeš dati pilićima proje i prikrupe, jel ja njima još nisam dala. Pazite na piliće. - Kada je bila obučena nastavi: Ja sad idem, a vi budite mirni dok se mama ne vrati. Posvršavajte sve što sam kaz'la - zapovjedila je već na kapiji, te rekla "Zbogom" i otišla.

Tako je ona običavala govoriti svakog ponedjeljka i petka, kad je bio tužni dan u nas. Naređivala bi po nekoliko poslova, koji su se morali posvršavati dok je ona izbivala od kuće. Obično je meni kao najstarijem zapovjedila i otišla. Kao udovica sa četvero djece morala se laćati svakovrsnih poslava samo da bi smanjila tegobu oko odgoja svoje siročadi. A u poslovima smo joj i mi, njena djeca, pomagali koliko je koje moglo. Pošto nam imanje nije bilo veliko, ona je ponajčešće morala pribjeći trgovini kako bi otklonila nedostatak s imanja. Imala je rijedak trgovački duh. U ovakvu kupovanju i prodavanju bila je pravi majstor i što drugom ne bi uspjelo, uspjelo bi njojzi bez ikakve teškoće. Taj svoj dar dobila je svakidašnjim posjećivanjem tržišta.

Svakog ponedjeljka i petka bi ona odlazila na trg. U te dane smo znali da se dugo neće vratiti kući, a kada bi se ipak vratila, podne je već prošlo.

I sada je bilo tako. Bio je petak prije Duhova. Kraljice su u susjedstvu neprestano vježbale svoje kraljičke pjesme, koje će pjevati o blagdanu Duhova. Sunce je nemilosrdno grijalo, jer su duhovi pali veoma kasno. U dvorištu su bila već sva susjedna djeca, gdje su igrajući se, dizala neizdrživu galamu začinjenu smijehom, a često i plaćom.

Majka još nije mogla stići ni do uličnog ćoška, a ja sam već bio na tavanu. Sve sam učinio kako mi je zapovjedila. Ponio sam lonac od litre, pronašao džak napunjen grahom i napunio ga skoro do tri četvrtine. Poslije toga sam ga skinuo u kuhinju, prosuo grah na kuhinjski stol i pozvao brata i sestre da ga otrijebimo i proberemo. Prilićno dugo smo radili taj posao oko izdvajanja dobrog od neupotrebljivog graha.

Ćim smo nas četvero svršili s prebiranjem graha, ćist grah operem u hladnoj vodi i videći od majke da i ona to ćini s probiranim grahom, usuh ga u lonac koji je ona priredila na štednjaku. Ovo mi je, istina, majka zaboravila reći, ali ja sam ipak učinio, povodeći se njezinim primjerom, računajući da to tako treba učiniti.

Svršivši sve, kako je majka zapovjedila, pošao sam i ja meću djecu igrati se. Igra me je privezala i zanjela potpuno i ja zaboravih posve na piliće. Ćešće sam međutim pogledao vatru gori li onako kako je majka kazala i kada primjetih da dogorijeva, nadometao sam po komad drveta da se ne bi ugasila.

I vraćajući se jednom ih kuhinje meću djecu opazim zgaženo pile. Ono je ležalo u travi mrtvo. Ispred oćiju mi ćas projure strašne slike odgovornosti. Vidio sam pred sobom majku gdje me grdi i bije zbog moga zaborava i kao preplašen upitam naglo:

- Ko je zgazio ovo pile? - U mom glasu je moralo biti tolićko straha i prijekora da su djeca protrnula kao da su poćinila najveći zloćin.

- Ja nisam - odgovori pokunjeno Pero, spustivši glavu. Ostali takodećer zanjekaše da ga je bilo tko od njih zgazio, te i oni spuste glavu.

- Evo još jedno! - začu se glas Marka iza nekoliko trenutaka, te podignuvši pile pođe prema meni. Ovo me još više zastraši. No, ne prođe nekoliko trenutaka samo ću se glas i Klare.

- I o'de je jedno! - pa također podiže zgaženo pile, već treće po redu, ali sasvim mirno.

- Ko je zgazio te piliće? - povičem, a glas mi je od bojazni podrhtavao.

- Ja ne znam - odvrati Klara tako hladnokrvno da sam prosto osjetio kako mi jeza podilazi.

- Ni ja ne znam - odgovore i ostali redom skinuvši odgovornost sa sebe, ali već ne toliko uvjerljivo kao Klara.

Tako je krivica pala jedino na mene i izgledalo je po njihovim odgovorima da sam samo ja bio taj što je sve troje pilića zgazio.

- Sad niko nije zgazio ni jedno pile - odgovorim samom sebi i obraćajući se njima nastavim tražeći spasa od njih. - A šta će mama kaz'ti? - Slijedećeg momenta već briznuh u plač. Kroz suze sam ugledao ozbiljno lice majčino i ta bojazan potjera mi suze na oči da su curkom potekle uz glasnu dernjavu i ostalih, koji su prihvatili moj plač.

Još malo prije smijeh, cika i veselje, a sada već žalost karakterizirala je našu igru. Krišom i bez riječi plačući napuštao je jedan po jedan dvorište. Brać i sestre također. I dvorište ostade najednom pusto.

Šta ću s pilićima pomislih čim sam opazio da sam napušten. Kako ću ih sakriti da mama ne sazna? Šta ću s njima? Da ih bacim na smetišta, tamo mama i onako rijetko zalazi i tamo ih neće vidjeti? Ta misao izgledaše mi tako spasonosnom, da sam potrčao, skupio zgažene piliće i bacio ih na smetišta.

Šmrcajući i pri tom brišući suze rukavom od kaputa uputih se u kuhinju da vidim kako se kuha grah. Žerave je jedva bilo, a to me ponovo zastraši, te dohvativši ne jedan već odmah dva komada drveta stavim ih na vatru i počnem duhati kako bi što prije progorjelo. Stojeći pokraj štednjaka, kada je već vatra potpuno progorjela, po prvi put pogledam u lonac. Kada sam digao poklopac, voda je baš nekako trebala provreti, vidio sam to po sitnim mjehurićima što dizahu na površini vode. Kipjela još nije, a s mjehurićima se dizao na površinu i grah i to jedan po jedan.

Zablenut od iznenađenja gledao sam to, ne znajući što se to zbiva u loncu i šta je s grahom kada se diže na površinu vode. O kuharskom umijeću nisam imao nikakva pojma.

Gledao sam tako jedno vrijeme, a graha je bivalo na površini sve više i više, i misleći da sam rdavo probro grah, prosto sam se skamenio. Evo opet nove nevolje - pomislim. Danas sve ide nekako naopako. Ovo je već drugi grijeh. Tri zgažena pileta i rdavo probirani grah. To je već previše. I kao što u ovakvim slučajevima biva, djeca uvijek čine ono što ne bi trebalo provoditi u djelo, tako i ja od straha zbog grdnje i batina, čime mi je zaprijetila majka, pa da popravim svoju krivicu dohvatim cijetku i počeh kupiti grah iz kipuće vode. Grah se međutm i dalje dizao i čim bi jednoga ulovio na površini vode, na njegovo mjesto bi se smjesta digla dva, tri, pa i četiri. A ja sam samo kupio i kupio grah. Lovio sam ga po površini sve dok nijesam vidio da se i posljednji digao, a na stolu su bila već dva tanjura napunjena grahom pokupljenim cijetkom iz lonca.

Opet je došla nova briga, što ću s grahom pokupljenim u loncu? - zapitah sama sebe, ali pak sam bio prilično smiren što se novi grah ne diže.

Nijesam mogao dugo gledati na stolu tanjure s pokupljenim grahom već prosuh sve po dvorištu kako bih spremio tragove i druge svoje krivice... svog drugog grijeha... To me nekako umiri i time kao da mi je pao teški teret sa srca. Odahnuvši zadovoljno, obrisao sam znoj s čela i stavih ponovo dva komada drveta na vatru, neka još bolje proplamsa.

Podne je već odzvonilo kada sam sve to posvršavao, a baš je bilo i vrijeme, jer se majka ubrzo vrati. Nekako je ranije došla no drugi put, a razlog njenom ranijem povratku je bio ujak, koji je morao ići na salaš.

- No, je l' gotova už'na? upita čim stupi u dvorište i opazi me.

- Jest mama! odgovorim s oborenim pogledom. Osjetio sam u taj čas da mi je krv navrla u lice i morao sam jako porumeniti. Sta će biti, ako opazi grah i piliće, pomislih. No, majka ne primjeti ni grah ni piliće, nego pođe s ujakom u sobu. A dok se nije skinula, presvukla i izišla u kuhinju mog rumenila već je nestalo. Došavši u kuhinju prvo pogleda vatru, koja je posve tiho plamsala. Gorjela je baš kako je ona htjela. No, kako je trebalo požuriti s ručkom, nadometne i ona na vatru, a u tom trenutku oborivši oči opazim na podu nekoliko zrna graha što nijesam pokupio i što mi je vjerojatno spalo s tanjura ili cijetke. To opazi i majka, a ipak mi ne reče ni riječi, prije nego što promiješa grah u loncu. Ne znam šta je pomislila tog momenta, kada me zapita.

- A kaki je ovo gra'? - i pokaza prstom na pod.

- Rđav, mama - odgovorih.

- Rđav?

- Jest, mama, taj gra' se diz'o u loncu - promucam nekako i pomislih da će sad saznati sve. Preplašio sam se jako, da sam probljedio od straha, a na leđima sam osjetio tupe i mukle udarce prvog predmeta koji je majci bio u blizini, iako nas je veoma rijetko tukla.

- Kako? Rđav gra'? Pa to je sasvim dobar gra'!

- Nije mama. Taj gra' se dig'o gori i ja sam ga citkom pokupio iz lonca.

- Pa šta je ostalo onda u loncu? - upita i ponovo uze kašiku kako bi promiješala grah što se kuhao u loncu. I kada vidi da tek par zrna graha pliva u loncu, u ključaloj vodi, oštrim glasom mi se obrati: - Ti kažeš da je to rđav gra'? A 'di je onda dobar?

- U loncu mama - uvjeravao sam je i dalje.

- Pogledaj samo - i promiješa kašikom vodu pred mojim očima i uvjerivši se u istinitost njenih riječi ostao sam zinut od iznenađenja i čuđenja što samo par zrna zaista pliva u loncu.

- No, ko ima pravo? - upita me poslije kratka vremena, a ja kao da sam zanijemio.

- No, šta ne odgovaraš?

- Ne znam - i već su mi navrle suze na oči, po drugi put toga dana.

U to stupi ujak u kuhinju, a ja sam se baš spremao da neprimjetno izjurim, pa kako sam šmrcao i skoro se sudario na kuhinjskim vratima s njime, zadržava me i upita:

- Šta je; šta šmrcaš? Šta si skrivio?

- Ništa, ujo.

- Pa, zašto plačeš?

- Ne znam - odgovorim mu zbunjeno.

- Jel gotova već už'na? - obrati se majci.

- Nije. Eto nećak ti je misto grava skuv'o vodu - i u brzini mu ispriča kako sam kuhao grah, prvu svoju čorbu.

Ujak se dugo smijao mojoj čorbi i da me utješi, te ohrabri, pomiluje me po kosi i licu govoreći mi:

- Ništa, ništa! Naučit ćeš već kuvati i gra' dok ostariš, a ne samo vodu...

I tako sam eto, kuhao svoju prvu čorbu.

Tek kasnije sam saznao da se grah pri ključanju vode mora dići na površinu vode i potom se sleći na dno radi stvarnog prokuhavanja. A zapravo otkad bih i znao o tim fizičkim zakonima, kada niti o fizici, a niti pak o kuharskom umijeći u tim godinama nisam imao nikakva pojma.

(Crtica iz neobjavljene zbirke "Zaboravljene bilješke") Ljudevit Vujković Lamić (Moco)

BUNJEVAČKE NARODNE POSLOVICE
Iz neobjavljene zbirke Ive Prčića starijeg
"BUNJEVAČKE NARODNE POSLOVICE I UOBIČAJENE
REČENICE"

X. poglavlje: LJEPOTA, GRUBOĆA, TJELESNE MANE

Maleno je zrno biserovo.

Al' se nosi na gospodskom grlu.

*(Kaže se za lipu, vridnu, ali malenog rasta
divojku.)*

Ako ne možeš biti lip koliko 'oćeš, al' dobar možeš biti.

Duga kosa, kratka pamet.

Gluvo, ko i ludo.

Lice vara, (srce valja).

Svako čudo tri dana.

(Pa će onda pristati govoriti i o lipoj i o ružnoj.)

Oči su ogledalo duše.

I slipa kokoš zrno nađe.

Durđin je lipo cviče, al' kad ne miriši.

(Uzalud lipota ako nema dobrote!)

Što nije gledat, nije ni glodat.

Vo rogom, a čovik nosom se diči.

(Ako nema s drugim, dobro je i s tim.)

XI. poglavlje: MLADOST, STAROST

Na mladima svit ostaje.

Na mladom zarašće.

*(Ako se mlado čeljade posiče, ili osakati, prije
će rana zarasti nego na starom.)*

Dobra se godina s prolića poznaje.

(Na ditetu se vidi kakav će muž biti.)

Što je mlade, to je slađe.

*(Triput slađe poljubiti mlade, a milije grliti
starije. Nar. pjesma)*

Mladost, ludost.

Starost, žalost.

Bogat je ko nije dužan, a mlad ko je zdrav.

Za mladost, svakake ludosti.

(Samo neka je starost mudra!)

Što kolivka zaljuljala, to motika zakopala.

Mlado - ludo (a neki dodaju: a matoro nema pameti).

Što čovik u mladosti nauči, teško se od toga oduči.

Ustani krajcara da sidne grošić.

Jaja kokodaču, a kokoške ćute.

(Palo slime na time (pa se opametio).

Čuvaj mladost za starost.

Ko se lud rodi, lud i umre.

Matori konji deru pokrovce.

(Kad se mator čovik probećari, onda je veliko zlo.)

Kad mator pas laje, valja vidit šta je.

(Iskusan i pametan čovik neće lupiti makar šta.)

Ne gledaj ko je, nego kako je rekao.

(I mlad čovik zna reći pametno.)

Starijem biž od pr..., a nemoj od riči.

Ostario, mejdan ostavio.

Starcu je vino mliko, a mladu mliko vino.

(Kada je star slab i bolestan, triba mu dati vina da se pokripi, a kad se mlad razboli, njemu je prva okripa mliko.)

Ni imala baba bisa, pa kupila prase.

(Kaže se kada se starije čeljade lati nečega, čemu je teško na kraj izaći pa se tuži.)

XII. poglavlje: MUDROST, LUDOST

Ako je ko lud, ne budi mu drug.

U ludog pope, luda i pridika.

Ludom nema suda.

Ne šali se s ludom.

U ludog nema šale.

Na lipog dim ide, (a lud podnosi).

Ko nema u glavi, ima u nogama.

(Zaboravi radi čega je otišao pa mora još jedanput ići.)

Fali pametan, a ne bi lud.

Pametniji popušta.

(Zato su najviše glupani na vladi.)

Ko se čini ovca, kurjaci ga pojidu.

Od nevišta i gora plače.

(Jer vadi ona stabla koja triba da su ostala.)

Pošalji ludo na vojsku, pa sidi pa plači za njim.

(A šta još kad ga pošalju na vladu?)

Lud se sam fali.

Čega se pametan stidi, s tim se lud diči.

Glava ko vika, a pameti (u njoj) ni zarad lika.

(Kaže se kada se ko čini primudar)

Lud skače i di ima jendek i di nema

(Govori i kad triba i kad ne triba.)

Pametan misli što govori, a lud govori što misli.

Zna vo šta je so.

Ludom ne teci, mudrom ne ostavljaj.

(Jer će mudar znati steći, a lud će i što dobije rasteći.)

Zna Mika šta je zeka.

(Seoska budala Mika otišao u lov pa ubio magarca. Naprtio ga na leđa pa ga tezmata kući. Susriju ga ljudi pa mu kažu: "Mika, to nije zec, to je magarac." Mika odgovori: "Nemojte vi mene praviti ludim! Zna Mika šta je zeka, velike uši i dugačke noge.")

Ko se lud rodi, lud i umre.

Koga Bog 'oće da kazni, tom oduzme pamet.

XIII. poglavlje: NAČELA U PROSUĐIVANJU

Oči su voda.

(Mogu čovika lako privariti.)

Vračala baba da ne bude mraza, (a kad ujutru, sniga do kolina).

Starije je jutro od večera.

(Ne možemo znati uveče, šta nas ujutro očekuje.)

Radi kao da ćeš do vika živiti, a živi kao da ćeš danas umriti.

Što misliš uraditi sutra, uradi danas, a što misliš danas pojisti, ostavi za sutra.

Na kurjaka vika, a i lisica meso jide.

(To jest: više se uvijek na poznatog tata i zločinca, a uz njega u potaji varaju, otimaju, krađu i lukave, prepredene varalice kojima se ne da lako ući u trag.)

Jedna šteta, sto grija.

(To jest: ako se ne dozna ko ju je počinio.)

Posrne konj na četiri noge, a ne bi čovik na dvi.

Sveci su na nebu.

Lako j' žabu natirat u vodu (kad i sama skače).

Snu virovati, sam sebe varati.

Nije kazala baba kako je snila, već kako je po nju dobro.

San je laža, a Bog je istina.

(Nikad sanku virovati nemoj.)

Ni vrag nije crn kako ga kažu.

Vrag ne spava, nego o zlu radi.

(Zato ga se čuvaj!)

Dvared miri, a jedared sići.

(Da se ne privariš pa da odrežeš manje ili više nego što ti treba.)

Čija je krava, onog je i tele.

(Ako ga nije obaška prodao.)

Čiji je konj, onog je i ular.

(To jest, ne može ga voditi za rep.)

Na mucu se poznaju junaci.

Nije onog dika ko tuče, već onog ko izdrži.

Malog (konja) fali, a velikog tiraj.

(Velik je jači pa može veći teret vući. Malog fali da ga prije prodaš.)

Za tisak priredio Ivo Prčić, mladi

**ZBORNİK
"SUBOTIČKE DANICE**

1992.

zkhv.org.rs

ŠEST STOLJEĆA KATOLIČKE CRKVE U SUBOTICI

U plodnoj i beskrajnoj ravni, u kraju gdje se "zrnje ko zlato žuti", gdje "grožđe zrije, kapa med", između Dunava i Tise, smjestila se, "salašima obavita", "Bunjevaca gnizdo drago" - Subotica.(1) Plodna zemlja crnica južno od grada i ne manje plodno pjeskovito tlo na sjeveru, istoku i zapadu, stoljećima je privlačilo čovjeka u ovaj kraj sjeverne Bačke.

U Subotici su stoljećima živjeli jedno kraj drugog različiti jezici, različite vjere, različiti narodi. U vrijeme kad su se ovi krajevi poslije Turaka počeli naseljavati, prije tri stotine godina, ovdje žive zajedno Hrvati i Srbi. Njihova je zadaća obraniti granice, ali bave se i poljodjelstvom. Sav se život odvijao između oružja i njive.

Tokom XVIII. stoljeća se u Subotici nastanjuju Mađari, Slovaci i Nijemci. Dok su mnogi Nijemci nosili časničku odoru, dolaskom Mađara i Slovaka, Subotica dobiva i obrtnički sloj svojih građana. Ostala je Subotica privlačan grad do danas. I danas Suboticu svojom zovu ljudi različitih jezika i različitih naroda. A svaki će Subotičanin svojim jezikom reći isto što i naš Aleksa: "Najlipša si varoš svita... Dika, srića mladih lita: Subotica - moje blago..."(2) Grad Subotica slavi 600.obljetnicu svog prvog spomena. Zahvaljujući rodoljublju mnogih prijatelja Subotice, čijim je trudom pisana povijest ovoga grada, pokušat ću u par poteza prikazati rast Katoličke crkve u našem gradu.

POČECI SUBOTICE

Prvi pismeni spomen grada Subotica pada u XIV. stoljeće (1391.god.). Grad je, međutim, mnogo stariji. Zato je u pravu Iványi, kad, u obliku pretpostavke doduše, početke grada stavlja u sredinu XIII. stoljeća.(3) Još je više u pravu A.Sekulić koji piše da "treba unatoč pomanjkanju povijesnih isprava, vjerovati da je naselje nastalo prije XIII. stoljeća."(4)

Analizirajući arheološku građu subotičkog Gradskog muzeja, Péter Ric je napisao: "Malo tko od nas Subotičana zna za činjenicu, da je ovo područje predstavljalo središte velikog nomadskog imperija Avara, a u nekim historijskim periodama i ključno mjesto tadašnjih političkih zbivanja. Bivalo je to za vrijeme perioda seobe naroda od druge polovice VI. stoljeća, pa sve do početka IX. stoljeća."(5) Ovdje je čovjek živio već u brončanom dobu. Na osnovu brojnih arheoloških nalaza s kraja prošlog stoljeća, naš povjesničar Iványi je zaključio kako je u ovom kraju vjerojatno postojala i radionica za izradu

predmeta od bronce.(6) Od starijih europskih naroda, koji su ovdje mogli živjeti, Iványi spominje: Jazige, Hune, Gepide, Avare, Slavene.(7) Krajem IX. stoljeća pristižu u ove krajeve, pridružujući se Slavenima i Mađari.(8)

IME GRADA

Od najranijih vremena, bar dokle sežu pisani spomenici, kao ime grada Subotice, spominje se mađarski naziv Szabadka u raznim oblicima, kako su ga stari pisari zapisali, ili kako ga današnji stručnjaci uspijevaju pročitati. Evo nekih oblika: Zabatka, Sabatka, Zabatka, Szabathka. Njemački dokumenti iz vremena Vojne krajine pišu: Subotica, Sobotitz, Suppodizza, Szabadicza, ili kasnije Szent Mária, Maria Theresiopolis, Theresiopel, Maria Theresienstadt.(9) Slavensko stanovništvo grada usvojilo je naziv Subotica, dok se ime Subatica sačuvalo kao starinsko ime za grad kod bunjevačkog puka. O tome piše već Iványi.(10) Najstariji pismeni spomen grada Subotice pojavljuje se u obliku Zabatka, a zapisan je 7. svibnja 1391.godine. Takav način čitanja ustanovio je Subotičanin Péter Rokay, profesor novosadskog sveučilišta.(11) Do sada su stručnjaci stari tekst čitali kao "Zabatka".

PRVI SPOMEN SUBOTICE

Balkanske zemlje i zemlje koje su ih okruživale, proživljavale su krajem XIV. stoljeća izuzetno nemirne godine. Zbila se 1389. godine tragična Kosovska bitka. Mnogo svijeta iz južne Srbije bježi na sjever. Ugarskim Slavenima se pridružuju i sunarodnjaci, protjerani sa svojih ognjišta na Balkanu. Cijelu Bačku i Bodrošku županiju karakterizira u to vrijeme nemir, koji se očituje kao razbojstvo, krađe i pljačke. U takvom se ozračju Subotica prvi put spominje. Veliki župan Bodroške županije organizira 7.svibnja 1391.godine suđenje nad nekolicinom zločinaca. Među njima dokumenat spominje i "furem Agustinum dictum de ZABATKA", tj. lopova zvanog Agustin iz Zabatke. To je prvi spomen Subotice. Nažalost ozračje tako slično današnjem...

Osim Slavena, pridošlica iz pravoslavnih krajeva Balkana, bilo je diljem Mađarske i Slavena katolika i starosjedilaca i izbjeglica iz katoličkih balkanskih zemalja. O njima piše A.Sekulić: "Ne može se zanemariti činjenica, da je kralj Ljudevit I. (Veliki - Nagy Lajos) molio godine 1366. bosanske franjevence, redovnike bosanske vikarije, neka u južne krajeve Ugarske pošalju vjerovjesnike. Papa Grgur XI. u pismu poglavarstvu bosanskih franjevaca dopušta im djelovanje u tri biskupije u Ugarskoj: Pečujskoj, Bačko-kalačkoj i Čanadskoj. Papa u pismu tumači da ugarski svećenici ne razumiju jezik slavenskog stanovništva, pa ne mogu obavljati dušobrižništvo."(13) Tako, i u vrijeme prvog spomena Subotice, ovdje žive različiti narodi i različite Crkve.

SUBOTIČKA TVRĐAVA

Kad je 1439. godine János Hunyadi od kralja Alberta dobio Suboticu u zalog, ona je bila samo posjed ili trgovište. Tek 1504. godine se spominje kao grad ili bolje zamak, castrum. Na osnovu uvida u izvorne dokumente, koji su otkriveni istom 1988. godine, sa sigurnošću se može ustanoviti ne samo godina gradnje, nego i izgled pa čak i graditelj subotičke tvrđave. Bio je to okrugli dvorac, utvrđenje, koje se izdizalo nad ravnom okolinom. Zidovi utvrđenja su bili debeli i sigurni. U tvrđavi još 1717. godine stajao latinski natpis koji govori o graditelju utvrde: "Hoc opus fecit fieri Magnificus Dominus Ioannes Pongrácz de Dengeleg vojvoda transilvanus perpetuus comes...cum consorte sua... Anno MCCCCLXX." Isti tekst u prijevodu glasi: "Ovo djelo dao je sagraditi velemožni gospodin Ioannes Pongrácz od Dengelega, erdeljski vojvoda, vječiti grof sa svojom suprugom 1470.godine."(14) Tim je otkrićem Suboticu počastio g.Ulmer Gáspár.

PRVI SPOMEN SUBOTIČKE ŽUPE

I prvi spomen grada i prvi spomen župe u svezi je s pravom i pravnim zahvatima. Tako župljani subotičke župa nisu uredno plaćali desetinu nadbiskupu. Radi toga je nadbiskup Péter II. Váradi o blagdanu sv.Ivana evanđeliste napisao u Baču 1496.godine pismo naslovljeno "HONORABILI LUCAE PRESBYTERO, PLEBANO DE ZABATHKA", tj. "časnom svećeniku Luki, župniku subotičkom".(15)

Dokumenat je vrlo značajan. Iz njega doznajemo krsno ime prvog poznatog subotičkog župnika. Ujedno je to i prvi spomen subotičke župe, koja je prema spomenutom dokumentu sigurno postojala u XV. stoljeću. Ostaje nam još et godina, pa će Subotičani proslaviti 500. obljetnicu toga dokumenta (1496.-1996.).

SELJAČKA BUNA

Kroz srednji vijek Subotica je imala različite gospodare. Nezadovoljstvo seljaka - kmetova postojalo je i u Subotici. Tako je krvoproliće i stradanje seljačke bune pogodilo i Suboticu. Nezadovoljne ugarske seljake predvodio je György Dózsa. Bilo je to 1514. godine. Namjesnik ugarskog kralja i ostrogonski nadbiskup, Antun Vrančić, uspoređuje stradanje nezaštićenih i slabo naoružanih kmetova s patnjama puka iz vremena biblijskog okrutnika Heroda. Vrančićevo je svjedočanstvo tim vrednije, što ga je pisao kao suvremenik i očevidac. Krvoproliće, razaranja, pljačka, harali su bačkom zemljom. Patio je narod, žene i djeca.(16)

SUBOTICA ZA VRIJEME TURAKA

Stoljećima nije bilo mira. Nije se Subotica još pridigla od patnji i stradanja seljačke bune, a veliko zlo već je bilo na vidiku. Vanredne prilike nametale su vanredna rješenja. Tako je nekadašnji spretni i daroviti oficir, zapovjednik erdeljskih tvrđava, Pavao Tomori, čija obitelj vuče podrijetlo iz Bosne, nakon što je stupio u Franjevački red, nastojanjem samoga Svetog Oca i diplomatske službe postao bačko-kalački nadbiskup.

29. KOLOVOZA 1526.: MOHAČ

Računajući na Tomorijeve vojničke vještine, Sveta stolica ga postavlja, protiv njegove volje, na nadbiskupsku stolicu najugroženije nadbiskupije u Ugarskoj: Bač. Nadbiskup, koji nikada nije skidao svoje franjevačko ruho, okupio je u svojoj nadbiskupiji kao i u ostalim kršćanskim zemljama, veliku vojsku. Na čelu kršćanske vojske pošao je pod Mohač, ne bi li odbio tursku opasnost. Međutim, kršćanska vojska je do nogu potučena 29.kolovoza 1526.godine. Poginuo je i nadbiskup Tomori. Pao je i Ljudevit II., ugarski kralj. Palo je nebrojeno mnoštvo kršćanskih vojnika. Tragičnim mohačkim porazom otvara se nova stranica povijesti, ne samo ugarske države, nego i grada Subotice.

CAR JOVAN NENAD

Tih godina se u Subotici pojavljuje Jovan Nenad. Turci, koji su se bačkom stranom vraćali iz Mohača, ostavljaju za sobom zgarišta i pustoš. Veći dio subotičkog stanovništva pred turskom opasnošću bježi u sjeverne krajeve Mađarske, dok manji dio ostaje u svom zavičaju. Skrivaju se u šumama. Pokušavaju pružiti koliko toliko otpor Turcima.(17) Oko Jovana zvanog "Crni" okupljaju se Slovaci, Srbi, Rumunji, Bugari. Prema Iványiju, Jovan se ne bori toliko protiv Turaka, koliko napada vlastelinstva. Zbog nacionalnog sastava njegovih jedinica, koje su brojale deset do dvanaest tisuća ljudi, Vrančić ga je smatrao Rumunjom, a Smolka Slovakom. Njegovo sjedište je bilo u subotičkoj tvrđavi. Srpnja mjeseca 1527. ranjen je Jovan Nenad kod Segedina. Povukao se u Tornjoš, kamo su ga pokušali sakriti njegovi podanici. Tamo je i umro.(18)

TURSKO ROPSTVO

Subotica je zacijelo zajedno sa Segedinom 1542.godine pala pod Turke. Naredne godine cijela je nekadašnja Bačko-bodroška županija bila u sastavu Budimskog pašaluka.(19) Započelo je još jedno crno stoljeće subotičke povijesti. Za vrijeme turskog gospodstva, piše vrli kapelan svete Terezije u Subotici, Gábor Tormásy, Bačku nastavaju rijetku starosjedioci, Turci, ali i novopridošli iseljenici iz južne Hrvatske i Bosne. Ti su se ljudi bavili poljodjelstvom i stočarstvom. Nameti turske vlasti bili su neizdrživi. Porezi, danak u krvi, otmice žena i djevojaka, otimanje kuća... Vjerničkim potrebama subotičkog puka izlazili su u susret segedinski franjevci. Evo jednog Tormásyjevog teksta o tadašnjim subotičkim Hrvatima: "U to su vrijeme Dalmatinci živjeli po svojoj vjeri kao prvi kršćani. Po noći su, u podzemnim skrovištima slavili tajne svoje vjere, kad god bi se koji redovnik pojavio među njima."(20) Tormásy dalje piše, kako su ovdje nastanjeni Dalmatinci, pritisnuti nepodnosivim teretom turskog zuluma, na mahove ostavljali Suboticu, da se sakriju u Šupljaku pa čak i u Miljkutu. Služeći narodu, morali su se skrivati i segedinski franjevci. Posljednjih godina turskoga ropstva odveo je fra Sándor jednu skupinu Hrvata u Segedin. Skrivali su se u tamošnjem franjevačkom samostanu. Tamo su bili posve sigurni od Turaka. Po oslobođenju nastaniše se u segedinksoj gradskoj četvrti Palanka. S njima je bio fra Sándor. Živjeli su od nadnice i od rada svojih ruku.(21)

SUBOTICA U XVIII STOLJEĆU PRVI DUŠOBRIŽNICI

Vrijeme življenja u zemunicama i skrivanja po močvarama i šumama primicalo se kraju. Diljem Bačke, u manjim ili većim naseobinama žive Hrvati i Srbi. Jedni su tu bili od pamtivijeka, drugi se doseljavahu za vrijeme turskoga ropstva, a treći se tek spremahu, da u plemenitoj Bačkoj potraže novi zavičaj. 1686.god. dolazi veća skupina doseljenika Hrvata. "Dolaskom Bunjevaca povećao se broj Hrvata u Bačkoj. Njih su posjećivali franjevci iz Segedina i obilazili franjevci iz Bosne."(22) Odlaskom Turaka počima sve intenzivniji vjernički život. Tako je franjevac 1.prosinca 1687. kao prvo ime u matici krštenih upisao Katarinu Ivana Parčetića i Marte Bilogrivić. Kumovao je Marko Grubišić. Krstitelj pak bijaše fra Bartol Benjović. Uz njega se spominje i drugi segedinski franjevac Jerko Guganović. Fra Jerko od 1693.godine stanuje u subotičkom franjevačkom samostanu. Rođen je na Šupljaku, pa su ga zbog toga njegova subraća u Segedinu zvala Ludasi.(23) O prvoj subotičkom matici Iványi bilježi, da ona "nabraja mnoga i danas postojeća bunjevačka imena; tek tu i tamo susrećemo se s po jednim njemačkim ili mađarskim imenom". Knjiga se vodila od 1687. do 1717.godine, a sačuvan je njezin prijepis iz 1717.godine.(24)

TRIDESET ŽRTAVA TURSKE PROVALE

U to vrijeme Bačku razdvaja od Turaka jedino rijeka Tisa. S druge strane granice Turci bi se povremeno zaletavali na već oslobođeno područje Bačke. O takvoj jednoj provali izvješćuje franjevački ljetopis iz Subotice. Provalivši do Subotice, Turci su nemilo mučili i na kraju ubili tridesetero stanovnika grada. Tih tridesetero žrtava sahranjeno je u zajednički grob. 1738.godine nad njihovim grobom podignuta je subotička zavjetna kapela svetoga Roka.(25)

RÁKOCZYJEVA BUNA

Početakom XVIII. stoljeća Subotica živi vojnički. Od 1686. do 1703. u Subotici se oraganizira Vojna krajina. Sve do 1745.godine Subotica živi kao vojnički ustrojen grad. Gradski kapetan Luka Sučić sa svojim suradnicima Marčetićem, Kajićem i Vujevićem stanuje u kuli, u gradskoj utvrdi dijeleći je s franjevcima. 1703.godine podigne Rákóczy Ferenc bunu protiv cara boreći se za slobodniju Mađarsku. Tako je započeo najokrutniji desetgodišnji rat. Rákóczyjevi vojnici se zovu kuruci. Bore se protiv labanaca, tj.

carevih pristaša. Za Subotičane, koji su stali na stranu cara, počimaju opet teški dani. Što je sposobno za oružje otišlo je u rat. Za nezaštićeni narod pobrinuo se dobri otac Jerko Gubanović i fra József Kovács. Povelili su narod u Petrovaradin,(26) gdje se zbjeg zadržao sedam godina.(26a) Poslije kuruca još je jednom Subotica postala zgarište, pustoš. Povratnici iz Petrovaradina morali su ponovo započinjati.

O duhovnom životu puka u tako nemirnim vremenima dirljivim riječima piše Tormásy u svojoj povijesti glavne subotičke župe: "Po svojoj dubokoj religioznosti te po svojoj gorljivoj vjeri istakao se subotički puk već u to vrijeme. Tolike su ga nevolje bile. Mogao se bezbroj puta pokolebati u svome povjerenju u Božju providnost, a on je i dalje, unatoč svega, mirno podnosio okrutnu sudbinu. Kod ovoga naroda vjera nije bila nešto površno, već odrednica života. Zato se u to vrijeme u čudorednom životu ni ne susreću zastranjenja kao kod onih naroda koji su napustili vjeru. Ovaj je narod volio Boga istinski, svim žarom svoje duše. Svoju ljubav prema Bogu dokazao je točnim obdržavanjem Božjih zapovijedi. Rado je sudjelovao u obredima Crkve." Zahvaljujući propovijedima i pastoralnom radu franjevac "subotički puk je postao pravim uzorom katoličkog vjerničkog života".(27)

KUGA U SUBOTICI

Kao vjerna pratilja ratovanja, siromaštva i bijede, u 18.stoljeću kuga dva puta pohada Suboticu. U vrijeme, kad je dio puka bio u izbjeglištvu u Petrovaradinu, drugi dio po skrovištima oko grada, a posve mali dio ostao u Subotici, 1709.godine, udarila je kuga na Suboticu. Franjevci su često pohađali bolesnike, dvorili ih, upućivali rođake, kako da bolesniku olakšaju patnju. Jedan je franjevac i umro zaražen kugom. Narod je sve više volio svoje "ujake". Privrženost puka prema franjevcima počivala je na njihovoj djelotvornoj ljubavi. Drugi put je kuga pohodila čitavu Bačku 1738. i 1739.godine. Prema zapisu u najstarijoj subotičkoj matici na 145. i 146. stranici, umrlo je 313 katolika "i još jedno dite"; tako je zabilježio upisivač. Tužni popis je znatno veći, jer mu treba dodati i popis pravoslavnih Srba, o kojima su knjige vodili njihovi svećenici.(28)

Dok je pošast još harala Suboticom, na poticaj gradskih poglavara i uz podršku puka fra Ivan Kurinsky 5.rujna 1738. blagosiva kamen temeljac zavjetne kapele posvećene svetom Roku. Kapela je podignuta darovima franjevac i vjernog puka nad zajedničkim grobom trideset žrtava turske provale. Kapelu je gradski Senat obnovio 1884.godine budući da je bila u vrlo ruševnom stanju. Kapela je obnovljena i poslije Drugog svjetskog rata. Proslavila je već i svoju 250.obljetnicu. Od 16. do 23. kolovoza vjernici je i danas pohađaju spominjući se strašne bolesti i patnje svojih predaka. U narodu je još uvijek živ običaj zavjetnog posta koji se kroz stoljeća održao na blagdan sv.Roka, 16.kolovoza.(29)

PRVA ŽUPNA CRKVA

Čim su Turci napustili grad i tvrđavu, franjevci iz Segedina su za bogomolju počeli upotrebljavati veliku dvoranu u prizemlju tvrđave. Prvi poznati upravitelj obnovljene subotičke župe bio je 1710.godine fra József Kovács. Radi proširivanja kapele narod je u blizini podigao franjevcima zgradu za stanovanje. Tek 6.prosinca 1723. odlučuje vojno zapovjedništvo, da cijelu tvrđavu preda franjevcima. Franjevci su najprije porušili svodove koji su dijelili katove tvrđave, pa su već 22.rujna 1730.godine tako oblikovali svetište nove velike crkve. Gradnja je brzo napredovala, pa je 15.travnja 1736.godine biskup grof Gabrijel Patačić već i posvetio crkvu. Osim pomoći Subotičana, franjevci su tražili pomoć i od biskupâ, kaptolâ i bogate gospode. Nad svetištem crkve, na vrhu krova nalazio se metalni kip svetoga Mihovila, koji je zamijenjen križem, kad ga je 1749.godine uništio grom. Ta je franjevačka crkva bila jedinom subotičkom župnom crkvom sve do 30.rujna 1773., kad je ulogu župne crkve preuzela drvenim trijemom proširena kapela svetoga Roka. Prvi svjetovni svećenik, koji je kao upravitelj župe od franjevac preuzeo Suboticu bio je dr Stjepan Ranić, rodom iz Pečuha sa svojim kapelanima:

Pavlom Mihaljevićem, Josipom Potegićem, Józsefom Maróczy i Stjepanom Vilovim. Od 30.rujna 1773.godine franjevačka crkva postaje samo samostanskom crkvom.(30)

SUBOTICA KAO TRGOVIŠTE I SLOBODNI KRALJEVSKI GRAD

Dne 7.svibnja 1743.godine potpisala je carica Marija Terezija dokumenat kojim Subotica dobila ime SZENT MARIA, ali i naslov komornog trgovišta. Grad dobiva pravo na tri velika sajma: s spomendanu sv.Ivana Nepomukog - 16.svibnja, o Maloj Gospi - 8.rujna, te na Svi svete - 1.studenog. Tjedni sajamski dan je od tada ponedjeljak. Dokumentom je dopušteno u gradu zaposliti i nastaniti umjetnike i obrtnike. Uz to je gradić dobio i pustare: Čantavir, Verušić, Tompa, Šupljak, Zobnatica, Žednik, Vantelek, Đurđin, Bajmok, Tavankut, Šebešić i Kelebiju. Gradu pripada i potok Jasenovac (Kireš) i jezero Palić.(31)

Broj stanovnika Szent Márije povećavao se iz godine u godinu. Dvije trećine stanovništva činili su u to doba Hrvati, a jednu pravoslavni Srbi.(32) Još 1767.godine broji Szent Maria 9353 stanovnika, dok 1779. ima preko 10000, a prema jednom popisu iz 1783. samo Subotičana katolika doraslih za svetu ispovijed ima već 11000. Dne 24.veljače 1789.godine službeno je javljeno nadbiskupskom duhovnom stolu u Kalači, da u Subotici živi već 19218 katolika.(33)

Slobodno komorno trgovište je značilo i određeni teret za sve građane. Radi toga su izbili "žestoki nesporazumi i oporbe plemenitaša i Srba. Dio Srba iselio se u šajkaška mjesta, a nezadovoljni plemenitaši Hrvati sele u Lemeš, gdje su im se pridružili i somborski nezadovoljnici."(34)

Upornim nastojanjem subotičkih uglednika: Petra Jožića, Šime Prčića, Ivana Sučića, Antuna Parčetića, Martina Mamužića i nekih drugih, carica Marija Terezija proglasila je Szent Máriju, podarivši joj ime Maria Theresiopolis, slobodnim kraljevskim gradom 22.siječnja 1779.godine. Građani su velikim svečanostima 22.svibnja i 1.rujna 1779.godine proslavili svoje promaknuće. U službenim dokumentima grad je nosio novo ime, a u narodu se kao i danas zvao Subatica, Subotica, odnosno Szabadka.(35)

NOVA CRKVA - CRKVA SVETE TEREZIJE

Grad je pomalo mijenjao svoj izgled. 1751.godine podignuta je gradska kuća u središtu varoši. Nju je prije Prvog svjetskog rata zamijenila nova koja i danas dominira gradom.(36)

Na spomendan svete Terezije, 15.listopada 1773.godine položen je kamen temeljac današnje subotičke katedrale, bazilike svete Terezije. Upravitelj župe, dr Stjepan Ranić održao je svečani govor "dalmatinskim jezikom". Sveta misa se služila pod šatorom pokraj iskopanih temelja svetišta crkve. Gradnja crkve je vrlo sporo napredovala. Tako se 26.veljače 1787.godine stiglo istom do visine od dva hvata i pet stopa. 1778. upravitelj župe dobio je naslov župnika. Raniću nije uspjelo podići crkvu. Njegov nasljednik Ivan Lukić tek u drugoj polovici svoga župnikovanja, 18.kolovoza 1794.nastavlja gradnju. Ovoga puta poslovi napreduju brzo i uspješno. 4.listopada 1797., dok je Lukić bio na samrti, dovršeni su tornjevi. Šindrom pokriveni tornjevi obojeni su crvenom bojom. Odmah su tesari postavili i križ na sjeverni toranj. Kad su o završenom poslu obavijestili umirućeg župnika, župnik se ne malo iznenadio. Križ ni blagoslovljen nije, a već je bio postavljen na svoje mjesto. Jedva je župnik uspio na vrijeme pozvati oca gvardijana, koji je u pratnji kapelanâ blagoslovio križ, da tako bar jedan križ blagoslovljen dode na svoje mjesto. Bilo je točno podne, kad je postavljen i križ na južni zvonik. Crkva je predana na upotrebu istom 1797.godine. 21.listopada 1804.godine posvećen je od grada darovani veliki oltar. Spominjem još i stare orgulje. Na Duhove 1801. bajski graditelj orgulja Vencel Cservenka završio je prve velike orgulje svete Terezije s 18 registara. I te velike, kao i one manje koje su za svaki dan bile postavljene u oratoriju iznad sakristije 16.studenoga 1818.godine, bile su dar grada Subotice.(37)

1.rujna 1806.godine položen je kamen temeljac za novi župni dom. Tadašnji župnik, koji je kasnije postao stolnobiogradski pa dakovački biskup, Pavao Sučić, bio je prvi župnik svete Terezije koji se nastanio u novom župnom domu. Župni dom je 12.listopada 1809.godine potpuno dovršen.(38)

SUBOTICA U XIX. STOLJEĆU JEZIK U BOGOSLUŽJU - NOVE ŽUPE

Zbog naglog povećanja broja katolika u gradu, još 1786.godine nametala se potreba osnivanja novih župa. 1787.godine na poticaj velikog župana gradski su oci javno priznali potrebu osnivanja novih župa. Međutim, stalna ratovanja spriječila su provedbu plana. Za bolja se vremena pomicalo ono što je bilo tako neodložno.(39) Zanimljiva je i upotreba jezika u postoralu subotičkih katolika. Tek od 1750.godine propovijedalo se u Subotici i na mađarskom jeziku. Do te se godine u Subotici vrlo rijetko čuo mađarski jezik, a pogotovu ne u crkvi jer "nije bilo vjernika mađarsoga jezika". Kad je veći dio Srba napustio Suboticu zbog njezinog izuzeća od Vojne krajine, na njihovo su mjesto počeli pristizati u Suboticu doseljenici Mađari iz Segedina, Kečkemeta i sjevernijih mađarskih krajeva. Tako je sve više prodirao i mađarski jezik u Suboticu.(40)

1796.godine zatražili su i subotički Nijemci svećenika svoga jezika, koji bi im propovijedao i držao vjeronauk na njihovom jeziku. 1803. su zatražili i posebnu svetu misu s njemačkim pjevanjem i propovijedi. Predmet se povlačio sve do 1817.godine, kad su takvi zahtjevi odbijeni, jer u Subotici nema svećenika koji bi se mogao posvetiti Nijemcima. Odbijena je i želja njemačkih vjernika, da se za njihove potrebe odredi zavjetna kapela svetoga Roka.(41)

Što se tiče podjele grada na više župa, bilo je prijedloga, da se istočni dio grada povjeri franjevcima s tim da njihova crkva opet bude župna, a da se župniku crkve u izgradnji povjeri sjeverni i zapadni dio grada. Južni dio grada bio u tom slučaju treća subotička župa. O dismembraciji župe je bilo puno govora, a stvar je krenula s mrtve točke tek kad je od 9. do 14. svibnja 1829.godine radi krizme u Subotici boravio nadbiskup Peter Klobusicky. Tada je određena kao južna granica župe sv.Terezije današnja ulica Maksima Gorkog s produžetkom u Palmotićevo ulicu. Južni dio grada podijeljen je još tada u dvije župe istom ulicom kao i danas. Tako su zamišljene župe sv.Roka i sv.Jurja. Tada je Šupljak dodijeljen kao vikarija župi sv.Jurja, a Aleksandrovo sv.Roku. Župe sv.Roka i sv.Jurja su osnovane tek 1841.godine, kad su za crkve i župni stan kupljene dvije kuće. Tako se župnik Đuro Dubičanac smjestio kao župnik sv.Jurja u kuću Josipa Milašina, a Josip Bajić, kao župnik sv.Roka u kuću Petra Malagurskog. Blagoslov novih pastoralnih središta zbio se 28.svibnja 1841.g. Predvođeni svojim župnikom Belom Czordom župljani župe sv.Terezije su procesijom hodočastili do bogomolje u Keru na blagoslov, a zatim su tako u procesiji otišli i do senčanske bogomolje. Prva salašarska župa sa samostalnim župnikom postao je Šupljak. Uostalom, šupljačka župa se spominje još 1335.godine, dakle prije 656 godina! Današnja crkva na Šupljaku podignuta je još 1824., a 1873. je proširena i obogaćena tornjem. Od 1860.godine Šupljak je imao svoga stalnog dušobrižnika.(42)

Godine 1896. podignuta je današnja župna crkva svetoga Roka, a crkva svetoga Jurja je dovršena 1898.godine. Tako je Subotica u novo stoljeće ušla s tri župne crkve.(43)

SUBOTICA U XX. STOLJEĆU

Početak stoljeća, 1909.godine, podignuta je vrlo lijepa i velika crkva u Tavankutu, a od 1910. do 1912.godine dobili su i Žedničani svoju lijepu crkvu.(44) Za crkveni život grada važno je vrijeme između dva rata, jer je tada sam grad, osim već tri spomenute, dobio još šest novih župa. Jednako je važno to vrijeme i za salašarske župe i crkve.

SUBOTICA - SJEDIŠTE BAČKE APOSTOLSKE ADMINISTRATURE

Po skončanju I. svjetskog rata gotovo tri četvrtine nekadašnje Kaločko-bačke nadbiskupije pripalo je Jugoslaviji. Tako je prekinuta veza između svećenstva i nadbiskupa u Kalači. Razmotrivši novonastalo stanje, Sveta Stolica je 10. veljače 1923. godine osnovala novu Apostolsku administraturu. Izuzela ju je ispod jurisdikcije kaločkih nadbiskupa i podvrgla je izravno sebi. Upraviteljem nove Administrature imenovan je tadašnji župnik svete Terezije u Subotici, msgr. Lajčo Budanović. 28. veljače 1927. je imenovan, a 1. svibnja iste godine posvećen za biskupa. Bačka je zaživjela još snažnijim crkvenim životom. Podižu se nove crkve, uspostavljaju brojne župe diljem Bačke. Osniva se odmah dječjačko sjemenište u Senti i Baču. Kasnije je otvoren veliki "Paulinum" u Subotici. Raste broj bogoslova, svećenika... Povećan je broj i još više aktivnost laičkih katoličkih organizacija i bratovština. Za vrijeme II. svjetskog rata Administratura je bila podvrgnuta opet kalačkom nadbiskupu, a poslije rata Sveta Stolica je ponovo povjerila Administraturu biskupu Budanoviću sa svim pravima, ovlastima i službom koju uživaju sjedišni biskupi. Prvi je apostolski upravitelj Bačke administrature puno prepatio za vrijeme rata. Međutim, od posljedica mučenja i zlostavljanja, koja je kao časni starac podnio u Somboru, patio je do svoje smrti 16. ožujka 1958. godine.

SUBOTICA - SJEDIŠTE SUBOTIČKE BISKUPIJE

Oboljeli biskup nije više mogao voditi biskupiju. Zato je Sveta stolica 13. studenog 1955. izabrala, a 25. veljače 1956. dala posvetiti za biskupa župnika subotičke župe Isusova Uskrsnuća Msgr. Matišu Zvekanovića. Nakon kratkog vremena preuzeo je brigu za Bačku administraturu kao apostolski upravitelj. U svemu se trudio nasljedovati primjer svoga velikog predšasnika. Njegovim nastojanjem 25. siječnja 1968. ustanovio je Sveti Otac Pavao VI. novu, Subotičku biskupiju sa sjedištem u Subotici. Tako je najveća župa nekadašnje Bačko-kalačke nadbiskupije dostojno počašćena. Najuglednija subotička župna crkva postaje te godine i službeno katedralom Subotičke biskupije.(45)

Danas je župa svete Terezije okružena brojnim župama i vikarijama u gradu i okolici. Puk je crkvu svete Terezije zbog veličine i značaja odlikovao naslovom Velike crkve, a kad su Subotičani 1973. slavili 200. obljetnicu svoje Velike crkve, Sveti Otac ju je s pravom odlikovao naslovom bazilica minor.

Kad se o Katoličkoj crkvi govori u Subotici, mora se progovoriti i o njezinom redovništvu. Samo spominjem, da je u Subotici 20. rujna 1874. (prije 117 godina) otvoren samostan časnih sestara Naše Gospe. U samostanu je za vrijeme rata boravilo 39 časnih sestara. Od 1923. godine djeluju u Subotici kćeri milosrda, od 1947. djeluju u Subotici sestre dominikanke itd. Ta tema zaslužuje posebnu pozornost i zbog značaja i zbog zasluga časnih sestara za grad Suboticu i za cijelu Crkvu.(47)

Odlikovanje, kojim je počašćena naša katedrala, je odlikovanje za sve svećenike, za sve franjevce i redovnike koji su kroz stoljeća ovdje gradili Crkvu. To je počast za sve biskupe koji su se starali za živu Crkvu u Subotici. Odlikovanje naše katedrale je odlikovanje za svakog katolika, ali i za svakog građanina Subotice. Poželimo svojoj Subotici još puno stoljeća pravde, mira i radosti. Toliko su nam puta preci bili izbjeglice, toliko su puta nanovo, na zgarištima gradili novi dom. Spomenulo se - ne ponovilo se! Zaželimo svome gradu i crkvama njezinim rascvat i napredak! Počeh riječima pjesnika, tako i završavam:

*"Subotica bila - golubica mira.
Širi čila krila - put svilenih njiva.
Gledam je i uživam.
Ravnica je divna - kad je mima
I kad sniva."*

Stjepan Beretić

BILJEŠKE:

1. Aleksa Kokić, "Bačka", "Subotica", "Srebrno klasje", Subotica, 1962., 151. i 152. str.
2. Isto.
3. Iványi István, "Szabadka szabad királyi város története", I rész, Subotica, 1886., 36. str.
4. Ante Sekulić, "Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena", Knjiga 50, "Narodni život i običaji bačkih Bunjevaca", Zagreb, 1986., str.148.
5. Ric Péter, "Rast i propast avarskog carstva", Pro memoria 5, Subotica, 15.IV 1988., str. 7.
6. Iványi István, navedeno djelo, 22
7. Iványi István, navedeno djelo, 28-32
8. Iványi István, navedeno djelo, 32
9. Iványi István, navedeno djelo, 5-11
10. Iványi István, navedeno djelo, 5
11. Magyar László, "A 600. évforduló elé", Pro memoria 5, Subotica, 15.IV 1988., str. 8.
12. Iványi István, navedeno djelo, 36
13. Ante Sekulić, navedeno djelo, 59
14. Ulmer Gáspár, "Tvrđava podignuta 1470.godine", Pro memoria 5, Subotica, 15.IV 1988., str.7.
15. Iványi István, "Szabadka szabad királyi város története", II rész, Subotica, 1892. Okmánytár, 8. str. broj 5
16. Iványi István, navedeno djelo, I dio, 45.str.
17. Tormásy Gábor, "A szabadkai római kath. Főplébánia története, Subotica, 1883., 9.str.
18. Iványi István, navedeno djelo, 49-54
19. Iványi István, navedeno djelo, 56-57
20. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 10-12
21. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 13-17
22. Trpimir Macan, Povijest hrvatskog naroda, Zagreb, 1971., 117.str.
23. Iványi István, navedeno djelo, 79.str., 9. bilješka
24. Iványi István, navedeno djelo, 89-90
25. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 19
26. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 20-21
- 26.a Iványi István, navedeno djelo, 119
27. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 24
28. Stjepan Beretić, "250 godina subotičke zavjetne kapele svetoga Roka", Subotička Danica 1991., 176-177.
29. Stjepan Beretić, navedeno djelo, 177-179
30. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 27-28; 98-99
31. Iványi István, navedeno djelo, 139-146
32. Iványi István, navedeno djelo, 135
33. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 112-113
34. Ante Sekulić, navedeno djelo, 153
35. Ante Sekulić, navedeno djelo, 155
36. Ante Sekulić, navedeno djelo, 154
37. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 162-174
38. Iványi István, navedeno djelo, II. dio, 301
39. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 111-114
40. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 69
41. Tormásy Gábor, navedeno djelo, 123-126
42. Schematismus primus Dioecesis Suboticanæ ad annum Domini 1968 qui est annus fundationis Dioecesis, Subotica, 1968., 59-60
43. Navedeno djelo, 53-54
44. Navedeno djelo, 52. 55.
45. Matiša Zvekanović, Nova et vetera de Ecclesia Bačiensis - Suboticanæ, Schematismus primus..., Subotica, 1968., 28-32
46. Schematismus cleri archidiocesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi 1942. Kalocsa, 220. str.
47. Schematismus primus... Subotica, 1968., 178-182
(Predavanje preč.g.Stjepana Beretića na književnoj večeri u Katoličkom krugu, u Subotici, 13.VIII. 1991.) (Pročitao je važnija poglavlja)

BUNJEVČICA

Subotica
sudeńica
i ulica
golubica.

Svaka vrata
vole brata
od sokaka
do sokaka.

Glasne pisme
Bunjevčice
krase žice
tamburice.

6. V. 1986.
Jakov Kopilović

SUBOTICA

Subotica mila
golubica bila
širi krila mira
ponad tihih njiva
pod nebom ko svila.

Uvik živa bila,
uvik živa bilal

A ja ko da snivam
gledam je, uživam.

Jakov Kopilović

ZIMA

Snježna brda, snježni luzi
zemlja se bijeli,
prozebao vrabac suzi
u granju na jeli.

Noćca širi krila plaha,
već se dižu sjene,
od studenog zimskog da-
ha
list posljednji vene.

RANO PROLJEĆE

Biserne dršću kapljice
na listićima trave,
svoje glavice nježne
podigle ljubice plave.

I dok s istoka sunce
k njima tiho korača,
pletu vijenac "proljeća"
u stručku svilenih maca.

*Stipan Bešlin
Bački Monoštor*

PERE TUMBAS HAJO - DIKA BAČKIH HRVATA

U povodu 100. obljetnice rođenja i 25. obljetnice smrti

Naš poznati glazbenik i muzikolog Albe Vidaković ustvrdio je prije pedesetak godina da su bački Bunjevci, Hrvati, ako ne više, a ono bar isto toliko glazbeno nadareni koliko i bilo koji drugi dio hrvatskog naroda. To se osobito vidi, kaže Vidaković, po pučkim popijevkama koje svakim danom nastaju i prepjevavaju se od usta do usta, te se kao živo narodno blago namiru budućim pokoljenjima (usp. Sveta Cecilija, sv.3/1937, str.78). Doduše, on napominje da se u Subotici do 19.stoljeća zbog poznatih neprilika malo muziciralo. Vremena su bila takva da se pjevalo samo u crkvi i u polju.

Portret Pere T. Haje.

Dolazak mladog i vanredno darovitog glazbenika ĐURE ARNOLDA (1781.-1848.) u Suboticu 1800.god. za upravitelja zbora župne crkve sv.Terezije, označio je početak kvalitetnog glazbenog života u našoj ravničarskoj metropoli i njezino uključenje u tokove glazbene umjetnosti u Europi. Arnold je osnovao prvi pjevački zbor i orkestar, odgojio je njihove članove u vlastitoj školi koja je temelj današnje Muzičke škole (osn.1868.).

Poslije Đure Arnolda u Subotici se pojavljuje cijela plejada školovanih i samoukih glazbenika koji naš grad sve više proslavljaju kao poznato središte glazbenog života.

Spomenimo samo neke istaknute pojedince. To je prije svega tamburaš STIPAN MUKIĆ (1838.-1903) koji je uglazbio pjesmu Nikole Kujundžića "Kolo igra, tamburica svira" koja se još i danas često izvodi na bunjevačkim proslavama i svečanostima. Zatim slijede: FRANJO GAAL (1860.-1906.), učenik F. Liszta, zborovođa crkve sv.Terezije i direktor Muzičke škole koji je mnogo pridonio uzdizanju umjetničke razine glazbenog života u Subotici; ERNEST LANYI (1861.-1923.), koji je nakon Gaálove smrti obavljao službu crkvenog zborovođe, ravnatelja Muzičke škole i predsjednika Filharmonijskog društva, a od 1904. do 1905. bio je učitelj i našega Pere Haje; JOCO MLINKO - MIMIKA, tamburaš i violinist koji je najveću popularnost postigao pjesmom "Prid pendžerom procvatala ruža" na stihove bunjevačkog pjesnika Ivana Petreša; JOSIP ANDRIĆ (1894.-1967.) koji iako nije živio u Subotici, ipak je s njom bio tijesno povezan. Od brojnih kompozicija za tambure on je autor i poznatog "Bunjevačkog plesa", "Bačkog plesa" i prve bunjevačke opere "Dužijan-

ca", koja je izvedena u Subotici (premijerno 29.IV. 1953.). Zabilježimo napokon, dva znamenita učitelja glazbe prof. Josipa Hermanna i Gabrijele Vaš, te njihova najdarovitijeg učenika ALBU VIDA KOVIĆA (1914.-1964.) o kojemu je ugledni povjesničar glazbe Josip Andreis napisao u "Muzičkoj enciklopediji" da je "... nesumnjivo jedan od najistaknutijih muzikologa i kompozitora crkvene muzike koji su do danas djelovali u Hrvatskoj." (knj.II., Zagreb 1963., str.762.).

Ovoj plejadi subotičkih glazbenika svakako pripada i umjetnik tamburice Pere Tumbas Hajo koji je kao meteor zasjao na glazbenom nebu Europe 1952.godine kad je u Langolenu u Engleskoj bunjevačkom tamburicom osvojio pobjednički vijenac ispred španjolske gitare i ruske balalajke. Stoga nam je zavičajna dužnost da bar u glavnim crtama upoznamo životni put i umjetničko stvaralaštvo ovog istaknutog člana našega grada i naroda čije ime i djelo ne smiju biti prepušteni zaboravu.

Pere je rođen na Petrovo 29.lipnja 1891.godine u Subotici u glazbenog obitelji (a ne seljačkoj, kako tvrde neki životopisci). Nadimak "Hajo" baštini je od svog oca Antuna koji je svirajući često znao podvikivati "Haj, haj!". Otac mu je bio profesionalni svirač. Svirao je bas u tamburaškom orkestru. Sa svojom suprugom Marijom rođ. Ružinski imao je dva sina, Stipana i Peru, koji su već kao dječaci pokazivali znakove glazbene nadarenosti. S njima je otac prvi put javno nastupio kad je Peri bilo tek šest godina. Svi muški članovi obitelji bili su glazbeno talentirani, ali kod Pere ljubav prema glazbi nije bila samo prirodni dar, nego prava strast koja ga je poticala na neprestano usavršavanje. Zato je razumljivo da su roditelji svoga sina upisali u Muzičku školu, gdje je počeo učiti violinu i klarinet. Ali, nažalost, to je školovanje trajalo samo godinu dana (1904.-1905.) zbog oskudnih materijalnih mogućnosti roditelja. Daljnju glazbenu izobrazbu Pere je nastavio privatno. Svirajući u raznim tamburaškim orkestrima zarađivao je kruh svakidašnji i plaćao svog učitelja.

Hajina glazbenička karijera započinje god.1910. Dirigent je i kompozitor, svirač i organizator u predratnim kulturno-umjetničkim društvima Subotice kao što su "Kolo mladeži", "Momačko kolo", itd. Osniva tamburaške orkestre u kojima okuplja sam prave ljubitelje glazbe. "Učio nas je note, a ujedno i sviranje na tamburi", kaže Geza Orčić, jedan od njegovih učenika. "Imao je veliko strpljenje, ponovio bi i 50 puta ako je bilo potrebno. Kad je dotični naučio, uzeo bi drugog i tako redom. Poslije bi uzeo po dvojicu i konačno zajedno." (P. Bačić, "Pero Tumbas Hajo", Subotica, 1969., str.9.).

Kao što vidimo, Hajo je u svojoj umjetnosti težio za savršenstvom. Zarada ga nije zanimala, već u prvom redu glazbena ljepota. On sebe nije mogao zamisliti u ulozi vulgarnog kavanskog tamburaša koji mora svirati po narudžbi kojekakvih bećara, pijanaca i propalica po gradskim i seoskim mijanama. On je uvijek težio nečemu uzvišenijem, nečemu što čovjeka oplemenjuje, što ga usmjerava prema jednom ljepšem i savršenijem svijetu od ovoga u kojemu trpimo i jadikujemo. Glazba je za njega

bila upravo govor o tom ljepšem i "drugačijem" svijetu, ali bez izgovorenih riječi. On ovaj svijet i svakodnevne brige života nije nikada uzimao previše ozbiljno, a pogotovo ne tjeskobno. Za njega je svijet bio zapravo svojevrsna igračka, jedna ogromna tambura kojom se poigravao živeći veselo i mirno, usprkos teških životnih neprilika koje su ga ponekad zadesile. Zato je naš umjetnik, osim glazbe, jako volio još jednu popularnu igru u Subotici: nogomet. Bio je vatreni navijač "Bačke", našeg najstarijeg nogometnog kluba (osn.1901.), s kojim je slavio mnoge pobjede, a tješio se uz tamburicu za poneke poraze.

Godine 1930. Hajo se zaposlio kao službenik Gradskog poglavarstva, ali nije prestao svirati u tamburaškim orkestrima grada. Naprotiv, njegova je virtuoznost tih godina sve više dolazila do izražaja, pa je Aleksandar Aranicki, dirigent tamburaškog orkestra Radio-Beograda, otvoreno priznao da u "klasi tamburaša nije bilo boljeg od Pere Tumbasa Haje". Zahvaljujući Aranickom, Hajo je 1938.god. postao članom i kapelnikom orkestra Radio-Beograda, ali se zbog ratnih neprilika u proljeće 1941. vratio u Suboticu i nastavio svirati privatno u kavani "Béké" (danas "Spartak") sve do svršetka rata. Nakon rata prihvatio je glazbeno-pedagoški rad u kulturno-umjetničkom društvu "Bratstvo-jedinstvo" i u zboru "Ivan Goran Kovačić" s kojima je uspješno nastupio u mnogim gradovima Jugoslavije i u inozemstvu. Zatim je 1947.god. postao nastavnikom na Odsjeku narodne glazbe pri Muzičkom školi u Subotici, dok je od 1950.god. podučavao tamburaše u prostorijama Subotičke filharmonije.

Najveći uspjeh postigao je 1952.godine na međunarodnom festivalu folkloru u Langolenu u Engleskoj gdje je kao vođa naše ekipe odnio prvu nagradu. Ta je pobjeda odjeknula kao senzacija, jer je na spomenutom festivalu nastupilo šesnaest ponajboljih folklornih grupa iz cijeloga svijeta, a Hajin tamburaški orkestar nije imao sedam članova, koliko je trebao imati po glazbenim pravilima, nego samo četiri, koliko je organizator odobrio zbog štednje u onim oskudnim poratnim vremenima. Navedimo imena subotičke ekipe koja je imala dvanaest članova od kojih su četvorica bili tamburaši, a osam članova igrači i igračice. Tamburaši: Pere Tumbas Hajo, Joso Dulić, Stipan Nimčević i Martin Šuić. Igrači i igračice: Mićo Margetić, Ivica Bašić, Ana Milanković, Justika Bačlija, Lojzika Antunović, Jašo Kovačević i Jelica Tumbas, kojima se priključila jedna igračica iz Beograda.

Englezi su bili toliko oduševljeni "Bunjevačkim kolom", "Velikim kolom" i bunjevačkom narodnom nošnjom, da su naši umjetnici još dvaput bili pozvani da nastupe izvan službenog programa, čemu su se oni rado odazvali izvedbom igara "Rokoko", "Neven kolo" i "Tandrčak". Hajo je bio posebno raspoložen. Okupljao je oko sebe strance svirajući im naše najljepše pjesme i još bi se šalio s njima govoreći: "Dosta vaših ploča i televizije, slušajte vi sad nešto narodno." Engleske novine su bile pune divljenja i priznanja prema velikom umjetniku tamburice iz "bile Subotice".

Nakon izvjesnog vremena je došlo priznanje i iz daleke Amerike. Naime, poznati dirigent umjetničkog društva "Tamburica" na univerzitetu Duquesne u Pittsburghu, g. Walter Kollar, obratio se Haji s molbom za suradnju. Kao što se može razabrati iz njegovih pisama, koje je objavio P. Bačić u svojoj brošuri, Kollar je osobito tražio note za spletove bunjevačkih, hrvatskih i vojvođanskih pjesama. Ta je suradnja trajala preko deset godina. Društvo "Tamburica" iz Pittsburgha izvodilo je Hajine kompozicije i aranžmane širom Amerike, snimilo mu je na gramofonsku ploču splet vojvođanskih pjesama, a u svom časopisu "The Tamburitzan" prikazalo je Haju kao "najglasovitijeg Bunjevca, primaša-tamburaša" (novembar-decembar 1961. str.2).

Hajo odlazi u mirovinu 1958.godine, a 13.lipnja 1960. Subotica mu odaje javno priznanje priredivši u Narodnom kazalištu proslavu 50.obljetnice njegova glazbenog djelovanja i promociju knjige "Noć na Paliću" (Subotica, 1959.) koju je sastavio u suradnji s Josipom Stantićem. Tom je prilikom nastupio tamburaški orkestar od 60 članova.

Šezdesetih godina nastupa neumitna jesen Hajina života. Javlja se bolest koja ga iscrpljuje i lomi. Dr Mirko Šefer, načelnik Grudnog odjeljenja Opće bolnice u Subotici mnogo se žrtvovao da mu spasi zdravlje, ali Bog i priroda imali su druge planove. Umro je 5.ožujka 1967.god. Pokopan je dva dana kasnije na Senčanskom groblju uz pratnju svih tamburaša Subotice i "po obredima Rimokatoličke crkve", kako piše na osmrtnici.

Sav sačuvani notni materijal, tamburica i ostali predmeti povezani s umjetničkim radom Haje pohranjeni su u Gradskome muzeju. Od njegovih mnogobrojnih pjesama, kola, koračnica i aranžmana navedimo samo neke poznatije: "Subotice, varošice bila", "Podvikuje bunjevačka vila", "Čuj, Bunjevče, veseo glas", "Rosa pada", "Sunce zađe", "Kad zasniva tamburica jasna", "Kolo igra, tamburica svira", "Momačko kolo", "Divojačko kolo", "Martonoško kolo", "Željezničarski marš", "Uspomena na Palić", "Marš I. Rejona", "Dalmatinski šajkaš", "Odlomak iz Pikove dame", "Odlomak iz Seviljskog berbera", Miroljubov "Jorgovane", itd.

Napomenimo da je 10.kolovoza 1969.godine bio priređen u Subotici svečani memorijal našeg virtuozu tamburice. Iste godine je Pavao Bačić objavio dosad jedinu brošuru o njemu ("Pero Tumbas Hajo, umjetnik tamburice", Subotica, 1969.). Kenyeres Kovač Marta u povodu 10.obljetnice smrti objelodanila je jedan članak u časopisima "Rukovet" (br.9-10/1977.) i "Uzenet" (br.4/1979.). Život mu je sasvim kratko prikazan u "Subotičkoj Danici" za 1989.godinu (na str.17). Gradsko poglavarstvo u Subotici njegovim imenom obilježilo je jednu uličicu u Kerksom novom naselju. To bi bilo uglavnom sve što je Subotica dala Haji. Njegovo ime i djelo već više godina prekriva, nažalost, zagonetan tajac.

Poželimo stoga da Pere Tumbas Hajo bude cijenjen ne samo u Engleskoj i Americi, nego također i u svojoj rodnoj Subotici.

Tome Vereš

STJEPAN BEŠLIN

1921.-1941.

(U povodu 60. obljetnice rođenja i 40. obljetnice smrti.)

Godine 1980. navršilo se 60 godina od rođenja, a godine 1981. 40 godina od smrti STIPE BEŠLINA-KOJINOG, pjesnika, pripovjedača i novinara. Dostojno je i pravedno da se na neki način oživi uspomena u njegovu rodnom mjestu Bačkom Monoštoru na mladog čovjeka koji se, premda vrlo mlad, svrstao u red hrvatskih pjesnika. -Moram odmah reći da je imao, što se tiče svoga prezimena i obitelskog nadimka, svoje posebno mišljenje. "Ja mislim, rekao je, da je naše prezime nakad bilo dvostruko: BEŠLIĆ-KOJIĆ, kako to ima u Subotici". Ja pak osobno mislim da u Bačkom Monoštoru nikad nije bilo dvostrukih prezimena.

Osobni podaci

Rodio se u Bačkom Monoštoru u bolje stojećoj obitelji, u kući koja danas nosi broj 86 u ulici Oslobođenja. Otac mu se zvao Marko Bešlin, a majka Marija r. Pašić. Bio je prvo od dvoje muške djece: on i njegov tri godine mlađi brat Marin, koji i danas u selu živi u istoj ulici Oslobođenja, u nekadašnjoj kantornoj kući. Otac im je umro kad je Stipi bilo šest, a bratu tri godine, 6. travnja 1926. godine.

Stipo je rođen 4. siječnja 1920. i kršten je istog dana. Krstio ga je ondašnji župnik Pajo Vidaković. Prvu sv. Pričest primio je na Spasovo 1928, a sakrament sv. Potvrde 29. svibnja 1935. Umro je od sušice 7. travnja 1941. godine nakon što je prethodno primio sakramente umirućih. Sahranio ga je slijedećega dana 8. travnja Franjo Piuković, župnik. Pokopan je na monoštorskom groblju, gdje i danas počiva.

Prve uspomene

U vrijeme između dva rata, na križanju današnje ulice Oslobođenja i Drapšinove, stajao je skoro u sredini drveni križ, kojega su zvali "Peltov križ". Taj je križ i danas ondje, ali nešto prema Kučevoj kući, onda Peltovoj. Križ je onda bio ograđen drvenom ogradom. Na toj ogradi muška su se djeca vrtila. Do tog se križa ispraćalo hodočasnike: svećenik, ministranti, četarica sa barjacima i brojni vjernici. Pjevalo se sve do križa. Tu ih se i dočekalo pri povratku i otpratilo u crkvu isto kao i na ispraćaju uz zvonjavu zvona.

Tu, kod tog križa prvi put sam vidio Stipu i čuo za njega u malo čudnim okolnostima. Onda još nije išao u školu. Oko tog križa i unutar te ograde on je ljeti za vrijeme večernjih sati sa nekoliko djevojčica i dječaka

Šokačka narodna nošnja

ka iz susjedstva, predvodio pjevanje svetih pjesama, onako na proštenjarski način. On bi počimao, a svi bi za njim ponavljali. Malo pomalo tu se počelo skupljati mnoštvo svijeta svake večeri: mlado i staro, muško i žensko. I moj otac je dolazio, mada se nije ubrajao među pobožne. I ja sam dolazio, ali nisam pripadao skupini izabranih. Vodili su ga i po prošteništima. On je i tamo pjevao, a svijet se okupljao oko monoštorskog hodočašća, slušao i divio se. Od koga je došao taj poticaj, ni dan danas ne znam. Bilo je to kao neka vrst misija, koje vodi dijete od pet godina.

Spominjem još jednu zgodu iz Stipina ranog djetinjstva. ali već iz osnovne škole. Kao u svim školama dječaci su redovito trčali za vrijeme školskog odmora. U Monoštoru to kažu: "vijati se". Djevojčice pak imaju svoje igre, a u našem selu posebnu koju nazivaju: "piljkati se". Po dvije ili više njih sjede na zemlji i bacaju kamenčiće u zrak i opet ih hvataju istom rukom, i to redom. Tako se na jednom odmoru Stipo popeo na hodnik trčeći što je brže mogao, jer ga je netko gonio, pa da izbjegao goniča i spustio se na dvorište što kraćim putem, skočio je između dvije djevojčice koje su se baš "piljkale" i pokvario im je igru. Jedan od njih u bijesu vikne za njim: "Vrag sveti!" - Prvi put sam eto čuo da postoji i sveti vrag! Bila je to grobljareva kći, Eva Kljacina, kako su je zvali. To znači da naš Stipo nije bio neko "mrtvo puhalo". U selu je završio četiri razreda pučke škole od 1926.-1930. s odličnim uspjehom.

Sjemeništarač karmelićana

Roditelji koji su htjeli da im djeca nastave dalje školovanje slali su ih u obližnji Sombor, u gimnaziju ili u građansku školu. Školske godine 1930/31. bilo je iz Bačkog Monoštora upisano u prvi razred gimnazije, bez Stipe, sedam dječaka i jedna djevojčica. Među njima su bili i Adam Periškić i ja. Bilo je i drugih starijih od nas, među kojima Josip Pašić, a i u građanskoj školi. Svega oko 20 đaka. Svi smo putovali vlakom tamo i nazad.

Oci Karmelićani su u Somboru osnovali svoj današnji samostan 1904. godine. Naredbom vrhovne uprave Reda karmelićana otvorili su godine 1926. u istom samostanu svoje Malo sjemenište. Prvi ravnatelj sjemeništa bio je o. Ambrozije Bašić, rodom iz Sombora. Imali su 10 do 15 pitomaca. Početkom školske godine 1930. i Stipo je došao karmelićanima i upisao se u prvi razred gimnazije. No, kako je išao prva dva razreda poslije podne, nisam uopće znao za njega. Jednom smo se slučajno sreli u gradu pa mi je rekao gdje se nalazi. Ondje je zatekao Monoštorce: Petra Bošnjaka i Marina Markovića, poznatog po redovničkom imenu kao o. Ladislav. Pitomci su iz samostana pohađali državnu mješovitu gimnaziju. Od ostalih se đaka nisu u ničemu razlikovali osim što su na školskim klupama, koje su za sve bile jednake, imali bijelu vrpcu. Za Stipu kažu da ga je samostanu preporučila i uputila "nena" Manda Plavšina, karmelska trećoredica, sveta duša, koja je godinama pekla hostije za monoštorsku crkvu. U samostanskim zapisima zabilježeno je 24. listopada 1930. "da je Stipo oslobođen mjesečnog plaćanja". Kako od naše grupe Monoštoraca od drugog razreda nisu nastavili školu, ostali su još samo Adam Periškić, Stipo i ja. Postali smo nerazdjeljiva trojka.

Stipo je ostao u sjemeništu Karmelićana kao njihov pitomac sve do početka petog razreda. Ostao bi to i dalje da nije "Odlukom Ministarstva prosvjete od 10. studenog 1934. isključen iz svih srednjih škola u Kraljevini Jugoslaviji s pravom polaganja privatnog ispita". Zašto? Vidjet ćemo kasnije!

Utjecaji

Tko je sve na Stipu imao zajedničke utjecaje?

1. Karmelićani:

Stipin boravak u sjemeništu karmelićana pune četiri godine ostavio je na njemu temeljiti i neizbrisiv pečat. Sve ono što je Stipo stvorio i ostavio iza sebe duguje u prvom redu karmelićanima. Imao je vrsnog odgojitelja oca Alberta Galovića, Hrvata rodom iz Mađarske. Za njega je Stipo jednom u školi rekao: "Otac Albert Galović pravi je vođom Hrvata u Somboru". Stipo je dobio čvrst katolički odgoj, lijepo ponašanje, smisao i volju za rad i znao je korisno upotrijebiti vrijeme. Tu je prvi put već u prvom razredu došao u dodir sa svim ondašnjim katoličkim časopisima za mladež, jer su svi dolazili u sjemenište. Već u trećem razredu počeo je surađivati u nekim od tih časopisa. O. Albert Galović brzo je otkrio Stipine sposobnosti i usmjeravao ga. Imao je izvrstan sluh i krasan glas pa ga je isti redovnik, i sam vrstan orguljaš, više puta pripremao da pod svetom misom sam otpjeva neku pjesmu, što je pobuđivalo zavist starijih pjevačica. I Adama Periškića i mene, a i neke druge, nagovorio je da se pretplatimo na časopis "Krijes", što smo i učinili.

2. Monoštorski kapelani:

U to su doba bili u Bačkom Monosštu dva vrlo zaslužna kapelana: Ivan Lebović, sada već pokojni, koji je osnovao "križare" i "križarice" - katoličko društvo za mladež. Pokrenuo je tako reći svu mladež sela. Dolazili su u selo sveučilištarci iz Zagreba držati predavanja, a iz sela su mnogi išli u Zagreb na razne skupove. Nakon njega došao je Ivan Beneš, kasnije župnik u Svetozaru Miletiću, koji je nastavio istim putem. Uz tjedne sastanke kod njih smo se okupljali skoro svako večer, primali knjige za čitanje, išli smo s njima na Dunav na šetnju i slično. Župnik Piuković otvorio nam širom vrata župnog stana, a i sam je vodio križarice. Adam Periškić dobio je od jednog kapelana za čitanje poznatu knjigu za mladež "Proljetne oluje". Sva trojica smo je pročitali. Jednom u razgovoru o toj knjizi Periškić je rekao da mu se vrlo svidjela. Ja sam rekao da me na mjestima uzbudivala. Stipo je dodao "i mene", a onda dodao: "Kad mi dolaze u glavu kojekakve misli ili uzbudjenja, ja onda adim ovako", i pokaza mašući glavom, što je imalo značiti "neću"! Bilo je to jedne večeri na križanju ulica Maršala Tita i Dolske. Mi to kažemo kod sv. Ivana, radi kipa sv. Ivana Nepomuka koji se nalazi na sred križanja. Stipo, dakle, nije bio anđeo, imao je i on svojih napasti, ali je pronašao načina kako da ih odbije.

Ljeti 1935. godine Periškić, Stipo i ja pisali smo u sobi kapelana I. Beneša molbu biskupu u Suboticu da nas primi u biskupsko sjemenište. Kapelan nam je diktirao, a mi smo pisalo. Ja sam još za vrijeme pisanja odustao i za koji dan se prijavio kod karmelićana u Sombor, gdje sam, Bogu hvala, i ostao. Njih dvojicu primio je subotički biskup Lajčo Budanović i poslao ih je u nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Travnik. Periškić je još tijekom gimnazije prešao u malo sjemenište k isusovcima, i ondje ostao. Stipu je uprava gimnazije, kad je saznala o njegovu isključenju iz svih gimnazija u državi, poslala kući. Tako smo pošli svako svojim putem, ali smo uvijek ostali povezani pismima.

3. Obitelj Adama Patarića:

Bio bih nepravedan, kad ne bih spomenuo i obitelj čiča Tune Pavkova, kako su ga u selu zvali, njegovu ženu snaš Mariju i njihove dvije kćeri Agicu i Katicu. Kuća im i danas stoji na istom mjestu kao i onda, samo što ju sada zovu "kod Šljafe", po nadimku muža njihove mlade kćeri Katice koji je nastavio isti posao svoga tasta: vodi gostionicu. Sada je i ona zatvorena. Kuća stoji na križanju Dolske i Drapšinove ulice.

Bila je to vrlo otvorena obitelj, širokih pogleda i posve kršćanska. Nisu bili školovani, ali su bili veoma načitani; svi. Primali su jeronimske knjige i razne časopise i glasnike, među kojima i tjedni časopis "Obitelj". Taj smo časopis najradije čitali. U tu smo obitelj skoro svaki dan zalazili, osobito za vrijeme školskog raspusta. Bili smo kao kod svoje kuće i nikad nismo primjetili da im smetamo. Razgovarali smo, čitali ili pjevali, jer je Agica pjevala u crkvi, pa su i njezine drugarice često dolazile, osobito nedjeljom poslije podne. Stipo je k njima dolazio sve dok je mogao, sve do smrti.

Gimnazijalac

Treći i četvrti razred išli smo Stipo, Adam i ja zajedno: on iz samostana, a mi od kuće svaki dan tamo i natrag vlakom. Stipo je bio vrlo darovit i imao je veoma dobro pamćenje. Prvi i drugi razred gimnazije završio je s odličnim uspjehom, a treći i četvrti s veoma dobrim kao i peti. Taj je razred polagao privatno u Vukovaru kako mu je bilo određeno od Ministarstva prosvjete. Polagao je dvaput. Prvi put školske godine 1934/35., ali ga nije položio; drugi put god 1935/36. Ovaj put je položio. Godine 1936/37., pokušao je polagati šesti razred, ali nije uspio. Bolest ga je već prilično zahvatila.

U razredu se nije posebno isticao, niti se drugima nametao. Odgovarao je kad je bio pitan. Jednom se u trećem razredu gimnazije javio da pročita svoju domaću zadaću. Na iznenađenje razreda pročitao je jednu odužu pjesmu. Profesor ga je pohvalio.

Njegovi su sastavci bili veoma lijepo sastavljeni, zanimljivi i svi su ih rado i s užitkom slušali. Rukopis mu je bio istinski krasopis. Pisao je uvijek hrvatski i ijekavicom. Služio se nekad i nekom rijetkom riječi. Tako je jednom u domaćoj zadaći upotrijebio riječ "podrijetlo". Kad je profesor nakon pročitano zapitao: "ma li tko što kazati?" mnogi su od učenika negodovali zbog te njima nepoznate riječi. Stipo je braneći se odgovorio: "srpskohrvatski jezik nije samo srpski, nego i hrvatski. Ja pišem hrvatski". Svi su zašutjeli, a ni profesor nije ništa rekao.

U četvrtom razredu gimnazije, budući da u glavnoj zgradi nije bilo dovoljno učionica, tri su razreda među kojima i naš bila smještena u današnjoj "županiji". U glavnu se zgradu išlo samo kad se radilo o nekim posebnim predmetima kao što su: kemija, fizika, risanje, jer su za te predmete bili posebni kabineti. Uvijek nas je neki profesor pratio. Putem od županije i natrag Stipo bi rado razgovarao, raspravljao, dokazivao. To vrijedi i za odmore između satova. U jednom od ondašnjih udžbenika bilo je pisano kako su u srednjem vijeku "manastiri bili legla gluposti". On je tvrdio da se to ne odnosi na katoličke koji su oduvijek bili "širitelji prosvjete i kulture uopće". Jednom je profesorica hrvatskog jezika na satu rekla da je najradije čitala hrvatskog pjesnika Vladimira Nazora, pa mu je bilo drago to čuti.

Pisac

1. Pjesnik

Teško je reći kad je Stipo počeo pisati pjesme, ali svakako već u trećem razredu 1932/33., jer mu je u "Krijesu" tada bila objavljena prva pjesma: "Molitva Gospi". Rekao mi je, kako mu je jednom urednik "Krijesa" prigovorio što previše čita J. Dučića. Na moj upit da li je to točno, odgovorio je da jest, a razlog je bio taj što nije imao druge pjesnike pri ruci.

U mjesecu siječnju 1934. u Somboru su počele izlaziti novine "Danica", pokrenuo ih je somborski odvjetnik dr. Grga Vuković, rodom iz Čonoplje. Pisane su bile latinicom i uglavnom ikavicom za naš hrvatski živalj u Bačkoj, za

Utjecaji

Tko je sve na Stipu imao zajedničke utjecaje?

1. Karmelićani:

Stipin boravak u sjemeništu karmelićana pune četiri godine ostavio je na njemu temeljiti i neizbrisiv pečat. Sve ono što je Stipo stvorio i ostavio iza sebe duguje u prvom redu karmelićanima. Imao je vrsnog odgojitelja oca Alberta Galovića, Hrvata rodom iz Mađarske. Za njega je Stipo jednom u školi rekao: "Otac Albert Galović pravi je vođom Hrvata u Somboru". Stipo je dobio čvrst katolički odgoj, lijepo ponašanje, smisao i volju za rad i znao je korisno upotrijebiti vrijeme. Tu je prvi put već u prvom razredu došao u dodir sa svim ondašnjim katoličkim časopisima za mladež, jer su svi dolazili u sjemenište. Već u trećem razredu počeo je surađivati u nekim od tih časopisa. O. Albert Galović brzo je otkrio Stipine sposobnosti i usmjeravao ga. Imao je izvrstan sluh i krasan glas pa ga je isti redovnik, i sam vrstan orguljaš, više puta pripremao da pod svetom misom sam otpjeva neku pjesmu, što je pobuđivalo zavist starijih pjevačica. I Adama Periškića i mene, a i neke druge, nagovorio je da se pretplatimo na časopis "Krijes", što smo i učinili.

2. Monoštorski kapelani:

U to su doba bili u Bačkom Monosštu dva vrlo zaslužna kapelana: Ivan Lebović, sada već pokojni, koji je osnovao "križare" i "križarice" - katoličko društvo za mladež. Pokrenuo je tako reći svu mladež sela. Dolazili su u selo sveučilištarci iz Zagreba držati predavanja, a iz sela su mnogi išli u Zagreb na razne skupove. Nakon njega došao je Ivan Beneš, kasnije župnik u Svetozaru Miletiću, koji je nastavio istim putem. Uz tjedne sastanke kod njih smo se okupljali skoro svako večer, primali knjige za čitanje, išli smo s njima na Dunav na šetnju i slično. Župnik Piuković otvorio nam širom vrata župnog stana, a i sam je vodio križarice. Adam Periškić dobio je od jednog kapelana za čitanje poznatu knjigu za mladež "Proljetne oluje". Sva trojica smo je pročitali. Jednom u razgovoru o toj knjizi Periškić je rekao da mu se vrlo svidjela. Ja sam rekao da me na mjestima uzbuđivala. Stipo je dodao "i mene", a onda dodao: "Kad mi dolaze u glavu kojekakve misli ili uzbuđenja, ja onda adim ovako", i pokaza mašući glavom, što je imalo značiti "neću"! Bilo je to jedne večeri na križanju ulica Maršala Tita i Dolske. Mi to kažemo kod sv Ivana, radi kipa sv. Ivana Nepomuka koji se nalazi na sred križanja. Stipo, dakle, nije bio anđeo, imao je i on svojih napasti, ali je pronašao načina kako da ih odbije.

Ljeti 1935. godine Periškić, Stipo i ja pisali smo u sobi kapelana I. Beneša molbu biskupu u Suboticu da nas primi u biskupsko sjemenište. Kapelan nam je diktirao, a mi smo pisalo. Ja sam još za vrijeme pisanja odustao i za koji dan se prijavio kod karmelićana u Sombor, gdje sam, Bogu hvala, i ostao. Njih dvojicu primio je subotički biskup Lajčo Budanović i poslao ih je u nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Travnik. Periškić je još tijekom gimnazije prešao u malo sjemenište k isusovcima, i ondje ostao. Stipu je uprava gimnazije, kad je saznala o njegovu isključenju iz svih gimnazija u državi, poslala kući. Tako smo pošli svako svojim putem, ali smo uvijek ostali povezani pismima.

3. Obitelj Adama Patarića:

Bio bih nepravedan, kad ne bih spomenuo i obitelj čiča Tune Pavkova, kako su ga u selu zvali, njegovu ženu snaš Mariju i njihove dvije kćeri Agicu i Katicu. Kuća im i danas stoji na istom mjestu kao i onda, samo što ju sada zovu "kod Šljafe", po nadimku muža njihove mlađe kćeri Katice koji je nastavio isti posao svoga tasta: vodi gostionicu. Sada je i ona zatvorena. Kuća stoji na križanju Dolske i Drapšinove ulice.

Bila je to vrlo otvorena obitelj, širokih pogleda i posve kršćanska. Nisu bili školovani, ali su bili veoma načitani; svi. Primali su jeronimske knjige i razne časopise i glasnike, među kojima i tjedni časopis "Obitelj". Taj smo časopis najradije čitali. U tu smo obitelj skoro svaki dan zalazili, osobito za vrijeme školskog raspusta. Bili smo kao kod svoje kuće i nikad nismo primjetili da im smetamo. Razgovarali smo, čitali ili pjevali, jer je Agica pjevala u crkvi, pa su i njezine drugarice često dolazile, osobito nedjeljom poslije podne. Stipo je k njima dolazio sve dok je mogao, sve do smrti.

Gimnazijalac

Treći i četvrti razred išli smo Stipo, Adam i ja zajedno: on iz samostana, a mi od kuće svaki dan tamo i natrag vlakom. Stipo je bio vrlo darovit i imao je veoma dobro pamćenje. Prvi i drugi razred gimnazije završio je s odličnim uspjehom, a treći i četvrti s veoma dobrim kao i peti. Taj je razred polagao privatno u Vukovaru kako mu je bilo određeno od Ministarstva prosvjete. Polagao je dvaput. Prvi put školske godine 1934/35., ali ga nije položio; drugi put god 1935/36. Ovaj put je položio. Godine 1936/37., pokušao je polagati šesti razred, ali nije uspio. Bolest ga je već prilično zahvatila.

U razredu se nije posebno isticao, niti se drugima nametao. Odgovarao je kad je bio pitan. Jednom se u trećem razredu gimnazije javio da pročita svoju domaću zadaću. Na iznenađenje razreda pročitao je jednu odužu pjesmu. Profesor ga je pohvalio.

Njegovi su sastavci bili veoma lijepo sastavljeni, zanimljivi i svi su ih rado i s užitkom slušali. Rukopis mu je bio istinski krasopis. Pisao je uvijek hrvatski i ijekavicom. Služio se nekad i nekom rijetkom riječi. Tako je jednom u domaćoj zadaći upotrijebio riječ "podrijetlo". Kad je profesor nakon pročitano zapitao: "ma li tko što kazati?" mnogi su od učenika negodovali zbog te njima nepoznate riječi. Stipo je braneći se odgovorio: "srpskohrvatski jezik nije samo srpski, nego i hrvatski. Ja pišem hrvatski". Svi su zašutjeli, a ni profesor nije ništa rekao.

U četvrtom razredu gimnazije, budući da u glavnoj zgradi nije bilo dovoljno učionica, tri su razreda među kojima i naš bila smještena u današnjoj "županiji". U glavnu se zgradu išlo samo kad se radilo o nekim posebnim predmetima kao što su: kemija, fizika, risanje, jer su za te predmete bili posebni kabineti. Uvijek nas je neki profesor pratio. Putem od županije i natrag Stipo bi rado razgovarao, raspravljao, dokazivao. To vrijedi i za odmore između satova. U jednom od ondašnjih udžbenika bilo je pisano kako su u srednjem vijeku "manastiri bili legla gluposti". On je tvrdio da se to ne odnosi na katoličke koji su oduvijek bili "širitelji prosvjete i kulture uopće". Jednom je profesorica hrvatskog jezika na satu rekla da je najradije čitala hrvatskog pjesnika Vladimira Nazora, pa mu je bilo drago to čuti.

Pisac

1. Pjesnik

Teško je reći kad je Stipo počeo pisati pjesme, ali svakako već u trećem razredu 1932/33., jer mu je u "Krijesu" tada bila objavljena prva pjesma: "Molitva Gospi". Rekao mi je, kako mu je jednom urednik "Krijesa" prigovorio što previše čita J. Dučića. Na moj upit da li je to točno, odgovorio je da jest, a razlog je bio taj što nije imao druge pjesnike pri ruci.

U mjesecu siječnju 1934. u Somboru su počele izlaziti novine "Danica", pokrenuo ih je somborski odvjetnik dr. Grga Vuković, rodom iz Čonoplje. Pisane su bile latinicom i uglavnom ikavicom za naš hrvatski živalj u Bačkoj, za

SADRŽAJ

<i>Kata Ivanković: Subotici</i>	5
Enciklika pape Ivana Pavla II.	37
<i>Andrija Kopilović: Životni put biskupa Matije Zvekanovića</i>	43
<i>Lazar Ivan Krmpotić: Ćirilometodska baština</i>	49
<i>Marko Skenderović: Zakon o vraćanju zemljišta</i>	54
<i>Marija Anđelina Kujundžić: Zahvalno sjećanje na biskupa Matiju Zvekanovića</i>	55
<i>Lazar Ivan Krmpotić: Hrvatski svećenici u Rumunjskoj</i>	57
<i>Dr. Marin Šemudravec: Zatočenik bunkera gladi</i>	61
<i>Tomo Vereš: Sv. Albert veliki i otkriće Amerike</i>	63
<i>Lazar Ivan Krmpotić: Otkriće Gradovrha kod Tuzle</i>	65
<i>Marija Dulić Maftej: Slijepa djevojka</i>	67
<i>Antun Mujić: Bajska Bunjevačka čitaonica</i>	69
Litanije Kraljici mira	72
<i>Dr. Ján Gunčaga: Kršćankost u politici</i>	73
<i>Lazar Ivan Krmpotić: Marijino svetište na Vodici kod Baje</i>	79
<i>Mirko Validžić: Moj prvi boravak u Bačkom Bregu</i>	83
<i>Bela Gabrić: 40. obljetnica smrti Blaška Rajića</i>	85
<i>Bela Gabrić: 50. obljetnica smrti pjesnika Stipana Bešlina</i>	86
<i>Bela Gabrić: 70. obljetnica smrti pjesnika Ante Evetovića Miroljuba</i>	88
<i>Bela Gabrić: Prvi "razgovor" instituta "Ivan Antunović"</i>	90
Najviše crkveno priznanje prof. Beli Gabriću	91
<i>Bela Gabrić: Bajski razgovori "Bunjevci danas"</i>	91
<i>Bela Gabrić: Jubilej grada Subotice</i>	92
<i>Lazar Ivan Krmpotić: Govor prigodom dodjele papinog priznanja Beli Gabriću</i>	97
<i>Zorica Kubatov: Narodni običaji Bunjevaca u Aljmašu</i>	103
<i>Bela Gabrić: Prelo – obnovimo i sačuvajmo naše narodne običaje</i>	107

PRILOG MLADIH

<i>Andrija Anišić: Crkva mladima – mladi Crkvi</i>	113
<i>Lazar Ivan Krmpotić: U spomen Branku Filakoviću</i>	117
<i>Ive Prčić mladi: Rak-rana</i>	118
<i>Ive Prčić: Nanina želja</i>	119
<i>Tomo Vidaković: O prelu</i>	122
<i>Antun Gabrić: Čobanova molitva</i>	123
<i>Antun Gabrić: Vučja zahvalnost</i>	123
<i>Stipan Vojnić: Gašo u polivačini</i>	124
Čovik i kurjak	125

Prosjakovi saviti	126
<i>Blaško Rajić: Moj prvi prsluk</i>	127
<i>Ljudevit Vujković Lamić: Prva čorba</i>	129
Bunjevačke narodne poslovice	132

ZBORNİK SUBOTIČKE DANICE

<i>Stjepan Beretić: Šest stoljeća Katoličke Crkve u Subotici</i>	137
<i>Toma Vereš: Pere Tumbas Hajo – dika bačkih Hrvata</i>	147
<i>Ivan Keravin: Stjepan Bešlin</i>	151

zkvh.org.rs

